Hermann Broch

Pasenow veya Romantizm

1888

UYURGEZERLER ÜÇLEMESİ

Türkçesi: *M. Sami Türk*

KETEBE MODERN

ISBN: 978-625-8094-31-2 (Tk) 978-625-8094-32-9 (1.c)
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 666 | **Modern**

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Aykut Ertuğrul

Yayıma Hazırlayan
Kadir Yılmaz

Düzelti
Meltem Ortakcı

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Serap Şahi

1. BASKI

Mayıs 2022
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No: 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /
İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Özgün adı *Die Schlafwandler: 1888 - Pasenow oder die Romantik* olan eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

UYURGEZERLER
ÜÇLEMESİ

Hermann Broch

Pasenow veya Romantizm

TÜRKÇESİ
M. SAMİ TÜRK

KETEBE

Hermann Broch

Hermann Broch 1 Kasım 1886'da Viyana'da doğdu. Babasının ısrarıyla tekstil okulunu bitirdi ve bir süre babasının fabrikasında yöneticilik yaptı. 1913'te ilk edebî yayını *Der Brenner* dergisinde yayımlandı. Sadece zihinsel üretime zaman ayırmaya karar vererek 1927'de tekstil fabrikasını sattı ve Viyana Üniversitesi'nde matematik, felsefe, psikoloji öğrenimi gördü. Nazilerin 1938'de Avusturya'yı ilhak etmesinden sonra tutuklandı, ancak aralarında James Joyce'un da bulunduğu arkadaşlarının girişimi sayesinde önce İngiltere'ye, ardından ABD'ye iltica etti.

İlk romanı *Die Schlafwandler* (Uyurgezerler) yayımlandığında 45 yaşındaydı. Hermann Broch'un başlıca eserleri: *Bilinmeyen Değer*, *Büyülenme*, *Edebiyat ve Felsefe*, *Psikolojik Otobiyografi*, *Vergilius'un Ölümü*. En büyük modernistlerden kabul edilen ve Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilen Broch, 30 Mayıs 1951'de New Haven'da vefat etti.

M. Sami Türk

1986 İstanbul doğumlu. Lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi'nin aynı bölümünde tamamladı. Doktora çalışmasını tamamladığı Sakarya Üniversitesi'nin yine aynı bölümünde 2011 yılından beri öğretim üyeliliği yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Daha önce E.T.A. Hoffmann, Robert Musil, Thomas Mann, Friedrich Nietzsche, Arthur Schnitzler, Thomas Bernhard, Elfriede Jelinek, W. G. Sebald gibi yazarlardan edebî, C. G. Jung ve Thomas Macho'dan fikrî eserler çevirmiştir.

Herr von Pasenow 1888 yılında yetmiş yaşındaydı, kimi insanlar vardı ki onu Berlin sokaklarında yürürken görünce tuhaf ve açıklanamaz bir tiksinme hissi duyar, hatta tiksinirken ancak olsa olsa kötü ihtiyarın teki olduğunu ileri sürerlerdi. Vücudu ufak tefek ama oranlıydı, sıska bir ihtiyar da değildi göbekli de: Vücudu epey oranlıydı, ayrıca Berlin'deyken başından çıkarmadığı silindir şapkası hiç gülünç durmuyordu. Sakalı Kayser I. Wilhelm tarzı ama daha kısa kesimliydi, hükümdara cana yakın bir duruş bahşeden beyaz pamuksuluğun onun yanaklarında esamisi okunmuyordu; hatta pek seyrelmemiş saçında bile ancak birkaç beyaz tel vardı; yetmiş yılı devirmesine rağmen çocukluğunun sarışınlığını korumuştu, çürüyen samanı andıran ve insanın daha vakur saçlarla düşleyeceği yaşlı bir adama pek yakışmayan kızıla yakın bir sarışınlıktı bu. Fakat Herr von Pasenow saç rengine alışıktı, monoklü de gözüne hiç genç işi görünmüyordu. Aynaya bakınca elli yıl önce yüzüne bakanla aynı yüzü görüyordu. Herr von Pasenow her ne kadar halinden gayrimemnun sayılmasa da öyleleri vardı ki bu yaşlı adamın dış görünüşünü beğenmiyor, ona arzulayan gözlerle bakmış bir kadının olabileceğini akılları almıyordu;

ona tek yakıştırabildikleri malikânesindeki Polonyalı kızlardı, bu kızlara ufak tefek adamlara has biraz isterik ama buyurgan hırçınlıkla yaklaşmış olsa gerekti. Yalan, doğru fark etmezdi, iki oğlunun fikri bu yöndeydi, ama elbette kendisi bu fikri paylaşmıyordu. Ayrıca oğulların fikirleri çoğunlukla özneldir, Herr von Pasenow'a bizzat bakan kişiyi sarmalayan biraz nahoş duyguya rağmen adil ve tarafsız davranmamakla suçlanabileceklerdir, üstelik bu garip nahoşluk Herr von Pasenow geçtikten sonra arkasından bakılacak olursa daha da artar. Artışın sebebi adamın yaşından hepten şüpheye düşülmesi olabilir, çünkü ne ihtiyar ne de delikanlı gibi hareket etmektedir, yaşı ilerlemiş birine de benzemez. Fakat şüphe hoşnutsuzluk doğurduğundan yoldan geçen kimilerinin bu yürüyüş tarzını rezillik saymalarına imkânsız gözüyle bakılamayacaktır, bu yürüyüşe kibirli ve bayağı diye, zayıf bir atılganlığı ve kasıntılı bir doğruluğu var diye sövecek olsalar buna da şaşırılmaz. Tabii ki mizaç meselesidir bu; ne var ki gözünü nefret bürümüş bir gencin, bu garip yürüyüşlünün peşinden koşup bacakları arasına sopa sokmak, onu düşürmek, bacaklarını kırmak ve bu yürüyüş tarzını sonsuza dek yok etmek istemesi de düşlenemeyecek gibi değildir. Fakat beriki çabuk adımlarla, dümdüz yürümektedir, başı ufak tefek insanlarda hep görüldüğü gibi diktir, vücudunu da dimdik tuttuğundan ufak karnını biraz dışarı çıkarmaktadır, hatta karnının önden gidip onu da peşinde taşıdığı bile söylenebilecektir, kimsenin istemeyeceği iğrenç bir armağan. Ama tek benzetme her şeyi açıklamayacağından bu hakaretler dayanaksız kalır, hatta bacaklarının yanındaki bastonu keşfedene kadar utanan bile çıkabilir. Baston ölçüyle hareket eder, handiyse diz hizasına kadar kalkar, yere küt diye kısaca vurup orada kalır, sonra tekrar kalkar, ayaklar da yanından gider. Fakat onlar da alışılmıştan fazla kalkar, uçları biraz fazlaca yukarı çıkar, adeta karşıdan gelenleri küçümseyerek tabanlarını göstermek istiyorlardır, derken topuğu kaldırım taşına küt diye vurarak

konuverir. İşte bacakları ve bastonu böylece yan yana ilerler, tam o sırada bu adam dünyaya at olarak gelse kesin eşkinli olurdu diye bir tasavvur belirir; fakat işin en korkunç ve iğrenç tarafı adamın üçbacaklı bir eşkin, harekete geçmiş bir üçbacaklı oluşudur. Ya bu üçbacaklı hedefe-yönelmişlik kadar bu dümdüzlük ve bu ilerleme çabasının sahte olması gerektiği düşüncesi yok mu, korkunçtur, tam bir hiçliğe yönelmişliktir! Çünkü ciddi niyetli hiç kimse böyle yürümez, hadi bir anlığına fukaranın birinin evine, birikmiş alacaklarını tahsil etmeye gelen bir tefeci düşünülecek olsun, gene de çok aşağı kalacak, çok dünyevi olacaktır, *ortalıkta böyle dolaşan ancak şeytan, üç bacağı üstünde topallayan bir it olabilir, buna ancak dümdüz zikzak çizmek denir* kavrayışıyla dehşete düşülecektir, ama yeter; Herr von Pasenow'un yürüyüşü sevgi dolu bir nefretle parçalarına ayrılmaya görsün, elde kalacaklar işte bunlar olacaktır. Gelgelelim aynı işi çoğu kimsede denemek mümkündür. Doğru çıkacak tarafı muhakkak olur. Hem Herr von Pasenow koşturmacalı bir yaşam tarzına sahip olmayıp sakin ve güvenli bir servetin beraberinde getirdiği dekoratif ve sair yükümlülüklerini yerine getirmek için bol bol zaman harcasa bile neresinden bakılsa meşgul biriydi -ki tıynetine de uyan budur- başıboşlukla hiç işi olmazdı. Hele yılda iki kez Berlin'e gelişinde iş yapmaktan başını kaldıramazdı. Şu an küçük oğlu Üsteğmen Joachim von Pasenow'a gitmek üzereydi.

Joachim von Pasenow babasıyla ne zaman buluşsa gençlik hatıraları canlanırdı, anlaşılır bir şeydi bu, fakat başı çekenler Culm Askerî Lisesi'ne girişinden önce yaşanan olaylardı. Gelgelelim hatırladıkları, hayal meyal beliren kırıntılardan ibaretti, önemsedikleri ile önemsemedikleri karman çorman birbirine karışırdı. Bu bakımdan son derece ikincil bir figür olmasına rağmen, resmi, diğer resimlerin önüne geçen konduktör Jan'ı anmak da tamamıyla önemsiz ve fuzuli olacaktır. Bu durum Jan'ın aslında insan değil sakal olmasından ileri

gelse gerektir. Saatlerce yüzüne bakıp; yumuşak da olsa içine girilemeyecek denli sık çalılıktan ibaret bu karmaşık manzaranın ardında yaşayan, insani bir varlık mıdır diye kafa yorabilirdiniz. Jan konuştuğunda bile -ne var ki pek konuşmazdı- emin olamazdınız, çünkü kelimeler sakal bıyığının ardından bir perdenin arkasından çıkar gibi çıkar, dolayısıyla konuşanın başkası olması da gayet muhtemel görünürdü. En ilginciyse esnemesiydi: Esneyince o kıllı alan önceden belirlenmiş bir yerinden yarılır, yarığın aynı zamanda yemekleri içine soktuğu yer olduğunu gösterirdi. Joachim yakında askerî liseye gireceğini anlatmak için koşa koşa yanına geldiğinde yemekteydi, oturup küp küp ekmek kesti, hiç ses çıkarmadan dinledi. Sonunda, "Genç beyimiz galiba pek neşelenmiş?" dedi. Joachim o an fark etti ki hiç de neşeli değildi, hatta elinden gelse ağlardı ama ağlamaya doğrudan sebep olmadığından başını sallayıp sevindiğini söylemekle yetinmişti.

Bir de büyük salonda camlı çerçeve içinde asılı duran demir haç vardı. 1813 yılında kumanda mevkiinde bulunmuş bir Pasenow'a aitti. O zaten duvarda bekleyip dururken Bernhard amcasının da bir tane alması neden bu kadar büyütülmüştü, anlaşılır gibi değildi. Joachim o gün bu kadar budalaca davranabildiği için halâ yerin dibine giriyordu. Bununla birlikte o sırada belki de sırf askerî liseyi demir haç ümidiyle şirin göstermeye çalıştıkları için öfkelenmişti. Öyle veya böyle kardeşi Helmuth o liseye daha uygundu, aradan geçen zamana rağmen Joachim ilk doğan oğlanın çiftçi, ikincisininse subay olarak belirlenmesi âdetini gülünç karşılıyordu. Demir haç umurunda değildi, oysa Helmuth, Bernhard amcaları Goeben bölüğüyle Kissingen taarruzuna katıldığında heyecandan ne diyeceğini şaşırmıştı. Üstelik öz amcaları da sayılmazdı, babalarının bir kuzeniydi.

Anneleri babalarından büyüktü, çiftlikte kimse sözünden çıkmazdı. Tuhaftır, Helmuth'la, annelerinin sözünü pek dinlemezlerdi; bu konu aslında babalarıyla ortak yanlarıydı. Anne-

lerinin sert ve savsak "Sakın ha"sını duymazdan gelir, "Dikkat edin de babanız anlamasın" diye eklemesineyse ancak biraz kızarlardı. "Ama bu kez babanıza gerçekten söyleyeceğim" diye son çaresine başvurmasından korkmazlar, işi ciddiye bindirdiğinde de oralı olmazlardı, çünkü babaları kötü kötü bakmakla yetinir, tutuk, dümdüz adımlarıyla yoluna devam ederdi. Anneleri için adil bir ceza sayılırdı bu, çünkü ortak düşmanla saf tutmaya çalışıyordu.

O günlerde görevdeki papaz şimdikinin selefiydi. Sarımsı beyaz sakalı ten renginden pek seçilmez, bayram günleri sofraya geldiğinde annelerini onu bir sürü çocuğun ortasındaki kraliçe Luise'ye benzetir dururdu. Biraz gülünçtü gülünç olmasına ama yine de koltuk kabartıyordu. Papaz bir de yeni alışkanlık edinmişti, elini Joachim'in başına koyup "Genç Savaşçı" diyordu, çünkü Polonyalı mutfak hizmetçisi de dâhil herkes Culm'daki askerî liseden konuşmaya başlamıştı. Joachim yine de hâlâ doğru kararı beklemedeydi. Annesi bir defasında sofrada Joachim'i göndermenin ne gereği olduğunu anlamadığını söylemişti; çünkü ileride bir gün subay adayı olarak başlayabilirdi, zaten hep böyle olmuş, hep bu yol tutulmuştu. Bernhard amca ise yeni ordu işe yarar adama muhtaç, Culm gerçek bir delikanlının hoşuna gidebilir, diye cevap vermişti. Babası rahatsız edici bir tavırla susmuştu – annesi ne zaman bir şey dese hep susardı. Onu dinlemezdi. Bir tek onun yaş gününde kadehine vurup papazın benzetmesini ödünç alır, ona Kraliçe Luise'm derdi. Annesi Culm'e gitmesine belki gerçekten de karşıydı, ama ona güven olmazdı, sonunda hep babasıyla saf tutardı.

Annesi çok dakikti. Ahırda süt sağmaya, kümesten yumurta toplamaya asla gelmemezlik etmezdi, onu kuşluk vakti mutfakta, ikindiüzeri hizmetçilerle sert keteni saydığı çamaşırhanede bulabilirdiniz. Aslında Joachim haberi o sıra daha yeni almıştı. Annesiyle ahırdaydı, soğuk kış havasına çıktıklarında burnuna ahırın ağır kokusu dolmuştu, Bernhard amca avludan onlara doğru geliyordu. Bernhard amca hâlâ baston tutuyordu,

bir yerin yaralandıktan sonra baston tutmana müsaade ederler, nekahet devresindeki tüm hastalar ayakları çok aksamasa da bastonla yürürlerdi. Annesi kalakalmış, Joachim ise Bernhard amcanın bastonuna tutunmuştu. Armayla bezeli fildişi değnek hâlâ gün gibi hatırındaydı. Bernhard amca, "Kuzinim, tebrikleriniz kabulümdür, demin binbaşı oldum," dedi. Joachim binbaşıya baktı, annesinden bile uzundu, ufak, adeta gururlu ama aniden nizami bir hareketle kımıldanmıştı, her zamankinden daha şövalyece, daha dinç duruyordu, belki o an boyu biraz daha uzamıştı, öyle veya böyle annesine babasından daha çok yakışıyordu. Kısa kestiği bir çevre sakalı vardı, ağzı görülebiliyordu. Joachim acaba bir binbaşının bastonunu taşımak büyük bir şeref midir, diye düşündü, sonra biraz gururlu davranmaya karar verdi. Bernhard amca, "Evet," diye konuşmaya devam etti, "fakat Stolpin'deki güzel günler de artık sona erdi." Annesi, bunun hem iyi hem kötü bir haber olduğunu söyledi, karmaşık bir cevaptı, Joachim pek kavrayamamıştı. Karda duruyorlardı; annesinin üstünde tıpkı kendisi kadar yumuşak kahverengi kürk mantosu vardı, kürklü şapkasının altındansa sarı saçları taşıyordu. Joachim annesiyle aynı sarı saçları var diye her zaman sevinirdi; demek ki babasından uzun boylu da olacak, belki Bernhard amcası kadar uzayacaktı, amcası, "Eh, yakında kraliyet üniformalı ahbaplar olacağız," diye imada bulununca bir anlığına duruma razı oldu. Gelgelelim annesi yalnız iç geçirip hiç itirazda bulunmadan adeta babasının karşısında duruyormuş gibi boyun eğince bastonu bıraktığı gibi Jan'ın yanına koştu.

Konu Helmuth'la konuşulacak türden değildi; Helmuth onu kıskanıyor, geleceğin askeri neşeli ve gururlu olmalı diyen yetişkinler gibi konuşuyordu. Jan ikiyüzlü ve hain olmayan tek kişiydi; bir tek, genç bey mutlu mu diye sormuş, pek sanmaz gibi poz vermişti. Helmuth da dâhil diğerleri iyi niyetli olabilirlerdi elbette, kendisini avutmak istemişlerdi. Fakat o zaman Helmuth'un ikiyüzlülüğü ve hainliğine gizli gizli kanaat getir-

miş olması içinde ukde kalmıştı; Helmuth gerçi hemen telafi etmeye çalışmış, bütün oyuncaklarını ona hediye etmişti, ama bunları askerî liseye zaten götüremezdi, onun için de özrü kabul edilemezdi. İkisinin birlikte sahip oldukları tek midillinin yarısını da armağan etmiş, böylelikle Helmuth'a tek bir bütün at kalmıştı. Bu haftalar felaketlere gebeydi ama yine de iyi zamanlardı; ağabeyiyle ne daha önce ne daha sonra bir daha bu kadar dost olamadı. Derken midilli kazası yaşandı: Helmuth o sıra yeni haklarından feragat etmişti, midillideki tüm tasarruf hakkı Joachim'deydi. Gerçi bu feragat pek önemli sayılmazdı, çünkü o haftalarda toprak yumuşamış, çukurlaşmış, hal böyle olunca da tarlalara at sürmek kesinlikle yasaklanmıştı. Fakat Joachim evden ayrılacağı için kendinde hak gördü, üstelik Helmuth da razı olunca midilliyi volta seyrinde hareket ettirme bahanesiyle atını tarlaya sürdü. Kısacık bir dörtnala kalkmıştı ki kaza oldu, midillinin ön bacağı derin bir çukura girdi, hayvan takla attı ve bir daha da kalkamadı. Önce Helmuth koşa koşa geldi, sonra da arabacı. Yelesi birbirine girmiş midilli, başı tarla toprağında, öylece yatıyordu, dili ağzının kenarından dışarı sarkmıştı. Joachim arabacıyla Helmuth'un diz çöküp hayvanın başını okşayışlarını da gördü, ama eve nasıl geldiklerini artık hatırlamıyordu, tek bildiği birdenbire sessizleşiveren mutfakta dikilip kaldığı, herkesin suçluymuş gibi yüzüne baktığıydı. Sonra annesinin sesini işitti: "Babanıza söylemek lazım." Derken birden babasının çalışma odasına girmişti, sanki annelerinin nefret ettikleri o cümleyle ikide bir tehdit ettiği ceza mahkemesi karga tulumba kurulmuştu da üstüne çöreklenecekti. Fakat bir şey olmadı. Babası odada ses çıkarmadan dümdüz bir aşağı bir yukarı yürüdü, Joachim de dik durmaya çalışıyor, duvardaki geyik boynuzlarına bakıyordu. Hâlâ bir şey olmayınca gözleri sağa sola kaymaya başladı ve sobanın yanındaki kahverengi cilalı, altı köşe tükürük kabının kâğıdındaki mavi kuma takılı kaldı. Buraya neden geldiğini neredeyse unutmuştu; yalnızca oda her zamankin-

den daha geniş gibi duruyordu, göğsüne buz gibi bir şey oturmuştu. Nihayet babası monoklünü gözüne kıstırdı: "Evden ayrılma vaktin geldi de geçiyor!" Joachim artık anlıyordu, hepsi, Helmuth bile ikiyüzlülük etmişti, o an midillinin bacağını kırmasını umursamadı bile, annesi de sırf evden gitsin diye onu gammazlamıştı. Sonra babasının, silahı sandıktan çıkarışını gördü. Evet, ardından da istifra etti. Ertesi gün doktordan öğrendiklerine göre beyin sarsıntısı geçirmişti, bundan da gurur duyuyordu. Helmuth başucuna oturmuş, Joachim babasının midilliyi vurduğunu bilmesine rağmen bundan tek kelime etmemişlerdi, yine güzel vakit geçirmişlerdi, tuhaf bir korunaklılığı vardı bu vaktin, tüm insanlardan uzaktı. Yine de sonu geldi ve birkaç haftalık gecikmeyle Culm'daki liseye teslim edildi. Bununla birlikte Stolpin'deki hasta yatağından bu denli uzak ve mesafeli bu dar yatağın önünde durunca oradaki uzaklığı adeta yanına almış gibi geliyor, bu da burada kalmasını şimdilik dayanılır kılıyordu.

Elbette o günlere dair unuttuğu pek çok şey vardı, buna rağmen içini sıkan bir bakiye kalmıştı, hatta bazen rüyasında Lehçe konuştuğunu sanıyordu. Üsteğmen olunca kendisinin ne zamandır sürdüğü bir atı Helmuth'a hediye etti. Yine de ona borçlu kaldığı, hatta Helmuth'un can sıkıcı bir alacaklı olduğu hissi yakasını bırakmıyordu. Hepsi manasızdı, bunları nadiren hatırlıyordu. Yalnız, babası Berlin'e geldiğinde tekrar canlanıyor, annesi ile Helmuth'un hatırını sorunca beygirin durumu hakkında bilgi almayı da asla unutmuyordu.

Joachim von Pasenow sivil ceketini giymiş, çenesinin, açık dik yakasının iki köşesi arasında alışılmadık bir serbestlikle hareket edebildiği, kavisli silindir şapkasını takmış, eline de ucu sivriltilmiş fildişi bastonunu almış, zorunlu gezinti için babasını otelden almaya giderken zihninde aniden Eduard von Bertrand'ın resmi canlandı, sivil kıyafetlerin, kendi üstü-

ne, gizliden gizliye bazen hain dediği bu insana yakıştığı kadar yakışmayışından hoşlandı. Bugün babasıyla gireceği keyif âleminin mekânlarında Bertrand'a rastlamaları maalesef tahmin ettiği ve endişe duyduğu bir konuydu, daha kış bahçesindeki görüşme sırasında gözleri onu aradı, kafası böyle birisini babasıyla tanıştırabilir mi sorusuyla meşguldü.

Friedrich Caddesi'nden faytonla Jäger gazinosuna giderlerken mesele aklını hâlâ kurcalıyordu. Bastonları dizlerinin arasında, siyah derisi çatlamış koltuklarda dimdik ve sessiz oturuyorlar, yanlarından geçtikleri kızlardan biri seslenecek olsa Joachim von Pasenow dosdoğru önüne bakarken monoklü gözünde donuk donuk duran babası "harika" diyordu. Evet, Herr von Pasenow Berlin'e geldikten beridir neler neler değişmişti, insan değişenleri kabullense bile imparatorluğu kuranların yenilik müptelası siyasetlerinin gayet nahoş çiçekler açtırdığını görmekten kendini alamazdı. Herr von Pasenow her yıl dediğini yine söyledi: "Paris'te bile daha fenası olamaz." Ayrıca bir dizi parlak gaz lambasının, yoldan geçenlerin dikkatini, önünde durdukları Jäger gazinosunun girişine çekmesi de hoşuna gitmemişti.

Dar bir merdivenden lokallerin bulunduğu birinci kata ulaşılıyor, Herr von Pasenow basamakları kendine has çevik doğruluğuyla çıkıyordu. Karşılarına siyah saçlı bir kız çıktı, ziyaretçilerin geçmesine izin vermek için merdivenin köşesine çekildi, yaşlı adamın çevikliğine gülmekten kendini alamadığından olacak Joachim'e af dilercesine biraz mahcup bir el hareketi yaptı. İşte Bertrand'la tanışma mecburiyeti yine doğmuştu, ister bu kızın sevgilisi, ister pezevengi, ister başka hayali bir şey olsundu, salona girer girmez gözleri etrafı taradı. Fakat Bertrand elbette ortalıkta yoktu, onun yerine alaydan iki kişi vardı, babasıyla, daha da kötüsü Bertrand'la yalnız kalmamak için onları gazinoya gelmeye ikna edenin kendisi olduğu Joachim'in aklına yeni geliyordu.

Herr von Pasenow'u yaşı ve konumuna uygun olarak amirleriymiş gibi hafif ve dik bir reveransla ve ökçelerini birbirine vurarak selamlamışlar, o da kumandan bir general misali, efendiler eğleniyor mu diye sormuştu; beyler kendisiyle bir kadeh şampanya içerlerse şeref duyardı, bunun üzerine onlar da kabul ettiklerini yine ayaklarıyla bildirdiler. Taze şampanya getirildi. Hepsi sandalyelerinde sessiz ve dimdik oturuyor, birbirlerine susarak kadeh kaldırıyor, salonu, beyaz altın dekorasyonları, tütün dumanıyla çevrile çevrile avizenin büyük çemberinde pırpır eden gaz lambasının alevlerini seyrediyorlar, salonun ortasında dans edip dönenlere bakıyorlardı. Nihayet Herr von Pasenow konuştu: "Peki, beyler, umarım benim yüzümden şirin kadınlardan vazgeçmemişsinizdir!" Reveranslar, gülümseyişler – "sevimli kızlar var; yukarı çıkarken pek edalı birine rast geldim, saçları siyahtı, gözleriyse sizin gibi genç beylerin kayıtsız kalamayacağı cinstendi." Joachim von Pasenow bu kösnük sözleri bastırmak için utancından ihtiyarın boğazına çökebilirdi, ama arkadaşlarından biri cevap verdi, Ruzena olmalıydı, gerçekten istisnai güzellikte bir kızdı, tıpkı buradaki hanımların büyük oranda sanıldıkları kimseler olmaması gibi belli bir zarafeti olduğu da inkâr edilemezdi, müdüriyet anlaşılan katı bir seçkide bulunuyor, ince bir ton tutturulmasına dikkat gösteriyordu. Ama Ruzena bu arada tekrar salona dönmüştü: Sarışın bir kızın koluna girmişti, uzun endamları ve sivri belleriyle masa ve locaların yanından süzülürken gerçekten asil bir izlenim bırakıyorlardı. Pasenowların masasından geçerlerken bir latife yapıldı, Fräulein Ruzena'nın demin kulakları çınlamıştı herhalde, Herr von Pasenow da ekledi, isme bakılırsa karşısında gördüğü, güzel Polonyalı bir kız, yani hemşerisi sayılırdı. Hayır, Polonyalı olmadığını söyledi Ruzena, Bohemyalıydı, buralarda galiba Çekli deniyordu ama Bohemyalı daha doğruydu, çünkü ülkenin doğru adı da Bohemya'ydı. Herr von Pasenow, "Daha da iyi," dedi, "Polonyalılar bir işe yaramaz... Güvenilir değillerdir... Neyse, zaten fark etmez."

Bu arada iki kız oturmuştu, Ruzena pest bir sesle konuşuyor, kendi haline gülüyordu, çünkü Almancayı hâlâ adamakıllı öğrenmemişti. Joachim ihtiyarın Polonyalı kadınları hatırlatışına kızdıysa da küçük bir çocukken kendisini buğday demetlerinin olduğu arabaya kaldıran hasatçı bir kadını hatırlamıştı. Kız kesik kesik konuşmasıyla tüm harfitarifleri birbirine karıştırıp çorba etse de nihayetinde genç bir kadındı, korsesi sıkıydı, kadehi ağzına düzgün tavırla götürüyor, hasatçı kadına hiç benzemiyordu; babası ile hizmetçi kızlar hakkındaki söylentiler gerçekmiş, değilmiş, fark etmezdi, Joachim'in hiç işi olmazdı, fakat ihtiyar bu narin kıza eski alışkanlıklarına bakarak davranmaya cüret etmemeliydi. Buna rağmen Bohemyalı bir kızın hayatını Polonyalılarınkinden farklı tasavvur etmek mümkün değildi -çünkü Alman sivillerde bile hareketli kuklanın ardında canlılık tasavvur etmenin imkânı yok görünüyordu- ayrıca Ruzena için iyi bir ev, ağırbaşlı iyi bir anne, eldivenli iyi bir talip düşünmeye çalışınca uymuyor, Joachim orada her işin vahşice, sinik ve Tatarlardaki gibi yapıldığı duygusundan sıyrılamıyordu: Ruzena gırtlağında boğuk, Bohemya ormanları gibi karanlık bir çığlık saklı, küçük, sinik bir vahşi hayvana yaraşır kimi yönlerinin olduğunu sezdirse de ona üzülüyordu, onunla acaba bir hanımefendiymiş gibi konuşulur mu, merak ediyordu, çünkü tüm bunlar korkutucu olmakla birlikte cezbedicidir ve babasına, onun pis amaçlarına bir şekilde hak vermektedir. İşin içyüzünü Ruzena'nın da göreceğinden endişelidir, yüzünde cevap arar; kadın fark edip ona gülümser, ne var ki masanın kenarından yumuşacık sarkan eli ihtiyarın okşayışlarına mâni olmaz, ihtiyar da açıktan açığa devam ederken birkaç Lehçe kırıntıyı söylemeye, kızla etrafına bir dil bariyeri kurmaya çalışır. Kadın elbette müsaade etmeyecektir, Stolpin'de Polonyalı kızlara güven olmaz denmesinde belki haksız sayılmazlar. Belki de kız âciz birisidir de sırf şeref gereği bile onu ihtiyardan korumak lazımdır. Fakat bu iş kızın sevgilisine düşecektir; Bertrand'da biraz şövalyelik olsa bütün bunları bir çırpıda yoluna koymak için ortaya

çıkması üstüne adeta vazife olurdu. Joachim alakasızca Bertrand'ın arkadaşlarıyla konuşmaya başlar, Bertrand'dan hiç haberleri yok mudur, adam ne yapmaktadır, hatta şu Eduard von Bertrand yok mudur, tuhaf, ketum adamın tekidir. Ama arkadaşları şampanyayı fazla kaçırmıştır, garip cevaplar verirler, hiçbir şeye, Joachim'in Bertrand konusuna bu denli takılmaktaki ısrarına bile şaşırmazlar, o adı her defasında kurnazlıkla, yüksek sesle ve belirgin bir şekilde telaffuz etse de kızlar bile oralı olmamaktadır, hal böyle olunca içinde Bertrand o kadar derine batmış olmalı ki buralarda sahte adla dolaşıyor, diye bir şüphe doğar; bunun üzerine doğru Ruzena'ya başvurur, acaba von Bertrand'ı tanımıyor mudur, derken keskin kulaklı ihtiyar içtiği onca şampanyaya rağmen işgüzarlık edip Joachim'e, şu von Bertrand'a neden bu kadar takıldığını sorar: "Sanki ortalıkta saklanmış gibi onu arıyorsun." Joachim kızararak reddeder, fakat ihtiyarın gevezeliği tutmuştur: Evet, kendisi babasını, ihtiyar albay von Bertrand'ı iyi tanımaktadır, adam öte dünyaya göçmüştür, onu mezara koyanın şu Eduard olması gayet mümkündür. Konuşulanlara göre haylaz çocuk buna o kadar içerlemiştir ki ortalıktan kaybolmuştur, nedenini, acaba işin içinde iş mi vardır, bir Allah'ın kulu bilmemektedir. Joachim karşı çıktı: "Affedersin, bunlar iler tutar sözler değil – Bertrand hiç haylaz denecek adam değildir." – "Ağır ol," diyen ihtiyar tekrar Ruzena'nın eline döner, uzun bir öpücük kondurur; Ruzena umursamaz, Joachim'i seyreder, yumuşak açık renkli saçları memleketindeki okullu çocukları andırmaktadır. İhtiyara kopuk kopuk, "Kur yapmıyorum," der, "ama oğlanın saçları güzel," sonra hanım arkadaşının başını tutar, Joachim'inkinin yanına getirir, saç renginin uyuşmasından memnundur: İki kafaya, "Güzel çift olsunlar," diye açıklamada bulunup ellerini ikisinin saçlarına daldırır. Kız saç modelini bozdu diye çığlığı basar, Joachim yumuşak eli başının arkasında hisseder, hafiften başının döndüğünü sezmektedir, o eli başı ile ensesi arasına kıstırmak, orada kalmaya zorlamak ister gibi başını

geri atar, ne var ki el tamamen kendiliğinden enseye iner, orayı hızla ve dikkatle sıvazlar. Joachim gene babasının, "Ağır ol, ağır ol!" diyen sesini işitir, sonra da cüzdanını çıkarışını, iki büyük banknot alışını ve kızların bir taraflarına sokuşturmaya koyuluşunu fark eder. Evet, ihtiyar eşref saatinde hasatçı kadınlara da aynı böyle mark saçar, Joachim araya girmek istemesine rağmen Ruzena'nın avucuna elli mark sıkıştırılmasına ve parayı neşeyle çantasına sokmasına engel olamaz: "Sağ ol, babacık," der, "kayınbabacık" diye de düzeltip Joachim'e göz kırpar. Joachim'in öfkeden benzi atmıştır; ihtiyar ona elli marka kız mı alacaktır? Keskin kulaklı ihtiyar Ruzena'nın işlediği kusuru fark edip bir şeyin altın çizer: "Eh, bana öyle geliyor ki hoşuna giden kişi benim kerata…, madem öyle, ben de razıyım…" İt herif, diye düşünür Joachim. Ama ihtiyar üste çıkmıştır: "Ruzena, güzel çocuk, yarın âdet olduğu üzere seni istemeye geleceğim, mis gibi; çeyizlik ne getireyim… ama şaton nerede, söylemen şart…" Joachim infazda celladın baltasının düşüşünü görmek istemeyen biri misali başını çevirir, fakat o an Ruzena aniden katılaşır, gözleri körleşir, dudakları çaresizleşir, yardım maksadıyla veya şefkatle kendisine uzanmak isteyen bir eli geri çevirir ve tuvaletçi kadının yanında ağlamak için oradan hızla ayrılır.

Herr von Pasenow, "Aman, fark etmez," der, "vakit zaten geç oldu. Galiba biz gidiyoruz, beyler." Baba ile oğul faytonda yan yana, kaskatı, bastonlar diz arasında, hasmane otururlar. İhtiyar nihayet der ki: "Ama elliliği kaptı. Sonra da usulca kaçtı." Joachim, sefil herif, diye düşünür.

Bertrand üniforma konusunda şunları söyleyebilecektir: Vaktiyle insanı yargılama tahtında oturan yalnız kiliseydi, herkes günahkâr olduğunu bilirdi. Artık günahkâr, günahkâr hakkında hüküm veriyor ki tüm değerler anarşiye kurban gitmesin; öte yandan kardeş kardeşiyle ağlayacak yerde

diyor ki: "Haksızlık ettin." Vaktiyle diğerlerinin kıyafetinden gayriinsani bir şey olarak ayrılan, ruhbanın kıyafetiyken ve o zamanlar üniformanın ve resmî kıyafetin içinden bile sivilliğin ışıltısı geçerken inancın büyük hoşgörüsüzlüğü kaybolduğu için dünyevi resmî kıyafetin ilahi olanın yerine konması gerekmiş, toplum da dünyevi hiyerarşilere ve üniformalara ayrılıp inancın yerine bunları mutlaklığa yükseltmek zorunda kalmıştır. Dünyeviliğin mutlaklığa yükseltilmesi daima romantizm olduğundan bu çağın katı ve asıl romantizmi üniforma romantizmidir, adeta dünya üstü ve çağlar üstü bir üniforma kavramı varmış da var olmayan, yine de insanları herhangi bir dünyevi mesleğin yapabileceğinden daha kuvvetli yakalayacak kadar çetin olan bu kavram; evet, mevcut olmayıp yine de bu kadar çetin olan bu kavram üniformalıyı üniforma tutkununa döndürmekte, ama onu asla sivillik manasında bir meslek insanına çevirmemektedir, bunun sebebi belki de üniforma giyen kişinin çağının asıl yaşam biçimini, dolayısıyla da öz yaşamının güvenliğini doldurduğu bilinciyle dolup taşmasıdır.

Bertrand olsa böyle konuşacaktır; ama her üniforma giyen elbette bunların farkında olmayacağından şurası kesindir ki yıllarca üniforma giyen herkes yalnız gecenin sivil kıyafetini gündüzünkiyle değiştiren kimseye göre üniformada daha iyi bir eşya düzeni bulacaktır. Şüphesiz, bu konularda bizzat kafa yormasına gerek yoktur, çünkü gerçek üniforma, sahibinin şahsını çevresine karşı açıkça sınırlandırmasını sağlar; dünya ile kişinin keskin ve belirgin çarpışıp birbirinden ayrıldığı sert bir astardır; nitekim üniformanın hakiki görevi dünyadaki düzeni göstermek, belirlemek, insan bedeninin yumuşak ve bulanık yanlarını nasıl saklar, çamaşırlarını, tenini nasıl örterse yaşamın bulanıklaşan ve akışkan yanlarını da öylece kaldırmaktır, nöbeti devralansa eline beyaz eldivenleri geçirecektir. Böylelikle sabahleyin üniformasını son düğmesine kadar iliklleyen adama gerçekten de ikinci ve daha kalın bir ten verilir,

sanki asıl ve daha sağlam yaşamına geri dönüyormuş gibi olur. Daha sert astarının içine kapanmış, kemer ve tokalarla kilit vurulmuş halde altındaki kendi kıyafetini unutmaya başlar, yaşamın güvensizliği, hatta yaşamın kendisi uzaklara gider. Üstüne bir de göğsüne ve sırtına kırışıksız, dümdüz yapışsın diye üniforma ceketinin eteklerinden çekti mi bu adamın sevdiği çocuk bile, öpe öpe bu çocuğu yaptığı kadın bile öyle büyük ve sivil uzaklıklara kaçar ki karısının veda için uzattığı dudakları tanıyamaz olur da yurdu bile üniformayla ziyaret edemeyeceği bir yabancılık halini alır. Sonra, üniformasıyla kışlaya veya makamına giderken farklı giyimlileri görmezden gelişi kibir değildir; o farklı barbar kıyafetinin altında kendi üstünde yaşadığı türden asli insanlıkla en ufak ortak noktası olabilecek bir şey bulunduğunu kavrayamamaktadır, o kadar. Ne var ki üniformalı adam bu yüzden körleşmiş ve pek çoklarının sandığı gibi körü körüne peşin hükümlere kapılmış da değildir; hâlâ senin, benim gibi insandır, yemeği ve sevişmeyi düşünür, kahvaltıda gazetesini okur; ama şeylerle bağı kalmamıştır, onu artık pek ilgilendirmediklerinden onları iyi, kötü diye ayırt edebilmektedir, çünkü yaşamın güvenliği hoşgörüsüzlük ve anlayışsızlık üzerine kuruludur.

Joachim von Pasenow ne zaman sivil giyinmeye mecbur kalsa aklına Eduard von Bertrand gelir, her defasında da sivil elbiselerin kendi üstüne bu adamdaki olağanlıkla oturmayışına sevinirdi; aslında Bertrand'ın üniforma meselesinde düşündüklerini çok merak ediyordu. Çünkü Eduard von Bertrand'ın bu sorunlara kafa yorması için elbette türlü sebepleri vardı, tevekkeli değil üniformayı sonsuza dek çıkarıp sivil elbiseye karar vermişti. Kararı epey şaşırtıcı olmuştu. Culm Askerî Lisesi'ni Pasenow'dan iki dönem önce bitirmiş, hiçbir konuda oradaki diğerlerinden farkı olmamış, yazın diğerleri gibi beyaz bol pantolon giymiş, öbürleriyle aynı masada yemek yemiş, öbürleri gibi sınavlara girmişti, yine de asteğmen olduğunda akıl almaz bir şey yaşandı: Hiçbir maddi sebep

olmaksızın vazifeyi bırakmış, alışılmadık bir yaşamın içinde, nasıl denir, büyükşehrin karanlığı içinde ortadan kaybolmuştu, bu karanlıktan da ancak ara sıra ortaya çıkıyordu. Onunla yolda karşılaşan oldu mu hep acaba selam verilir mi diye biraz şüpheye düşerdi, çünkü hepsinin ortak malı olan bir şeyi yaşamın öbür kıyısına taşıyıp orada ifşa eden bir hainle karşı karşıya bulunma duygusu içerisinde kendisini öte yanda bir şekilde arsız ve çıplak, sergilenmiş gibi hissederdi, oysa Bertrand'ın kendisi onu buna iten saiklerden ve yaşamından hiçbir şeyi ifşa etmemiş, her zamanki dostane ketumluğunu korumuştu. Ama rahatsızlık veren belki de bir tek Bertrand'ın yeleğinin önünden kolalı göğsünün göründüğü sivil kıyafetiydi, öyle ki aslında onun adına utanacak gibi olurlardı. Oysa Bertrand'ın kendisi vaktiyle Culm'de açıklamıştı, gerçek bir asker gömleğinin yenlerini ceketinin kollarından dışarı çıkarmazdı, çünkü her doğum, uyku, seviş ve ölüm, kısacası sivillik adına ne varsa çamaşır meselesiydi; böylesi çelişkiler de en az, söylediklerini hemen ardından lakayt ve umursamazca tekrar reddetmek amaçlı yaptığı hafif el hareketi kadar Bertrand'ın alışkanlıklarından olsa bile açıktı ki daha o zamanlar üniforma meselesiyle uğraşmış olmalıydı. Bununla birlikte çamaşır ve yenlerle ilgili söyledikleri kısmen doğruydu; hiç değilse -Bertrand daima böylesi nahoş düşünceler uyandırırdı- siviller ve babası da dâhil tüm erkeklerin gömleklerini pantolona soktukları düşünüldüğünde haklıydı. Onun içindir ki Joachim erlerin odasında ceketi açık birilerine rastlamayı sevmezdi; uygunsuz bir tarafı vardı, içyüzü tam anlaşılmasa da bazı mekânlara giderken ve sair erotik şartlarda, sivil giyinme talimatı verilmesine sebep oluşu anlaşılırdı, hatta evli subay ve astsubayların olmasını adeta bu talimatın ihlali gibi gösterirdi. Evli başçavuş sabah içtimaına gelip ceketinin iki düğmesini açıp, kareli gömleğinin göründüğü boşluktan büyük kırmızı deri kaplı defterini çıkardığında Joachim de çoğunlukla kendi ceketinin düğmelerini yoklar, ancak hepsinin ilikli olduğuna

kanaat getirince kendini güvende hissederdi. Hani neredeyse üniformanın teninin doğrudan uzantısı olmasını arzulayacaktı, hatta bazen üniformanın asıl görevinin bu olduğunu veya en azından altındaki giysilerin nişan ve rütbelerle üniformanın parçası haline getirilmesi gerektiğini düşünürdü. Çünkü herkesteki ortak anarşistliği herkesin ceketinin altında dolaştırması tekinsiz bir şeydi. Gömleği beyaz tahtaya çevirip iç giyimle benzerliğini kaldıran kolalı çamaşır, siviller için son anda icat edilmiş olmasa, belki dünyanın hepten çivisi çıkacaktı. Joachim çocukken büyükbabasının portresinde kolalı gömlek giymeyip fırfırlı jabo taktığını fark ettiğinde nasıl şaşırdığını hatırladı. Ama o zamanki insanlar daha içten ve derin bir Hıristiyanlık inancına sahipti, anarşiden korunmak için başka yollar aramalarına gerek yoktu. Galiba bunlar hep manasız düşüncelerdi, Bertrand denen adamın saçma ifadelerinin ifrazatından ibaret oldukları kesindi; Pasenow başçavuşa karşı böyle düşünceler beslediği için neredeyse utanırdı, düşüncelerden kurtulamayınca bir kenara iter, bir hamlede vazifesinin gerektirdiği dik duruşa geçerdi.

Fakat bu düşünceleri manasız diye kenara itip üniformayı tabii bir varlık diye kabullense bile işin içinde salt bir giyim meselesinden fazlası, yaşamına içerik olmasa da tutamak veren bir şeyden fazlası vardı. Çoğunlukla tüm bu meseleyi ve Bertrand'ı "kraliyet üniformalı ahbaplar" sözüyle bir kenara fırlatabileceğini sanırdı, bu sözle kraliyet üniforması hakkında olağanüstü saygısını ifade etme isteğinden veya özel bir kibre kapılmaktan fersah fersah uzak olmasına rağmen zarafetinin talimatlara tamı tamına uyan bir düzgünlüğü aşmamasına veya ondan sapmamasına bilhassa özen gösteriyordu, ayrıca bir defasında hanımefendilerin çevresindeyken üniformanın kereste uzunluğundaki kesimi ile alacalı kumaşının dikkat çekici renklerinin yüzüne hiç uymadığı, hatta kahverengi kadifeden bir sanatçı ceketi ile gevşek bir boyunbağının üstüne çok daha fazla yakışacağı gibi haklı bir görüşün dile getirilişini

işitmekten de hoşlanmamış sayılmazdı. Yine de üniformayı çok daha fazla önemseyişi kısmen annesinden miras aldığı ısrarcılıkla açıklanabilirdi, bir kez alıştığı şeye tereddütsüz bağlanırdı. Vaktiyle Bernhard amcasının belirlemelerine hiç itirazsız boyun eğen annesine karşı hâlâ öfkeyle dolu olmasına rağmen kendisi için de başka bir tutamak olamazmış sanırdı bazen. Fakat olan olmuştu, insan on yaşından beri üniforma giymeye alışmışsa kıyafeti üstüne Nesos'un gömleği gibi yapışır, başta Joachim von Pasenow, kimsenin artık benliği ile üniforma arasındaki sınırın nerede olduğunu bildirecek kudreti yoktur. Bununla birlikte alışkanlıktan da fazlasıydı. Çünkü onunla bütünleşen veya onun bütünleştiği, askerlik mesleği değilse de üniforması kimi şeylerin sembolü olmuştu; yıllar geçtikçe onu o kadar çok tasavvurla beslemiş ve doldurmuştu ki içine saklanıp kapanınca bir daha onsuz yapamamıştı, dünyaya, baba ocağına karşı kapalıydı, büyük bir güvenlik ve korunaklılık içinde kanaatkârca yaşıyor veya üniformanın daracık bir şahsi ve insani özgürlük çizgisi bıraktığını pek fark etmiyordu; bu özgürlük, üniformanın subaylara izin verdiği kolalı yenin dar şeridinden daha geniş değildi. Sivil giyinmekten hoşlanmıyor, üniformanın onu, hafifmeşrep kadınların refakatindeki sivil Bertrand oradadır sandığı, adı çıkmış mekânlara gitmekten alıkoyuşunu seviyordu. Çünkü sık sık, ayağım Bertrand'ın açıklanamaz kaderine doğru kayabilir gibi tekinsiz bir korkuya kapılıyordu. Bu yüzden babasının imparatorluk başkentine yaptığı ziyaretin geleneğe göre son safhası olan zorunlu Berlin gece hayatı gezmesinde ona eşlik etmeye, hem de sivil olarak eşlik etmeye mecbur kalışını affetmiyordu.

Ertesi gün istasyona giderlerken babası, "Şimdi, süvari yüzbaşısı olursan evliliği de düşünmemiz gerekecek. Elisabeth'e ne dersin? Baddensen'lerin Lestow'da geçireceği hepi topu birkaç yüz sabahı kalmıştır, kız günün birinde bütün mirasa ko-

nacak," dedi. Joachim susuyordu. Dün neredeyse elli marka kız alacaktı, bugün meşru yoldan bağlantıyla deniyor. Sakın ihtiyar adam, Joachim'in elini şu an gene ensesinde hissettiği kız gibi Elisabeth'e de şehvet duymasındı! Fakat birinin kalkıp da Elisabeth'i arzulayabilmesi hayale sığmaz, hele kendi beceremediği için öz oğlunu bir azizeye tecavüz ettirmek hiç hayal edilemezdi. Az kalsın bu tekinsiz şüpheyi babasının üstünden kaldıracaktı, ama ihtiyardan beklenmeyecek iş yoktu. Evet, dünyanın tüm kadınlarını bu bunaktan korumak lazım, diye düşünen Joachim, peron boyu yürürken de, trenin peşinden el sallayarak bakarken de fikrini değiştirmez. Fakat tren gözden kaybolunca Ruzena'yı hatırlar.

Akşamleyin de Ruzena'yı hatırlar. Bahar akşamları vardır, alacakaranlık, astronominin öngördüğünden çok daha uzun sürer. Sonra kentin üstüne dumansı, ince bir sis çöker ve kente bayram günlerinden önceki paydosun biraz gergin boğukluğunu verir. Sanki ışık, sis kararıp kadifeleşmişken bile içinde hâlâ parlak ipliklerin olacağı kadar bu boğuk, aydınlık kurşuni sisin pençesine düşmüş gibidir. Böylece alacakaranlık epey sürer, o kadar ki dükkân sahipleri kepenkleri indirmeyi unutur; zabıta yanlarına gelip kapanma saatini geçirdiklerini gülümseyerek hatırlatana dek kadın müşterileriyle kapı önünde laflarlar. Çoğu mağazadan ondan sonra bile ışık gelir, çünkü mekânın arkasında aile akşam yemeğine oturur; kalası her zamanki gibi girişin önüne çekmemiş, müşterilere artık hizmet verilmediğini göstermek için sandalye koymakla yetinmişlerdir, yemekleri bitince de dışarı çıkacak, yanlarına sandalyelerini alacak, mağazanın kapısında dinleneceklerdir. Evleri tezgâhın arkasında olan şu küçük esnaf ve zanaatkârlar yok mu, imrenilecek insanlardır, Noel zamanı cam kapısından süslü ağacın satış mekânına gülümsediği aydınlık odalarını iki misli korunaklı ve sıcak tutmak için ağır kalasları öne koydukları kış aylarında imrenilesidirler, kedileri kucaklarında veya elleri köpeklerinin yumuşak boynunu kaşırken kapılarının önüne

sanki bahçe terasıymış gibi oturdukları mülayim bahar ve güz akşamlarında onlara özenmemek işten değildir.

Kışladan gelen Joachim banliyö caddesinden geçer. Bu yaptığı, mensup olduğu sınıfa uygun değildir, subaylar evlerine normalde hep alay arabasıyla giderler. Buralarda kimse gezmeye çıkmaz, Bertrand bile çıkmayacaktır, şu an burada yürümesi Joachim'i öyle tedirgin eder ki adeta bir yerlerde ayağı kaymış gibi hisseder kendini. Fakat bu yaptığıyla kendini Ruzena için alçaltmak istemiyor mudur? Yoksa sakın Ruzena'yı alçaltıyor olmasın? Çünkü anlaşılan, hayal gücü onu bir banliyö evine, hatta belki de karanlık girişinin önünde yeşillik ve sebze satılırken Ruzena'nın annesinin iskemlede oturup o karanlık yabancı dili konuştuğu mahzen lokantasına yerleştirmektedir. Petrol lambalarının isli kokusunu duyar. Basık mahzenin kubbesinde bir ışık yanmaktadır. Işık arkadaki kirli duvara tutturulmuş bir lambadan gelmektedir. Hani neredeyse Ruzena'yla orada kubbenin önüne oturabilecek, kadının eli ensesini kaşıyacaktır. Fakat bu hayalin farkına varınca ürperir, hayali kovmaya çalışırken Lestow üstünde aynı aydınlık kurşuni alacakaranlığın bekleyişini düşünür. Islak çim kokan, sisin sessizliğindeki parkta Elisabeth'i bulur; pencerelerinden yumuşak petrol lambalarının yükselen alacakaranlığın içinden göz kırptığı eve doğru yavaş yavaş yürümektedir, küçük köpeği de yanındadır, sanki onun da uykusu gelmiştir. Ama daha ayrıntılı ve belirgin düşününce evin önündeki terasta Ruzena'yla kendisini görür, Ruzena elini ensesine koymuş, kaşıyordur.

Bu güzelim bahar havasında insanın keyfinin yerinde olması, dükkânların iyi bir manzara sunması gayet anlaşılırdı. Birkaç gündür Berlin'de bulunan Bertrand da aynı fikirdeydi. Ama aslında biliyordu ki keyfinin yerinde oluşu yıllardır yaptığı her işte ulaştığı başarılardan ileri geliyordu, öte yandan başarılı olmak için keyfinin yerinde olmasına da muhtaçtı. Sevimli

bir kayıştı bu, sanki o şeylere gitmek zorunda değildi de süzüle süzüle onlar karşısına çıkıyordu. Belki ona alayı terk ettiren sebeplerden biri de bu olmuştu: Etrafta kendini sunan ve eskiden dışında kaldığı o kadar çok şey vardı ki. Eskiden olsa bankaların, avukatların, nakliyecilerin şirket tabelaları ona ne ifade ederdi? Görmezden gelinen veya rahatsızlık duyulan ölü kelimelerdiler. Şimdiyse bankalar hakkında neler neler biliyordu, veznelerin ardında olanlardan haberdardı, hatta vezne levhalarını, tenzilatmış, valörmüş, ciro işlemleriymiş, bonoymuş anlamakla kalmıyor, müdüriyet ofislerinde olanları da biliyordu, bankaları sermayesine ve rezervlerine göre değerlendirmeyi anlıyor, borsa cetveli ona kanlı canlı bilgiler veriyordu. Nakliyecilerdeki transit ve gümrük antreposu gibi ifadeleri anlıyordu, bunların hepsi varlığına gayet tabii bir şekilde akıvermişti, tıpkı Hamburg'un Steinberg semtindeki pirinç "Eduard v. Bertrand, Pamuk İthalatı" tabelası kadar anlaşılırdı. Aynı tabelanın artık Bremen'de Roland Caddesi'nde ve Liverpool'da Cotton Exchange'de de görülmesi onu adeta gururlandırıyordu.

Unter den Linden semtinde kendi omuzları İngiliz kumaşında rahat rahat hareket ederken üniformasının apoletli uzun ceketi içinde köşeli köşeli duran omuzlarıyla Pasenow'a rastlayınca neşesi adamakıllı yerine geldi, eski dostlarından birini her görüşünde olduğu kadar aşina ve rahat bir tavırla selam verdi, hatta doğruca öğle yemeği yedi mi, Dressel'de beraber kahvaltı etmezler mi, diye sordu.

Pasenow ani rastlaşma ve hızlı samimiyet vesilesiyle son günlerde Bertrand'ı ne kadar düşündüğünü unutuverdi; güzel güzel üniformasını giyinmişken adeta sivil kıyafetiyle çırılçıplak karşısında duran biriyle konuştuğu için gene utandı, birlikte yemek yeme teklifini elinden gelse reddederdi. Ama Bertrand'ı çok uzun zamandır görmediği tespitini yapmakla yetindi. Evet, Pasenow'un sürdürdüğü tekdüze yerleşik yaşamda şaşırtıcı değildi bu, Bertrand'a göre. Oysa huzursuzluğu ve

koşturmacası içinde kılıçlarının püsküllerini Unter den Linden Caddesi'nde gezdirip Dressel'de ilk yemek yiyişleri ona dün gibi geliyordu -bu arada lokantaya girmişlerdi- oysa yaşları da ilerlemişti. Pasenow, amma konuşuyor, diye düşündü – ama Bertrand'ın çirkin bir niteliğinin olmasından hoşlandığı için veya eski dostunun şimdiye kadarki suskunluğunun kendisini hep kırdığını sezdiği için istemese ve densizlik de olsa Bertrand'ın nerelere gittiğini sordu; muhatabı önemsemez gibi, sıradan bir konuyu kenara iter gibi hafif bir el hareketi yaptı: "Şuraya, buraya işte, son olarak Amerika'daydım." Evet, Amerika – Joachim'e göre Amerika daima şımarık, aykırı ve yozlaşmış çocuklar ülkesi olmuştu, von Bertrand'ın babası da herhalde kederinden ölmüştür! Fakat karşısında rahat tavırlı ve gayet hali vakti yerinde oturan terbiyeli adamla pek uyuşmuyordu bu. Ne var ki Pasenow, o tarafta çiftçilik yaparak refaha kavuşup, sonra Alman gelin aramak için Almanya'ya gelen böyle şımarıkların haberini almıştı, bu da belki şimdi Ruzena'yı alacaktı; ama olmaz, Alman değil o, Çek veya daha doğru ifadesiyle Bohemyalı. Yine de bu fikre tutsak olup sormaya devam eder: "Tekrar geri mi döneceksiniz?" "Yok, şimdilik dönmüyorum, şimdilik Hindistan'a gitmem lazım." Demek maceracının teki! Pasenow lokantada etrafına bakındı, maceraperestin biriyle yemeğe oturmaktan mahcuptu; neyse, dayanmak lazımdı: "Demek hep yollardasınız." "Tanrım, işler ne kadar gerektirirse – ama seyahatten hoşlanıyorum. Malum ya, insan, şeytanı neye sevk ediyorsa hep onu yapmalı." İşte meydana çıkmıştı; artık biliyordu: Bertrand ticaret yapmak için, kâr hırsıyla, açgözlülükle askerliği bırakmıştı. Fakat bütün kâr avcıları gibi Bertrand da küçümsemeyi hissetmeyip sıkılmaksızın konuşmaya devam etti: "Bakın, Pasenow, buraya tahammül etmenizi aklım hiç almıyor. Madem devlet size eğlenme imkânı sunmuş, neden hiç olmazsa sömürge hizmetine talip olmuyorsunuz?" Pasenow ile arkadaşları sömürge meselesine hiç kafa yormamışlardı, denizcilere ait bir konuydu, ama yine de öfkelenmişti: "Eğlenme mi?" Bertrand'ın dudak-

larının çevresinde yine o alaycı çizgi belirmişti: "Şey, başka ne olacak? Doğrudan işin içindekilere biraz şahsi savaş eğlencesi ve savaş şöhreti. Elbette Dr. Peters'e sonsuz saygılar, daha önce gelse kesinlikle ben de katılırdım ama bundan gerçekten de romantizm dışında ne çıkacaktır ki? Zaten her şey romantizm – tabii ki makul ve amaca hizmet eden emeği sağlayan Katolik ve Protestan misyoner faaliyeti dışında. Ama başka ne varsa – eğlence, eğlencenin ta kendisi." O kadar umursamaz konuşuyordu ki, Pasenow adamakıllı öfkelenmişti ama sesi daha çok incinmiş gibi geldi: "Biz Almanlar diğer halklardan niye geri kalalım?" "Size bir şey söyleyeyim, Pasenow, birincisi, İngiltere İngiltere'dir, ikincisi İngiltere için de hâlâ ümit var, üçüncüsü fazladan sermayemi Alman sömürge kâğıtlarına yatırmaktansa İngilizlerinkini hâlâ yeğ tutarım, demek ki iktisadi sömürge romantizmi diye de bir şey var, dördüncüsü, demin de söyledim, sömürge yayılmasıyla makul ve hakiki çıkarı olan yalnız kilisedir." Joachim von Pasenow'un incinmiş şaşkınlığı da, şu Bertrand denen herifin anlaşılmaz ve kasıntılı konuşmalarıyla gözlerini kamaştırıp aklını çelmek ve kendisini aşağı çekmek istediğine dair güvensizliği de arttı. Bunun bir şekilde Bertrand'ın kesinlikle askerliğe yaraşmayan, adeta kıvır kıvır saçlarıyla alakası vardı. Bir şekilde oyuncu bir yanı vardı. Joachim'in aklına çukur ve gayya kuyusu kelimeleri geldi; bu adam neden sürekli inançtan ve kiliseden söz ediyordu? Ama daha cevap bulamadan Bertrand, şaşkınlığını fark etmişti: "Evet, görüyor musunuz, Avrupa kilise için son derece şüpheli bir görev halini aldı. Afrika öyle mi! Din için yüzlerce milyon ruhluk hammadde. Ayrıca emin olun, vaftizli bir zencinin Hıristiyanlığı yirmi Avrupalıya bedeldir. Katoliklik ile Protestanlık bu fanatikleştirilmiş kimseleri geride bırakmak istiyorsa, bu isteği anlaşılırdan da öte bir şeydir; zira inancın geleceği oradadır, günün birinde paganlıktan batan ve çukurlaşan Avrupa'ya karşı İsa adına alazlayıcı ve yakıcı bir ateşle harekete geçip sonunda da Roma'nın dumanı tüten harabelerinin ortasına, Petrus'un kürsüsüne siyah bir papa

oturtacak müstakbel din mücahitleri işte bunlardır." İşte vaftizci Yahya'nın kıyameti, diye düşündü Pasenow; adam küfre giriyor. Ya zencilerin ruhlarıyla alıp veremediği nedir? Köle tüccarlığı, gözünü kâr hırsı bürümüş birinden beklenecek olsa da böyleleri kalmadı artık. Demin şeytandan bahsetti. Ama belki de şaka ediyordur, nitekim okuldayken bile Bertrand'ın dediklerini anlayan çıkmazdı. "Şaka ediyorsunuz! Sipahiler ile Türklere gelince, daha önce de tepelerine binmiştik." Bertrand'ın güleceği geldi, öylesine cana yakın ve muzafferane gülümsedi ki Joachim bile gülmeden edemedi. Böylelikle dostça gülüştüler, ruhları göz pencerelerinden birbirlerine başlarını salladı, hiç selamlaşmamış, ama tesadüfen aynı anda pencerelerinden sarkmış iki komşu gibi bu beklenmedik selamlaşma ve eşzamanlılıktan bir anlığına hem hoşnut kaldılar hem mahcup oldular. Mahcubiyetlerinden kurtuluşları gelenekle oldu, Bertrand kadehini kaldırıp, "Şerefe, Pasenow," dedi, Pasenow da "Şerefe, Bertrand," dedi, bunun üzerine yeniden gülüşüverdiler.

Lokantadan çıkıp Unter den Linden Caddesi'nde, ikindi güneşinin sıcak ışığındaki bu biraz solmuş ve hareketsiz ağaçların önünde dikilirken Pasenow kahvaltı sırasında söylemekten çekindiği şeyi hatırladı: "Biz Avrupalıların dindarlığına itirazınız nedir, tam anlamıyorum. Bence büyükşehirli olarak meseleyi tam anlamış değilsiniz. Kişi benim gibi taşrada büyüyünce bu konulardaki tavrı farklı olur. Taşra halkımız Hıristiyanlığa sizin tahmin ettiğinizi sandığımdan daha sıkı bağlıdır." Bunu Bertrand'ın dosdoğru yüzüne söylediği için kendini cesur hissetti, bir kurmay subayın stratejisinde kusur arayan kıdemli subay gibiydi, ama Bertrand'ın gücenebileceğinden de korktu biraz. Fakat beriki neşeli, "Ah, o zaman her şey mükemmelen yoluna girecektir," dedi. Sonra birbirlerine adreslerini yazıp irtibatta kalacaklarına söz verdiler.

Pasenow, Westend semtindeki yarışa gitmek için bir fayton tuttu. Ren şarabı, ikindi sıcağı, galiba bir de buluşmanın tuhaflığı alnının gerisinde ve elmacık kemiklerinin altında -melon şapkasını çıkarmayı çok isterdi- belirsiz ve çatlak bir duygu bıraktı, beyaz eldivenin içinden parmak uçlarıyla hissettiği koltuğun derisinden pek farklı değildi, hatta belki daha yapışkandı, güneş işte bu kadar yakıcıydı. Bertrand'ı arabaya davet etmeyişine üzüldü, en azından babasının artık Berlin'de olmayışına ise sevindi, çünkü aksi takdirde yanında oturan kesinlikle o olurdu. Öte yandan Bertrand'ın sivil kıyafetiyle kendisine eşlik etmeyişinden gerçekten memnundu. Ama Bertrand onu belki de şaşırtmak istiyordur, Ruzena'yı alır, hepsi birlikte yarış meydanında buluşurlar. Aile gibi. Ama hepsi saçmalık. Böyle bir kızla Bertrand bile yarış meydanında görünmek istemeyecektir.

Birkaç gün sonra babası, arkadaşı Leindorff'u ziyarete gelince Jäger gazinosuna gitmek Pasenow için adeta Tanrı buyruğu oldu, dümdüz, çevik adımlarla dar merdivenden çıktığını gördüğü ihtiyar Leindorff'u karşılayacaktı. Alay arabasıyla eve gidip sivil frakını giyindi. Sonra yola koyuldu. Köşede iki askere rastladı; selamlarını almak için rahat bir tavırla kasketinin kenarına uzanacaktı ki selam falan vermediklerini, kasket yerine de silindir şapka taktığını fark etti; ortada birbirine uymayan bir şeyler vardı, hatta güleceği geldi, çünkü durum öylesine abesti ki doktoruna danışmaktan başka bir şey düşünmeyen yaşlı ve yarı felçli Kont Leindorff bugün Jäger gazinosuna gelecekti. En akıllıcası herhalde geri dönmek olacaktı, ama her an geri dönebileceğinden ötürü içinde küçük bir özgürlük hissi vardı ve yürümeyi sürdürdü. Gelgelelim duvardaki isli petrol lambasıyla sebze mahzenini yeniden görmek için banliyöye gitmeyi yeğlerdi; ama kuzey bölgesinde frak ve silindirle dolaşamazdı. O taraflarda akşam, bugün de muhtemelen o zamanki büyüleyici alacakaranlığı sunacaktı, ama burada,

kentin asıl merkezinde her şey tabiata düşman görünüyordu; gürültülü ışığın tepesinde, çok sayıdaki vitrinin ve caddedeki hareketliliğin üstünde gökyüzü ve hava bile o denli kentli, memleketinden o denli uzaktı ki küçücük dar pencerelerinde dantelalar, fırfırlar, başı yapılmış mavi örnekli elişlerinin teşhir edildiği küçük bir çamaşırcı dükkânı keşfedince ve mağazanın arka tarafında bir meskene açıldığı anlaşılan cam kapıyı görünce önceki durum mutluluk verip sakinleştiren, bununla birlikte içini tedirgin de eden bir memlekete dönüş halini aldı. Tezgâhın arkasında ak saçlı bir kadın oturuyor, handiyse hanımefendiye benziyordu, yanında yüzünü göremediği genç bir kız vardı, ikisi de elişiyle meşguldü. Teşhirdeki mallara bakıp bu tarz dantelli kumaşlarla Ruzena'yı acaba adamakıllı sevindiremez miydi, diye düşündü. Ama bu da abes gelince yürümeye devam etti; bir dahaki kayşaktaysa kızın başka yöne bakan yüzünü görmek arzusunun itkisiyle mağazaya geri döndü; aslında Ruzena için seçmese de gelişigüzel üç narin kumaş aldı, alışverişiyle yaşlı hanımı da sevindirmekten mutluydu. Fakat kızın yüzü kayıtsızdı, hatta neredeyse kötü kötü bakıyordu. Sonra eve gitti.

Kışın baronesin gitme ümidini kendine bile itiraf etmediği saray şenlikleri sırasında, baharda yarışlar ve yazlık alışverişler sırasında Baddensen ailesi Westend'de şık bir evde otururdu, Joachim von Pasenow bir pazar günü öğleden önce hanımefendileri ziyarete gitti. İngiliz *cottage* tarzı evler örnek alınarak hızla genişleyen, ama kentten epey uzak bu yerin dezavantajlarının pek farkına varmaksızın ancak el altında sürekli kendi arabaları bulunan varlıklı ailelerin oturabildiği bu ücra villa semtine nadiren gelirdi. Fakat mekânın dezavantajını arabayla yumuşatabilen ayrıcalıklılara göre burası küçük bir kır cennetiydi, villalar arasındaki bakımlı yolları arşınlayan Pasenow da civarın seçkinliğinden hoşlanıyor, seçkinlik içine işliyordu. Son günlerde güvensizleşmiş kimi şeyler vardı ve

açıklanamaz bir şekilde Bertrand'la alakalıydılar: Hayatın direklerinden biri çürümüş, parçalar birbirini desteklediği için her şey yerli yerinde dursa da bu dengenin kubbesi de çatlasın, kayıp düşen ne varsa üstüne mezar olsun gibi belli belirsiz bir arzuyla beraber bunun gerçekleşmesi korkusu da filizlenmişti; sağlamlık, güvenlik ve dinginlik özlemi artıyordu. Ezcümle; bahçıvan tırmıklarının, bahçe hortumu fışkırışının, fıskiyelerin şırıltısının işitildiği bakımlı bahçelerle çevrili, mükemmel Rönesans, Barok veya İsviçre tarzı şatovari binalarla dolu bu varsıl villa semti, adaları andıran büyük bir emniyet yayıyor, Bertrand'ın İngiltere'den hâlâ ümitvar kehanetinin pek inanılır yanı kalmıyordu. Açık pencerelerden Stephen Heller ve Clementi etütlerinin tınıları geliyordu: Bu ailelerin kızları çalışmalarıyla esenlik içinde meşgul olabiliyorlardı; dostlukla dolu güvenlik ve yumuşaklığın iyi yazgısı ta ki aşk dostluğu bozup tekrar dostluk içinde son tınılarını çalana dek işitilmeyi sürdürüyordu. Çok uzaklardan olmasa da uzak bir yerden bir horoz bu bakımlı muhitin kırsallığını bizzat ima etmek istercesine ötüyordu: Evet, Bertrand toprakta büyüseydi güvensizlik yaymaz, onu memleketinde bıraksalar güvensizliğe bu denli yatkın olmazdı. Elisabeth'le tarlalarda dolaşmak, olgunlaşan başakları yoklamak için parmaklarının arasına almak, akşam ahırların ağır kokusu rüzgârla yanlarına taşınırken inekler sağıldı mı bakmak için tertemiz süpürülmüş avluyu uçtan uca geçmek güzel olurdu. O zaman bu civarın ağırlığı için pek bir zayıf olan Elisabeth iri taşralı hayvanların arasında dikilir, annesi için gayet tabii ve alışıldık olan, onda hem dokunaklı hem alışıldık bir hal alırdı. Fakat onun için, bir yabancıya dönüştürülen bu adam için artık geçti, -şimdi aklına gelmişti- kendisi de Bertrand gibi yurtsuzdu.

Çitleri sarmaşıklarla kaplı bahçenin esenliği artık etrafını sarıyordu. Bu tabiatın esenliğini artıran bir şey de baronesin salondaki pelüş koltuklardan birini bahçeye taşıtması olmuştu: Koltuk tornalı bacakları ve tekerlekli ayaklarıyla egzotik ve

sıcağa muhtaç bir şey gibi bahçe çakıllarının üstünde duruyor, iklimin ve ona duracağı yeri sağlayan medenileştirilmiş tabiatın cana yakınlığını övüyordu; fakat rengi, kopkoyu kırmızı bir solan gül rengiydi. Elisabeth ile Joachim demir bahçe sandalyelerinde oturuyorlardı, teneke oturakları, yıldızlı ve donuk Brüksel oyaları misali delik deşikti.

En başta kır yaşamına alışkın olup onu sevenlerin işine gelen bu muhitin üstünlükleri yeterince açıklandıktan sonra Joachim'e başkentteki hayatı soruldu, o da kırlara duyduğu özlemi dile getirip sebeplerini saymadan edemedi. Hanımefendiler de aynı fikirdeydiler; hele de barones ikide bir, şaşırmasındı ama çoğunlukla günler, hatta haftalar boyunca kent merkezine gelmediğini söylüyordu, oradaki hengâme, gürültü ve muazzam trafik onu işte bu kadar ürkütüyor, evet, ürkütüyordu. Elbette, demişti Pasenow, burada sahip oldukları tam bir sığınaktı, sonra sohbet bir süre daha bu üstün muhitin etrafında döndü, derken barones ona neşeli bir sürpriz yapmak ister gibi, adeta esrarengiz bir biçimde, çok sevdikleri küçük evin satın almaları için kendilerine teklif edildiğini anlattı. Sahip olmanın getirdiği peşin sevinçle de eve bakmasını, biraz mahcubiyet ve ironiyle eklediği üzere *le tour du propriétaire* (ev gezmesi) yapmasını istedi.

Alışıldığı üzere zemin katta ortak alanlar, üst katta ailenin yatak odaları vardı. Evet, oymalı eski Alman usulü mobilyalarıyla kasvetli bir rahatlık yayan yemek salonuna fıskiyeli bir kış bahçesi ilave edecek, muhtemelen salonu da genişleteceklerdi. Sonra aşağısına ve yukarısına drapeli kadife kapı perdeleri asılı merdiveni çıktılar, barones hiçbir kapıyı açmaktan geri durmayıp bir tek mahrem olanları atladı. Elisabeth'in odası, erkek gözüne, tereddüt ve hafif bir yüz kızarıklığıyla gösterildi, ne var ki Joachim'e yatağa, pencerelere, lavaboya ve aynaya asılı bu beyaz oyalar bulutundan daha çok utanç ve sıkıntı veren tecrübe evli çiftin yatak odası oldu, hatta az kalsın bu şekilde kendisini evin aşinası ve ayıbının sırdaşı yapma-

ya zorladığı için baronese darılacaktı. Çünkü şu an gözünün önünde, herkesin gözünün önünde, bu bilgiyle canının sıkılıp tecavüze uğradığını hisseden Elisabeth'in doğrudan doğruya karşısında, şimdi çıplak olmasa da hanımlığına yaraşmaz bir tarzda ve yırtılıp açılmışçasına Joachim'in karşısında gördüğü baronesin cinsî işlevine hazır iki yatak, yan yana duruyor, yatak odası görülüyordu, derken bu oda gözüne aniden evin merkez noktası olarak, başka ne varsa etrafına inşa edilmiş gizli ama herkese aşikâr sunağı olarak göründü. Gene ansızın anladı ki yürüyerek yanlarından geçtiği uzun villa sırasındaki evlerin her birinde aynı yatak odası merkezdir ve arkalarında bahar rüzgârının dantelli tülleri hafif hafif kımıldattığı açık pencerelerden dışarı yollanan sone ve etütlerin tek görevi meselenin aslını örtmektir. Nitekim akşamları her yerde yataklar ikiyüzlü bir tavırla çamaşır odasında dümdüz katlanan çarşaflarla birlikte adamlar için düzeltilir, hizmetçiler de çocuklar da bunun ne için yapıldığını bilirler; her yerde hizmetçiler ile çocuklar evin çiftleşmiş merkezi etrafında iffetiyle, çiftleşmeden uyurlar; iffetli ve dini bütünler, yine de iffetsiz ve arsızların hizmet ve emrindedirler. Madem barones muhitin üstünlüğünü övüyor, nasıl olup da kilisenin yakınlığını bu övgüye katmaya cesaret edebilmiştir: Kiliseye son, hatta yalınayak girenin o olması gerekmez mi? Belki de Bertrand'ın Hıristiyanlığın bitişinden söz ederken maksadı bu olmuştu, siyah mücahitlerin hakiki iffetlilik ve Hıristiyanlığı yeniden tesis etmek için bu güruhun üzerine çökeleneceği, Joachim'in aklına artık yatıyordu. Elisabeth'e baktı, bakışlarında öfkesini kabullenişini okuyorum sandı. Onun da kaderin de aynı kutsiyet ihlali olabileceği, hatta bu ihlali kendisinin yapmak zorunda kalması ihtimali içini öyle titretti ki sırf beyaz oyalı bir rüyada hiç rahatsız ve taciz edilmeden ebediyen rüya görsün diye kapısında bekçilik etmek için onu kaptığı gibi götürebilirdi.

Hanımefendiler tarafından nazikçe zemin kata geçirildikten sonra yakında yine gelme vaadiyle vedalaştı. Sokak taziyaretinin

boşluğunun farkına vardı; bu kadınların Bertrand'ın konuştuklarını duysalar nasıl şaşıracaklarını düşündü, hatta bir kez olsun duymalarını arzuladı.

Kişi gerek yaşamının kast benzeri kapalılığı, gerek duygularındaki belli bir uyuşukluk sonucu, yanındakileri görmezden gelme alışkanlığı kazanmışsa yakınında sohbet eden iki yabancı gencin gözlerini esir alışı dikkatini çekmeli, gözüne şaşırtıcı görünmelidir. Aynısı bir akşam opera binasının fuayesinde Joachim'in başına geldi. Anlaşılan iki adam ecnebiydi, yirmi yaşını pek geçmemiş olmalıydılar; onları en yakın tahminle İtalyan sanırdı, sebebi yalnız elbise kesimlerinin biraz olağandışı görünüşü değildi, kara kaşlı, kara gözlü olanında İtalyan emperyal bıyık vardı. Joachim'in içi, başkalarının konuştuklarına kulak kabartmayı almasa da yabancı bir lehçe kullandıklarını fark etti, ama İtalyancaya ait değildi, onun için de biraz daha yakından kulak misafiri olma mecburiyeti duydu, ta ki hafiften ürpererek bu iki gencin Çekçe, daha doğrusu Bohemyaca konuştuğunu fark ettiğini sanana kadar. Ürpertisi sebepsizdi, buna eşlik eden Elisabeth'e sadakatsizlik hissiyse gözüne daha da sebepsiz göründü. Ruzena'nın tiyatroda olması ve bu iki gencin tıpkı kendisinin Elisabeth'i bazen locasında ziyaret edişi gibi onun yanına gitmesi muhtemel değilse de mümkündü, belki de siyah bıyıklı ve kıvır kıvır siyah saçlı gencin Ruzena'yla gerçekten benzerliği vardı, sırf saç renginden ötürü de değildi: O benzerlik galiba dudakları soluk benzinden bir hayli ayrılan fazlaca ufak ağzı, minnacık ve çıtı pıtı burnu ile bir şekilde meydan okuyan -evet, meydan okuyan doğru sözdü- ama buna rağmen af dileyen gülümseyişiydi. Yine de durum abuk sabuk görünüyordu, belki de benzerlik kuruntudan ibaretti; çünkü Ruzena'yı düşününce görüntüsünün tamamen solgun olduğunu, hatta yolda görse tanımayacağını, ancak maskeyle ve o genç adamın aracılığıyla görmeye muktedir olacağını kabullenmesi şarttı. Bu içini

rahatlatıyor, neşelenemese de meseleyi bir yerinden tehlikesizleştiriyordu, çünkü kızın bir adamın maskesi ardına gizlenişini aynı zamanda ve başka bir tabakada tarifsiz ve korkunç bir şey olarak hissediyordu, bu düşünce aradan sonra da yakasını bir türlü bırakmadı. "Faust" oynanıyor, tatlı tınılar Margarete'nin sevimli hatlarında Valentin'in çehresinin saklı olduğunu, Margarete'nin hiçbir şeyin değil, yalnız bunun kefaretini ödemek zorunda kaldığını Faust'un kendi de dâhil kimsenin fark etmediği şu opera hadisesinden manasızlıkta daha aşağı kalmıyordu. Belki Mephisto haberdardı, Joachim ise Elisabeth'in erkek kardeşi olmayışına seviniyordu. Temsilden sonra Ruzena'nın erkek kardeşine bir kez daha rastlayınca bundan ötürü kız kardeşin de kendisine yasaklı oluşundan minnettarlık duydu, kendini öylesine güvende hissediyordu ki üniformasına rağmen Jäger Caddesi'ne saptı. Sadakatsizlik duygusu da uçup gitmişti.

Gelgelelim Friedrich Caddesi'ne saptığında mekâna üniformasıyla adım atamayacağının farkına vardı. Hayal kırıklığına uğradı, Jäger Caddesi'nden yürümeye devam etti. Ne yapacaktı? Bir sonraki bloktan döndü, Jäger Caddesi'ne geri geldi, çoğu kez İtalyanca kelimeler işitme beklentisiyle yanından geçen kızların şapkalarının altına bakarken yakaladı kendini. Fakat tekrar mekânların yakınına geldiğinde duyduğu İtalyanca değil, takır tukur ve kopuk kopuk bir "Canım, beni tanıyasınız yok mu artık?" oldu. Pasenow gayriihtiyari "Ruzena" dedi, aynı anda da, ne kadar utanç verici, diye düşündü. Yolun ortasında, sırtında üniforma, böyle bir kızla birlikteydi, o ki daha birkaç gün önce caddedeyken Bertrand'dan ve sivil kıyafetinden az kalsın utanmıştı; fakat uzaklaşacak yerde durumun gereğini unutarak adeta memnun oldu, hatta bu kızın gevezeliği sürdürmeye davranışına sevinmişti denebilirdi: "Babacık ner'de bugün? Gelmez?" Babasını hatırlatmasa iyiydi: "Yok, bugün olmaz, küçük Ruzena; ayrıca…" Ne demişti? – "İhtiyar da bugün lokale gelmeyecek…" Evet, acele etmesi

lazımdı. Ruzena şaşkın şaşkın yüzüne baktı: "Beni bu kadar bekletin, şimdi de olmasın…" Ama, yüzü aydınlandı, Joachim ziyaretine gelmeliydi. Bu çekingen çekingen soru soran yüze baktı, adeta kesinkes zihnine kazımak istiyor, bir yandan da sivri bıyıklı güneyli kardeşinin, içinde saklı olup olmadığını araştırıyordu. Bir benzerlik vardı; ama erkek kardeşini çehresinde taşıyan bir kız ona zarar verebilir miydi diye düşünürken aklına kısa çevre sakalıyla sarışın ve erkeksi duran öz kardeşi geldi, gelmesiyle de onu gerçekliğe geri döndürdü. Elbet başka bir şeydi bu; Helmuth taşraya aitti, avcıydı, güneyin bu mülayim kentlileriyle hiç ortak yanı yoktu, yine de rahatlatıcı geldi. Gözleri hâlâ aranıyordu ama tiksintisi geçti, kadına aklında iyi kalmak için hoş bir şeyler yapma, iyi bir şeyler söyleme ihtiyacı duydu; hâlâ duraksıyordu: Hayır, küçük Ruzena, onu ziyaret etmeyecekti, ama… "Ama?" diye çekingen ve beklentiyle dolu bir ses geldi… Joachim ilkin amasına ne eklese bilemedi, derken aklına gelmişti bile: "Dışarıda bir yerde buluşabilir, beraber kahvaltı edebiliriz." Tamam, tamam, tamam, kadın küçük bir lokanta biliyordu: yarın! Hayır, yarın olmazdı, ama çarşamba izinliydi, çarşamba buluşmak için sözleştiler. Kadın sonra parmak uçlarına basıp kulağına, "İyisin, hoş birisin," diyerek oradan uzaklaştı, üstünde gaz lambalarının yandığı kapıda gözden kayboldu. Pasenow babasının süratli ve tuttuğunu koparan adımlarla merdivenleri çıktığını gördü, kalbi acı çektirerek belirgin bir şekilde kasıldı.

Ruzena, Joachim'in restorandaki davranışının katılığından mest olmuştu, öyle ki sivil kıyafetle gelişinin yarattığı hayal kırıklığını bile unuttu. Gün yağmurlu ve serindi, yine de programından vazgeçmek istememişti, hal böyle olunca öğle yemeğinden sonra Charlottenburg'a ve Halve Nehri kıyısına gitmişlerdi. Ruzena daha faytonda Joachim'in eldivenini çıkarmış, kıyı şeridinde yürürlerken de koluna girmişti. Yavaş ilerliyor, sessizlikten beklentilerle dolu olup yine de yağmur

ve akşamdan başka bir beklediği bulunmayan manzarada yürüyorlardı. Gökyüzü manzaranın üstünde yumuşacık duruyor, çoğu kez çizgi çizgi düşen yağmur damlaları sayesinde toprakla daha içten bir birlik kuruyordu, sessizlikte gezinen kadın için de durum sanki geriye beklentiden başka bir şeyleri kalmamış, sanki içlerinde kanlı canlı ne varsa kapalı bir goncanın yaprakları misali iç içe girip birbirlerini kavramış bekleyen parmaklarına akmış gibiydi. Omuz omza dayanmış, uzaktan üçgeni andırıyor, sessizce kıyı boyu yürüyorlardı, çünkü ikisi de onları birbirlerine gönderenin hangi rüzgâr olduğunu bilmiyordu. Fakat yürürlerken Ruzena ansızın Joachim'in elini avucuna kenetleyip üstüne eğilerek daha o elini kurtaramadan öpüverdi. Gözyaşlarıyla dolu gözlere, ağlamak üzere seğirirken bile, "Nasıl çıktın yoluma, demiştim, Ruzena, demiştim, sana göre değil, hiç değil. Ama artık buradasın…" diyen dudaklara bakıyordu. Ama kadın beklediği öpücük için dudaklarını uzatmadı, adeta hırsla bir kez daha yüzünü eline eğdi, Joachim buna izin vermeyince kendini ısırdı ama ısırışında fenalık yoktu, oyun oynayan bir köpecik kadar dikkatli ve narindi; sonra, bıraktığı izi tatminkâr, seyrederken, "Hadi gezmeye devam edelim. Yağmurun zararı yok," dedi. Yağmur ırmağa yumuşakça düşüyor, çayırlıktaki yapraklarda hafifçe tıkırdıyordu. Bir kayık kıyı suyunda yarı batık bekliyor, küçük bir tahta iskelenin altında akıntı hızlanarak ırmağın sakin sularına dökülüyor, Joachim kendisinin de sürüklendiğini hissediyordu, sanki içini dolduran özlem yüreğinin yumuşak ve şirin bir akıntısıydı da sevgilinin dudaklarındaki solukta engin bir sessizlik denizindeymiş gibi kaybolup geçmeye hasretti. Sanki yaz eriyordu; su ilkin yumuşadı, yapraklardan şıpır şıpır döküldü, çimlerde çiy damlaları asılıydı. Uzakta hafif bir sis örtüsü vardı, arkalarını döndüklerinde örtü de arkalarından kapanmış, öyle ki adımları bekleyiş hâli almıştı; Ruzena şapkasından iğneleri çekti, bunun tek sebebi kentin zorlayışından rahatsız olması değildi, Joachim'i sivri uçlardan korumak için çıkardı şapkasını, sırtını koruyucu bir ağaçmışçasına

Joachim'e dayadı. Başını geri eğmişti; Joachim yüzünü eğince dudakları alnına ve etrafını simsiyah çevreleyen lülelere değiyordu. Alnındaki ince, biraz da budalaca yanlamış kırışıkları görmüyordu, belki seçemeyecek kadar yakın durmasındandı, belki de bütün bakışlar eriyip duyuşa döndüğündendi. Kadınsa onun kollarının kollarına, ellerinin ellerine dolandığını hissediyor, kendini ağacın dallarındaymış gibi hissediyordu, alnına gelen nefesi yağmurun yapraklardaki tıkırtısı gibiydi; o kadar hareketsizdiler, kurşuni gökse suyun yüzüyle öylesine birleşikti ki karşıdaki adanın çayırları kurşuni gölde süzülüyor, yukarı mı asılmış yoksa aşağıda mı bekliyorlardı, bilinmiyordu. Fakat kadın daha sonra ceketinin yaş kollarına baktı ve sessizce, geri dönmeleri gerektiğini imledi. Yaşlık artık yüzlerine vuruyordu, ama acele edemezlerdi, çünkü büyüyü bozardı, büyünün varlığına ancak küçük meyhanede kahve içerlerken tekrar kanaat getirdiler. Kır kesimindeki bu cam verandada yağmur gitgide çoğalarak aşağı süzülüyor, çatı oluğundan ince ince şakırtıları geliyordu. Meyhaneci dışarı çıkınca Ruzena fincanını yerine koydu, Joachim'inkini de elinden aldı, başını kavradı, kendine, ta gözlerine kadar çekti, bunca yakınlığa rağmen hâlâ öpüşmemişler, bakışları eriyivermişti, aralarındaki gerilim kadının tatlılığına bakınca adeta dayanılmazdı. Yağmurluğu açılarak tepesi kapatılan kupa arabada karanlık bir indeymiş gibi oturdukları, damlalar üstlerine gerilmiş deride hafif, yumuşak tıkırtılar çıkardığı, arabacının pelerininin kenarından başka bir şey görmedikleri, etraflarında da sağ ve sol taraflardaki açıklıklardan yolda bıraktıkları iki kurşuni ve ıslak şeritten başka bir şey fark etmeyip az sonra şeritleri de görmez oldukları sırada yüzlerini birbirlerine eğdiler, kavuşan yüzleri iç içe geçti, dingin dingin akan ırmağa benziyorlardı, yitik ve telafisizlerdi, sürekli buluşuyor, sonra zamansızlığa dalıp gidiyorlardı. Bir saat on dört dakika süren bir öpücüktü bu. Ardından araba Ruzena'nın evinde durdu. Joachim içeri girmek isteyince kadın başını iki yana salladı, Joachim de yola koyuldu: Ama vedalaşmanın acısı öyle büyüktü

ki birkaç adım atar atmaz geri döndü ve kendi çekingenliğinin çekimi ve onunkinin cazibesiyle hasretten yana yana hâlâ uzanan eli kavradı, ikisi de rüyada gibiydi, ayaklarının altında gıcırdayan karanlık merdiveni uyurgezerler gibi çıktılar, karanlık sofadan geçtiler, yağmurun erkenden getirdiği alacakaranlığın gölgesinde kalmış odada yatağı belirsizce örten halıya çöküp koparıldıkları öpücüğü yeniden aradılar, yüzleri ıslaktı, kim bilir yağmurdan mı yoksa gözyaşından mıydı. Fakat Ruzena kendini kurtardı, elini beline arkadan tutturulmuş tokalara götürdü, şakıyan sesi kalın geliyordu: "Aç şunu," diye fısıldarken Joachim'in kravatını ve yeleğinin düğmelerini çekiştirdi. İster ona, ister Tanrı'ya minnettarlığından olsun ani ve apansız bir tevazuyla, başı yatağın kenarında, diz çöktü, Joachim'in ayakkabılarının tokalarını koparırcasına açtı. Aman, ne korkunçtu, neden eğilmiyordu, içinde durdukları kapları hatırlamamıştı ama Ruzena'ya işi kolaylaştırdığı için ne kadar minnettardı: İşte, yatağı açarken yüzündeki gülümseyiş kurtuluştu, yatağa daldılar. Kadının çenesine batan gömleğin keskin kenarlı, kolalı göğüslüğü hâlâ rahatsızlık veriyordu, göğüslüğü açıp yüzünü keskin kenarların arasına sokuşturarak, "Çıkar şunu," diye emretti, duyguların yayılmışlığında, çekingenlikten yükselen mest oluşlarında artık çözülmüşlük, hissediş, bedenin yumuşaklığı, soluma, boğulma vardı. Ah, yaşamın kemikleri örtücü canlı etten fışkıran çekingenliği. Onun üstüne yayılıp gerilmiş ten yumuşaklığı; kemikten iskeletin, soluklanarak yüreğinin üstünde çarpan yürekle sana sırnaşan, etrafını sarabileceğin göğüs kafesinin korkunç ikazı. Ah, tenin tatlı kokusu, nemli rayihası, göğüslerin altındaki yumuşak oluk, koltukaltlarının karanlığı. Ama henüz mest olduklarını bilemeyecek kadar karışıktı Joachim'in aklı, aslında ikisinin de aklı karışıktı, tek bildikleri birlikte oldukları, birbirlerini aramalarının gerektiğiydi. Karanlıkta Ruzena'nın yüzünü gördü, ama sanki kayıp gidiyordu, lülelerinin daha karanlık kıyılarındaki çalıların arasından kayıyor, eli onu aramak, orada olduğundan emin olmak zorunda kalıyor, alnını

ve altlarında gözbebeklerinin beklediği gözkapaklarını buluyor, yanağının mutluluk verici yuvarlaklığını, öpmek için açılmış dudaklarının çizgisini keşfediyordu. Özlem dalgaları çarpışıyor, akıntının cazibesiyle öpücüğü onun öpücüğünü buluyor, ırmağın çayırları büyür, kıyıdan kıyıya yayılır, ikisini salim dinginliği içinde engin gölün sessizliğinin beklediği mesut bir mağara gibi çevrelerken, ne kadar kısık sesle de söylese boğuluyor, soluyamaz oluyor, bir tek onun soluğunu aramayı sürdürüyordu, kadının işittiği "Seni seviyorum" bir çığlığı andırıyordu, Joachim onu açtı, kadın göldeki bir midye gibi açıldı, o da boğularak içine gömüldü.

Ağabeyinin ölüm haberi ansızın geldi. Poznan'daki Polonyalı bir çiftlik sahibiyle girdiği düelloda ölmüştü. Birkaç hafta önce olsa Joachim belki sarsılmazdı. Evden uzak geçirdiği yirmi yılda ağabeyinin sureti gitgide silikleşmişti, onu düşününce karşısında bir tek, oğlan kıyafeti giymiş sarışın bir çocuk görüyordu -kendisi liseye gönderilene kadar hep bir örnek giyinmişlerdi- şu an düşündüğü de ilkin çocuk tabutu olmuştu. Fakat yanında alakasızca Helmuth'un resmi beliriyordu, sarı sakallı ve erkeksiydi, bir kızın çehresini olduğu gibi seçememekten korktuğu Jäger Caddesi'ndeki o akşam ortaya çıkanla aynı resimdi: Ah, başka birinin çekip başına sarmak istediği kuruntulardan eskiden olsa berrak avcı gözleriyle çoktan kurtulurdu, ona o zaman ödünç verdiği gözleri Helmuth artık ebediyen kapamıştı, belki de ebediyen kendisine armağan etmek içindi! Helmuth'tan böyle bir şey istemiş miydi? Kendini her tür suçtan masun hissediyordu, yine de bu ölüm onun için olmuş gibiydi, hatta sebebiyet veren sanki kendisiydi. Tuhaftır, Helmuth'un sakalı Bernhard amcanınkine benziyordu, ağzı açıkta bırakan aynı kısa çevre sakaldı, Joachim'e o an öyle geliyordu ki askerî lise ve askerî kariyerden, asıl kabahatli olan Bernhard amcayı değil de hep Helmuth'u sorumlu tutmuştu. Öyle olsa da Helmuth evde kalabilmiş, yetmez gibi ikiyüzlü-

lük de etmişti – belki de sebep buydu, ama hepsi acayip biçimde birbirine girmişti, hele de kardeşinin imrenilecek bir hayatı olmadığını çoktandır bildiğinden daha da acayipleşiyordu. Çocuk tabutunu yine karşısında gördü, babasına garezi arttı. Demek ihtiyar adam bu oğlunu da evden kovmayı böylece başarmıştı. Babasını ölümden sorumlu tutabilmesi şiddetli bir kurtuluş duygusu vermişti.

Cenazeye gitti. Stolpin'e varınca Helmuth'un bir mektubuyla karşılaştı: "Bilmem bu biraz fuzuli meseleden sağ çıkabilir miyim. Elbette ümidim o, ama yine de pek önemsemiyorum. Bu pek önemsenmeyecek yaşamda kişinin boyun eğebileceği daha yüce bir fikrin izi olabilecek ahlaki kurallar gibi bir şeylerin bulunduğu gerçeğini memnuniyetle karşılıyorum. Umarım sen hayatında benim kendi hayatımda bulduğumdan daha fazla değer bulmuşsundur; bazen askerî kariyere başlamanı kıskanmadım değil; en azından kişinin kendisinden daha büyük bir şeye verdiği bir hizmet. Bu konuda senin fikrin nedir, bilmem, ama sana yazışım (ölecek olursam) çiftliği devralmak için askerî kariyerden vazgeçme diye uyarmak içindir. Er geç gerekli olacak, ama babam yaşadığı sürece evden uzak kalman galiba daha iyi, meğerki annem sana ihtiyaç duysun. Senin için iyilikler dilerim." Ardından Joachim'in yapılışını takip etmesi gereken muhtelif belirlemeler geliyordu, son olarak da alakasız bir arzu: Joachim ondan daha az yalnız olsundu.

Ebeveyninde tuhaf bir metanet vardı, annesinde de. Babası elini sıkarak karşıladı ve "Şerefi için, adının namusunu korumak için öldü," deyip ardından sert ve dümdüz adımlarla odada ses çıkarmadan bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Çok geçmeden de, "Şerefi için öldü!" diye yineleyip kapıdan çıktı.

Helmuth'u büyük salonda tabuta koymuşlardı. Joachim, koridorda çiçek ve çelenklerin ağır kokusunu duyuyordu: Çocuk tabutu için pek ağırdılar, inatçı ve manasız bir düşünceydi, yine de Joachim ağır kumaşla örtülmüş kapıda tereddüt

ederek durdu, bakmaya cesareti yoktu, gözlerini yere eğdi. Yerdeki parkeleri tanıyordu, kapı eşiğine bitişik üçgen levhaları da tanıyordu, devam eden süslemeyi de; tıpkı çocukken üstünde sanatkârca örnekler çizmeye uğraştığı gibi bakışlarıyla takip ede ede katafalkın altına serili siyah halının kenarına varır. Çelenklerden düşmüş birkaç yaprak orada durmakta. Süsleme usulüyle yeniden deneyesi gelir, birkaç adım atar, tabutu görür. Çocuk tabutu değildi, iyi bari; ama henüz kendi gören gözleriyle adamın ölü gözlerine bakmaktan irkiliyordu, gözleri öylesine sönmüş olmalıydı ki oğlan çocuğunun yüzü, belki kardeşini de peşinden sürükleyerek içlerinde boğulurdu, gözler yine de kardeşine armağandı; orada yatanın kendisi olduğu tasavvuru ise öylesine şiddetlendi ki yaklaşıp da tabutun kapalı olduğunu fark edişini kurtuluş, hayırhah bir yazgı gibi duyumsadı. Birileri ölünün yüzünün kurşun yarasıyla dağıldığını söyledi. O pek duymadı, tabutun başında bekledi, elini kapağa koymuştu. Cesetle ve ölümün suskunluğuyla karşılaşınca insanı saran, bütün mevcutların genişleyip dağıldığı, alışkanlıkların parçalanıp ayrışarak donuklaştığı, havanın boğuculaşıp taşıma kabiliyetini yitirdiği beceriksizlik içinde sanki katafalkın yanı başından asla ayrılamayacak gibiydi, burasının büyük salon olduğunu, tabutun normalde piyanonun işgal ettiği yerde durduğunu, halının arka kenarında kimsenin daha önce ayak basmadığı bir parça parke olması gerektiğini ancak kendini epey zorlayınca hatırlayabildi; yavaşça o yana gitti, siyah perdeli duvara dokundu, karanlık kumaşın altında resim çerçevelerini ve demir haçın çerçevesini sezinledi, tekrar kavuştuğu bir parça gerçeklik, ölümü emsalsiz ve adeta meraklandırıcı bir şekilde bir tür duvar kâğıtçısı meselesine dönüştürdü, bütün çiçekleriyle dekore ederek Helmuth'u tabutuyla birlikte yeni bir mobilyaymış gibi bu odaya ittirdiklerini adeta neşeyle ekledi, kavranılmazı gene, kavranabilirin ve kesinlik kuvvetinin içine öylesine, öyle çok sıkıştırdı ki bu dakikaların yaşantısı -yoksa saniyelerden mi ibaretti?- sakin

bir iyimserliğin rahat duygusuyla son buldu. Babası birkaç adamla birlikte geldi, Joachim gene, "Şerefi için öldü!" dediğini işitti. Fakat adamlar gidip Joachim tekrar yalnız kaldığını sanınca aniden bir kez daha, "Şerefi için öldü!" dendiğini işitti ve babasının katafalkın yanında küçücük, bir başına durduğunu gördü. Yanına gitme mecburiyeti duydu. "Gel, baba," deyip onu dışarı geçirdi. Babası kapıdayken dosdoğru yüzüne bakıp "Şerefi için öldü!" dedi, sanki ezberlemek istiyor, sanki Joachim'in de aynını yapmasını diliyordu.

Pek çok kimse gelmişti. Avluda semt itfaiyesi duruyordu. Civardaki harp dernekleri de toplanmış, eğitimli bir silindir şapka ve siyah frak kumpanyası oluşturmuştu, fraklardaki demir haç nişanları gözden kaçmayacak sıklıktaydı. Komşuların arabaları yanaştı, kupalara uygun bir gölgelik işaret edilirken Joachim'in gelenleri karşılaması ve kardeşinin tabutu önünde hoşbeş etmesi gerekti. Baddensen baronu yalnız gelmişti, çünkü maiyetindeki kadınlar henüz Berlin'deydiler, Joachim ona selam verince içini öfkeyle savuşturduğu bir düşünce kapladı, bu adam Stolpin'in geriye kalan tek vârisine damadı olması arzusuyla bakabilirdi, Elisabeth adına utandı. Kalkan duvarından siyah bayrak sessizce sarkıyor, neredeyse terasa kadar uzanıyordu.

Annesi, babasının koluna girmiş, merdivenlerden iniyordu. Herkes metanetine şaşırıyor, hatta hayran oluyordu. Fakat bunun belki de tek sebebi mizacındaki duygu uyuşukluğuydu. Cenaze alayı dizildi, arabalar köy yoluna dönüp de mabet karşılarında kalınca hepsi yürekten sevindi, yas kıyafetleri ile üniformaların ağır kumaşını toza bulayıp keskin keskin yakan sıcak ikindi güneşinden kurtulup serin, beyaz kiliseye girebileceklerdi. Papaz ikide bir şeref sözünün geçtiği bir nutuk vermiş, bu sözü yüceler yücesinin şerefini kasteden deyimlerle ilişkilendirmeyi ihmal etmemişti; org, kişinin sahip olduğu en sevgiliden ayrılması… hatta kaçınması gerektiğini çalıyordu,

Joachim durmadan kafiye tutacak mı diye bekledi. Ardından, yürüyerek, kapısının üstünde altın rengi madeni harflerle "Nur içinde yatsın" yazısının ışıldadığı mezarlığa gidildi, ekipajlar da uzadıkça uzayan bir toz bulutu içinde yavaşça peşlerinden geldi. Güneşe doymuş gökyüzü Helmuth'un na'şının verilmesini bekleyen kuru, çatlamış toprağın üstünde mora çalan bir mavi kubbe oluşturuyordu, aslında toprak değildi, kapısı açık, küçük bir mahzendi, canı sıkıla sıkıla, yeni geleni esneyerek karşılayan aile kabriydi. Joachim küçük küreği üç kez boşaltınca aşağı baktı, büyükannesi ile büyükbabasının ve amcalarının tabutlarının ucunu gördü, babasına yer ayırdıklarını, Bernhard amcasını galiba bu yüzden buraya defnetmediklerini düşündü. Sonra, aşağı dökülen toprak Helmuth'un kapağı ile mezarın çinilerini toza bulayınca, elindeki oyuncak kürekten ötürü aklına ırmağın yumuşak kumundaki çocukluk günleri geliverdi, karşısında yine ağabeyinin çocukluğunu gördü, katafalkta kendisinin yattığını gördü, sanki bu yaz gününün kuruluğu Helmuth'u sadece yaşlanmaktan değil, ölümden de yoksun bırakmıştı. Bunun üzerine Joachim kendi ölümü için yumuşak bir yağmurlu gün arzuladı, ruhunu almak için gökyüzü bizzat aşağı eğilecek, ruhu Ruzena'nın kollarındaymışçasına göğe karışacaktı. Ahlaksız düşüncelerdi bunlar, buraya uymuyorlardı, fakat kabahat bir tek onda değildi, aile kabrinin ağzında yer açtığı diğerlerinde de kabahat vardı, babasında da vardı: Çünkü hepsinin inancı ikiyüzlüydü, kırılgandı, tozluydu, güneş ışığı ve yağmura bağlıydı. Hepsini süpürüp silsin, kurtarıcı yeniden şan şeref bulsun ve insanları krallığına geri götürsün diye zenci ordularının gelmesini dilemek gerekmez miydi? İsa, aile kabrinin üstündeki mermer haçında asılıydı, üstünde bir tek edep yerini örten bez ve tunçtan kan damlalarının aktığı dikenli taç vardı, Joachim de damlaları yanağında hissetti: Belki de fark etmediği gözyaşlarıydı bunlar, ama belki de bunaltıcı sıcaktan geliyorlardı; bilmiyordu, kendisine uzatılan elleri sıktı.

Asker dernekleri ile itfaiyeler askerî geçit töreniyle ve tam sola dönük başlarıyla son görevlerini ifa etmişlerdi, çizmeleri mezarlığın çakıllarında keskin takırtılar çıkarıyor, liderlerinin kısa ve kesik emirleri eşliğinde dörderli sıralar halinde mezarlık kapısına doğru dimdik yürüyorlardı. Herr von Pasenow, şapkası elinde, Joachim, eli miğferinde, Frau von Pasenow da aralarında olduğu halde, mezarlık şapelinin basamağında dikilerek geçit törenini karşıladılar. Hazır bekleyen diğer askerler de elleri miğferlerinin kenarında, dimdik duruyorlardı. Bunun üstüne ekipajlar yanaştı, Joachim ebeveyniyle taşıta bindi, kapı kollarına, sair madeni parçalara ve arabacının koşum takımının metaline özenle çiçekler bağlanmıştı; Joachim kırbaçta da çiçekli bir rozet bulunduğunu fark etti. Annesi ağlamaya başlamış, teselli edecek söz bulamayan Joachim ise ölümcül kurşunun neden kendisine değil de Helmuth'a isabet ettiğini yine anlayamamıştı. Babası minderin Berlin'in faytonlarındaki gibi sert ve çatlak olmayıp eşit aralıklı deri düğmeler dikilmiş ve esnek, siyah derisinde dik oturuyordu. Kimileyin sanki bir şey, zihnini meşgul ettiği ve büsbütün esir aldığı anlaşılan bir dizi düşünceye ilişkin herhangi bir şey diyecek gibi oluyordu, çünkü konuşmaya davranıyor, ama hemen ardından yine donuklaşıyor, dudaklarını sessizce kıpırdatmakla yetiniyordu; nihayet keskin bir tonla, "Ona karşı son görevinizi yerine getirdiniz," dedi, beklediği veya eklemek istediği bir şey daha varmış gibi bir parmağını kaldırdı, sonra da avucunu tekrar uyluğuna koydu. Siyah eldiveninin kenarı ile iri, siyah düğmeli manşetinin arasında kızıl kıllı teninin bir parçası görülüyordu.

Sonraki günler suskunlukla geçti. Annesi kendi işleriyle ilgilendi; süt sağmaya ahıra, yumurta toplamaya kümese, çamaşır için çamaşırhaneye gidiyordu. Joachim birkaç kez tarlalara doğru at sürdü; bindiği, Helmuth'a armağan ettiği attı, yaptığı iş ölünün adına hayırseverliğe benziyordu. Akşamleyin

avlu süpürüldü, insanlar hizmetçi evinin önündeki banklara oturmuş, serin ve mülayim rüzgârın tadını çıkarıyorlardı. Bir defasında gece fırtına çıktı, Joachim ürpererek Ruzena'yı unutayazdığını fark etti. Babasını pek görmemişti; çoğunlukla yazı masasında oturup taziyeleri okuyor veya bir deftere kaydediyordu. Ölüden tek bahseden artık her gün ziyarete gelip çoğunlukla akşam yemeğine de kalan papazdı, ama söyledikleri mesleğiyle ilgili ıvır zıvır olduğundan pek fark edilmiyor, tek dinleyicisi Herr von Pasenow'muş gibi görünüyordu, çünkü bazen başını sallıyor, sanki içinden geçen bir şeyi söylemek istiyordu, sonrasındaysa çoğunlukla papazın son sözlerinden birini başını onaylarcasına sallayarak tekrarlıyor, mesela: "Evet, evet, papaz efendi, anne babanın ağır imtihanı," diyordu.

Sonra Joachim yola koyuldu. Babasıyla vedalaştığında ihtiyar yine odada volta atıyordu. Bu odadaki benzer sayısız vedalaşmayı hatırlıyor; duvarlarındaki av hatıraları, sobanın yanındaki köşede duran tükürük kabı, muhtemelen dedesi zamanında da aynı yerlerinde duran kırtasiye malzemeleriyle, masanın üstündeki çoğunun bağı çözülmemiş av dergileriyle bu odaya ne kadar aşina olsa da hiç sevmiyordu. Beklentisi babasının her zamanki gibi monoklünü gözüne kıstırıp ona kısa bir "Peki, iyi yolculuklar, Joachim" cümlesiyle yol vermesiydi. Fakat bu kez bir şey demedi, elleri belinde, voltasına devam etti, böyle olunca da Joachim ikinci kez davrandı. "Tamam baba, yola çıkmam gerek, tren vakti geldi." "Peki, iyi yolculuklar, Joachim." Nihayet alışıldık cevap gelmişti. "Ama bir diyeceğim var, yani yakında yanımıza geri döneceksindir herhalde. Burası boşaldı, evet, boşaldı…" Etrafına bakındı, ama herkes anlamıyor… elbette şeref önemsenecek…" Tekrar yürümeye başlamıştı, sonra laubalileşti: "Elisabeth'le durum nasıl? Konuşmuştuk ya hani…?" – "Baba, geç oluyor," dedi Joachim, "treni kaçıracağım." – İhtiyar elini uzattı, Joachim isteksizce sıktı.

Köyün içinden geçerken kilisenin saatinden trene daha çok vakit olduğunu gördü, zaten bilmiyor da değildi. Ne tesadüf ki kilisenin kapısı açıktı, Joachim arabayı durdurdu. Hoş serinlikten ibaret bulduğu kiliseye, iyi sözlerini dinlemediği papaza, cenazesini dünyevi düşüncelerle kirlettiği Helmuth'a, tek kelimeyle Tanrı'ya karşı borcunu ödemesi lazımdı. İçeri girdi, çocukluğunun ve kiliseye gelişlerinin havasını aradı, zira kendisi, daima yeniden hayranlığa boğulan Joachim von Pasenow, her pazar Tanrı'nın cemali karşısında işte burada durmuştu. Eskiden pek çok ilahi bilir, vecd içinde söylerdi. Ama şimdi, kilisede tek başına ilahi okumaya başlasa olmazdı. Düşüncelerini toplayıp Tanrı'ya ve Tanrı karşısındaki günahkârlığına, Tanrı karşısındaki küçüklüğüne ve acınasılığına yönlendirmekle yetinmeliydi; ama düşüncelerinin Tanrı'yı bulası yoktu. Aklına bir tek, Eşiya peygamberin, vaktiyle burada işittiği sözü geldi: "Öküz kendi sahibini ve eşek kendi sahibinin ahırını bilir, lakin İsrail bilmez, benim kavmim anlamaz." Evet, Bertrand haklıydı, Hıristiyanlığı yitirmişlerdi; sonra gözleri kapalı, saygı duyarak Göklerdeki Babamız duasını okumaya, boş sözler söylemeyip her sözde manayı kavramaya çalıştı; "Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi" kısmına gelince çocukluğunun yumuşak, ürkeklikle birlikte güvenme duygusu tekrar belirdi: Hatırlamıştı, bu kısmı hep babasıyla alakalı görür, babasını bağışlayabileceğine, hatta bir çocuğun yükümlü olduğu ne kadar iyilik varsa yapabileceğine dair iyimserliği bu kısımdan çıkarırdı; şimdiyse kulağına babasının, açıkça korkuya kapıldığı bir yalnızlaşmadan söz ettiği aklına geldi, içini rahatlatmak lazımdı. Joachim kiliseden çıktı, aklına "güç ve yücelik" sözleri geldi, bu sözleri boş bulmuyordu, gençliği andıran iyi bir manaları vardı. Elisabeth'i ziyaret etmeye niyetlendi.

Kupa arabasında sözler yine aklına geldi ve yine "güç ve yücelik" dedi, ama bu seferki, kolalı gömlek göğüslüğü ile mutluluk verici Ruzena özleminin resmiyle ilgiliydi.

2

König Caddesi'nden doğru birisi geliyordu. Şişman ve bodur, hatta ufak biriydi, neresine bakılsa yumuşacıktı, hani sabahleyin elbiselerinin içine doldurulmuş dense yeriydi. Siyah kumaş pantolonu üstüne parlak gri bir ceket giymiş ciddi biriydi, kahverengi sakalı göğsüne iniyordu. Acelesi olduğu belliydi, yürüyüşü düz ve süratli değildi, bu denli yumuşak ve ciddi bir adama acelesi olduğunda yakışacak türden ciddi bir tür paytaklığı vardı. Bununla birlikte yüzü yalnız sakalının değil monoklünün de ardında gizliydi, adam monoklünden katı bakışlarını yolda yürüyen diğer insanlara savuruyordu, böylesine aceleyle sıkışık işlerinin peşinden paytaklayan ve yumuşaklığına rağmen bu kadar katı ve sert bakışlar fırlatan böylesi bir adama hayatının başka kesimlerinde nazik olabileceği, aşkla meylettiği kadınların, karşılarında durduğunda sakalının cana yakın bir gülümsemeyle ağzını meydana çıkardığı kadın ve çocukların olabileceği aslında akla hayale sığmıyordu, hele de öpücük vermek için sakalındaki pembe eti ve karanlık mağarayı arayacak kadınların.

Joachim adamı görünce gayriihtiyari peşine takılmıştı. Nereye gittiği fark etmezdi. Bertrand'ın şirketinin Berlin'de temsil-

cisi olduğunu, ofisinin Alexander Meydanı ile borsa arasındaki caddelerin birinde bulunduğunu öğrendi öğreneli, zaman zaman tıpkı eskiden proletarya banliyösüne sürüklendiği gibi bu civara da sürükleniyordu – Ruzena'yı artık dış semtlerde aramak zorunda kalmayışıysa kadın adına terfi sayılırdı. Ama buraya gelişi Bertrand'la buluşmak için değildi; aksine Bertrand'ın Berlin'de olduğunu haber alınca buralardan kaçınırdı, aslında temsilcisini de hiç merak ettiği yoktu. Bir tek, Bertrand'ın asıl yaşamının tasvir edileceği mekânın burası oluşu çok tuhaftı, Joachim'in bu sokaklarda dolaşması binaların cephelerini sırf arkalarında hangi ofisler saklı diye araştırmak istercesine süzmek değildi; sivillerin de sanki kadınlarmış gibi şapkalarının altına bakıyordu. Buna bazen kendi de şaşıyordu, çünkü acaba bu canlılar bambaşka türden midirler ve Bertrand'ın onlardan devraldığı, ama hâlâ saklı tuttuğu nitelikler gösterirler mi diye yüzlerini araştırdığının pek farkında değildi. Evet, bu canlıların saklılığı öylesine büyüktü ki arkasına gizlenmek için sakala bile ihtiyaçları yoktu. Hatta sakalları oldu mu ona biraz daha samimi ve daha az ikiyüzlü görünürlerdi, aceleci şişko adamın peşinden sürüklenişinin bir sebebi belki de buydu. Aniden önündeki adam çok tuhaf bir şekilde Bertrand'ın temsilcisinin zihninde canlandırdığı resmine benzermiş gibi geldi. Belki manasızdı ama birkaç kişi adama selam verince Bertrand'ın temsilcisinin böylesi bir saygınlığa sahip oluşundan memnuniyet duydu. Bertrand'ın kendisi de bir oyuncu edasıyla dönüşüme uğrayıp ufak tefek, şişman ve sakallı bir halde paytak paytak karşısına çıksa hiç şaşırmazdı: Zira başka bir dünyaya geçiverdiğine göre dış görünüşünü nasıl muhafaza edebilirdi ki. Joachim düşündüklerinin mana ve düzeninin olmadığını bilse de sanki bu karmaşık görünümlü ağın, gizli bir düzeni varmış gibiydi: Bir tek Ruzena'yı bu insanlara bağlayan ipi, o derin ve çok gizli bağlantıyı yakalamak yeterdi, belki ipin bir ucunu Ruzena'nın gerçek sevgilisi Bertrand'dır sandığında avucunda tutmuştu; ama eli artık boştu,

aklına tek gelen, Bertrand'ın bir defasında geceyi iş arkadaşlarıyla geçirmek zorunda kaldığı için özür dileyişi olmuştu, Joachim bu adamın o iş arkadaşı olduğu düşüncesinden bir türlü kurtulamıyordu. Muhtemelen ikisi birlikte Jäger gazinosuna oturmuşlar, adam Ruzena'ya elli mark sokuşturmuştu.

Biri bir başkasını yolda takip ediyorsa isterse gayriihtiyari ve görünüşte lakaytça olsun, çok geçmeden, takip ettiği o varlığa iyi kötü, türlü türlü arzular bağlaması işten bile değildir. Belki de en azından suratını görmek istiyor ve kendisi ağabeyinin ölümünden beri, korktuğu o çehrede Ruzena'nın yüzünü aramak zorunda kalmaktan masun olduğunu sanmasına rağmen o varlığın arkasını dönmesini arzuluyordur. Ne var ki bu durumun; Joachim'in şu sokaktaki tüm insanların dik duruşu tamamen haksızlıktır, bildikleriyle uzlaştırılamazdır veya hüzünlü bir bilgisizliğin sonucudur fikrine kapılmasıyla da hiç alakası yoktur, çünkü tüm bu bedenler ölmek için yatmak zorunda kalacaktır. Oysa öndeki adam hiç de sert, kesik kesik ve düz adımlarla yürümüyordu, ayrıca düşüp bacağını kırma tehlikesi de yoktu, çünkü kıramayacak kadar yumuşaktı.

Derken adam Roch Caddesi'nin köşesinde sanki bir şey bekler gibi durdu; Joachim'in elli markı iade etmesini bekliyor olabilirdi. Aslında Joachim buna mecburdu, içinde aniden ve hararetle bir utanma duygusu yükseldi, çünkü kendisine bir kadın satın aldığını düşünen olabileceği veya böyle bir sebepten Ruzena'nın aşkından şüphelenmeye başlayabileceği korkusuyla kadını o çirkin konsomatrislik içinde bırakmıştı; işte, gözünden pul pul dökülüyordu: Kendisi gibi bir Prusya subayı, başka erkeklerin parasını ödediği bir kadının gizli âşığıydı. Böyle bir şerefsizliği ancak mermi silerdi, ama bunun doğuracağı tüm korkunç sonuçları daha düşünemeden fikir aklından pır diye uçuverdi, Bertrand'ın resmi gibi uçuverdi, çünkü adam Roch Caddesi'nden karşıya geçiyordu ve Joachim onu gözden kaybedemezdi, önce…, evet, önce, ama elinden kayıvermişti işte.

Bertrand yok mu, onun işi kolaydı, hem o hem bu dünyada duruyordu, ama Ruzena da iki dünya arasında duruyor. İkisinin birbirine ait oluşundaki haklılığın sebebi bu muydu yoksa? Fakat düşünceleri, etrafını saran kalabalıktaki insanlar gibi birbirine girdi, düşüncelerini vardırmak istediği hedefi önünde görse de sallantılıydı, akışkandı, önündeki yumuşak adamın sırtı gibi ikide bir üstü örtülüyordu. Eğer Ruzena'yı yasal sahibinden çalmışsa bir soygunu nasıl saklarsa öyle saklı tuttuğu doğru olabilirdi. Dirayetli olmaya, dik ve doğru durmaya çalıştı, sivillere artık bakmamaya çalıştı. Etrafındaki kalabalık, baronesin dediği gibi bu curcuna, yüzlerle ve sırtlarla dolu tüm bu iş yaygarası, üstesinden gelinemeyecek bulanık, kaygan ve yumuşak bir kitleye benziyordu. Konu nereye varacaktı! Bir çırpıda aldığı nizami duruşla, ancak yabancı dünyadan bir varlığın sevilebileceğinin aklına gelmesi kurtarıcı bir etki bıraktı. Onun için Elisabeth'i asla sevemezdi, galiba Ruzena bundan dolayı Bohemyalı olmalıydı. Aşk demek kendi dünyandan diğerininkine kaçmaktır, nitekim o da utanç verici bütün kıskançlığına rağmen Ruzena'yı kendi dünyasında bırakmıştı ki her seferinde yeniden tatlı tatlı yanına kaçabilsin. Garnizon şapeli karşısında bulunuyor, Joachim ise daha da dik, erlerin pazar ibadetindeki kadar dik duruyordu. Adam Spandau Caddesi'nin köşesinde adımlarını yavaşlattı, araba yolunun kenarında durakladı; muhtemelen böyle bir işadamı yoldaki atlardan korkuyordur. Bu kişiye para iade etmesinin gerekmesi elbette manasızdı, ama Ruzena'nın gazinodan çıkarılması gerekliydi, orası kesindi. Buna rağmen Bohemyalı oluşu, yabancı dünyalardan bir varlık oluşu değişmeyecekti. Peki ya kendi nereye aitti? Nereye kayıvermişti? Ya Bertrand? Bertrand'ı yine karşısında gördü, şaşırtıcı derecede yumuşak ve ufak tefekti, monoklünden sert sert bakıyordu, ona yabancıydı, Bohemyalı Ruzena'ya yabancıydı, sessiz bir parktan geçen Elisabeth'e yabancıydı, hepsine yabancıydı ama arkasını dönüp de kadınların öpmek için sakalındaki karanlık mağarayı aramalarını

isteyerek cana yakın bir gülümseyiş amacıyla sakalını açınca aşinalık kazanıyordu. Joachim'in meçinin sapında tuttuğu eli orada kaldı, sanki garnizon şapelinin yakınlığı kötülük karşısında güç ve koruma sağlıyordu. Bertrand'ın resmi yaldızlıydı, tekinsizdi. Ortaya çıkıp gözden kayboluyordu; Joachim'in aklına, "büyükşehrin karanlığında kayboldu," cümlesi geldi, karanlıkta cehennemî bir çabanın tınısı vardı. Bertrand her kılığa giriyor, hepsini ele veriyordu; onu, dostları, kadınları, herkesi. Fakat şu an, Bertrand'ın temsilcisinin Spandau Caddesi'ni alelacele geçtiğini fark etti. Joachim, şimdilik ikisinin de Ruzena'dan yoksun bırakılışından memnundu. Yok, burada soygundan söz edilemezdi; aksine, koruma amacıyla Elisabeth'le aralarına girmek, göreviydi. Ah, biliyordu, kötülük riyakârdı. Ama asker dediğin kaçamazdı. Kaçsa Elisabeth'i korunaksız, ellerine bırakmış olurdu, kendisi de büyükşehrin karanlığında saklanıp atlardan korkanlardan biri olurdu, buysa bir soygunun suçunu itiraf etmekten ibaret kalmaz, ihanetin gizemini o adamdan gasp etmekten sonsuza dek vazgeçmek anlamına da gelirdi. Onu takip etmeyi sürdürmeliydi, ama casus gibi saklanmadan, yakışık alacağı şekilde dimdik; Ruzena'yı da saklı tutmayacak. Derken garnizon şapelinin yakınında olsa da borsacılar semtinin ortasında Joachim von Pasenow'un etrafı birden sessizleşti, ortalık, caddenin aralığından içeri bakan açık renk gökyüzü kadar sessiz ve şeffaftı.

Adama yetişip Ruzena'yı gazinodan alacağını, bundan böyle de saklamayacağını bildirmek için çok belirgin olmamakla birlikte acil bir arzu duydu; ama daha birkaç adım atmadan adam paytak yürüyüşüyle çabucak borsaya girdi. Joachim bir anlığına kapıya baktı; burası dönüşüm yeri miydi? Çıkan kişi Bertrand'ın kendisi mi olacaktı? Acaba onu Ruzena'yla hemen bir araya getirse mi diye düşünüp sorusunu hayır diye yanıtladı: Bertrand da gece kulübü dünyasına aitti, Ruzena'yı koparmak zorunda olduğu da aynı dünyaydı. Bir yolu bulunacaktır; hiçbir şeyden haberi olmayıp Ruzena'yla sessiz bir parktan

geçerek, sessiz bir havuz kenarında dönüşmek güzel olurdu. Borsanın önündeydi. Kırları özlüyordu. Etrafında trafiğin uğultusu vardı, yukarıdan banliyö treninin gümbürtüsü geliyordu. Yoldan geçenlere artık bakmıyordu, tuhaf ve tekinsiz göründüklerini biliyordu çünkü. Bu semte bir daha uğramayacaktı. Joachim von Pasenow borsanın önündeki hengâmenin ortasında duruşunu dik ve düz tuttu. Ruzena'yı çok sevecekti.

Bertrand başsağlığı ziyaretine geldi, Joachim yine karar verememişti, onun bu yaptığı kibarlık mı yoksa sırnaşıklık mı sayılmalıydı; öyle de görülebilirdi, böyle de. Bertrand, Culm'a bazen ama yeterince nadir gelen Helmuth'u hatırladı, hafızası hayli şaşırtıcıydı: "Evet, sarışın, sessiz bir oğlandı, çok ketumdu… Galiba bizi kıskanıyordu… Sonraları da pek değişmemiştir herhalde… Üstelik size benziyordu." Gene samimiyeti fazla kaçırmıştı, Bertrand, Helmuth'un ölümünü adeta kendi çıkarına kullanmak istiyordu; üstelik Bertrand'ın eski askerî kariyerinin tüm olaylarını bu denli şaşırtıcı bir netlikle hatırlaması mucize değildi: İnsan, yitirdiği daha parlak dönemleri hatırlamaktan hoşlanır. Ama Bertrand yine de hiç duygusal konuşmadı, sade ve sakindi, öyle ki ağabeyinin ölümü daha insani ve hafif bir veçhe kazandı, Bertand'ın elleri altında bir şekilde nesnelleşti, zamandan soyutlandı, avutucu oldu. Joachim aslında ağabeyinin düellosuna pek kafa yormamıştı; olaydan beri konu hakkında işittikleri ve başsağlıklarında sayısız kez yinelenenler hep aynı doğrultudaydı: Helmuth, trajiktir, kaçış olmayan, değiştirilemez bir şereflilik alın yazısına kapılmıştı. Oysa Bertrand diyordu ki: "İşin en garip tarafı, makineler ve demiryolları çağında yaşadığımızdır, demiryollarının işlediği, fabrikaların çalıştığı işbu dönemde iki kişi karşı karşıya durup ateş ediyorlar."

Joachim içinden, şeref duygusu kalmamış, dedi, buna rağmen Bertrand'ın söylediği doğaldı, akla yatkındı. Bertrand devam

etti: "Herhalde bir duygu meselesinin söz konusu olmasından ileri geliyor…"

Joachim, "Şeref duygusu," dedi.

"Evet, şeref duygusu falan."

Joachim başını kaldırdı – Bertrand yine dalga mı geçiyordu? Yalnız büyükşehirlilerin bakış açısından konuşmamak lazım, demek isterdi; kırsal duygular daha katıksızdır, daha çok şey ifade ederler. Demek Bertrand bundan hiç anlamıyordu; ama misafire böyle şey elbette denmezdi, Joachim de ses çıkarmadan puro ikram etti. Bertrand ise cebinden İngiliz piposu ile tütün kesesini çıkardı: "Asıl ısrarcı olanların en kolay, en geçici şeyler olması ne tuhaf. İnsan bedenen yeni yaşam şartlarına inanılmaz çabuk uyum sağlayabiliyor. Ama cilt olsun, saç rengi olsun, iskeletten daha kalıcılar."

Joachim, Bertrand'ın açık tenine ve dalga dalga saçlarına bakıp lafı nereye getireceğini bekledi. Bertrand meramını yeterince anlaşılır kılmadığını hemen fark etti: "Şöyle; içimizdeki en ısrarcı şeyler galiba duygu dediklerimiz. Yanımızda yok edilmez bir tutuculuk zemini dolaştırıyoruz. Bahsettiğim, duygular, daha doğrusu duygu gelenekleridir, çünkü aslında cansızdırlar, atavizmdirler."

"Şu halde tutuculuk ilkeleri sizce atavizmdir?"

"Ah, bazen, her zaman değil. Buradaki konu da aslında o değil. Demem o ki insanın sahip olduğu yaşam duygusu gerçek hayatın peşinden daima yaklaşık yarım, hatta tam bir yüzyıl topallayarak gelir. Aslında duygu, daima insanın içinde bulunduğu yaşamdan daha az insansıdır. Düşünsenize, Lessing veya Voltaire gibileri kendi dönemlerinde tekerlek işkencesiyle insanların kemiklerinin kırılmasını itirazsız kabullenmiştir, oysa bizim duygularımıza göre tasavvur bile edilemez – sizce bizim durumumuz farklı mı?"

Yok, Joachim buna daha önce hiç kafa yormamıştı. Bertrand haklı olabilirdi. Ama bütün bunları neden anlatıyordu?

Gazete yazarı gibi konuşuyor. Bertrand dedi ki: "Rahatlıkla kabulleniyoruz, iki kişi, ikisinin de dürüstlüğünden şüphe yok, çünkü başka biri olsa ağabeyiniz düello yapmazdı, bir sabah karşı karşıya geçip ateş ediyorlar. Hangi duygu geleneğine kapılmış olmalılar, dayanabildiğimize göre biz de aynısına ne çok kapılmışız! Duygu uyuşuktur, o yüzden de bu denli anlaşılmaz bir gaddarlığı vardır. Dünyaya hükmeden, duygu uyuşukluğudur." Duygu uyuşukluğu! Joachim can evinden vurulmuştu; kendisi de duygu uyuşukluğuyla dolu değil miydi, Ruzena'ya direnmesine rağmen para verip gazinodan çıkarmaya yetecek hayal gücünü ortaya koyamayışı cezalandırılası bir uyuşukluk değil miydi? Şaşkın şaşkın dedi ki: "Şerefi gerçekten duygu uyuşukluğu diye mi niteleyeceksiniz?"

"Ah, Pasenow, sorduğunuz sorular çok basit," Bertrand'ın yüzünde gene farklılıkları kaparken takındığı muzaffer gülümseyiş vardı, "bence şeref capcanlı bir duygu, ne var ki şuna da eminim, uzun yaşayan kalıplar daima uyuşuklukla doludur, hem ölü ve romantik bir duygu geleneğine kapılmak için çok yorgun olmak gerekir. Fazlasıyla umarsız bir çaresizlik gerekir…"

Evet, Helmuth yorgundu. Peki, Bertrand'ın istediği neydi? İnsan bu geleneği üstünden nasıl atardı? İnsanın gelenekten kaçmak isteyince, Bertrand gibi ayağının kayabileceği tehlikesini tüyleri ürpererek hissetti. Şüphesiz ki Ruzena'yla ilişkisiyle en sıkı gelenekten kayıp çıkmıştı ama daha ileri gidemezdi, hayat dolu şeref Ruzena'nın yanında kalmasını istemekteydi! Belki de Helmuth, çiftliğe dönmemesi için onu uyardığında önden sezmişti. Çünkü o zaman Ruzena kayıp demekti. Alakasız bir soru sordu: "Almanya'nın tarımını nasıl buluyorsunuz?" Adeta elinde hep pratik sebepler bulunduran Bertrand'ın da Stolpin'i devralmaması için kendisini uyaracağını ummuştu. "Yanıtlaması zor, Pasenow, hele de benim gibi tarımdan pek anlamayan biri için… hepimizde hâlâ feodal bir önyargı var; Tanrı'nın yeryüzünde, yerle uğraşmak en sağlam geçim sanıyoruz."

Bertrand hafiften reddeder bir el hareketi yaptı, Joachim von Pasenow bu ayrıcalıklılar kastına mensup olmaktan hüsrana uğramış, ama şüphesiz tatmin de olmuştu, oysa Bertrand'ın pek güvenilmeyecek ticaretle-geçimi, yalnızca daha sağlam bir yaşam biçiminin ön basamağı olarak görülebilirdi. Anlaşılan alayı terk ettiğine pişmandı; muhafız kıtası subayı olarak evlilik yoluyla çiftliğe kavuşması ne kolay olurdu! Fakat bu babasına layık bir mülahazaydı, Joachim bir kenara itti, bir tek, Bertrand acaba ileride bir yere yerleşmeyi düşünüyor mu, diye sordu. Hayır, dedi Bertrand, pek yapacağı türden bir şey değildi, galiba aynı yerde uzun süre kalmaya katlanamazdı. Sonra Stolpin hakkında, buranın av hayvanları hakkında uzun uzadıya konuştular, Joachim güz avında ziyaretine gelmesi için Bertrand'ı davet etti. Aniden kapı zili çaldı, "Ruzena!" diye geçti içinden, Bertrand'a adeta düşmanca baktı: İki saattir burada oturuyor, çay, sigara içiyor; başsağlığı ziyaretini geçti artık. Ama aynı zamanda Bertrand'ı koltuğa oturtup kalmaya zorlayanın, ona puro ikram edenin kendisi olduğunu itiraf etmek zorundaydı, aslında Ruzena'nın geleceğini bilmesi gerekirdi. Tabii artık olan olduğuna göre geri dönüşü yoktu; elbette Ruzena'ya önden sorsa daha iyi olurdu. Belki kendisini rahatsız hissedecek, belki Joachim'in şu an gedik açmaya koyulduğu gizliliği yeğleyecek, iyi kalpli olduğundan belki Joachim'in kendisinden utanmak zorunda kalmasını engellemek isteyecektir – belki gerçekte hiç de sosyal uyumluluğu yoktu; Joachim duruma hüküm koyamıyordu, çünkü Ruzena'yı düşlediğinde tek gördüğü, yanındaki yastıkta duran başı ve salık saçlarıydı, soluduğu, bedeninin hoş kokusuydu, ama elbiseliyken nasıl görünüyor, hatırlamıyordu. Neyse, Bertrand sivil, kendi saçları da epey uzun; o zaman bütün bunların önemi azalıyordu. Kısacası şöyle dedi: "Dinleyin, Bertrand, genç ve zarif bir hanım ziyaretime geliyor; bizimle akşam yemeğine kalmanızı rica etsem?" – Bertrand, "Ah, ne romantik," diye cevap verdi, rahatsızlık vermeyecekse severek kabul ederdi.

Joachim, Ruzena'yı karşılayıp misafire hazırlamak için dışarı çıktı. Kadın karşısında bir yabancı bulunca şaşakaldı. Ama o Bertrand'a, Bertrand da ona kibar davrandı. Joachim ikisinin birbirine davranışındaki rutin nezaketi nahoş buldu. Evde yemeye karar verdiler, hizmet eri jambon ve şarap almaya gönderildi, Ruzena peşinden koştu: kremşantili elmalı pasta da getirsindi. Mutfakta meşgul olup patates köftesi yapabildiği için mutluydu. Daha sonra Joachim'i dışarı, mutfağa çağırdı; Joachim ilkin kendisini yemek kepçesi elinde, büyük beyaz önlüğüyle göstermek istediğini sandı, bu evhanımı sevimliliği resmini duygulanarak karşılamaya gayet hazırdı, fakat Ruzena kapıya yaslanmış, ağlıyordu; neredeyse eski günlere benzemişti: Joachim küçük bir çocuktu, büyük mutfağa annesinin yanına gelmişti, hizmetçilerden biri -belki annesi tarafından az önce işten kovulmuştu- öyle içli içli ağlamıştı ki utanmasa kendi de ağlardı. Ruzena boynuna atılıp, "Beni artık sevmiyorsun," diye hıçkırıklara boğuldu, her zamankinden daha içten öpüşmelerine rağmen sakinleşmiyor, bitti, biliyorum, bitti…" diye tekrarlıyordu, "hadi, sen git içeri, ben yemek pişireceğim." Gözyaşlarını sildi, gülümsedi. Ama Joachim'in geri dönesi yoktu, Bertrand'ın odada olmasından hoşnutsuzdu; elbette Bertrand'dan dolayı bittiğini söylemesi çocukçaydı, çocukluktu, yine de doğru bir kadın içgüdüsüydü, evet, doğru kadın içgüdüsü, başka türlü söylenemezdi, Joachim bunaldığını hissediyordu. Çünkü yeterince kinik olan Bertrand da onu "Çekici kadınmış," sözleriyle karşılayıp içinde kral Kandaules'in minnettar gururunu uyandırsa da tehdit yerli yerinde duruyordu: Stolpin'e geri dönecek olsa Ruzena'yı kaybedecekti, işte o zaman galiba biterdi. Hiç değilse Bertrand tarımla uğraşmamasını salık verseydi! Sakın -belki de inandığının aksine- onu sırf Berlin'den uzaklaştırmak ve her şeye rağmen yasal mülkü olarak gördüğü Ruzena'yı ele geçirmek için bu kazanç yoluna girmesi amacıyla sıkıştırmak niyetinde olmasındı? Bu kadarına da pesti!

Ruzena, peşinde hizmet eri, büyük tepsiyle içeri girdi. Mutfak önlüğünü çıkarmıştı, küçük, yuvarlak masadaki iki erkeğin arasına oturarak tam bir hanımefendilik yaptı, yolculuklarını anlattırdığı Bertrand'la şakıyan ve kopuk kopuk ses tonuyla sohbet ediyordu. Odanın iki penceresi açık duruyor, masanın üstündeki gazyağı lambasının yumuşak ışığı karanlık yaz gecesine aldırmaksızın kışın Noel vaktini ve mağazaların arkasındaki küçük hanelerin esenliğini andırıyordu. O akşam Ruzena'ya belirsiz bir özlemle satın aldığı oyalı kumaşları vermeyi unutabilmiş olması ne garipti. Hâlâ dolapta duruyorlardı, Bertrand burada olmasa, Ruzena da babaları hâlâ köle olan, gerçekten satılabilen hakiki köleler olan zenciler ve pamuk plantajları hakkında anlattıklarını bu kadar meraklı dinlemiyor olsa kumaşları vermek isterdi. Ne, kızları da mı satmışlar? Ruzena ürperdi, Bertrand ise güldü, hafif ve hoş güldü: "Ah, korkmayınız, küçük köle, size bir şey olmaz!" Bunu neden söylemişti? Ruzena'yı satın almayı veya hediye edilmesini mi hedefliyordu? Joachim'in aklına Almancası *Sklave* olan köle ile *Slav*'ın ses benzerliği, ayrıca bütün zencilerin kim kimdir, ayrılamayacak kadar birbirine benzeyişi geldi, sanki Bertrand onu yine kuruntuya sürüklemek, Ruzena'nın İtalyan-Slav erkek kardeşinden ayırt edilemeyeceğini hatırlatmak istiyordu! Siyahların ordularını bu yüzden mi çağırmıştı? Ama Bertrand ona nazikçe gülümsemekle yetindi, sarışındı, neredeyse Helmuth kadar sarışın, şu farkla ki çevre sakalı yoktu, saçı da dümdüz taranmış olacak yerde dalgalı, epey dalgalıydı; bir anlığına her şey yine karmakarışık olmuştu, Ruzena'nın kanunen kime ait olduğu bilinmiyordu. Mermi kendisine isabet etse burada, kendi yerinde, Helmuth oturacaktı, onun Elisabeth'i koruyacak gücü olurdu. Ruzena belki Helmuth için çok ufak kaçardı; yine de kendisi ağabeyinin temsilcisinden başka bir şey değildi. Bu, kafasına dank edince Joachim'in içi ürperdi, içi ürperdi, çünkü biri öbürüyle temsil ediliyordu, çünkü Bertrand'ın küçük, yumuşak, sakallı bir temsilcisi vardı,

çünkü buradan bakınca babasının görüşleri bile affedilir gibi oluyordu: Neden aksi gibi Ruzena, neden aksi gibi kendisi? Yani neden gerçekten Elisabeth değil? Bir şekilde, fark eden bir şey yoktu, Helmuth'u ölüme sürükleyen yorgunluğu kavradı. İsterse Ruzena haklı ve aşklarının sonu yakın olsundu, her şey birdenbire Ruzena ile Bertrand'ın yüzlerini ayırt etmenin pek mümkün olmadığı büyük bir uzaklığa doğru kayıvermişti. Duygu geleneği, demişti Bertrand.

Oysa Ruzena kasvetli kehanetini unutmuşa benziyordu. Masanın altından Joachim'in elini yakalamaya çalışmıştı, terbiyeli Joachim paniğe kapılıp Bertrand'a yan yan bakarak elini apaydınlık masa örtüsünün aleniliğine kaçırınca Ruzena onu yakalayıp okşadı; malının dokunuşuyla yeniden şenlenen Joachim ise ufak bir hamleyle utancını yenip onun elini avucuna alınca kanunen birbirlerine ait oluşları uluorta açıklık kazandı. Zaten yanlış bir şey yapmıyorlardı; İncil'de şöyle demiyor muydu: Erkek kardeşlerden biri öbüründen önce ölürse ve çocuğu yoksa, karısını yabancı almasın, kardeşi alsın. Evet, böyle bir şeyler diyor olmalıydı, ayrıca Helmuth'u kadınla aldatabiliyor oluşu abesti. Fakat sonra Bertrand kadehine vurup küçük bir konuşma yaptı, söylediğinde ciddi miydi, şaka mı ediyordu, yoksa birkaç kadeh şarap bile fazla mı gelmişti, gene anlaşılmıyordu, konuşmasını anlamak olağanüstü zordu, Alman evkadınından bahsediyordu, onun en cazip hali taklitti, çünkü bu hayatın tek gerçekliği oyundu, bu yüzden sanat da daima manzaradan daha güzel, kostüm partisi gerçek kıyafetlerden daha gözalıcıydı, Alman savaşçısının yurdu ancak olağan barizlikten kurtulup geleneksiz bir tacirle kutsallığını kaybeder, sevecen mi sevecen bir Bohemya kızıyla ise kutsanırken mükemmelleşirdi, bu yüzden de masadakilerden, en güzel evhanımının şerefine kadeh kaldırmalarını rica etti. Evet, sözleri biraz muğlaktı, sinsiydi, taklit ve öykünmeyle ilgili tüm imalarından kastı acaba temsilci hakkındaki kendi düşünceleri miydi, tam anlaşılmıyordu, ama Bertrand dudak-

larını çevreleyen ironik çizgiye rağmen Ruzena'ya dostça bakmayı bırakmadığından sözlerinin kadın için teveccüh olduğu ve muğlak anlaşılmazlıkların hepsinin kenara bırakılması gerektiği de biliniyordu, derken yemek hepsi için hoş bir neşe ve kaygısızlık halinde sona erdi.

Daha sonrasında Bertrand'a kalacağı yere kadar eşlik etmekte ısrarcı davrandılar, galiba ısrarlarının bir sebebi de Ruzena'nın Joachim'de kalacağını açıktan göstermek istemeyişleriydi. Ruzena ortalarında, sessiz sokaklardan geçtiler, her biri yalnızdı, çünkü Joachim, Ruzena'ya kolunu uzatma cesareti gösteremiyordu. Bertrand evin girişinde gözden kaybolunca bakıştılar, Ruzena ciddiyet ve teslimiyetle sordu: "Beni gazinoya götürür müsün?" Kelimelerin dudaklarından ağır ağır, ciddi ciddi dökülüşünü hissetti, fakat tek duyumsadığı yorgun kayıtsızlık olunca soruya adeta ciddi bir evet yanıtı verecek, hatta sonsuza dek vedalaşmaya dayanabilecek oldu, Bertrand, Ruzena'yı kaçırmak için geri dönse Joachim buna dayanırdı. Dayanılmaz olanıysa gazino düşüncesiydi. Böylesi bir tiksinti gerektirişinden utanıp yine de adeta neşelenerek suskun suskun kolunu tuttu. O gece her zamankinden daha çok seviştiler. Buna rağmen Joachim Ruzena'ya oyalı kumaşları vermeyi bu kez de unuttu.

Her gün, tek koşumlu küçük posta arabası sabah seferinden dönüp köydeki posta idaresine yanaştığında çiftlikten bir ulak çoktan vezneye yaslanmış olurdu, gerçi yalnız özel ulaktı ama posta idaresinin demirbaşlarından sayılmaktaydı, belli ölçüde de bizzat resmiyet kazanmış, hatta belki de orada bulunan iki resmî çalışanın üstüne getirilmişti, her ne kadar saçlarını çalışırken ağartmışsa da şahsi performansından filan değildi tabii, sebep çiftlikten gelmesi ve vakarının onlarca yıldır varlığını sürdüren bir kurum olmasıydı, hatta henüz imparatorluk postasının bile olmadığı, posta arabasının köye epey ender uğrayıp mektupları testinin içine bıraktığı devirlere kadar

uzanıyordu. Kayışları takım elbisesine omuzlardan çaprazlamasına bir nişan konduran iri siyah posta çantası nice ulaktan uzun ömürlü olmuştu, çoktan mazide kalmış güzelim devirlerin bir yadigârıydı; çünkü köyde en uzak gençlik günlerinde bile çantanın askıda, ulağınsa posta veznesinde beklemediğini görecek kadar yaşlı kimse yoktur, bütün yaşlılar hatırlarlar, ceketinin üstünde çapraz şeritler, usul usul işini gören, şimdiyse her biri mezarlıkta dinlenen çiftlik ulaklarını saysa hepsi sayabilir. Demek çanta, fırtınalı 1848 yılından sonra kurulan yeni moda posta idaresinden daha yaşlı ve saygıdeğerdi, çantanın şerefine veya bir ölçüde çiftlik sahiplerine son resmî teveccüh olarak posta idaresinin kuruluşunda oraya çakılan askıdan daha eskiydi, askı belki teveccüh değil fırtınalı ilerlemelere rağmen eski âdetlerin unutulmaması için bir hatırlatmaydı. Çünkü eski alışkanlık, yani çiftlik sahiplerinin postasına ayrıcalıklı davranma alışkanlığı yeni posta idaresinde de devam ediyordu, muhtemelen bugün de aynısı yapılmaktadır: Arabacı griye çalan kahverengi posta çantasıyla içeri girip sıradan bir arabacı nezdinde bir posta torbasına layık görülecek küçümseyici hareketle, çantayı, aşınmış posta masasının üstüne atınca beşerî ve resmî kurumların vakarı hakkında daha bilgili olan postane müdürü mührü ve ipi pek gizlemediği bir ciddiyetle çözmüş, birbirine girmiş postaları daha rahat görüp ayırabilmek için ebatlarına göre küçük paketlere istiflemiş, olanlar hep belli bir düzen içinde olmuştu, yaptığı ilk iş daima posta müdürünün çiftlik mektuplarını dışarı koymak ve başka bir işe girişmeden önce çekmeceden anahtar çıkarmak, sonra duvarda asılı duran ve sarı pirinç kayış tokasıyla sessiz sedasız prosedürün yapılmasını bekleyen çantaya yürümekti; posta müdürü çantayı tokanın ortasında açar, böylelikle çanta ardına kadar açılıp gri yelken bezi astarını utanmadan sıkılmadan gösterir, posta müdürü de ardına kadar açılan keten ağza daha fazla katlanamazmış gibi mektup, gazete ve ufak tefek paketleri çarçabuk içine bırakıverir, ağzın alt çenesine,

kapanması için hafif bir darbe indirir, pirinç dudakları kapar, anahtarı çekmeceye saklar. O âna dek olanlara seyirci kalan ulaksa ağır posta çantasını alır, sert ve çatlak kayışıyla omzunun üstüne asar, büyücek paketleri yüklenir, gönderiyi böylelikle önce bütün köyü dolaşması gereken resmî postacıdan bir, iki saat önce çiftliğe getirmeyi başarır; olağanüstü hızlandırılmış bir teslimattır bu, çiftlik ulağı ve çantasıyla ilgili düzenlemenin yalnız eski ve güzel bir geleneğin devamı olmakla kalmayıp çiftlik sahiplerinin ve çiftlikteki diğerlerinin pratik ihtiyaçlarını da hâlâ tatmin edebilmektedir.

Joachim evden artık eskisinden daha sık haber alıyordu; çokluk, babası o yarı eğik kâtip yazısıyla kısa pusulalar göndermekle kalıyordu, yazısı yürüyüşünü öylesine andırıyordu ki handiyse üçbacaklı olduğu söylenebilirdi. Joachim ebeveynine yapılan ziyaretleri, av olayları ile güze dönük beklentilerin yanısıra hasat hakkında da bazı şeyler öğreniyor, tarımla ilgili yazının sonuna çoğunlukla şu cümle iliştiriliyordu: "Yakında taşınma hazırlıklarına başlasan iyi olur, çünkü işe ne kadar erken alışırsan o kadar uygundur, her şeyin zamana ihtiyacı var. Sadık baban." Joachim yazıdan her zamanki gibi bir hayli nefret duyuyor, mektupları belki de normalden daha berbat bir dikkatsizlikle okuyordu, çünkü askerlik hizmetini bırakıp memlekete taşınmasıyla ilgili her hatırlatma sivilliğe ve dengesizliğe sürüklenmeye benziyordu, onu sahip olduğu bir korunaktan edip yabancı ve meşgul adamların her biri gelip de onunla sürtüşebilsin diye Alexander Meydanı civarına çırılçıplak atmaktan pek farkı yoktu. İsterse buna duygu uyuşukluğu densindi: Hayır, korkağın teki değildi, göğsünü düşmanın silahına dayar veya ezeli düşmanları Fransızlara karşı gıkını çıkarmadan cepheye giderdi, ama sivil yaşamın tehlikeleri yabancı, karanlık ve anlaşılmaz türdendi. Orada her şey karmakarışık, hiyerarşisiz, disiplinsizdi, bir ihtimal de hiç dakikliği yoktu. Evi ile kışla arası yolu giderken mesai

başında veya sonunda Borsig Makine Fabrikası'nın yanından geçtiğinde ve işçiler Bohemya halkından farksız egzotik paslı bir halk gibi fabrikanın kapısında dikildiğinde tekinsiz bakışlarını hissediyor, biri-ikisi selam vermek için elini deri kasketine götürünce teşekkür etme cesareti gösteremiyordu, çünkü o nazik kişiyi düşman tarafına kaçmakla, kendisiyle saf tutmakla yaftalamaktan çekiniyordu. Zira ötekilerinin nefretini haklı görüyordu, sebebi de Bertrand'dan sivil kıyafetine rağmen en az kendisinden olduğu kadar nefret etmeleri olsa gerekti. Tüm bunlar bunaltıcıydı, düzensizdi, Joachim'e sanki gemisinde gedik açılmış da gediği genişletmesi için zorlamak isteyenler varmış gibi geliyordu. Fakat babasının Elisabeth uğruna askerlik hizmetini terk etmesini isteyişi gözüne hepten alakasız görünüyordu; talibini ona layık kılabilecek bir şey varsa en azından elbise itibarıyla tüm pislik ve düzensizliklerden sıyrılmasıydı; onu üniformasından etmek Elisabeth'i alçaltmak demekti. Böylelikle sivil yaşam ve baba ocağına dönüş fikrini usandırıcı ve tehlikeli bir beklenti diye kenara itti, fakat babasına karşı hepten itaatsizlik etmemek için Elisabeth ile annesi yazın kalmak üzere Lestow'a doğru yola koyulduklarında çiçek alıp istasyona gitti.

Bekleyen trenin önündeki kondüktör Joachim'i fark edince hazırola geçti, iki adam arasında örtük bir kabulleniş vardı, üstünün hanımlarını himayesine alan yürekli astsubayın bakışında da kabulleniş vardı. Bekâr kızı ve bavullarıyla, kompartımana yerleştirilmiş baronesi orada yalnız bırakmak adaba biraz aykırıysa da Elisabeth'in zil çalana dek tren boyunca gezinme arzusunu dile getirişini Joachim nazik bir ödül olarak karşıladı. Rayların arasındaki sıkışmış toprakta bir aşağı bir yukarı yürüdüler, kompartımanın açık kapısının yanından geçerken baronesin aşağı doğru gülümseyişine Joachim yukarı doğru hafif bir reveransla karşılık verdi. Elisabeth ise memleketini göreceği için ne çok sevindiğinden ve Joachim'i her zamanki gibi, hele de bu hüzünlü yılda daha da büyük

bir katiyetle, ebeveyni yanında geçireceği tatili sırasında Lestow'da sık sık görmeye kesin gözüyle baktığından bahsetti. Üstünde hafif, gri kumaştan sade bir İngiliz seyahat elbisesi vardı, küçük şapkasını örten mavi seyahat tülü kumaşın rengine yakışmıştı. Böylesine ciddi yüz ifadesine sahip bir varlığın elverişli kıyafeti seçecek merak ve oyalanma zevkini ortaya koyabilmesi adeta şaşkınlık vericiydi; hele de elbisenin grisi ile tülün mavisi ciddi bir gri ile şen bir mavi arasında parıltılar saçan gözlerinin rengine göre hususi seçilmiş sanıldığında. Ne var ki bu düşünceye, doğru sözleri giydirmek güçtü, bu yüzden de zil çalıp kondüktör yerlerini almalarını rica edince Joachim memnun oldu. Elisabeth basamağa çıktı, vücudunu yarım döndürerek sohbeti sürdürmek suretiyle iki büklüm kompartımana tırmanan bir hanımefendinin sunduğu çirkin manzarayı maharetle maskelemeyi becermişti; ancak en son basamakta daha fazla engellemek mümkün olmayınca eğilip alçak kapıdan azimle geçti. Joachim başını yukarı kaldırmış, vagonun önünde dikiliyor, daha birkaç zaman önce aynı yerde kompartıman kapısına doğru kendisiyle konuştuğu babasının hatırası Elisabeth'in ceketinin eteği düşüncesiyle ve babasının o sıra çirkin bir imada bulunduğu evlilik projesiyle öyle garip bir şekilde birbirine karışıyordu ki bu kurşuni mavi gözlü ve gri ceketli kızın adı karşısında kompartımanın kapısında kanlı canlı durduğunu görmesine rağmen aniden kayıtsız bir hal alıp unutuluverdi, adeta alçaltmak ve kirletmek amacıyla bir bakireyi adamın tekine bir ömür boyu peşkeş çekme cüret ve ahlaksızlığını gösteren, babası gibi insanların var olmasından duyulan şaşkınlık verici hiddetin içinde, tuhaf ve çirkin bir şekilde kaybolup gitti. Azimle trene binişi ânında onu ne kadar kadın olarak gördüyse de Ruzenalı gecelerin tatlılığını, onun kendisini özlemle kabul edişini ve kendinden geçişini bekleyemeyeceğini acı içinde fark etti, bu ciddi, belki de dindarca bir oluruna bırakma olacaktı, akıl almazdı, yalnızca seyahat elbisesi ve üniforma olmadan yaşanacağı için değil, akıl almazdı,

çünkü erkeklerin dokunuş ve kirletişlerinden kurtardığı Ruzena'yla kıyaslayınca adeta Tanrı'ya küfür gibi görünüyordu. Derken zil üçüncü kez çaldı, Joachim hafifçe selam durarak peronda beklerken hanımlar oyalı mendillerini salladılar, son son iki beyaz noktadan ibaret kalana, Joachim'in gönlünden yumuşak bir özlem hattı çıkma cesareti gösterip yayılana ve o beyaz noktacığa kadar uzanıp son anda uzaklarda kaybolmadan onu yakalayana dek salladılar.

Kapıcı ve memurların asker selamı eşliğinde istasyondan ayrılıp Küstriner Meydanı'na çıktı. Meydan boş, biraz da bakımsızdı, her yanından parlak güneş ışıkları gelmesine rağmen karanlıktı, ödünç alınmış bir güneşti bu, gerçeği altuni tarlaların üstünde ışıldıyordu. Bu durum anlaşılması güç bir biçimde Ruzena'yı hatırlatıyorsa da garip garip güneşe doymuş ama yine de karanlık ve azıcık bakımsız Ruzena'nın Berlin'le, tıpkı Elisabeth'in şu an içlerinden geçtiği tarlalarla ve parktaki çiftlik sahibinin eviyle olduğu kadar sıkı bir bağının bulunduğu açıktı. Bir tür doygunluk verici, saf bir düzendi bu. Joachim yine de Ruzena'yı karanlık keyiflendirme mesleğinden ve sahte aydınlığından çekip çıkardığı için mutluydu, bütün şehri çevreleyen ip yumağından, Alexander Meydanı'nda, paslı makine fabrikasında ve sebze mahzeninin olduğu banliyöde, her yerde hissettiği bu ağdan kurtarmak üzere olduğu için mutluydu, sivilliğin içine girilmez, akıl almaz ağıydı bu, görünmezdi, yine de her şeyi karartıyordu. Mesele Ruzena'yı bu dolanmışlıktan kurtarmaktı, çünkü burada da asıl iş Elisabeth'e layık olduğunu ispatlamaktı. Fakat bu, çok belirsiz bir arzudan ibaretti, üstelik muhtemelen kendisine de abes görüneceğinden hiç kafa yormak istemediği bir arzuydu.

İşlerini Bohemya sanayi bölgesine yaymak üzere bulunan Eduard von Bertrand Prag'dayken Ruzena'yı hatırladı, ondan ötürü sıla özlemi duyduğu söylenebilirdi, onu avutmak için

kibar sözler söyleyesi vardı. Ama Ruzena'nın adresini bilmediğinden Pasenow'a yazdı, son akşamlarını minnettarlıkla hatırlayarak Hamburg'a dönerken kendisiyle Berlin'de buluşmayı ümit ediyordu, Ruzena'ya da içten selamlarını iliştirip kadının güzel yurdunu övdü. Sonra da şehirde dolaştı.

Pasenow, Bertrand ve Ruzena'yla geçirdiği akşamın ardından özel ve ciddi, hatta belki de korkunç bir şeyler olmasını, mesela Bertrand'ın o akşam kalmasına izin verişiyle gösterdiği iltifat ve güvene onun da, Ruzena'nın kaçırılması hepten ihtimal dairesi dışında kalmasa da misliyle karşılık vermesini beklemişti; tüccarlar vicdansızdır. Ama ne o ne bu olmayınca ve Bertrand programına uyarak kaşla göz arasında yola koyulup bir daha ses çıkarmayınca Joachim aslında incinmişti. Derken beklenmedik anda Prag'dan haber geldi; Ruzena'ya gösterdi, duraksayarak, "Bertrand'ı etkilemişe benziyorsun," dedi. Ruzena yüzünü astı: "Öyle olsa bile, arkadaşını beğenmedim, çirkin biri." Joachim, Bertrand'ı korumaya aldı; çirkin değildi. "Bilmem, hoşuma gitmedi, garip şeyler söylüyordu," diyen Ruzena, "bir daha gelmesin," diye karara bağladı. Joachim şu an ona aslında acil ihtiyaç duymasına rağmen razı oldu, hele de Ruzena, "Yarın tiyatro okuluna gidiyorum," deyince. Onu götürmezse gitmeyeceğini elbette bilmiyordu, ama nasıl götürebilirdi? Bu işin üstesinden nasıl gelinirdi? Ruzena bir işte "çalışmayı" çok istiyordu, Joachim ortaya atılan sorular karşısında umarsızca kalakalsa da yeni uğraş türleri planlamak alışılmadık bir ciddiyetin çekiciliğine sahip yeni bir sohbet konusu oluşturuyordu. Belki sıradan bir mesleğin iki dünya arasında süzülmesini sağlayan egzotik havayı elinden alıp onu barbarlığa geri döndüreceğini hissediyordu, işte bu yüzdendir ki Joachim'in hayal gücü Ruzena'nın coşkuyla uzlaştığı tiyatroculuktan öteye geçemedi: "Göreceksin, çok meşhur olacağım, beni seveceksin!" Ama ona gelene kadar daha çok vardı ve hiçbir şey olmadı. Bertrand bir keresinde çoğu insanın içinde yaşadığı bitkisel kayıtsızlıktan söz etmişti; galiba bu da şu duygu uyuşukluğuna

benzer bir şeydi. Evet, keşke Bertrand burada olsaydı; güngörmüşlüğü ve pratik tecrübesiyle belki yardımı dokunurdu. Böylelikle Bertrand Berlin'e gelince gönülden selamlarına yanıt olarak Pasenow'un acil davetiyle karşılaştı.

Bertrand, ikisini de şaşırtarak, halledebileceğini söyledi, tiyatronun pek gelecek vaat etmediğini, hatta kolay bir kariyer olduğunu sansalar da halledilebilirdi. Gelgelelim Hamburg'daki ilişkileri daha iyiydi, ama denemekten memnuniyet duyardı. Derken işler umulandan da çabuk gelişti; daha birkaç gün geçmeden Ruzena şarkı provasına çağrıldı, prova hiç de fena geçmeyince kısa süre sonra koroda söylemek üzere işe alındı. Bertrand'ın bu denli iyiliksever oluşunu Ruzena'yla niyetinin farklı olmasına bağlayan Joachim'in şüpheleri, Bertrand'ın cana yakın ve kayıtsız, hatta hekimce tutumu karşısında fazla dayanmadı. Bertrand Ruzena için katlandığı zahmetleri aşkını açıktan ilan etmeye bahane etse durum hiç şüphesiz daha anlaşılır olurdu. Joachim aslında üç gecesini kendisi ve Ruzena'yla birlikte geçirip türlü gevezelikler etmiş olan, ama fazlasıyla bilindik dostane ketumluğundan fazlasını ele vermeyen ve bir yabancı olarak kalan Bertrand'a ciddi ciddi darılmıştı, üstelik adam Ruzena için kendisinin romantik hayal gücünün uyuşukluğu içerisinde yaptığından daha fazlasını yapmıştı. Hepsi utanç vericiydi. Neydi şu Bertrand'ın istediği? Vedalaşıp âdet olduğu üzere Ruzena'dan ve onun adına her tür teşekkürü reddederken bir kez daha, Joachim von Pasenow'u yakında yine görme ümidini dile getirdi. Yeniden görüşme isteği niyeydi? İkiyüzlülük değil miydi? Joachim, kendisi de anlamayarak, dedi ki: "Şey, Bertrand, Berlin'e bir dahaki dönüşünüzde benimle buluşmanız zor, çünkü manevralardan sonra birkaç haftalığına Stolpin'e gideceğim. Ama orada ziyaretime gelmeyi gerçekten isterseniz çok sevinirim." Bertrand söz verdi.

Postayı odasında beklemek Herr von Pasenow'un hep âdeti olmuştur. Ezelden beri masada av gazeteleri öbeğinin yanında boş tutulan bir yer bırakılmıştır, ulağın çantasını işte buraya koyması gerekmektedir. Ganimet, çoğunlukla çekilen zahmete değmese ve genelde bir-iki gazeteden ibaret kalsa bile Herr von Pasenow posta anahtarını asmayı âdet edindiği geyik boynuzundan hiç değişmeyen hırsıyla alıp siyah çantanın sarı pirinç tokasını açtı. Ulak, şapkası elinde, sessizce bekleyip yere bakarken Herr von Pasenow mektupları alır, yazı masasına oturur, önce kendine ve ailesine gelenleri çıkarır, öbürlerinin adreslerini de özenle yokladıktan sonra ev ahalisi arasındaki alıcılarına götürmesi için ulağa verirdi. Bazen hizmetçi kızlara gönderilen mektupların kimilerini açmamak için kendini zorlaması gerekiyordu, çünkü bu ona efendinin *jus primae noctis*, yani ilk gece hakkı gibi geliyordu, mektup mahremiyetinin tebaa için de geçerli olması, işine gelmeyen yeni moda bir gelişmeydi. Hatta ayaktakımı arasında kimileri vardı ki, özellikle de efendi peşisıra mektupların içeriğini sormaktan veya hizmetçilere takılmaktan çekinmediği için mektuplara dışından bakılmasına bile söyleniyorlardı. Bu ciddi çekişmelere bile yol açmış, fakat sonu kovulmalara varmıştı, dolayısıyla isyancılar artık açıktan başkaldırmıyor, mektuplarını postaneden ya kendileri alıyor, ya resmî postacıyla göndertmesi için posta müdürüne gizlice ricada bulunuyorlardı. Hatta müteveffa genç efendilerinin bile postasını kendi eliyle almak için bir süre her gün postane önünde atından indiğini görenler olmuştu; belki ihtiyarın gözünden saklamak istediği kadın mektupları bekliyor, belki de gizli kalması gereken işler yapıyordu; normalde gözlemlerini gizlemeyen posta müdürünün tahmininee ne biri ne öbürüydü, çünkü Helmuth von Pasenow'un aldığı tek tük mektup hiçbir çıkarıma izin vermiyordu. Buna rağmen ihtiyarın postaneyle çevirdiği dolaplar sayesinde oğlunun evlenmesini ve mutluluğunu bozduğu söylentisi inatla devam etti. Başta çiftlikteki ve köydeki kadınlar

bunda diretiyorlardı, pek haksız da sayılmazlardı, çünkü Helmuth gitgide lakaytlaştı, yoruldu, çok geçmeden köye gidişlerini kesti ve postasını yine büyük posta çantasıyla çiftliğe ve babasının masasına getirtti.

Herr von Pasenow posta tutkusunu bırakmadı, bu yüzden de belki biraz daha şiddetlenmiş olması göze çarpmadı. Sabahki atlı gezisini veya yürüyüşünü sık sık, ulağa rastlayacağı şekilde ayarlıyor ve işe bakın ki çantanın küçük anahtarını da geyik boynuzunda asılı bırakmayıp cebine sokmuş oluyordu ki çantayı açık alanda açabilsin. Mektuplara da hızlı hızlı göz gezdiriyor ama alışageldik biçimde tekrar eden evdeki ritüeli bozmamak için yine çantaya koyuyordu. Fakat bir sabah ulağın henüz veznede beklediği posta idaresine kadar ilerlemiş, posta torbası, aşınmış posta masasına boşaltılana dek beklemiş, sonra posta müdürüyle birlikte mektupları gözden geçirip ayırmıştı. Ulak bu kaydadeğer olayı çiftlikte anlatınca sivri dili herkesçe bilinen evin küçük hanımı Agnes, "Artık kendine bile güvenmemeye başladı," demişti. Bu elbette makul bir dayanağı olmayan bir lakırdıydı, çiftlik sahibini oğlunun ölümünden sorumlu tutarken başka herkesten daha çok ortaya koyduğu sarsılmazlık ise belki de yıllardır içinde yer etmiş o öfkenin geç sonuçlarındandır diye yorumlanabilirdi, çünkü daha genç ve ağırbaşlı olan kızcağızı ihtiyar, yazışmalarından ötürü epey alaya almıştı.

Yok, Herr von Pasenow posta işini hiç bırakmamıştı, şu an yaptığı ise pek dikkat çekici değildi. Papazın artık akşam yemeğine daha sık davet edilmesi ve Herr von Pasenow'un gezintilerinde zaman zaman bizzat papaz evine uğraması da dikkat çekmiyordu. Hayır, şaşırtıcı görünmüyor, papaz bunu bahşettiği manevi avuntunun meyvesi olarak yorumluyordu. Kendisini papaza katlanamamasına rağmen bu adama sürükleyenin açıklanamaz, gizli bir sebep olduğunu tek bilen Herr von Pasenow'du, beklediği ve gelmeyeceğine dair tüm kor-

kusuna rağmen adını bile koyamadığı bir şeyi kilisede vaaz veren dudakların bildireceğine yönelik belirsiz bir umuttu bu. Papaz sözü Helmuth'a getirince Herr von Pasenow bazen, "Aman..." deyip kendisini de şaşırtarak sohbeti adeta kaçarcasına, gelmesini iple çektiği bilinmezden korkarcasına kestirip atıyordu. Bazen öyle günler oluyor, bilinmezin, yanına gelişine tahammül ediyordu, o zaman da olanlar çocukken oynadığı bir oyuna benziyordu: Bir halkayı görünür yere saklar, sözgelimi avizeye veya anahtara falan asarlar, arayanlar uzaklaşınca "soğuk", saklı nesneye yaklaşınca "sıcak", hatta "çok sıcak" derlerdi. Bu bakımdan papaz gene Helmuth'tan bahsederken Herr von Pasenow'un aniden keskin ve anlaşılır bir tonla, "çok sıcak, çok sıcak..." deyip neredeyse alkış tutması gayet anlaşılırdı. Papaz günün gerçekten epey sıcak olduğunu nazikçe onayladı, Herr von Pasenow da kendine geldi. Yine de olayların birbirine bu kadar yakın duruşu tuhaftı: Demin çocukluk oyununun ortasındayım sanmıştı, oysa oyunun ortasında ölüm de vardı. Kısacası Herr von Pasenow, "Evet, evet, bugün hava sıcak," dedi, ama görünüşüne bakılırsa üşüyordu, "evet, böyle sıcak gecelerde ambarlarda çok yangın çıkar."

Akşam yemeğinde de aklını sıcaktan alamadı: "Berlin'de şu sıralar hava bunaltıcı sıcaklıkta olmalı. Gerçi Joachim'in bir şey yazdığı yok... evet, baktığın zaman çok az yazıyor." Papaz çalışmanın zorluklarından bahsetti. Herr von Pasenow sert sert, "Ne çalışması?" diye sorunca mahcup olup verecek cevap bulamadı. Frau von Pasenow, şey, diye yorumladı, papaz efendinin kastettiği, Joachim'in çalışmaktan yazmaya pek boş zaman bulamadığıdır, özellikle de şimdi, manevra döneminde. Herr von Pasenow, "O zaman bırakıversin işini!" diye homurdandı. Ardından peş peşe birkaç kadeh şarap içince keyfinin yerine geldiğini söyledi; papaza da şarap koydu: "İçiniz, papaz efendi, içince insanın içi ısınıyor, çift görmeye başlayınca da yalnızlık azalıyor." Papaz, "Tanrı'yla beraber olan asla

yalnız kalmaz, Herr von Pasenow," diye cevap verdi, Herr von Pasenow ise cevabı ikaz ve densizlik olarak gördü. Tanrı'nın hakkını daima Tanrı'ya, kayserinkini, daha doğrusu kralınkini de krala vermemiş miydi: Bir oğlu kralın yanında çalışıp yazmaz, öbürünü Tanrı yanına almıştır, etraf bomboş ve soğuktur. Evet, papaza, söylemesi kolaydı; evi kalabalıktı, kendi şartlarına göre fazla kalabalıktı, yetmez gibi bir tanesi de yoldaydı. Öyle olunca Tanrı'yla beraberliğin zorluğu mu olurdu; bunları papaza da söylemek isterdi ama arayı bozamazdı, yoksa başka kim kalırdı, kimse gelmek istemez de bir tek… derken demin görünürde olan düşünce kopuverdi, saklandı, Herr von Pasenow ise yumuşak ve hayalperest, "Ahır sıcak," dedi. Frau von Pasenow kocasına korkuyla baktı; şarabı aceleye mi getirmişti? Ama Herr von Pasenow ayağa kalkmış, pencereye kulak kabartmıştı; lamba yalnız masayı aydınlatmasa Frau von Pasenow yüz hatlarındaki korkulu ve bekleyişli ifadeyi görürdü, gelgelelim gıcırdayan çakıllarda gece bekçisinin ayak sesleri işitilince o ifade de kayboldu. Herr von Pasenow pencereye gitti, dışarı sarktı ve "Jürgen!" diye seslendi. Jürgen'in ağır adımları pencerenin önünde durunca Herr von Pasenow ambarlara dikkat göstermesini emretti, "çiftliğin ayrı kısmındaki büyük ambar bu sıcaklarda bir gecede yanıp kül olalı tam on iki yıl geçti." Jürgen emir gereği hatırlayıp da "endişelenmeyin" deyince, olay Frau von Pasenow için de tekrar alışıldık ve dikkat çekmeyen haline döndü, dolayısıyla Herr von Pasenow'un sabah postasıyla gönderilecek bir mektup daha yazmak için ayrılmasından da hiç işkillenmedi. Herr von Pasenow kapıdayken geri döndü: "Söylesenize, papaz efendi, çocuklarımız niye var? Siz bilirsiniz, pratiğiniz var." Sonra kıkırdayarak hızla uzaklaştı, ama üç bacağıyla koşan bir köpeğe benziyordu biraz.

Frau von Pasenow papazla yalnız kalınca dedi ki: "Keyfi biraz düzelse çok sevineceğim. Zavallı Helmuth'umuz öleli beri bunalımlı hali hemen hiç geçmedi."

Ağustos, sonuna yaklaşıyordu, tiyatronun kapıları tekrar açılmıştı. Ruzena'nın artık onu aktris diye niteleyen kartvizitleri vardı, Joachim ise manevra için Yukarı Frankonya'ya gitmek zorundaydı. Bertrand'a dargındı, çünkü Ruzena'yı sonuç itibarıyla kötü ün bakımından Jäger gazinosundaki faaliyetinden aşağı kalmayan bir mesleğe yerleştirmişti. Elbette bu tür bir işe düştüğü için kabahat Ruzena'nın kendisinde, ama daha da çok annesinde aranmalıydı, çünkü çocuğuna daha iyi göz kulak olmalıydı. Joachim'in düzeltmek istediği ne varsa Bertrand yüzünden mahvolmuştu. Belki artık eskisinden de fenaydı. Çünkü gazinoda her şey açık seçikti, evetse evet, hayırsa hayırdı; sahneninse kendi atmosferi vardı; burada teveccüh vardı, çiçekler vardı, genç bir kız için terbiyesini korumak başka hiçbir yerde bu kadar zorlaştırılamazdı. Bu durum zaten herkesin malumuydu. Of, gittikçe daha aşağı kayılıyor, Ruzena ise bunu anlamak istemiyor, hatta yeni mesleği ve kartvizitlerinden gurur bile duyuyordu. Enerjik bir tavırla kulislerde yaşananları ve Joachim'in duymak istemediği tüm o tiyatro dedikodularını anlatıyordu; şerit şerit sahne ışıkları birlikte yaşayışlarının alacakaranlığını artık durmadan delip geçiyordu. Ona giden yolu bulabileceğine veya kadının, daha birkaç zaman öncesine kadarki bu yitik kadının kendisine ait olduğuna nasıl inanabilmişti. Hâlâ arıyordu, ama tiyatro tehdit gibi doğrulmuş, bekliyor, Ruzena kadın meslektaşlarının aşk ilişkilerini hararetle anlatınca Joachim onun anlattıklarında, uyanan hırsının tehlikesini ve anlattıklarının aynısını yapmaya dönük kesin niyetini görüyor, evet, Ruzena'nın belki de pek farklı cereyan etmiş olmayacak eski yaşamına dönüşünü görüyordu; çünkü insan daima çıktığı yere dönmeye çabalar. Alacakaranlık kayıtsızlığın perişan mutluluğu, kalbi çevrelese de gözleri yaşartan, bununla birlikte sonsuz batışın parıltısını da içinde taşıyan hüznün yitik tatlılığı. İşte, kendini emin sandığı hezeyanlar yine beliriyor; İtalyan kardeşin çehresini Ruzena'nın yüzünde araması gerekmese de o çehre bu yüze belki çok daha fena bir şekilde kazınmıştı, Ruzena'yı çekip

çıkarmaya kudretinin yetmeyeceği o yaşamın silinmez çehresi olarak kazınmıştı. Bu hezeyanlara yol açan Bertrand'dır, her şeyi tasarlayan, Mephisto misali her şeyi yok edip Ruzena'yı bile esirgemek istemeyen odur şüphesi yeniden uyanıyordu. Yetmez gibi bir de manevralar çıkmıştı; geri döndüğünde Ruzena'yı nasıl tekrar bulacaktı? Hiç bulabilecek miydi? Birbirlerine sık sık yazacaklarına söz vermişlerdi, her gün; ama Ruzena'nın Alman yazı diliyle başı dertten kurtulmuyor, üstelik kartvizitleriyle gurur duyduğundan ve Joachim çocuksu sevincini mahvetme cüreti gösteremediğinden posta sık sık o nefret ettiği "aktris" kelimesinin yazdığı kartlar getiriyor, kartın kendisindeyse "öpücüklerini yollar" yazıyordu, öpüşlerindeki yumuşaklığın kutsallığını bozar görünen bir sözdü bu. Yine de birkaç gün haber alamayınca epey huzursuzlanıyordu, içinden postadaki gecikmeleri cephe hayatının hareketliliği açıklar, diye geçirse de değişmiyordu; sonra nahoş kartlardan biri gelince yine seviniyordu. Sonra Bertrand'ın da bu türden bir aktör olduğu aniden ve alakasızca, bir hatıra gibi beliriyordu.

Ruzena ise Joachim'i özlüyordu. Joachim'in mektupları manevra yaşamının ve "sen sevgili, küçük, tatlı Ruzena'm yanımda olsan" ancak o zaman görmekten mutlu olacağı küçük köylerdeki akşamların tasvirlerini içeriyordu. Bakışları gökyüzünde buluşsun diye kendisiyle aynı vakitte, akşam dokuzda ayı seyretmesini isteyince kadın molada sahne kapısından çıkıyor, mola ancak dokuz buçuğa denk gelse de görev sorumluluğuyla yukarı bakıyordu. Sanki öğleden sonraki o yağmurlu bahar günü, Ruzena'yı hâlâ sımsıkı tutuyor, içinde bir şeyleri felç ediyordu; o gün üstünden geçen sel dalgası ancak yavaş yavaş çekiliyordu, kızın iradesi yeterince güçlü olmamasına ve seli durduracak bentler kurmak için hiç imkânı da bulunmamasına rağmen soluduğu hava hâlâ yumuşak bir nemle doluydu. Gerçi giyinme odasına gönderilen çiçekleri alan meslektaşlarına imreniyordu, ama tek üzüldüğü, sevgilisinin ünlü bir diva olmasını arzuladığı Joachim'di. Seven bir

kadın çoğunlukla nicelerinin ancak narin mi narin bir cazibe diye gördüğü erotiklik soluğunu etrafında taşısa da kadın sanatçılara teveccühlerini sunan erkekler başka türdendi, böylesine hafif bir sesi işitmeye uygun değillerdi. Nitekim Joachim manevralardan sonra Berlin'e dönünce Ruzena onu her zamankinden daha el sürülmemiş halde kabul etti, peşinden yenilgi geleceğini bilmelerine rağmen durumu zafer saydılar; ama bilmek dahi istemiyorlardı, kucak kucağayken kendilerini bunun idrakine kapattılar.

Tren istasyondan çıkıp da Elisabeth oyalı mendilini sallayarak vedalaştığından beri Joachim'i sevip sevmediğini netleştirmeye çalışıyordu. Aşk diye nitelemek istediği duygunun bu kadar temkinli ve medeni ortaya çıkması neredeyse sevindirici bir rahatlama veriyordu; adeta fark etmek için kafa yormak şarttı, çünkü öyle hafif ve ince bir bünyesi vardı ki ancak gümüşi bir can sıkıntısı zemininde görünür oluyordu. Bununla birlikte can sıkıntısı memlekete yaklaştıkça artan bir sabırsızlığa dönüşünce resmin yumuşak konturları siliniyordu; baron onları istasyonda yeni atlarla beklerken, hele de Lestow'a varıp da parkın yeşil ağaçlarının zirvesiyle çevrili tabiat meydana çıkınca (ön tarafta daha sakin itidali içerisinde kapı duruyordu, ilk sürpriz de oydu, çünkü parkın girişinin sağ ve sol yanlarına iki yeni kapıcı evi ilave edilmişti, bunu gören hanımlar hararetli şaşkınlık nidaları savurmuşlardı, oysa sonraki günler görülüp tecrübe edilecek pek çok şeyin daha başlangıcıydı bu) Elisabeth'in aşkı düşünmeyi bırakması gayet anlaşılırdı. Nitekim baron iki hanımefendisinin veya Elisabeth'i gururlandırmak için bazen söylediği gibi, iki kadının yokluğunu, evde onları mest edecek ve kendisine pek çok övgü ve şefkatli şükran sözü getirecek türlü türlü düzeltmeler ve güzelleştirmeler yapmak için kullanmıştı yine. Onların da, sanattan anlayan babalarıyla gurur duymaları için pek çok bahaneleri vardı, baba gerçi mevcuda karşı abartılı bir saygı sergilemiyordu

ve eski çiftlik evine sadece mimariyle sınırlı kalmayan türlü türlü süslemeler yakıştırmıştı, ama duvarlarda yeni bir resmin güzel duracağı bir yerin, ağır bir vazoyla süslenebilecek bir köşenin, yaldızlı nakışlı kadife bir örtüyle donatılacak bir büfenin daima olduğunu asla unutmazdı, o tam da buna uygun davranan bir adamdı. Baron ile barones evlendikten sonra koleksiyoncu olmuşlardı, evlerini sürekli şekillendirmek aralarına kızları da katıldıktan sonra bile nişanlılığın ebedileştirilmesine dönmüştü. Ebeveyninin yılın muhtelif hediyeli şenliklerini ve yaş günlerini kutlayıp sürekli yeni sürprizler düşünme tutkusunun daha derin bir anlama sahip olduğu ve hep yeni şeylerle çevrili olma sevinciyle, hatta bağımlılığıyla bile denebilirdi, içyüzünü anlamak zor olsa da daha derin bir alakasının bulunduğu Elisabeth'in gözünden kaçmıyordu; her koleksiyoncunun asla ulaşamadığı, asla ulaşamayacağı, bununla birlikte koleksiyonu için biteviye çabaladığı boşluksuz mutlaklıkla, topladığı eşyaları aşıp bitimsizliğe vardığını ve koleksiyonu içerisinde kendinden geçerek kendi mutlaklığına ve ölümünü ortadan kaldırmaya ulaşmayı da umduğunu Elisabeth gerçi bilmiyordu, bilmiyordu ama etrafına toplanıp yığılmış nice güzel ve cansız eşyayla çevriliyken, nice güzel resimle çevriliyken yine de seziyordu ki resimler duvarlara adeta onları güçlendirsinler diye asılmıştı, sanki tüm bu cansız eşya capcanlı bir şey barındırmalı, belki de saklamalı ve korumalıydı, öyle bir şey ki yeni bir resim getirildiğinde kendisi bile bazen küçük kardeşiymişçesine ona bağlanırdı, sıyanet isteyen ve ebeveyninin sanki birliktelikleri buna bağlıymış gibi sıyanet ettiği bir şeydi: Onun ardında duran ve yaşlanmak demek olan günlük hayatı şenliklerle bastırmaya çalışan korkuyu seziyordu; bu, canlı, doğmuş ve kesin olarak birlikte bulunduklarından, dairelerinin ebediyen kapandığından sürekli emin olmak isteyen bir korku, durmadan yeniden yaşanan bir şaşkınlıktı. Baron gür ve karanlık varlığı geniş, cana yakın ve aydınlık fidanlıklarla hemen her yanından çevrilmiş bulunan

parka topraklarının yeni yollarını nasıl ki durmadan katıyorsa Elisabeth'e de öyle geliyordu ki baron hepsinin hayatını adeta kadınsı bir şefkatle iç açıcı mola alanlarıyla dolu ve çevresi gitgide büyüyen bir parka çevirmeyi arzuluyordu, sanki ancak park tüm yeryüzüne yayılınca hedefe, kendisinin park olma hedefine varacak ve her tür korkudan azat olacak, böylelikle Elisabeth parkın içinde sonsuza dek gezinebilecekti. Gerçi içinden bir ses kaçmanın mümkün olmadığı bu yükümlülüğe bazen karşı koyuyor, fakat isyanı hemen hiçbir zaman çok belirginleşmediğinden parkın çevresinin dışında kalan tepelerin güneşli konturlarına karışıp yok oluyordu.

Barones gülistandaki yeni çardağa hayran hayran bakarlarken, "Aman," dedi, "aman, nefis olmuş, adeta yeni evlenmiş bir çift için yaratılmış." Elisabeth'e gülümsedi, babası da gülümsüyor, fakat ikisinin gözlerinde tehditkâr ve kaçınılmaz olandan korku duydukları, çaresizlikleri, sadakatsizlikten ve ihanetten haberdar oldukları okunuyorsa da günahı işleyen kendileri olduğundan peşinen bağışlayıcıydılar. Anne babasının müstakbel evliliğini sırf düşünmekle bile bu denli gamlı görünüşleri ne üzücüydü, Elisabeth her tür evlilik düşüncesini zihninden uzaklaştırdı, o kadar ki anne babasının, kızlarının aşk kısmetine adeta taviz vererek muhtemel bir evlilikten söz edişlerini dinleme zevki için yeniden izne kavuşmuştu, ebeveyni kızlarını yetişkinler dairesine yücelten, handiyse annesinin kız kardeşi yapan bir takdir içerisindeler dense yeriydi, herhalde bu yüzden olacak, annesi yanağına şefkatli bir öpücük kondurunca Brigitte teyzesinin düğününü hatırlayıvermiş, öpücüğü de bir veda busesi gibi almıştı, çünkü annesi o zaman kız kardeşini de böyle öpmüştü, gözyaşları içinde öpmüştü, hepsi de mutluluktan uçtuklarını, taze ve genç enişteye sevindiklerini iddia etmesine rağmen gözyaşları içindeydiler. Tabii bunun üstünden çok geçmişti; hatırlamak çocukluktu, ebeveyninin arasındaki Elisabeth de kollarını onların omuzlarına attı ve birlikte çardağın ortasına yürüyüp oturdular. Dar

ve simetrik kıvrımlı yolların uzandığı gül tarhları renk renk ışıldıyor, hoş kokular saçıyordu, bununla birlikte karanlık henüz dağılmamıştı, baron bir öbeği işaret ederek üzgün üzgün, "Şuraya da birkaç Manetti gülü dikmeye çalıştım ama galiba iklimimiz onlara fazla haşin geliyor," dedi ve kızını vaatte bulunarak alıkoymak niyetindeymiş gibi devam etti: "Fakat tutar ve yetişirlerse Elisabeth'in olacaklar." Elisabeth babasının elinin baskısını duyuyordu, adeta sıkı sıkıya sarmalayıp tutamadığı bir şey varmış gibi bir imaya benziyordu, öyle bir şeydi ki saat sarmalı gibi tostoparlak ve sıkış tıkış zamanın kendisiymiş sanabiliyordunuz, şu an zembereğinden boşalacakmış gibiydi, parmaklarının arasından sıvıştı, uzadı, korkutucu uzunlukta, ince, beyaz bir bağdı, sürünmeye başladı, şirret bir yılan gibi onları ele geçirmeye çalışıyordu, öyle ki şişman, yaşlı ve çirkin bir hal aldılar. Belki annesi de hissetmişti, çünkü, "Çocuğumuz gün olur yanımızdan ayrılırsa burada yalnız oturacağız," dedi. Elisabeth ise kabahatinin farkında, "Hep yanınızda kalacağım," dedi; kabahatinin farkındaydı ve utanıyordu, çünkü söylediğine kendi bile inanmıyor, ama sözleri kulağa eski bir andın yenilenişi gibi geliyordu. Barones, "Yeri gelmişken, neden kocasıyla yanımızda oturmasın, anlamıyorum," diye teklifte bulundu, ne var ki babası geçiştirdi: "O günün gelmesine daha çok var." Hal böyle olunca Elisabeth yine Brigitte teyzesini hatırladı, Würbendorf'ta oturuyordu, şişmanlamıştı, çocuklarıyla çekişiyordu, eski şirinliğinden eser kalmadığı için eski halini hayal etmenin de imkânı kalmamıştı, yanında bulunmanın vaktiyle sağladığı mutluluktan adeta utanası geliyordu insanın. Oysa Würbendorf, Stolpin'den daha aydınlık ve hoştur, üstelik Albert enişte gibi genç ve taze bir akrabalarının olmasına da herkes sevinmişti. Belki bu kadar sevdikleri Brigitte teyze değildi, böylesine heyecan verici ve şirin bir olayın gelişmesi yeni bir akrabanın aralarına katılmasıyla alakalı olabilirdi. Herkes herkesle akraba olsa dünya bakımlı bir park olur, yeni bir akraba getirmek bahçeye yeni bir cins gül dik-

mek anlamına gelirdi. Sadakatsizlik ve ihanet de o zaman daha hafif suçlar olurdu: Bunları galiba Albert enistenin gelişine o denli sevindiği sıralarda da hissetmişti, onlara yapılan haksızlık denizinde ebeveyninin kaçıp kurtulduğu yer belki de işte bu küçük affediş adasıydı, çünkü kızlarının muhtemel evliliğinden sevindirici bir yazgı gibi bahsediyorlardı. Barones de bu düşünceden vazgeçmemişti; yaşam hep uzlaşmalardan ibaret olduğu için de, "Üstelik Westend'deki evimiz onlar için daima hazır bekleyecek," diyordu. Fakat Elisabeth'in eli hâlâ babasının avucundaydı, baskıyı hissediyor, uzlaşma falan duymak istemiyordu. "Hayır, yanınızda kalacağım," diye adeta inatla yineledi, çocukken anne babasının yatak odasından dışlanışının, nefes alıp verişleriyle uykusundan uyanamayışının içine ne kadar dokunduğunu hatırladı; çünkü barones insanı uykusunda yakalayan ölümden sık sık bahsetmeyi sever, kocası ile Elisabeth'i bu sözleriyle korkuttuğu için de gecenin onları sonsuza dek ayırmamış oluşu sabahleyin müthiş bir şaşkınlık verir, el ele tutuşmak, bir daha asla birbirlerinden koparılmamaları için kucaklaşmak her gün yeniden fırtınalı bir arzu halini alırdı. Gül kokusuyla dolup taşan çardakta da işte böyle oturuyorlardı; Elisabeth'in küçük köpeği hoplaya zıplaya geldi, köpek onu hiç ayrılmamak üzere kavuşmuşlar gibi karşılayıp patilerini dizine koydu. Güllerin sırıkları yeşil bahçe duvarının önünde ve açık mavi göğe karşı dik ve sert duruyordu. Yabancı birini, ne kadar akraba da olsalar sabahleyin asla o sevinçle karşılayamaz, onun yaş gününü asla sözgelimi babasınınki kadar tutkulu, adeta huşu içinde bir şiddetle düşünemez, onu asla aşk denen o akıl almaz, ama yine de yüce korkuyla sarmalamazdı. Bunları fark edince ebeveynine sevgiyle gülümsedi, köpeciği Bello'nun başını okşadı, o da korkulu ve seven gözlerle huşu içinde başını kaldırıp ona baktı.

Daha sonra canı sıkılmaya başladı, küçük isyan duygusu da tekrar belirdi. Daha sonra Joachim'i düşünmekten hoşlanmaz oldu, onun ince uzun endamını ve üniformasının uzun, dört

köşe ceketi içinde peronda hafifçe eğilmiş vaziyette duruşunu görüyordu. Fakat resmi, tuhaftır, ayrılmaz biçimde Brigitte teyzesinin gençliğine karışıyor, Joachim narin Brigitte'yle mi, yoksa kendisi çocukluğunun genç eniştesiyle mi evlenecek adeta bilmez oluyordu. Aşkın operada ve romanlarda sunulan şey olmadığını bilse de Joachim'i hiç korkmadan düşündüğü kesindi; hatta hareket eden trenin o gün kılıcını yakaladığı, Joachim'in de tekerleklerin altına savrulduğu hayalini çağırsa bile bu resim içini dehşetle dolduruyor, ama anne babasının yaşamına bağlanışındaki o tatlı hüznü ve kaygıyı, o titreyişi vermiyordu. Bunun kafasına dank etmesi bir vazgeçişi, aynı zamanda da küçük ve üzücü bir rahatlamayı andırıyordu. Buna rağmen fırsatını bulunca Joachim'e doğum gününü sormaya karar verdi.

Joachim eve, Stolpin'e dönmüştü. Daha istasyondan dönüş yolundayken, köyü geçip de ilk çiftlik arazilerine ulaştıktan hemen sonra, şaşırtıcıdır, içinde yeni bir duygu filizlendi; onu tarif edecek sözü aradı, ve buldu: benim mülküm. Çiftlik evinde arabadan indiğinde yeni bir memleket duygusuyla donanmıştı.

İşte, anne babasıyla beraber oturuyordu, beraberlik kahvaltıyla sınırlı kalsa da gayet katlanılır olacaktı; büyük ıhlamurun altında oturabildiğine de memnun oldu; bahçe, karşısında taze ve güneşli uzanıyor; iyi kalite sarı tereyağı, bal ve meyve tabağı, tüm bu rahatlık içini ferahlatarak, göreve başlamadan önceki kahvaltı koşturmacasından sıyrılıyordu. Ama öğle veya akşam öğünleri ile kahve saati başlı başına eziyete dönmüştü; gün ilerledikçe beraberlikleri ruhsuzlaşıyordu, ebeveyni sabahleyin alışılmadık durumda oğullarını gördüklerine sevinirken ve belki ondan hayatlarını dolduracak bir güzellik yayılacağını günbegün beklerken -öğünlerle kesintiye uğrayan- günün akışı etaplar halindeki bir hayal kırıklığı oluyordu, ikindiüzeriyse Joachim'in varlığı adeta ikisinin dayanılmazlığını iyice arttırmıştı; günlük rutinin tek tesellisi posta ümidi bile oğlanın

varlığıyla azalmıştı; ihtiyar buna rağmen her gün postacıyı karşılasa bile bu yaptığı adeta bir çaresizlik edimi, Joachim'e artık yola çıkıp mektup yollaması için gizli bir çağrı gibiydi. Oysa beklediğinin Joachim'in mektuplarından başka bir şey olduğunu ve yolunu gözlediği ulağın çantalı ulak olmadığını Herr von Pasenow'un kendisi de biliyor görünüyordu.

Joachim ebeveynine yanaşmak için zayıf denemelere girişti. Geyik boynuzuyla süslü odada babasını ziyaret edip hasattan, avdan haber soruyor, galiba "alışma" çağrısına imaen bile olsa uymasının ihtiyarı sevindireceğini de umuyordu. Fakat ya babası çağrısını unutmuştu yahut çiftlikte olan bitenler hakkında kendisi de bir şey bilmiyordu; çünkü yalnız isteksiz, geçiştirici cevaplar veriyordu, hatta bir defasında kestirmeden, "Şimdilik bunlarla ilgilenmene gerek yok," demiş, Joachim gerçi can sıkıcı bir yükümlülükten kurtulmuşsa da askerî liseye götürülüp memleketinin ilk kez elinden alındığı zamanı hatırlayıvermişti. Fakat artık geri dönmüştü ve kendi konuğunu bekliyordu. Hoş bir duyguydu, babasına karşı türlü düşmanlıklar barındırsa da Joachim'in içinde saklı kaldı, hatta o, anne babasının da artan can sıkıntısının kesintiye uğramasından memnun olacaklarını ve Bertrand'ın gelişini kendisiyle aynı sabırsızlıkla bekleyeceklerini umuyordu. Babasının, mektuplarını kurcalayıp, sonra da "Dostundan maalesef hâlâ haber yok galiba; acaba gelecek mi?" sözleriyle teslim edişini sineye çekiyor, bu sözlerden kulağına bir fesatlık gelse de yalnız üzüntüyü işitmek istiyordu. Fakat bu yetmez gibi Ruzena'nın bir mektubunu da babasının ellerinde görünce hoşnutsuzluğu hepten sökün etti. İhtiyarsa bir şey demedi, monoklünü gözüne kıstırıp, "Artık gerçekten de Baddensen tarafına geçmen lazım, vakit çoktan gelmiş," diye tembihlemekle yetindi; iğneleme olabilirdi de olmayabilirdi de, öyle veya böyle Joachim'in Elisabeth'le buluşmasını, ziyareti durmadan erteleyeceği kadar zehretmeye yetmişti, kızın endamı ve rüzgârda savrulan oyalı mendili kendisine şimdiye dek sadakatle eşlik etmiş olsa da fark etmezdi, Lestow'da-

ki dış merdivenin önünden geçerken arabada yanında Eduard von Bertrand'ın olması arzusu ve tasavvuruyla gitgide daha çok birbirine girmekteydi.

Fakat istediği olmadı, en azından bir süreliğine, çünkü Elisabeth ve annesi bir gün Herr von Pasenow ile karısına başsağlığı ziyaretine geldiler. Joachim evde olmayınca Elisabeth hayal kırıklığına uğramış ama bir şekilde rahatlamış, biraz da alınmıştı. Küçük salonda oturuyorlardı, hanımlar, Herr von Pasenow'dan Helmuth'un, adının namusu uğrunda öldüğünü öğrendiler. Belki çok uzaksanmayacak bir zamanda kendisinin de uğrunda birisinin öldüğü bu adı taşıyacağı geldi Elisabeth'in aklına, bir nebze gurur ve cana yakın bir şaşkınlıkla da o zaman Herr von Pasenow ile karısının yeni akrabaları olacağını tespit etti. Yaslı olay hakkında konuşulmaya devam edince Herr von Pasenow, "Oğlun oldu mu böyle oluyor işte; şerefleri veya kralları uğrunda ölüyorlar…" deyip "oğlan babası olmak gülünç," diye de keskin ve saldırgan bir tonla ekledi. Barones, pek imalı bir gülümseyişle, "Aman, kızlar da evlenip elimizden çıkıyorlar," diye karşılık verdi, "biz ihtiyarlar her halükârda yalnız başımıza kalıyoruz." Fakat Herr von Pasenow, baronesin hiç de yaşlı sayılmayacağı yolunda, aslında buraya yakışacak cevabı vermedi, bakışı ve duruşu donuklaştı, biraz suskunluktan sonra da, "Evet, yalnız başına kalmak, yalnız başına kalmak," biraz daha ve anlaşılan kendini zorlayarak düşündükten sonra da, "yalnız ölmek," dedi. – Baronesin görev bilinci gereği şen sesiyle verdiği yanıt, "Yok canım, Herr von Pasenow, ölmeyi düşünmeyelim şimdi," oldu, "yok, daha uzun zaman hiç düşünmeyelim; her gecenin sabahı vardır, sevgili Herr von Pasenow, bunu hiç göz önünden ayırmamak lazım." Herr von Pasenow gerçekliğe döndü, tekrar centilmenleşti: "Elbette o sabah, evimize sizin suretinizle gelirse, ayrı, barones," ve gururu okşanan baronesin yanıtını beklemeden devam etti: "Fakat ne kadar ender oluyor… ev boş, posta bile bir şey getirmiyor. Joachim'e yazdım, pek cevap yok; manevrada." Frau von Pasenow korkuyla koca-

sına döndü: "Ama... ama Joachim burada." Bu düzeltmesinden dolayı zehirli bir bakışla cezalandırıldı. "Öyle mi, yoksa mektup mu yazdı? Neredeymiş şu an?" Cermen kanaryası, kafesinden ince sarı ses demetini fışkırtmasa küçük bir sürtüşme çıkması kesindi. Fakat kuşun etrafına bir fıskiye etrafına dizilmiş gibi oturmuş, bir süreliğine başka her şeyi unutmuşlardı: Sanki bu daracık sarı ses şeridi aşağı ve yukarı kayarak etraflarına dolanıyor, onları yaşam ve ölümlerinin rahatlığında bulunan ortaklık içerisinde birleştiriyordu; sanki yukarı fırlayıp içlerini dolduran, buna rağmen tekrar kıvrılıp yuvarlanarak pınarına dönen bu şerit onları konuşmaktan muaf tutuyordu, belki odada ince, sarı bir süs olduğundandı, belki bir süreliğine birbirlerine ait olduklarının farkına vardırıyor ve velvelesi de sessizliği de insan ile insan arasında aşılmaz bir ses halinde duran korkunç dinginlikten çekip çıkarıyordu onları, öyle bir duvardı ki bu, insanın sesi ne öte ne beri yanına sızamıyor, dolayısıyla ses sarsılmak zorunda kalıyordu. Ne var ki şu an kanarya şakıdığından, dehşetli sessizliği Herr von Pasenow bile işitmiyordu, Frau von Pasenow, "Hadi, kahve içmeye geçelim," deyince hepsini candan bir duygu sardı. Perdeleri ikindi güneşinden ötürü çekili büyük salondan geçerlerken de hiçbiri Helmuth'un tabutunun burada beklediğini hatırlamadı.

Sonra Joachim geldi, Elisabeth yine hayal kırıklığına uğradı, çünkü hafızasında kalan, üniformalı resmiydi, oysa şimdi üstünde kırsal av kıyafeti vardı. Yabancı ve tutuktular, öbürleriyle birlikte salona döndüklerinde ve Elisabeth kanarya kafesinin karşısında dikilip kanarya öfkeyle gagalasın diye parmağını çubukların arasına soktuğunda, hatta kendi salonunda -eğer evlenecek olursa- hep böyle küçük sarı bir kuş bulundurmak istediğine karar verdiğinde bile, işte o sırada bile Joachim'i evlilikle irtibatlandıramadı. Fakat aslında hoş ve rahatlatıcıydı, ayrıca vedalaşırken kendisini yakında atlı gezintiye çıkarması için sözleşmelerini de kolaylaştırdı. Tabii Joachim öncesinde ziyaretlerine gidecekti.

Bertrand nihayet Pasenow'un davetine icabet etme fırsatını bulmuş, akşam treniyle iki günlüğüne duraklamak için Berlin'e varmıştı. Ruzena'yla ilgilenmek istediği belliydi: Dosdoğru tiyatroya gitti, soyunma odasına birkaç çiçekle haber yolladı. Ruzena kart göndermesine sevindi, çiçeklere sevindi, Bertrand'ın sahne girişinde bekleyişi gururunu okşadı. "E, küçük Ruzena, nasılmış bakalım?" Ruzena'nın ağzından kelimeler saçılıyordu, çok iyiydi, çok iyiydi, ah, aslında hiç iyi değildi, çünkü Joachim'i çok özlüyordu, ama şu an tabii ki iyiydi, çünkü Joachim'in çok iyi arkadaşı olan Bertrand onu almaya geldiği için müthiş sevinmişti. Yemekte karşılıklı oturup Joachim hakkında türlü konularda konuşunca Ruzena, onda sık sık gözlemlendiği gibi birden hüzünlendi: "Şimdi Joachim'e gideceksiniz, ben burada kalacağım; dünya adaletsiz." – "Elbette adaletsiz, hem de düşündüğünden çok daha adaletsiz, küçük Ruzena," -ona sen diye hitap edişi ikisine de uygun görünmüştü- "beni buraya getiren biraz da senin için duyduğum endişe oldu." – "Ne demek istiyorsunuz?" – "Evet, tiyatroya girmen pek hoşuma gitmiyor." "Neden? Güzel iş." – "İkinize boyun eğmekte aceleci davrandım… ikiniz de romantiksiniz, tiyatro denince Tanrı bilir ne düşünüyorsunuz." "Ne dediğinizi anlamadım." – "Ziyanı yok, küçük Ruzena, ama bu işte kalman imkânsız. Hem, nereye varacak? Sonun ne olacak, küçüğüm? Sana bakan olmalı, romantizm karın doyurmaz ya." Ruzena katı ve gururlu bir sesle kendi başının çaresine bakacağını söyledi; kimseye ihtiyacı yoktu, Joachim de kendisini terk edecekse etsindi, gitsindi, "Siz de kötü birisisiniz, sırf arkadaşınızı kötülemeye gelmişsiniz!" Ağlıyor, gözyaşları arasından Bertrand'a düşmanca bakıyordu. Onu sakinleştirmek kolay olmadı, çünkü Bertrand'ın kötü biri, güzelim akşamını mahvetmek isteyen kötü bir dost olduğunda diretti. Birdenbire benzi attı, dehşet içindeki gözlerini üstüne mıhladı: "Bitti demek için mi yolladı sizi?!" – "Daha neler Ruzena!" – "Yok, on defa hayır deseniz, biliyorum, öyle, ah, ikiniz de fenasınız.

Beni utandırmak için buraya getirdiniz." Bertrand mantıklı sebeplerle işi yoluna koyamayacağını anladı; ama kadının beceriksiz şüphesinde belki de gerçek durumla ve umutsuzluğuyla ilgili bir sezgi vardı. Ne yapacağını bilemeyen küçük bir hayvan kadar umarsız görünüyordu. Belki geleceğe daha soğukkanlı bakması da iyiydi. Onun için de Bertrand yalnız hayır anlamında başını salladı: "Söylesenize çocuğum, Joachim yokken memleketinize dönemez misiniz?" Kadının tek işittiği buradan gönderilmek istendiğiydi. "Daha neler Ruzena, sizi göndermek isteyen kimmiş! Ama Berlin'de yalnız kalıp bu manasız tiyatroda duracağınıza tanıdıklarınızın yanında olmak daha iyi…" Kadın lafını bitirtmedi: "Kimsem yok, herkes bana kötü davranıyor… kimsem yok, siz de beni göndermek istiyorsunuz." – "Ruzena, aklını başına devşir; Pasenow Berlin'e dönünce sen de gelirsin." Ruzena dediklerini artık işitmiyor, gitmek istiyor, tek kelime daha duymak istemiyordu. Ama Bertrand onu bu halde gönderemezdi, düşüncelerini nasıl başka tarafa çekebileceğini düşündü; sonunda aklına bir fikir geldi, Joachim'e birlikte mektup yazacaklardı. Ruzena hemen razı oldu; bunun üzerine Bertrand kâğıt getirtip üstüne, "Neşeli bir akşamda sizi içtenlikle yâd eden Bertrand'dan selamlar," yazdı, kadın da, "Ruzena'dan da öpücükler," diye ekledi. Kâğıda bir öpücük kondurdu, ama gözyaşları dinmek bilmiyordu. "Bitti," diye tekrarlayıp eve götürülmeyi istedi. Bertrand boyun eğdi. Ama umarsız halinde hemencecik terk etmemek için yayan gitmeyi önerdi. Onu sakinleştirmek için -zaten konuşmanın yararı yoktu- iyi ve cesur bir hekim gibi elini tuttu; kadın biraz minnetle ve dayanak aranarak sırnaşıp elini hafifçe bastırarak ona bıraktı. Küçük bir hayvancı, diye düşündü Bertrand, durumu tashih etmek için de, "Ruzena, ben kötü biriyim ve düşmanınım," dedi, ama kadın hiç cevap vermedi. Bertrand'ın içinde kadının aklındaki karmaşadan ötürü şefkatli bir öfke yükselip Ruzena'dan ve yazgısından sorumlu tuttuğu, aklı fikri bu kızınkinden daha az karışık

görünmeyen Joachim'e yayıldı. Kadının vücut sıcaklığını hissettiğinden olacak, bir an, Joachim'in Ruzena'yla aldatılmayı hak ettiği gibi art niyetli bir fikre kapıldı ama ciddi değildi, çok geçmeden Joachim'e karşı hep duyduğu sevecen iyilikseverliğe tekrar kavuştu. Joachim ile Ruzena yaşadıkları zamana, sahip oldukları yaşa varlıklarının yalnızca küçük bir parçasıyla uzanır gibiydiler, öbür büyük parça başka bir yerde, belki başka bir gezegende veya başka bir çağda veya yalnızca çocukluktaydı. Çeşitli çağlardan bunca insanın aynı anda beraber yaşadıkları, hatta yaşıt oldukları Bertrand'ın dikkatini çekti: galiba dengesizlikleri ve birbirleriyle makul olarak anlaşmaktaki güçlükleri hep bundandı; yalnız tuhaftır, aralarında buna rağmen insan topluluğu gibi, çağları aşan bir anlaşma gibi bir şeyler vardı. Muhtemelen Joachim'in de ellerini okşamak yeterdi. Onunla ne konuşacaktı, ne konuşabilirdi ki? Stolpin'e ziyaretinin ne amacı vardı sanki? Bertrand kızmıştı, ama sonra Joachim'le Ruzena'nın yazgısı üzerine konuşacağını hatırladı; bu da yolculuğa ve israf ettiği zamana adamakıllı bir mana verdi, keyfi yerine gelince Ruzena'nın elini sıktı.

Kadının evine varınca vedalaştılar, bir süreliğine sessizce karşı karşıya durdular, Ruzena bir şey daha bekler gibiydi. Bertrand gülümsedi, kadın daha ona dudaklarını veremeden Bertrand biraz amca tavrıyla yanağını öpmüştü. Ruzena çabucak Bertrand'ın elini okşadı, eve sıvışmak istiyordu; Bertrand onu kapıda alıkoydu: "Evet, küçük Ruzena, yarın sabah yola çıkıyorum; Joachim'e ne ileteyim?" – "Hiçbir şey," dedi çabucak ve dargın bir tonla; ama sonra düşündü: "Kötüsünüz ama istasyona geleceğim." Bertrand, "İyi geceler, Ruzena," dedi, küçük öfkesi gene yükseldi, ama yanağının dersini dudaklarında hâlâ ayva tüyü gibi hissettiğinden karanlık sokakta bir aşağı bir yukarı yürüyüp Ruzena'nın evine baktı, pencerelerin birinin ardında ışık yanmasını bekliyordu. Ama ya ışık zaten yanıyordu veya oda avluya bakıyordu -Joachim kalacak daha iyi bir yer bulabilirdi herhalde!- kısacası, Bertrand boşuna

bekledi, evi bir süre gözledikten sonra yeterince romantiklik yaptığına kanaat getirip bir puro yaktı ve evine gitti.

Cemiyet odaları parkeliyken ikinci kattaki konuk odalarının yalnızca cilalı zeminleri, yumuşak ve beyaz ağaçtan iri lambrileri vardı, daha koyu renkli tirizlerle birbirinden ayırılmışlardı. Bu lambrilerin kesildiği ağaç gövdeleri muazzam olmalıydı, yumuşak ağaçtan bile olsalar düzen ve irilikleri eski çiftlik sahibinin varsıllığına tanıklık ediyordu. Tirizler ile lambriler arasındaki derzler keskin hatlıydı, sonraları ağacın kurumasıyla genişledikleri yerler sıkıştırma yongalarıyla öylesine temiz doldurulmuştu ki neredeyse fark edilmiyorlardı. Mobilyalar galiba köyün marangozunun elinden çıkma ve herhalde Napoléon birliklerinin civardan geçtikleri devirden kalmaydı; en azından öyle sanılıyordu, çünkü uzaktan ampir denen tarzı andırıyorlardı, buna rağmen daha eski veya yeni de olabilirlerdi, çünkü kimi bombeli biçimleriyle o dönemin düz hatlarından sapma gösteriyorlardı. Şurada aynalı bir dolap vardı, camı doğrudan doğruya dik bir ahşap çıtayla bölünmüştü, komodinler vardı, çekmeceleri az veya fazla olduğundan saf bir mimariyi çiğniyorlardı. Her ne kadar bu mobilyalar duvarlara adeta gelişigüzel dizilmiş, yatak alabildiğine kullanışsız bir şekilde iki kapı arasına konup iri beyaz çini soba da köşesine, iki dolap arasına eğri büğrü sıkıştırılmışsa bile, ferah oda, keyfine düşkün ve sere serpe bir izlenim bırakıyordu, güneşin beyaz perdeler arasında ışıyıp pencerelerin haç biçimleriyle mobilyaların ışıl ışıl cilasına yansıyışı ise gayet cana yakındı. Yatağın üst tarafında mekânı bezeyen büyük istavrozun artık süs veya sıradan bir tefriş unsuru diye değerlendirilmeyip vaktiyle buraya yerleştirilme amacına geri döndüğü de oluyordu: Konuk için bekçiydi, hatırlatmaydı, Hıristiyan cemaatinden birinin hanesinde kaldığını ikaz ediyordu, türlü türlü şeylerle bedenî gelişimini temin eden, neşeli bir toplulukla ava çıkabileceği, av yemeklerinden doya doya yiyip ağır şaraplarından

kana kana içmek için geri dönebileceği bir evdi, avcıların kimi ağır şakalara kalkıştıkları ve odadaki mobilyaların imal edildiği dönemlerde bir kimse hizmetçilerden birinden hoşlandı mı göz yumulduğu, buna rağmen konuğun şaraptan çok uykusu gelse de gece ruhunu hatırlayıp günahlarına tövbe etmeyi istemesinin gayet normal karşılandığı bir evdi. Yeşil rips kumaş serili kanepenin üstünde katı ve soğukkanlı bir çelik kabartmanın asılı durması da aslında böylesi katı bir düşünce tarzına uyuyordu, kabartma çoğu kişiye, bakınca Kraliçe Luise'yi hatırlatıyordu, çünkü üstündeki tasvirde antik kıyafetli uzun bir kadın vardı -resmin adı "La mère des Gracches"* konmuştu- kraliçenin kostümünü andıran yalnız bu da değildi, kraliçenin yükseldiği sunak da anavatan sunağını hatırlatıyordu. Şüphesiz ki bu odada gecelemiş avcıların çoğu dünyevi bir yaşam sürdürmüşler, yarar ve zevk fırsatı çıktı mı kaçırmamışlardı, mahsulleri veya domuzları yüksek kârla tüccara satmaktan çekinmemişler, Tanrı'nın yarattıklarının kitleler halinde vurulup istiflendiği barbarca bir ava kapılmışlardı, pek çoğu kadın etine de doymazdı: Ama sürdürdükleri zorba ve günahkâr yaşamı Tanrı'nın bahşettiği hak ve imtiyazlar olarak kabullenseler de bunları anavatanın namusu veya Tanrı'nın şanı uğruna feda etmeye de her an hazırdılar, bunu yapacak duruma gelmeseler bile yaşamı ikincil bir şey olarak kabul etmeye ve pek anılmaya değer görmemeye hazır bulunuşları bile o denli şiddetliydi ki günahkârlık terazide pek ağır basmıyordu. Sabahın sisinde hafif çıtırtılar çıkaran çalılıkta gezinir veya akşamleyin dar ve dik bir merdivenden gözlem kulelerine tırmanıp sivrisinek öbeklerinin cirit attığı fundalık ve kayranlar arasından ormanın kenarına doğru baktıklarında, kendilerini her günahtan azade hissederlerdi: Sonra nemli ot ve ağaç kokusu onlara kadar yükselip kulenin cılız tırabzanı üstünde ge-

* Kitabın Almanca özgün metninde "La mère des Gracches" şeklinde geçen ifadenin "La mére des Gracques" olması gerekiyor. Kastedilenin Romalı "Gracchus kardeşler" Tiberius ve Gaius'un anneleri Cornelia olduğu anlaşılıyor. (ed.n.)

zinen karınca ağaç kabuğunda kaybolunca, ayakları üstünde sağlam ve tutarlı duran herifler olmalarına rağmen ruhlarında kulağa müzik gibi gelen, yaşadıkları ve daha yaşayacakları hayatı annelerinin elinin çocuk başlarında adeta sonsuza dek durduğunu hissedecek kadar tek bir âna sıkışan bir şey uyandığı olurdu, yine de azıcık bile zamanla, azıcık bile mekânla onlardan ayrılmayan, korku nedir bilmedikleri şey onlardan önce beklerdi: Ölüm. Sonra bütün odunlar istavroz odunu olabilirdi, çünkü büyülü ve dünyevi olanlar hiçbir yerde avcının yüreğindeki kadar yan yana durmaz; teke, kayranın kenarında ortaya çıktı mı ilham oradadır, yaşam hâlâ zamansız görünür, anlıktır, ebedidir, kendi elinde yumulmuştur, öyle ki başka bir canı öldüren atış bir sembole, kendi canını kurtarıp bağışlatma zaruretine benzer. Avcı hep geyik boynuzundaki haçı görmek için ava çıkar, yine öldürmenin bedeli ilham uğruna gözüne çok görünmez. Nitekim av ziyafetinden odasına dönünce başını tekrar haça doğru kaldırmaya ve çok uzaklardan da olsa yaşamının yerleştirildiği sonsuzluğu anmaya gücü vardır. Belki bu sonsuzluğa bakınca bedenin saflığı da dünyevi yaşamın günahkârlığından daha ağır basmaz: Masada leğen durur, küçüklüğü avcının şekilleri ve yaşamının öbür boyutlarıyla tuhaf bir tezat içindedir, gene testinin taşıyabileceği su da avcının içmeye gücünün yettiği şaraptan çok daha azdır. Keza gizli bir çekmece biçiminde kap kacağa yer tutan yatak yanı küçük gece komodini de minnacık ölçülerdedir. Avcı komodini kullanır ve yatağı çatırdatarak kendini yatağa atar.

Bertrand Stolpin'e varınca nesillerdir avcı ihtiyaçlarına uygun hazırlanan işte bu odaya yerleştirildi.

Bertrand'ın Stolpin'deki ikametinden beraberinde getirdiği tuhaf hatıraların başını çeken, ihtiyar Herr von Pasenow'un resmiydi. İhtiyar onu daha ilk gün, kahvaltıdan hemen sonra yürüyüşüne eşlik etmeye ve çiftliği gezmeye çağırmıştı.

Kapalı, fırtınalı bir sabahtı, hava kıpırtısızdı, yine de sessizlik iki harman yerinden gümbürtüsü gelen harman dövenlerin ritmiyle kesintiye uğruyordu. Ritim Herr von Pasenow'u hoşnut eder gibiydi: Defalarca durup bastonuyla ritim tuttu. Sonra da "Ahırı görmek ister misiniz?" diye sorup uzunlamasına alçak binaya dümen kırdı fakat avlunun ortasına gelince durup, başını iki yana salladı: "Olmaz, inekler otlakta." Bertrand nazikçe hangi cins baktığını sordu; Herr von Pasenow soruyu anlamamış gibi ciddiyetle baktı, sonra omuz silkerek, "ne fark eder," deyip konuğu avluya çıkardı; avlunun bulunduğu hafif engebenin etrafında tepeler ve tarlalar yan yana uzanıyordu, her yerde hasat uğraşı vardı. Bastonuyla gururlu gururlu daire çizerek, "Hepsi çiftliğin," dedi; sonra bastonu kaldıran kolu bir istikamette hareketsiz kaldı; Bertrand gözleriyle takip edip tepelerin ardından köyün kilise kulesinin yükseldiğini gördü: "Şurada postane var," dedi ve köy yolunu tuttu. Boğucu hava bunaltıyordu; harman dövenlerin vuruşları arkalarında yavaşça kesildi, sakin havada artık yalnızca tırpancıların tıslayan sesi, tırpanların çekiçle dövülüşü, atılan demetlerin hışırtısı vardı. Herr von Pasenow olduğu yerde kaldı. "Sizin de bazen korktuğunuz olur mu?" Bertrand şaşırmıştı, ama bu insani soruyu sevimli bulduğunu hissediyordu: "Benim mi? Sık sık." Herr von Pasenow ilgiyle yaklaştı: "Ne zaman korkarsınız? Etraf sessizleşince mi?" Bertrand bir yanlışlık olduğunu fark etti: "Şey, sessizlik bazen şahanedir; tarlalardaki bu sessizlikten adeta mutlu oldum." Herr von Pasenow hoşnutsuz ve kızgındı: "Bir şey anladığınız yok…" Bir aradan sonra: "Çocuğunuz var mıydı?" – "Bildiğim kadarıyla yok, Herr von Pasenow." – "İşte," Herr von Pasenow saatine bakıp yolu dikkatle gözledi; başını iki yana salladı; "anlaşılmaz," dedi, sonra Bertrand'a yeniden sordu: "Acaba ne zaman korkarsınız?" – Bununla birlikte cevabın gelmesini beklemeyip yine saate baktı: "Çoktan gelmeliydi…" Sonra Bertrand'ın yüzüne dolu dolu baktı: "Seyahate çıktığınız zaman bana bazı bazı yazar mısınız?" Bertrand

tamam dedi, seve seve yazardı, Herr von Pasenow gayet tatmin olmuş görünüyordu. "Tamam, yazın bana, pek çok şeye merakım vardır… korktuğunuz zamanları da yazın… ama hâlâ gelmedi; baksanıza, bana kimsenin yazdığı yok, oğullarımın bile…" Derken uzaktan siyah çantalı bir adam göründü. "İşte orada!" Herr von Pasenow bastonu ve bacaklarıyla düz, aceleci bir hareket içine girdi, adam işitecek kadar yaklaşınca da bağırdı: "Nerede kaldın yine? Bugün postaneye son gidişindi… Kovdum seni, duyuyor musun, kovuldun!" Kıpkırmızı kesilmişti, bastonunu adamın yüzüne doğru savuruyordu; bu tür karşılaşmalara alışkın olduğu anlaşılan berikiyse istifini bozmadan çantasını omzundan alıp uzatınca efendisi, anahtarı adeta itaat edercesine yeleğinden çıkarıp titrek elle çantayı açtı. Titreyen elini posta çantasına soktu, fakat çıkardıkları birkaç gazeteden ibaret kalınca öfke nöbeti yinelenecek gibi oldu, çünkü ganimeti tek kelime etmeden postacının yüzüne doğru tutuyordu. Anlaşılan yanında konuğu olduğunu hatırlamıştı, çünkü gazeteleri Bertrand'a uzattı: "İşte, kendiniz bakın…" diye yakınıp gazeteleri tekrar çantaya soktu, çantayı kilitleyip yürümeye devam ederken şu açıklamayı yaptı: "Galiba bu yıl şehre taşınmam gerekecek; burası bana fazla sessiz."

Fırtınanın ilk damlaları düşerken köye henüz varmışlardı, Herr von Pasenow havanın düzelmesini papazın evinde beklemeyi önerdi. "Onunla zaten tanışmanız lazım," diye ekledi. Papazı evde bulamayınca öfkelendi, hele de karısı, kocasının okulda olduğunu söyleyince hepten çıkıştı: "Galiba siz de yaşlı bir adamı istediğiniz gibi kandırabileceğinizi sanıyorsunuz, ama okulların şu an tatil olduğunu bilmeyecek kadar yaşlanmadım daha." Şey, papazın okula ders vermeye gittiğini iddia eden de olmamıştı zaten, üstelik hemen geri dönecekti. "Bahane," diye homurdandı Herr von Pasenow, ama papazın karısı istifini bozmadı, beyefendileri oturmaya buyur etti, kendisi de o arada birer kadeh şarap getirecekti. O odadan çıkınca Herr von Pasenow Bertrand'a doğru eğildi: "Benden saklanmayı

seviyor, çünkü keşfettiğimi biliyor." – "Neyi keşfettiğinizi, Herr von Pasenow?" – "Neyi olacak, zırcahil ve liyakatsiz bir papaz olduğunu tabii. Fakat yine de onunla ilişkimi iyi tutmaya mecburum. Çünkü kır kesiminde komşu komşuya muhtaçtır, ayrıca…" duraksadı, sonra kısık sesle ekledi: "mezar da ona emanet." Papaz içeri girdi, Bertrand, Joachim'in arkadaşı olarak tanıtıldı. Herr von Pasenow düşünceli, "İşte, biri geliyor, biri gidiyor," dedi, içeridekilerse zavallı Helmuth'la ilgili bu imanın Bertrand için incelik mi kabalık mı demeye geldiğini anlamadılar. "Evet, bu da teoloğumuz," diye tanıştırmayı sürdürürken teolog perişan, gülümsedi. Karısı biraz jambon ile şarap sunmuş, Herr von Pasenow da çabucak bir kadeh içmişti. Diğerleri masada otururken o, pencere kenarında dikiliyor, harmandövenlerle camda ritim tutuyor, sanki oradan gitmeyi iple çekermiş gibi bulutlara doğru bakıyordu. Uyuşuk ilerleyen sohbete cam kenarından katıldı: "Söylesenize, Herr von Bertrand, hiç öte dünyadan habersiz teoloji uzmanı gördünüz mü?" Gözü korkan papaz, "Herr von Pasenow latife ediyorlar yine," dedi. "Madem öyle, siz söyleyin: Eğer öte dünyayla irtibatı yoksa Tanrı'nın rahibini biz diğerlerinden ayıran şey nedir?" Herr von Pasenow dönmüş, monoklünden papaza kötü ve keskin bakışlarla bakıyordu, "Eğer bunun dersini aldıysa ki şüphe ederim, hangi hakla bizden saklar?.. Benden, benden saklar!" Biraz yumuşadı, "Benden, benden… Kendi de itiraf ediyor, imtihanı zor bir babadan." Papaz sessizce dedi ki: "Size haber gönderebilecek bir tek Tanrı'dır, Herr von Pasenow, artık inanın şuna lütfen." Herr von Pasenow omuz silkti: "İnanıyorum zaten… evet, inanıyorum, siz de bilin…" Bir aradan sonra, pencereye dönük vaziyette, gene omuz silkerek: "Fark etmez," deyip parmak uçlarını cama vurmayı sürdürerek yola baktı. Yağmur hafiflemişti, Herr von Pasenow emri verdi: "Artık gidebiliriz." Vedalaşırken papazın elini sıktı: "Aradan yine uğrayın… akşam yemeğine, olur mu? Genç dostumuz da bizimle olacak." Sonra gittiler. Köy

yolunda birikintiler vardı, ama tarlalar neredeyse kurumuştu; yağmur topraktaki çatlakları silmeye zor yetmişti. Gök hafif, beyaz buğuyla kaplıydı, birazdan göğü yaracak güneşin yakıcılığı hissediliyordu. Herr von Pasenow susuyor, Bertrand'ın söylediklerine aldırmıyordu. Yalnız bir kez durdu ve bastonunu kaldırıp ders verircesine dedi ki: "Bu ilahiyatçılara çok dikkat etmeli. Sakın aklınızdan çıkarmayın."

Sonraları sabah yürüyüşleri yinelendi, bazen Joachim de katılıyordu. O katılınca ihtiyar somurtkan ve ketum davranıyor, hatta Bertrand'ın korkusu hakkında bir şeyler öğrenme girişimlerinden bile vazgeçiyordu. Normalde sorularını gizli gizli, yoklaya yoklaya sorarken artık hepten sessizleşiyordu. Ama Joachim de suskundu. Çünkü o da Bertrand'dan öğrenmek istediklerini soramıyor, Bertrand ise açıklama borçlu kalışını sürdürüyordu. İşte böylelikle üçü tarlalarda geziyor, hem baba hem oğul Bertrand'ın merakla bekleyişlerini hüsrana uğratışına güceniyordu. Bertrand ise sohbeti devam ettirmek için vargücüyle çabalıyordu.

Joachim, Lestow'a ziyaretini ilkin, kapılarından Bertrand'la geçme hayaline sarıldığı için ertelemişse de yolculuğu tekrar öteleyişinin kabahati bu kez Bertrand'a beslediği hafif öfkedeydi: İçinde belli belirsiz bir ümit vardı, Bertrand bir konuşsa her şey öylesine iyi olacak ve kolaylaşacaktı ki onu Lestow'a giderken hiç düşünmeden yanına alabilecekti. Oysa Bertrand hiç haberinin olmadığı bu çekiciliğe rağmen suskunluğunda diretmekle hayal kırıklığına neden olunca Joachim nihayet kararını vermek zorunda kaldı ve yalnız gitti. Yüksek tekerli arabasıyla bir ikindi vakti Lestow'a gitti, bacakları düz ve nizami biçimde örtüye sarılı, kırbaç önünde çapraz tutuluydu, dizginler kahverengi eldiveninin üstünde dümdüz duruyordu. Yola çıkarken babası "nihayet" demişti, Joachim'in içi artık hayali evlilik projesine tiksintiyle doluydu. Karşı tarafta komşu

köyün kilise kulesinin tepesi belirdi; Katolik kilisesiydi, Ruzena'nın Roma-Katolik inancını hatırlatıyordu; Bertrand Ruzena'dan bahsetmişti. Bu saçma ikameti yarıda bırakıp doğruca Ruzena'nın yanına gitmek en doğrusu olmaz mıydı? Burada her şey ona tiksinti vermeye başlamıştı; sokakların tozu iğrençti, sokak ağaçlarının güzü ilan eden tozlu ve yorgun yaprakları iğrençti. Bertrand geldi geleli yine üniformasını özlemişti: Aynı üniformalı iki kişi, gayrişahsilik demekti, kralın ceketiydi bu; benzer sivil kıyafetli iki kişi utanmazlıktı, iki kardeşe benzerdi; bacakları ve fermuar deliğini açıkta bırakan kısa sivil ceketi utanmazlık diye görüyordu. Elisabeth'in ceketleri kısa, pantolonları görünen erkeklere bakmak zorunda oluşu üzüntü vericiydi -böyle bir şeyin Ruzena'yla ilgili hiç aklına gelmeyişi tuhaftı- ama en azından bu ziyaretinde üniformasını giymesi lazımdı. At nalı iğneli geniş, beyaz kravat yelek yakasını olduğu gibi örtüyordu; işte bu iyiydi. Uzandı, düzgün duruyor mu, emin olmak istedi. Tevekkeli tabuttaki ölünün belden aşağısına boşuna bez konmuyordu. Lestow'a giden bu yolda Helmuth da araba sürmüş, Elisabeth ile annesini ziyaret etmiş, mezarına da sokağın bu tozu dökülmüştü. Acaba ağabeyi miras diye Elisabeth'i mi bırakmıştı? Yoksa Ruzena'yı mı? Yoksa Bertrand'ı mı? Bertrand'ı tenha konuk odasına yerleştirmektense Helmuth'un odası gösterilmeliydi; ama o da pek yakışık almazdı. Tüm bunlar kaçınmanın mümkün olmadığı, yine de bir şekilde öz iradeye bağlı olup tam da bu yüzden kaçınılmaz ve olağan görünen bir mekanizmaya benziyordu, askerlik görevinin mekanizmasından daha kaçınılmaz olduğu kesindi. Ne var ki ardında belki dehşet verici bir şeylerin açıldığı düşünceyi daha fazla izleyemedi, çünkü artık köye dönüyordu ve oyun oynayan çocuklara dikkat etmesi lazımdı; köyün hemen ardında kapının sağındaki ve solundaki iki bahçıvan evinin arasından parka girdi.

Onu holde karşılayan baron, "Sizi sonunda tekrar aramızda gördüğüme sevindim, Herr von Pasenow," dedi, Joachim

ziyaretini geciktiren konuğundan bahsedince de onu neden yanında getirmedi diye sitem etti. Joachim kendi de bilmiyordu; kabalık olmayacağı kesindi; ama Elisabeth içeri girince yalnız gelişini yine de doğru buldu. Kızı çok güzel bulmuştu, ah, muhakkak Bertrand da böylesi bir güzelliğin cazibesinden kurtulamaz ve kızın yanındayken kendine mahsus o son derece laubali tonu kullanmaya cüret edemezdi. Yine de Joachim tecrübe etmeyi arzulardı, tıpkı insanın kilisede küfürlü söz işitmeyi veya bir idama katılmayı arzulayışı gibi.

Çaylar terasta içildi, Elisabeth'in yanında oturan Joachim aynı durumu çok uzun sayılmayacak bir zaman önce de yaşadığı hissiyatına kapıldı. Peki, ama ne zamandı? Lestow'a son ziyaretinden beri yaklaşık üç yıl geçmişti, güzün son demleriydi, terasta oturmak mümkün olamazdı. Fakat bu konuda düşünürken ve o zaman şatoda ışıklar yakılmış gibi hissederken tuhafça bir bağlantı aklını abes bir yere çeldi de iş içinden çıkılmaz bir hal aldı, çünkü suç ortağı Bertrand -aklına suç ortağı sözünün gelişi biraz midesini bulandırmıştı- çünkü Ruzena'yla mahremiyetinin suç ortağı ve tanığı burada, Elisabeth'in karşısında da beraberinde olacaktı! Nasıl olmuştu da onu anne babasıyla tanıştırabilmişti? Bertrand yüzünden ayağının kaydığına dair hissettiği talihsiz duygu yine başgösterdi, sivil kıyafetiyle çaydan sonra kalkacak oluşundan birden utandı; peçetesini dizlerinde bırakmak isterdi, ama parka yürümeye başlamışlardı bile. Ev işlerinin görüldüğü bina belirince baron, Pasenow'un da galiba yakında tarım işine döneceğini söyledi; en azından babası bunu ima etmişti. Babasının, hayatını belirleme çabasına dair tiksintisi yeniden uyanan Joachim, baba ocağına dönmeyi düşünmediği cevabını vermeyi çok isterdi; tabii böyle bir şey diyemezdi; gerçeklere de, yeniden kavuştuğu memleket ve toprağa bağlılığa da pek uymazdı, bu yüzden de askerliği bırakmanın kolay olmadığını söylemekle yetindi, hele de süvari yüzbaşılığına ramak kalmışken iş daha da zorlaşıyordu. Duygu geleneğinden olsa bile sevilen

bir kariyer hiç yoktan, kolay kolay bırakılamazdı; bunu en iyi, dostu Herr von Bertrand'da görmekteydi, önemsenecek kimi başarılarına rağmen muhtemelen hâlâ gizliden gizliye alaya dönmenin özlemini çekiyordu. Sanki istem dışıymışçasına Bertrand'ın dünya çapındaki işlerinden, çıktığı uzun seyahatlerden bahsetmeye başladı ve adeta çocuksu bir tavırla onu araştırma gezilerine çıkan bir gezgin halesiyle öyle bir çevirdi ki hanımlar böylesine ilginç bir adamla yakında tanışacakları için duydukları sevinci açığa vurmadan edemediler. Buna rağmen Pasenow, hepsi Bertrand'dan değil ama sürdürdüğü yaşamdan korkuyor izlenimine kapıldı, çünkü Elisabeth handiyse süklüm püklüm olup sözgelimi kardeşinin veya yakın bir akrabanın nerede bulunduğunu asla kesinkes söyleyemeyeceğin kadar uzaklarda bir yerde olmasının adeta hayal bile edilemeyeceğini belirtti. Baron da ona katılarak, böylesi bir yaşamı ancak ailesiz birinin sürdürebileceğini söyledi. Denizci hayatı, diye de ekledi. Ne var ki arkadaşından pek aşağı kalmak istemeyen, hatta kendini burada onun bir tür temsilcisi gibi hisseden Joachim, Bertrand'ın kendisini koloni hizmetine kaydolmaya teşvik ettiğini de anlattı, barones ise katı, "Zavallı ebeveyninize bunu yapamazsınız," dedi. Baron, "Olmaz, "Sizin yeriniz memleketiniz," dedi, Joachim ise bunu duymaktan hoşlanmamış sayılmazdı. Sonra geri döndüler ve Elisabeth'in köpekleri eşliğinde tekrar evin önündeki büyük boşluğa vardılar. Otlardan nem ve çiy kokusu geliyordu, evdeki ışıklar çoktan yakılmıştı; çünkü akşamlar kısalmaya başlıyordu.

Joachim geri dönerken hava hepten kararmıştı. Elisabeth'in son gördüğü yanı terastaki gölgesiydi; bahçe şapkasını çıkarmış, sönen günün alacalığında, kızıl şeritler çekili aydınlık göğe karşı dikiliyordu. Boynuna düşen ağır saç topuzu bariz görülüyor, Joachim merak ediyordu, bu kızı neden bu kadar güzel buluyordu, neden karşısında Ruzena'nın tatlılığının belleğinden silineceği kadar güzeldi? Yine de Elisabeth'in saflığını değil, Ruzena'yı özlüyordu. Elisabeth neden güzeldi? Yol

kenarındaki ağaçlar karanlık gölgeler halinde uzanıyor, toz belki bir mağara veya mahzendeymiş gibi serin kokuyordu. Bununla birlikte batıda, dalgalı manzaranın tepesinde kararan gökyüzünde hâlâ kızıl bir şerit duruyordu.

Joachim'in Lestow'a ziyarette bulunduğu o öğleden sonrası, yola çıktıktan hemen sonra, Herr von Pasenow ikinci kat merdivenlerini çıkıp Bertrand'ın kapısını çaldı: "E, benim de size ziyarete gelmem lazım…" ve kurnazca bir anlaşmaya varmışlar gibi, "Onu yolladım… kolay olmadı!" dedi. Bertrand birkaç sevecen söz etti; kendisi seve seve aşağı gelirdi. Herr von Pasenow, "Hayır," dedi, "adaba uymak gerek. Ama çaydan sonra biraz çıkalım. Sizinle konuşacaklarım var." Ziyaret adabı gözettiğini göstermek için kısa süreliğine oturduysa da kendine has huzursuzluğuyla çok geçmeden odayı terk etti ama daha kapıyı ardından kapamadan tekrar geri döndü: "Bir bakayım dedim, ihtiyacınız olan her şey var mı? Bu evde kimseye güven olmuyor." Odada dolaştı, "La mère des Gracches"e baktı, zemini gözden geçirdi, sonra da nazikçe, "Peki, çayda buluşuruz," dedi.

Puroları yakmışlardı, parktan geçtiler, meyve ağaçlarında meyvelerin olgunlaşmaya başladığı mutfak bahçesini arşınlayıp tarlalara vardılar. Anlaşılan Herr von Pasenow'un keyfi yerindeydi. Karşılarına bir grup hasat işçisi kadın çıktı. Efendilerine yol vermek için kaz yürüyüşü, tarlanın kenarına dizildiler, yanından geçerken hepsi peşi sıra selam verdi. Herr von Pasenow her birinin başörtüsünün altına baktı, kaz yürüyüş alayı geçince, "taş gibi kızlar," dedi. Bertrand, "Polonyalılar mı?" diye sordu. – "Tabii ki, yani galiba çoğu… evet, güvenilmez bir güruh." Bertrand, "Burası güzel," dedi, aslında bütün çiftçilere imreniyordu. Herr von Pasenow koluna vurdu: "Sizin de olabilir." Bertrand başını iki yana salladı; şey, o kadar basit değildi, eğitimini almak gerekirdi. Samimi bir gülüşün eşlik ettiği cevap,

"Orasını ben hallederim," oldu. Sonra o sustu, Bertrand da bekledi. Fakat Herr von Pasenow ona asıl söylemek istediğini unutmuşa benziyordu, çünkü epey zaman sonra düşüncelerinin semeresi olarak, "Tabii bana yazmanız gerekir… sık sık, evet," dedi. Sonra da ekledi: "Bir gün burada yaşadığınızda korkumuz falan kalmayacak; ikimizin de korkusu falan kalmayacak… değil mi?" Elini Bertrand'ın koluna koymuş, ona kaygıyla bakıyordu. "Evet, Herr von Pasenow, ne diye korkacakmışız ki zaten?" Herr von Pasenow şaşkındı: "Ama demiştiniz ki…" Gözlerini önüne dikti. "Neyse, fark etmez…" Olduğu yerde durdu, arkasını döndü, eve gitmek ister gibiydi. Sonra tekrar aklına geldi ve Bertrand'ı götürmeye devam etti. Bir süre sonra sordu: "Yanına gittiniz mi?" – "?" – "Mezara, canım." Bertrand biraz mahcup olmuştu; ama evin atmosferi içerisinde mezar ziyareti arzusunu dillendirmeye gerçekten hiç bahane olmamıştı. Bu doğrultuda hayır cevabı vermeye koyulduğunda Herr von Pasenow şen bir kahkaha koparttı: "Peki, o zaman telafi edeceğimiz bir şey daha çıktı." Konuğuna neşeli bir sürpriz sayılacak bir şekilde bastonuyla önlerinde duran mezarlık duvarını gösterdi. "İçeri girin, ben sizi burada beklerim," diye emretti, Bertrand biraz duraksayınca da isteksizce: "Olmaz, ben içeri girmem," diye ayak diretip Bertrand'ı üstünde altın harflerle "Nur içinde yat" yazısının parıldadığı kapıya kadar götürdü. Bertrand içeri girdi, mezar başında gerektiği kadar bekledikten sonra geri döndü. Herr von Pasenow, sabırsızlığı belli, duvar boyunca volta atıyordu: "Gittiniz mi yanına? Ee –?" Bertrand onun elini sıktı, ama anlaşılan Herr von Pasenow başsağlığı değil, bir şeyler duymak istiyordu; yardım etmek ister gibi bir hareket yaptı, buna rağmen bir şey gelmeyince de iç geçirdi: "İsmine leke düşürmemek için öldü… evet, Joachim de bu aralar ziyaretlerde." Bastonuyla yine bir yeri gösterdi, bu kez Lestow tarafıydı. Daha sonra düşüncesini tamamlayıp kıkırdadı: "Onu gelin bakmaya gönderdim," ve sanki bu dediği ona Bertrand'la konuşacağı bir şeyleri hatırlatmış gibi: "Doğru ya,

kulağıma geldi, bu işlerde eliniz uzunmuş." Öyle olmasına öyleydi, ama yalnız kendi özel işinde, diye cevap verdi Bertrand. "Canım, bizim meseleye de yetecektir. Biliyor musunuz, sevgili dostum, öldüğüne göre benim de elbette danışmam lazım," ara verdi, sonra da önemseyerek, "Veraset meseleleri," dedi. Bertrand, Herr von Pasenow'un muhakkak kendisine bu konuda destek olacak bir noterle samimiyeti bulunuyordur, dediyse de Herr von Pasenow dinlemiyordu: "Joachim evlenerek kendini sağlama alacak; mirastan çıkarılabilir." Yine güldü. Bertrand sohbetin yönünü çevirmeyi deneyip bir tavşana işaret etti: "Av mevsimi yakında başlıyor galiba, Herr von Pasenow." – "Evet, evet, ava muhtemelen gelecektir, ne de olsa iş görüyor… ava davet ederiz, değil mi? Tabii bize yazması lazım; yazması gerektiğini öğretiriz, değil mi?" Herr von Pasenow gülünce, kendisini ne kadar huzursuz hissetse de Bertrand da güldü. Joachim onu bu adamın eline bıraktı diye biraz kızgındı; şu Joachim yok muydu, burada da beceriksizliğini gösteriyor, çocuksu ihtiyarı bu halde bırakabiliyordu. Bahtsız adam buradaki işlerini de düzene koysun diye mi çağırmıştı onu? Şöyle dedi: "Tabii, tabii, Herr von Pasenow, gereken terbiyeyi veririz." Bu sözüyle de ihtiyarın işitmek istediği tonu tutturmuştu. İhtiyar, Bertrand'ın koluna girdi, adımlarının ahenk içinde kalmasına özen gösterdi ve eve döndükten sonra bile Bertrand'ın kolunu bırakmadı. Karanlık çökmesine rağmen Joachim gelene dek avluda bir aşağı bir yukarı dolaştılar. Joachim arabadan atlayınca Herr von Pasenow, "Sana dostum Herr von Bertrand'ı tanıtayım," deyip biraz önemsemez bir el hareketiyle de, "bu da oğlum… gelin bakmaktan geliyor," diye keyifle ekledi. Ahırın kokusu burunlarını yaladı, Herr von Pasenow kendini iyi hissediyordu.

Bertrand, Elisabeth'e piyanonun başında bakınca aslında güzel değil, diye düşündü, ağzı kocaman, dudaklarında da tuhaf yumuşaklıkta, adeta kötücül bir şehvet var. Ama gülümseyince çekicileşiyor.

Joachim ile Bertrand'ın davet edildiği yer müzikli bir çay partisiydi. Spohr'un* üçlüsünde Elisabeth'in eşlikçileri çiftliğin yaşlı bir komşusu ile miskin öğretmendi, Joachim'e öyle geliyordu ki piyanonun cam gibi berrak gümüş damlalarının iki yaylı çalgının kahverengi ırmağına düşüşü Elisabeth'in marifetiydi. Pek anlamasa da müziği severdi, ama artık manasını anladığını sanıyordu: Gümüşi bir buluttaymışçasına başka her şeyin üstünde arı duru süzülen ve ilahi yücelikten dünyeviliğe pak damlalar döktüren bir şeydi. Belki de müzik, kışladan bildiği kadarıyla Bertrand da biraz keman çalabiliyor olmasına rağmen yalnız Elisabeth için vardır. Yok, Bertrand müzik yoluyla Elisabeth'i fethetmek ister görünmüyordu. Keman çalıyor mu sorusuna eliyle savuşturarak, kaçamak bir cevap vermişti, eve dönerken, "Hiç değilse şu dehşet verici sıkıcılıktaki Spohr'u çalmak istemeseydi bari!" cümlesinden daha iyi bir şey bulamayışı saf ikiyüzlülük olsa gerekti, çünkü kulağa epey kinik gelmişti.

Atla gezinti için sözleşmişler, Elisabeth'i Joachim ile Bertrand birlikte almışlardı. Joachim, Helmuth'un tekrar kendi mülkiyetine giren atına biniyordu. Demetlerin hâlâ üstünde beklediği anızlıklardan dörtnala geçmiş, sonra da yorgayla dar orman yoluna dönmüşlerdi. Joachim misafirini Elisabeth'le önden gönderdi, peşlerinden giderken kız uzun, siyah binici kıyafeti içerisinde gözüne her zamankinden daha da ince, uzun göründü. Gözlerini çevirmek isterdi ama kızın at üstünde oturuşu pek kusursuz değildi, bu da onu rahatsız ediyordu; biraz fazla öne eğik duruyordu, tırısta inip kalkarken, eyere arkasıyla değip tekrar yukarı zıplarken -bir aşağı bir yukarı- Joachim'in aklına istasyondaki vedalaşma geliyor, onu karısı olarak arzulayabilmeye dönük aşağılık istek başına tekrar musallat oluyordu, hele de babası Bertrand'ın karşısında gelin bakmaktan bahsettiğinden beridir aşağılıklığı ikiye katlanmıştı. Ama daha korkunç olanı

* Ludwig Spohr (1784 1859): Alman besteci, keman virtüözü, orkestra şefi ve müzikolog. (ed.n.)

Elisabeth'in anne babasının da, hatta öz annesinin bile onu kızın aşk arzularının nesnesi diye görmeleri, onu kıza sunmalarıydı, hepsi bu aşk arzusu üzerinde tasarrufları olabileceğine, bu arzunun belirip asla başarısızlığa uğramayacağına emindi. Gerçi işin arkasında daha asli ve derin bir şey saklıydı, Joachim'in ağzının kuruduğunu ve yüzünde sıcaklık hissetmesine rağmen duymak dahi istemediği belirsiz bir hayaldi; belirsizdi, ama yine de Elisabeth'ten böyle şeyler beklemeye cüret edilişi kepazelikti, Elisabeth'ten utanıyor, onun adına hicap duyuyordu. Bertrand'ın olsun, diye düşündü, bu düşüncesiyle daha demin öfkeyle başından kovduğu günahın aynısını işlediğini unuttu. Ama birden önemsizleşmiş, birden sanki Bertrand dikkate alınmaz olmuştu: Dalgalı saçlarıyla çok kadınsıydı, bir tür kız kardeş gibiydi, Elisabeth'in belki de ellerine teslim edilebileceği bir kız kardeş şefkatine sahipti. Belki doğru değildi ama bir anlığına rahatlatıcı geldi. Hem neden güzel ki bu kız? Yukarı aşağı sallanan bedenini seyretti, ağırlık noktası ikide bir eyere yerleşiyordu. Seyrederken bir keşifte bulundu, arzuyu meydana getiren güzellik değil, daha çok çirkinlikti; ne var ki bu düşünceyi kenara itti ve istasyondaki biniş sahnesini gözleri önüne getirirken kusurlarıyla bu denli cazibeye kavuşan Ruzena'ya sığındı. Öndeki ikisiyle arası açılsın diye atını adetaya indirip iç cebinden Ruzena'nın son mektubunu çıkardı. Kâğıt ona armağan ettiği parfüm kokuyordu, Joachim beraberliklerinin düzensiz mahremliğinin hoş kokusunu içine çekti. Evet, ait olduğu yer orasıydı, orada olmak istiyor, toplumdan gönüllü sürüldüğünü, yine de kovulduğunu hissediyor, Elisabeth'e layık olmadığını sezinliyordu. Bertrand gerçi suç ortağıydı ama elleri daha temizdi; Joachim bunun farkına varınca Bertrand'ın Ruzena'yla ikisine neden hep biraz tepeden bakarak, adeta amcalarıymış veya hekimmiş gibi davrandığını ve kendi sırlarını ondan sakladığını kavradı. Babanın sırlarını kimse açmaz; işin böyle olması doğruydu, bu yüzden de o, ön tarafta, Elisabeth'in yanında at binebilirdi, binsindi, o da layık değildi ama kendisinden daha iyiydi. Aklına Helmuth geldi. En azından

Helmuth'un atını kızın yakınına getirmek ister gibi atı tırısa kaldırdı. Nallar ormanın zemininde yumuşak takırtılar çıkarıyor, küçük bir dala isabet edecek olsalar ağaç parçasının keskin çatırtısı işitiliyordu. Eyerin derisi hoş gıcırtılar çıkarıyor, yaprakların karanlık derinliğinden gelen hava serin serin esiyordu.

Hafif bayır, uzunca bir açmanın kenarındayken yanlarına yetişti. Ormanın serinliği burada bıçakla kesilmiş gibiydi, otların üstündeki güneşin kokusu duyuluyordu. Elisabeth süvari kamçısının tutacağıyla hayvanının derisine yapışan atsineklerini kovaladı, yolu bilen atsa huzursuzdu, çünkü açmanın ötesindeki dörtnalı bekliyordu. Joachim kendini Bertrand'dan üstün hissediyordu; işleri ne kadar büyümüş olursa olsun ofiste engelli atlama egzersizi yapılmazdı. Elisabeth engelleri gösterdi, kendi geçebildiği bir çit, yere düşmüş bir ağaç kütüğü, bir de çukur vardı. Zor değillerdi. Seyisi, açmanın kenarında bıraktılar; Elisabeth öne geçti, Joachim yine sondan takip ediyordu, sırf nezaketten değildi, Bertrand'ı atlarken de görmek istiyordu. Çimenler biçilmemişti, otlar atların bacaklarında hafif hafif, keskin tıslamalar çıkarıyordu. Elisabeth önce çukura götürdü; çocuk oyuncağıydı, Bertrand'ın çukuru aşması pek şaşırtıcı değildi. Fakat çiti de düzgün bir şekilde aşınca Joachim adamakıllı kızdı; ağaç kütüğü pek kolaydı, buna da ümit bağlanamazdı artık. Joachim'in öbür atlara yetişmek isteyen beygiri dizginlere asıldı, Joachim mesafeyi korumak için dizginleri tutmak zorunda kaldı. İşte ağaç kütüğü gelmişti; Elisabeth ile Bertrand kolaylıkla, adeta zarifçe halletmişlerdi, Joachim de hızını alsın diye atın dizginlerini saldı. Fakat at tam sıçrayacakken nedendir, hiç anlamadı, aniden kütüğe takılıp tökezledi, yana takla atıp Joachim'in üstünden otlara yuvarlandı. Tabii her şey çabucak olup bitmişti, öbür ikisi arkasını döndüğünde dizgini elinden bırakmamış olan Joachim ile beygiri ağaç kütüğünün önünde kardeş kardeş duruyorlardı. "Ne oldu?" Evet, kendisi de bilmiyordu; atın bacaklarını yokladı, ön ayağı topallıyordu, eve götürmek lazımdı. Joac-

him, Tanrı'nın işareti, diye düşündü: Düşen Bertrand değil, kendisi olmuştu, uzaklaşıp Elisabeth'i ona bırakmayı artık hak etmişti, müstahaktı. Elisabeth seyisin atını alıp seyisi topal beygirle eve yollamasını önerince Tanrı yargısının etkisine kapılıp keyfi kaçarak teklifi reddetti. Nihayetinde Helmuth'un atıydı, herkese emanet edilemezdi. Adeta gidişle evin yolunu tutup bir an önce Berlin'e dönmeye karar verdi.

Orman yolundan yan yana ilerlediler. Seyis yakın mesafeden takip etmesine rağmen Elisabeth'in içinde Joachim tarafından yalnız bırakıldıklarına dair bir his vardı, bu his ruhunu sıkıyordu. Belki Bertrand'ın, yüzünü yalayan bakışlarını seziyordu. Bertrand içinden, ağzı garip, diyordu, gözlerininse aydınlığı var, sevdim. Kırılgan, kışkırtıcı, esasen de eziyetli bir sevgili olmalıydı. Elleri bir kadına göre fazla iri, sıska ve uzun. Şehvetli bir oğlan çocuğu. Ama çekici. Elisabeth sıkıntı basınca daha az önce de aynısını söylemiş olmasına rağmen sohbete başladı: "Herr von Pasenow sizden ve uzun seyahatlerinizden çok bahsetti."

"Öyle mi? Bana da güzelliğinizden çok bahsetti."

Elisabeth cevap vermedi.

"Hoşunuza gitmedi mi?"

"Güzellik dedikleri şeyden söz edilmesini sevmem."

"Çok güzelsiniz."

Elisabeth biraz tedirgin, "Kur yapan tayfadan olacağınızı hesaba katmamışım," dedi.

Bertrand içinden, sandığımdan daha zeki, diye geçirip yanıt verdi: "O korkunç sözü söylemeye benim dilim varmazdı, incitmek istesem bile. Ama size kur yapmıyorum; ne kadar güzel olduğunuzu pekâlâ biliyorsunuz."

"O zaman bana niye söylüyorsunuz?"

"Sizi bir daha görmeyeceğim için."

Elisabeth ona sersem sersem baktı.

"Güzelliğinizden bahsedilmesini tabii sevmezsiniz, çünkü yapılan kurun ardından evlilik teklifi geleceğini seziyorsunuz. Fakat ben yola çıkıp da sizi bir daha görmezsem mantıken evlenme de teklif edemem, dolayısıyla size en zarif şeyleri söylemek hakkımdır."

Elisabeth gülmeden edemedi: "Zarif şeylerin yalnız kırk kat elden işitiliyor oluşu ne korkunç."

"Hiç olmazsa kırk kat el deyince inanılabiliyor. Samimiyetsizlik ve sahtekârlığın nüvesi işin başında samimiyettedir."

"Dediğiniz doğru olsa korkunç olurdu."

"Elbette doğru, ama doğru diye korkunç sayılmaz. Samimiyet en sinsi ve aslında en adi tarzdır evlilik teklifi için. Size güzel olduğunuz için arzulandığınızı söyleyivermek yerine önce usul usul mahremiyetinize sokulur, fark ettirmeden sizi ele geçirmeye çalışırlar."

Elisabeth bir süre düşündü, sonra da dedi ki: "Sözlerinizin ardında gaddarlık yok mu?"

"Yok, çünkü yola çıkacağım… eloğlu doğruyu söyleyebilir."

"El dendi mi korkarım."

"Çünkü ona kapılmışsınız. Güzelsiniz, Elisabeth. Size bir saatliğine böyle diyebilir miyim?"

Sessizce yan yana at sürdüler. Sonra Elisabeth ağzını açtı ve turnayı gözünden vurdu: "Asıl istediğiniz nedir?"

"Hiç."

"O zaman manasız."

"Size kur yapan, bu yüzden de güzel olduğunuzu söyleyen herkesle aynı şeyi istiyorum, ama daha içtenim."

"Bana kur yapılmasından hoşlanmıyorum."

"Belki tek nefret ettiğiniz, içtenliksiz şeklidir."

"Siz diğerlerinden daha da içtenliksiz değil misiniz?"

"Ben gidiciyim."

"Bu neyi ispatlar?"

"Her şey bir yana, bir tek utangaçlığımı."

"?"

"Bir kadına evlilik teklif etmek demek kendini ona olduğun haliyle, iki bacaklı nefes alıp veren biri diye sunmaktır, bu da utanmazlıktır. Sizin de her türlü kurdan bu yüzden nefret etmeniz hadi muhtemel değilse de her halükârda mümkündür."

"Bilmem."

"Aşk mutlak bir şeydir, Elisabeth, mutlaklık dünyevilik içinde ifade edileceğinde hep coşkulu anlatıma dönüşür, çünkü ispatlanamaz. Coşkulu anlatımsa korkunç derecede dünyevileşince hep fazlasıyla komikleşir, çeşit çeşit arzularını yerine getirin diye diz çöken efendiye döner; biri sizi seviyorsa bundan kaçınmalıdır."

Bununla söylemek istediği onu sevdiği miydi? Susunca kadın ona merakla baktı; adam anlamışa benziyordu:

"Tek gerçek coşkulu anlatım vardır, o da sonsuzluktur. Olumlu sonsuzluk olmadığına göre de onun olumsuz olması lazımdır, buysa bir daha görmemek demektir. Ben şimdi yola çıkınca sonsuzluk gelecek; siz de o zaman sonsuz uzakta olacaksınız, öyleyse diyebilirim ki sizi seviyorum."

"Böyle ağır sözler söylemeyiniz."

"Beni sizle böyle konuşmaya zorlayan belki de büyük bir duygu berraklığıdır. Belki sizi böylesi monologları dinlemeye zorlamamda biraz da nefret ve hınç vardır, belki de kıskançlık, çünkü burada kalıp yaşamayı sürdüreceksiniz..."

"Gerçekten kıskançlık mı?"

"Evet, kıskançlık, biraz da kibir. Çünkü biraz da kuyu gibi ruhunuza, kaybedilmeksizin orada beklesin diye bir taş atma arzusudur."

"Böyle davranarak siz de samimiyet alanıma sızmak istiyorsunuz."

"Olabilir. Ama taşın sizin için bir tılsıma dönüşmesi arzusu daha da büyük."

"Ne zaman?"

"Daha şimdiden kıskandığım ve şu antika hareketle size bedenî yakınlığını sunacak kişi önünüzde diz çökecekse; o zaman aşkın, diyelim ki aseptik bir biçimi size aşktaki her estetize jestin ardında daha da büyük bir kabalık bulunduğunu hatırlatabilir."

"Yanından ayrıldığınız her kadına bunları söyler misiniz?"

"Hepsine söylemek lazım ama çoğunlukla fırsat bulamadan yola çıkıyorum."

Elisabeth düşünceli düşünceli atının yelesine baktı. Sonra da dedi ki: "Bilmiyorum ama tüm bunlar bana tuhaf şekilde gayritabii ve aldatıcı geliyor."

"Şayet insanoğlunun üremesini düşünüyorsanız elbette gayritabii olur. Ama şu an bir yerlerde yaşayan, bir yerlerde yiyip içip işlerini gören, günün birinde budalaca bir rastlantı eseri tanışacağınız ve size uygun fırsatta ne kadar güzel olduğunuzu söyleyip üstüne bir de diz çökecek adamın biriyle tanışmayı, ardından da birkaç formalite halledildikten sonra o adamla çocuk sahibi olmayı tabii buluyor musunuz: Sizce tabii midir bu?"

"Susunuz, söylediklerinizi korkunç… dehşet verici."

"Evet, korkunç ama dile getirdiğim için değil, çünkü bunları yaşamaya muktedir ve hazır olup işitmek istemeyişiniz, çok daha korkunçtur."

Elisabeth ağlamamak için mücadele ediyordu; dişlerinin ara-

sından dedi ki: "Peki, ama, Tanrı aşkına, neden işitecekmişim bunları? Rica ederim, susunuz."

"Korkunuz neden, Elisabeth?"

Kadın sessizce, "Zaten çok korkuyorum," dedi.

"Neden?"

"Yabancıdan, başkasından, yaşanacaklardan… ifade edemiyorum. Belli belirsiz bir ümidim var, günün birinde yaşanacaklara şu an aşina olduklarım gibi aşina olurum, umarım. Anne babam da birlikteler oysa. Ama benden bu ümidi almak istiyorlar."

"Siz de tehlike korkusuyla onları görmek istemiyorsunuz. Yorgunluktan, gelenek gereği, karanlıktan ötürü yazgınızı akıtıp götürmeniz veya tozlandırmanız veya damla damla dökmeniz veya benzer bir şey yapmanız için sizi sarsmak gerekmez mi? Elisabeth, sizin iyiliğinizi düşünüyorum."

Elisabeth kısık sesle, duraksayarak ve karşı koyarak, "Öyleyse niye kalmıyorsunuz?" deyince yine turnayı gözünden vurdu.

"Beni size getiren, tesadüf rüzgârıydı zaten. Kalsam, duygularınızı sizi uyarmak istediğimle aynı şekilde tepetaklak etmiş olurum; biraz daha aseptik tepetaklak olur, ama olur."

"Ne yapayım?"

"Buna ancak olumsuz cevap verilir: yaşantınızın son zerresine dek tarafınızdan onaylanmayan hiçbir şey. Ancak kendini serbest ve kurtulmuş bir halde duygusunun ve varlığının buyruğuna boyun eğdiren kişi aradığını bulabilir – coşkulu anlatımımı bağışlayınız."

"Hiç yardım edenim yok."

"Yok, yalnızsınız, yalnız başına ölüşünüzdeki kadar yalnız."

"Doğru değil. Söylediklerinizi doğru değil. Hiç yalnız olmadım, annemler de değildir. Yalnız olmak istediklerinden öyle konuşuyorlar… yoksa bana eziyet etmekten mi hoşlanıyorlar?"

"Elisabeth, çok güzelsiniz, sizin için, aradığını bulmak ve olgunlaşmak, belki güzelliğinizin içindedir. Size nasıl eziyet ederim! Ama hepsi doğru, hatta daha da fena."

"Bana eziyet etmeyiniz."

"Herkesin bir yerlerinde, bize bahşedilen azıcık erotizmin bu köprüyü kurabileceğine dair çılgınca bir ümit vardır. Erotizmin coşkusundan kendinizi kollayın."

"İkazınız yine kime karşı?"

"Her coşku gizem vaat edip vaadini mekanikle yerine getirmeyi hedefler. Bu tarz aşktan korunmanızı isterim."

"Çok zavallısınız."

"Boş ceplerimi gösteriyorum diye mi? Göstermeyen herkesten kendinizi kollayın."

"Öyle değil, hayır, diğerlerinden, hatta kastettiğiniz kimselerden bile daha acınası olduğunuzu hissediyorum…"

"Sizi yine uyarmam gerek. Bu meselelerde asla merhametiniz olmasın. Merhametten doğan aşk satılık aşktan daha iyi değildir."

"Eyvahlar olsun!"

"Evet, bunları duymak istemiyorsunuz, Elisabeth. Peki, başka türlü söyleyeyim: Merhametten günah işleyen kişi, ardından en merhametsiz hesabı sunar."

Elisabeth ona adeta düşmanca baktı.

"Size merhamet duymuyorum."

"Bana kötü kötü de bakmasanız bari; gerçi bakmanız sanki daha doğru gibi."

"Ne açıdan daha doğru?"

Bertrand susuyordu. Bir süre sonra: "Dinleyin, Elisabeth, içtenliği de sonuna vardırmak gerek. Böyle şeyler söylemekten

hoşlanmam. Ama sizi seviyorum. Bu tespiti böylesi duygusal konularda ortaya konabilecek tüm ciddiyetle, tüm içtenlikle yapıyorum. Biliyorum ki siz de beni sevebilirsiniz…"

"Tanrı aşkına, susun…"

"Neden? Böyle belirsiz duygu durumlarına asla çok değer biçmem, coşkulu konuşacak da değilim. Hiçbir insan gizemli aşk köprüsünü henüz bulamayışına dair o çılgınca ümidi söndüremez. Fakat gitmem biraz da bu sebepten. Tek gerçek coşku vardır, uzaklaşmaya, acıya… köprü ağırlık çeksin isteniyorsa fazla germek lazım, o zaman üstüne hiç ağırlık konamaz. Eğer o zaman…"

"Of, susun!"

"Eğer o zaman zaruret, köprünün karşısına gönüllü olarak konanların hepsinden daha güçlü olursa, tarifsiz bir özlemin gerginliği dünyayı paramparça edecek kadar keskinleşirse, tek tek insanların yazgıları rastlantının karmaşasından, beylik ve duygusal melankoliden, mekanik ve tesadüfi samimiyetten sıyrılabilir diye umulabilir."

Sanki Elisabeth'le değil de kendi başına konuşur gibi devam etti: "İnanıyorum, hem de çok derinden inanıyorum ki yabancılık ancak korkunç derecede arttırılırsa, ancak adeta sonsuzluğa vardırılırsa, tersine, mutlak idrake dönecek ve ulaşılamaz aşk hedefi olarak önünde sürüklenen ve onu oluşturan şeyi, yani birliğin gizemini çiçeklendirebilecektir. Birbirine yavaş yavaş alışarak ve samimileşerek gizem meydana gelmez."

Elisabeth ağlıyordu.

Öbürü yavaşça dedi ki: "Aşkı asla bu son ve ulaşılamaz biçiminden başka bir şekilde yaşamayasın, acısını çekmeyesin isterim. Benimle olmasa da kıskanmayacağım. Ne var ki daha aşağısına kapıldığını düşününce acı çekiyor, kıskanıyor, bilincimi yitiriyorum. Kusursuzluk ulaşılamaz diye mi ağlıyorsun?

O zaman ağlamakta haklısın. Ah, seni seviyor, yabancılığında batıp gitmeyi özlüyorum, özlemini çektiğim şey senin nihai ve mukadder olmandır

Sonra yine sessizce yan yana at sürdüler; atlar ormandan çıktı, bir tarla yolu eve gitmek için girmeleri gereken şoseye doğru aşağı iniyordu. Bertrand güneşin ve beyazımsı gökyüzünün altında bembeyaz duran tozlu caddeye bakınca atını durdurdu ve diyeceğini ağaçların gölgesinde söyleyebilmek için yine çok sessizce ve vedalaşırcasına, "Seni seviyorum, seviyorum seni, harika bir şey bu," dedi. Fakat kuru ve güneşli yolda beraber kalacak olmaları ikisine de imkânsız göründü, Bertrand durup da, "Ben kazazede süvarimize yetişmeye çalışacağım…" sonra da daha sessiz: "Elveda," deyince Elisabeth minnettar oldu. Ona elini uzattı, o da üstüne eğildi ve Elisabeth bir kez daha "Elveda" deyişini duydu. Susmuş, fakat o öbür yana döner dönmez, "Herr von Bertrand," diye seslenmişti. Bertrand geri geldi; kız biraz tereddüt etti, sonra da, "Güle güle," dedi. Elveda demek isterdi ama gözüne uygunsuz ve teatral göründü. Bertrand birkaç zaman sonra arkasını döndüğünde iki siluetten hangisi Elisabeth, hangisi seyis, artık ayıramadı; çok uzaklaşmışlardı, güneş de göz kamaştırıyordu.

Uşak Peter, Lestowların çiftlik evinin terasında durmuş gonk çalıyordu. Kocasıyla birlikte İngiltere'ye gittiğinden beri yemek saatlerini gonk sesiyle duyurma işini başlatıp alışkanlık haline getiren, baronesti. Uşak Peter enstrümanı kullanalı yıllar olmasına rağmen bu çocukça gürültüye sebep olduğundan hâlâ biraz utanıyordu, özellikle de sesler köy yoluna kadar geldiği ve ona vaktiyle davulcu lakabını taktırdığı için. Bu yüzden gonga nazikçe vuruyor, yuvarlana yuvarlana parkın dinginliğine dağılan birkaç boğuk ses çıkarıyordu, geriye kalansa düz, müzikle alakasız bir teneke sesiydi, haddeden geçirilmişçesine kesilip gidiyordu.

Elisabeth öğlen vakti köy yolundan atını adeta sürerken uşak Peter'in terasta gonga yavaşça vurup kıyafet değiştirmeyi ikaz edişini işitti. Buna rağmen atın adetasını hızlandırmadı, bu kadar dalgın olmasa bugün belki ömründe ilk kez öğle yemeğindeki birlikteliğe karşı bir tür başkaldırı duyumsadığını, hatta, güzel ve huzurlu parka dönüşün, iki kapıcı evi arasından girişin, içine büyük bir sıkıntı verdiği dikkatini çekerdi. İçinde huzursuzluk verici bir uzaklaşma özlemi, bu özlemle birlikte de abes bir fikir tomurcuklanmıştı, öğle sıcağında abesliği ikiye katlanıyordu: Bertrand'ın yaşamı bu haşin iklimde yeşermiyor, onun için de sürekli kaçarcasına vedalaşmak zorunda kalıyordu. Gonk vuruşları kesildi. Avluda atından indi, seyis üzengiyi tuttu, aceleyle eve girdi: Eteklerini toplayıp basamakları çıktı, alışageldik yolundan, ama biraz da rüyada gibi yürüyordu. İstediği yere gitmek, yazgısını kendi eline alıp kendi belirlemek yolunda içini narin bir cesaret kaplamıştı; ama pek uzun boylu olmadı, sofraya binici kıyafetiyle gelse anne babası ne söyler düşüncesiyle hepsi içinde kaldı. Joachim von Pasenow da böylesi ihmallerden şok olabilecek biriydi. Köpeği Bello havlaya havlaya merdivenlerden hızla indi, köpeğe kırbacını mekanik bir hareketle verdi, fakat kırbacı buduara taşırken sergilediği gurura gülümsemedi, Bello kırbacı ayaklarının önüne ne kadar uslu uslu koysa, başını huşu içinde kaldırıp ona sanki güzelliğinde aradığı şeyi ve olgunluğu bulmuş gibi baksa da Elisabeth onu okşamadı, aynanın karşısına geçti, kendini tanıyamadan uzun uzun baktı, tek gördüğü siyah, dar siluetti, odacısı günlük âdeti üzere binici kıyafetini asarken yardımcı olmak için içeri girince yavaş yavaş çözülen bir hareketsizlikle sanki aynadaki yansıması, sanki kendisi kendisinden koşa koşa kaçmaktaydı. Ama kız binici çizmelerini çıkarmak için önünde diz çökünce, uzattığı ayağı hafif, serin bir duyguyla cilalı konçtan sıyrılıp siyah ipek çorabıyla kızın dizi üstünde ince ince uzanırken aynada, yine, kaçan resmini aradı, o resim

adeta bir yerlerde yaşayan, günün birinde de belki önünde diz çökecek birilerine doğru koşturma içindeydi. Süvari kırbacı hâlâ halıda duruyordu. Elisabeth köşeli uzun üniforma ceketi içinde, meçi belinde Bertrand'ı istasyonda hayal etmeye çalıştı, bir de hareket eden trenin onu yakalayabileceğini. Bu hayalde kötücül bir sevinç, bununla birlikte boğucu ve daha önce hiç duyulmamış bir korku vardı. Başı arkaya eğik, elleri şakaklarında, oturuyordu, sanki bu oturuşuyla kendini alışılmadık bir zorlayışın buyruğundan çözüp kurtarabilecekti. İçinden bir şeyler, "Olan bir şey yok ki," diyor, kendisiyse buna rağmen o hayal meyal gerilimi kavrayamıyordu, oysa neredeyse kelimelere dökülebilecek kadar tuhaf bir belirginlikle görünüyordu: Dünyayı paramparça et! Tamamen belirgin olmadığı kesindi ama bir sınır çizgisi çekilmişti, eskiden bütün olan bu kapalılık dünyası paramparçaydı, ebeveyni sınırın öte yanında duruyordu. Ardındaysa korku vardı, sanki hepsinin beraberliği buna bağlıymış gibi ebeveyninin onu korumak istediği o korku: Korkulan şimdi başa gelmişti, tuhaf sarsıcılığı ve gerilimi vardı, bununla birlikte hiç korkunç değildi. Bir yabancıya sen diyebiliyordunuz, hepsi bu. Buysa o kadar azdı ki, Elisabeth neredeyse üzüldü. Azimle ayağa kalktı; hayır, kendini beylik ve duygusal bir melankoliye bırakacak değildi. Aynaya gitti, saçını düzeltti.

Büyük merdivenin ucunda mat sarı, pirinç bronz gonk, abanoz askısına asılıdır, yassı Çin bezemeleriyle süslüdür. Baronun Londra'da ucuza düşürdüğü gerçek bir parça. Uşak Peter yumuşak gri deri küreyi elinde tutar, saate bakıp bekler. İlk işaretten beri on dört dakika geçmiştir, yelkovan on beşinci dakikaya varınca uşak Peter bronz plakaya üç nazik vuruş indirecektir.

3

Bertrand birlikte kahvaltıya gelmeyeceği için mazeret bildirdi, sonra Joachim'in yanına gidip çok üzgün olduğunu, işten çağrıldığını haber verdi; hemen ertesi sabah yola çıkacaktı. Joachim ilkin hafiflediğini hissetti: "Sizinle geleyim," deyip Elisabeth'ten vazgeçtiği belli olan Bertrand'a minnetle baktı. Kendisinin de feragatte bulunduğunu göstermek için avuturcasına ekledi: "Beni burada alıkoyan bir şey yok zaten."

Kararını bildirmek için babasının yanına gitti. Ama Herr von Pasenow tereddüt edip alışıldık patavatsızlığıyla ve güvensizce, "Nasıl olur? Önceki günden beri ona posta gelmedi," deyince kendisi de tereddüde kapıldı: Evet, nasıl olurdu? Bertrand'ı vazgeçmeye sevk eden ne olabilirdi? Böyle sorularla babasının patavatsızlığına katılmanın verdiği acılıktan ötürü hoş bir de zafer hayali belirdi: Elisabeth onu, Joachim von Pasenow'u sevdiği için Bertrand'ı sepetlemişti. Ne var ki birisinin bir hanımefendiye bu kadar çabuk, neredeyse kaşla göz arasında açılmaya cüret etmesi akıl alır gibi değildi. Şüphesiz ki zengin bir vâris bulma ümidim var sanan bir tüccar açısından her şey mümkün olsa gerektir. Ama düşüncelerini

ilerletmedi, çünkü ihtiyarın görünüşü aniden tuhaflaşmıştı: Yazı masasının yanındaki koltuğa çökmüş, boş boş karşıya bakıp mırıldanıyordu: "Köpek, it herif… sözünde durmuyor." Sonra Joachim'e bakıp bağırdı: "O kötü arkadaşını da al, defol… işbirliği yaparsınız demek." – "Ama baba!" – "Gidin dedim, defol!" Ayağa fırlamıştı, geri çekilen oğlunu hemen peşinden kapıya kadar takip etti. Oğlu ne zaman dursa başını uzatıp, "Defolun!" diye tıslıyordu. Joachim koridora çıkınca ihtiyar kapıyı vurdu, ama hemen ardından tekrar açıp başını dışarı uzattı: "Ona da söyle, sakın bana yazma cüreti göstermesin. Söyle ona, benim için hiç önemi kalmadı." Kapı kapandı, Joachim anahtarın çevrildiğini duydu.

Annesini bahçede buldu; pek telaşlı değildi: "Çoğunlukla ağzından kerpetenle laf alınır, ama son günler sana öfkeli görünüyor. Galiba askerliği hâlâ bırakmamana gücenmiş. Yine de tuhaf." Eve geldiklerinde de ekledi: "Belki de yanında hemen misafir getirmene darılmıştır; iyisi mi ben ona önce tek başıma bir bakayım." Annesine yukarı kadar eşlik etti: Koridorun kapısı kilitliydi, annesi kapıyı çalsa da ses gelmedi. Pek tekin değildi, büyük salona gittiler, çünkü babasının, odasından çıkmış olması gayet mümkündü. Sıra sıra boş odalardan geçip çalışma odasına geldiler, kilidini açık buldular; Frau von Pasenow kapıyı açtı, Joachim babasının, elinde kalem, yazı masasında hareketsiz oturduğunu gördü. Frau von Pasenow yaklaşıp üstüne eğilince de kıpırdamadı. Kalemi kâğıda öyle batırmıştı ki kalem kırılmıştı; kâğıttaysa şunlar yazıyordu: Ahlaksızlığından ötürü mirasımdan mahrum bıraktığım oğl…; sonra da kırılan kalemin etrafa saçtığı mürekkep lekesi geliyordu. "Tanrı aşkına, ne oldu?" Ama adam cevap vermiyordu. Kadın ona umarsızca baktı; hokkanın da devrildiğini fark edince mürekkep kurutucuyu kaptığı gibi akan sıvıyı emdirmeye çalıştı. Babası kadına dirseğiyle vurdu, sonra kapıda Joachim'i gördü, biraz sırıttı ve kırık kalemle yazmaya devam etmeye çalıştı. Gene kâğıda takılı kalıp kâğıda bir de delik

açınca inledi, işaret parmağını oğluna uzatıp bağırdı: "Şunu defedin!" Bunu söylerken de ayağa kalkmaya çalıştı ama anlaşılan güç yetiremedi, çünkü hemen ardından olduğu yere çöküverdi, döktüğü mürekkebe aldırmadan yazı masasının üstüne kapaklanırken ağlayan bir çocuk gibi başını kolları arasına gömdü. Joachim annesine fısıldadı: "Doktoru getirteyim." Sonra da köye ulak yollamak için aşağı koştu.

Doktor gelmiş, Herr von Pasenow'u yatağa götürmüştü. Ona brom vermişti, bir de soğuk su küründen söz etti; kesin, oğlanın ölümü sinir bozukluğuna yol açmıştı. Evet, doktorun banal açıklaması işte böyleydi. Gelgelelim buna açıklama denmezdi. İşin içinde başka iş vardı, tesadüf olamazdı: Helmuth'un atının düşmesi ilk uyarı olmuştu, şimdi de buna rağmen Bertrand'a karşı zafer kazanılacağı sırada, Elisabeth onun için Bertrand'a tenezzül etmemişken ve kendisi Bertrand ile Ruzena'ya vefasızlık gösterme, anlaşılan böylelikle de babasının muradını yerine getirme yolundayken, belaya işte tam da bu sırada uğramışlardı. Komplocuyu ele veren bir komploydu, babası Bertrand'la komplo yaptığı suçlamasını ileri sürmekte haklıydı. Bütün yalan örgüsü ilmek ilmek sökülüp hıyanet, karşı hıyanete dönüşmeyecek miydi? Bertrand da Ruzena'ya tekrar sahip olacak, böylelikle de babasına artık oğlunun suç ortağı olmadığını ispatlayacak, Elisabeth ona tenezzül etmediği için öcünü alacaktı! Joachim, Bertrand'ın Berlin yolculuğuna bakarken sergilediği tüm pis ve çirkin şüphe içerisinde bir tek kendi yolculuğunun bilinmez bir zamana ertelenişini görüyor, bu da içini hasta babasından duyduğu kaygıdan daha çok sıkıyordu. Karmaşıklık yeni bir karmaşıklık halinde kapanmak için çözülüyordu. Lestow ziyaretinde ısrarcı davranan babası olduğuna göre, bu da babasının muradı mıydı? Tüm bunlara rağmen babası ile Bertrand arasında olanlar bir türlü anlaşılamıyordu. Belki Bertrand'a babasının müphem imalarına ilişkin bir şeyler söyleyebilmiş olsa mesele aydınlanırdı, ama şu durumda ona ani hastalığı bildirmekle

yetinmek zorundaydı. Bertrand'dan Ruzena'ya durumu anlatmasını rica etti; bunun dışında yakında her halükârda birkaç günlüğüne Berlin'e gelecekti, iznini uzattırmalıydı vs. Bertrand, Joachim onu istasyona geçirirken, evet, dedi, acaba Ruzena'ya ne olacaktı? Elbette Herr von Pasenow'un yakında iyileşmesini ummak gerekirdi, ama Joachim'in Stolpin'deki varlığı yine de gitgide daha elzem bir hal alacaktı. "Kıza," dedi, "zevk alacağı düzgün bir uğraş bulmak lazım: Böylece, gelecek zorlukları aşmasına biraz yardımı dokunacaktır." Joachim alınmıştı, sonuçta bu kendi işiydi; duraksayarak dedi ki: "Yerleştirdiğiniz tiyatrodan zaten zevk alıyor." Bertrand eliyle savuşturur gibi bir hareket yapınca Joachim anlamayarak gözlerini yüzüne dikti. "Siz hiç kaygılanmayın, Pasenow, bir şeyler ayarlayacağız." Bu kaygı Joachim için daha şimdi bir şekle bürünmüş olmasına rağmen Bertrand onu bu dertten bir çırpıda kurtardığı için gerçekten mutlu olmuştu.

Babası hastalandığından ve günün büyücek bölümünü yatakta geçirdiğinden beridir yaşam tuhaf biçimde kolaylaşmıştı; artık bazı şeylere daha sakin kafa yorulabiliyor, bazı meseleler kendini daha şeffaf gösteriyor veya en azından yanlarına yanaşma cesareti bulunabiliyordu. Bununla birlikte burada neredeyse çözülmez bir sorun vardı, hiçbir şey Elisabeth'in çehresinde çözümün izini sürmeye yaramıyordu; bulmaca onun yüzündeydi. Kız, sandalyesine yaslanmış, gözlerini kırpıştırarak güz manzarasına bakıyordu, gergin boynuna karşı adeta dik açıyla bükülmüş, geriye attığı yüzü, bu boynun üstüne inişli çıkışlı bir çatı gibi yerleştirilmişti. Belki denebilirdi ki boyun konisinin üstünde yaprak gibi yüzüyor veya boynu yassı bir kapak gibi örtüyordu, çünkü aslında artık tam bir yüz değil, boynun bir parçasından ibaretti, boyundan dışarı fırlamıştı, uzaktan uzağa bir yılan yüzünü andırıyordu. Joachim boyun çizgisini izledi; çene bir tepeymiş gibi ileri atılıyor, arkasında da yüz manzarası duruyordu. Ağız kraterinin

kenarları yumuşak, burun mağarası karanlıktı, beyaz bir sütunla bölünmüştü. Kaşların korusu küçük bir bıyık gibi fışkırıyor, ince saban izleriyle bölünmüş alın açmasının ardında ormanın kenarı duruyordu. Joachim'in aklına yine, bir kadın neden arzulanmaya değer olabilir sorusu geldi ama cevabını verecek bir şey yoktu; çözümsüz ve karmaşık kaldı. Gözlerini biraz kapadı, yayık yüzün manzarası üstündeki aralıktan baktı. Orada bu yüz manzaranın kendi yüzüyle iç içe geçiyor, saçların ormanlık etekleri ormanın sarımtırak yapraklarında devam ediyor, ön bahçenin gül ağaçlarını bezeyen cam küreler yanağın gölgesinde -ah, bir yanak daha vardı- normalde küpe niyetine parıldayan taşla birlikte ışıltılar saçıyordu. Hem korkutucu hem sakinleştiriciydi, bakış ayrık olanı böylesine tuhaf bir birlik ve artık ayrılamazlık içinde eritince kişi kendisine bir şeylerin tuhaf tuhaf ikaz edildiğini, tüm geleneğin dışında, uzaklarda, çocuksuluğun içinde yer alan bir şeylere yerleştirildiğini hissediyor, çözümsüz mesele ise hatıranın içinden bir ikaz gibi beliren bir şeye benziyordu.

Küçük hanın gölgeli ön bahçesinde oturuyorlardı; seyis atlarla birlikte arka tarafta, avludaydı. Tepelerindeki yaprakların hışırtısından eylül ayı işitiliyordu. Çünkü artık bahar yaprağının duru, yumuşak çınlayışı da, yazın tınısı da değildi: Yazın ağaçlar öylesine, adeta nüanssız hışırdarlarken, daha güzün ilk günleri, içlerine gümüşî, madenî bir keskinlik karışır, sanki damarlarda geniş, bütüncül bir sesin dağılması lazımdır. Güz başlayınca öğle saatleri sessiz sedasızdır: güneş hâlâ yazdaki gibi kor kor yanar, bir yerlerden gelen hafif, serince bir rüzgâr dalların arasında geçse havada ince bir bahar şeridi bırakır gibi olur. Ağaçların zirvelerinden hanın kaba masasına düşen yapraklar henüz sararmamıştır, ama yeşilliklerine rağmen çatlak ve kurudurlar, onun için de günün yaz güneşi, değerini ikiye katlar görünür. Pruvası akıntıya karşı doğrultulmuş balıkçı teknesi akıntıda durur; su iri plakalar halinde itilirmişçesine dalga çıkarmadan kayar. Böylesi güz günlerinin yaz

öğlelerinin uyuşukluğuyla hiç alakası yoktur; her yanda yumuşak, uyanık bir dinginlik bekler.

Elisabeth dedi ki: "Burada neden yaşanır? Güneyde yıl boyu böyle günler varmış." Joachim İtalyan'ın siyah sakallı güneyli yüzünü karşısında gördü. Elisabeth'in çehresindeyse bir İtalyan'ın veya bir erkek kardeşin yüzünü bile bulmak imkânsızdı, hatları insanlıktan öylesine uzaklaşmış, kırsallaşmıştı. Alışıldık biçimi tekrar bulmaya çalıştı; o biçim, yüzünde yeniden belirince, burun burunlaşıp, ağız ağızlaşıp, göz yeniden gözleşince, işte o an değişim gene korkutucu bir hal aldı, içini tek rahatlatan, kızın saçlarının düz taranmış olması, pek dalgalı olmayışıydı. "Neden? Kışı sevmez misiniz?" – "Dostunuz haklı, seyahat şart," cevabı geldi. "Hindistan'a gitmek istiyor," diyen Joachim zeytin rengi halkı ve Ruzena'yı düşündü. Acaba aklına neden hiç Ruzena'yla başını alıp gitmek gelmemişti? Elisabeth'in bakışını yüzünde sezinledi, yakalandığını hissedip başını çevirdi. Bununla birlikte yolculuk hevesinde kabahatli biri varsa Bertrand'dı. Düzenli yaşamının kaybını işle ve egzotik gezilerle tazmin edip uyuşturmak zorunda olduğu için bulaşıcı bir etki yayıyor, Elisabeth güneyden söz edince belki -Bertrand'ı reddetmiş olsa da- onunla yola çıkmadığına üzülüyordu. Elisabeth'in sesini işitti: "Acaba ne zamandır tanışıyoruz?" Joachim hesapladı; tam söylemek mümkün değildi: Daha on iki yaşında bir çocukken, tatilde eve geldiğinde anne babası onu bazen yanlarında Lestow'a götürürdü. Elisabeth o sıralar doğmamış bile olabilirdi. Elisabeth, "Şu halde ben sizi hep tanımışım, tüm ömrüm boyunca," diye tespitte bulundu, "ama sizi hiç kayda almamışım; bana göre yetişkinlerden sayılıyordunuz." Joachim susuyordu. Öteki, "Herhalde siz de beni hiç kayda almamış olacaksınız," diye devam etti. Olur muydu hiç, dedi beriki, birden genç bir hanımefendiye dönüştüğü sıralarda, aniden ve şaşırtıcı şekilde elbette kayda almıştı. Sonra da dedi ki: "Ama artık yaşıt sayılırız… doğum gününüz ne zamandı?" ve cevabı beklemeden ekledi: "Çocukken

nasıl göründüğümü hatırlıyor musunuz?" Joachim'in düşünmesi gerekti; baronesin salonunda Elisabeth'in bir çocukluk portresi asılıydı ve canlı hatırasının inatla önüne geçiyordu. "Tuhaf," dedi, "nasıl görünüyordunuz, pekâlâ biliyorum, gelgelelim…" Demek istediği, onun yüzündeki çocuk çehresini kesinlikle orada olması gerekmesine rağmen bulamadığıydı, fakat başını kaldırıp ona bakınca, yüzündeki yüz, olduğu gibi silinmişti, ten denen bir şeyle kaplı dağ ile vadilerden ibaretti. Kız onun düşüncesini devam ettirmek istermiş gibi dedi ki: "Kendimi zorlayınca çocukluk yüzünüzü bıyığa rağmen seçebiliyorum," güldü, "aslında keyifli; babamda da bir denemem lazım." – "Beni yaşlı bir adam olarak da görebilir misiniz?" Elisabeth merakla araştırdı: "Garip, göremiyorum… veya durun, görebiliyorum: Annenize daha çok benzeyeceksiniz, yusyuvarlak bir yüzünüz olacak, bıyığınız gürleşip ağaracak… ya benim yaşlılığım? Çok ağırbaşlı bir izlenim mi bırakacağım?" Joachim hayal etmeye gücünün yetmediğini açıkladı. "Kibarlığı bırakın da söyleyin, canım." – "Bağışlayın, ama söyleyemem. Birdenbire ebeveynin veya erkek kardeşin veya başka bir şey gibi görünmek pek nahoş… çoğu şey manasızlaşıyor." – "Dostunuz Bertrand da böyle mi söyler?" – "Hayır, bildiğim kadarıyla söylemez: Neden öyle sandınız?" – "Hiç, öylesine, yakışırdı ona." – "Bilmem, ama bana kalırsa Bertrand devingen yaşamının dış şeyleriyle öylesine meşgul ki böyle işlere kulak asmaz. Asla tam olarak kendi kendisi değildir." Elisabeth gülümsedi. "Yani sizce her şeye çok uzaktan mı bakıyor? Adeta bir yabancının gözleriyle?" Bununla söylemek istediği neydi? Neyi ima ediyordu? Merakından ötürü kendini küçümsedi, şövalyece davranmadığını hissediyordu, bir kadını koruyacak, başka herkesten koruyacak yerde başka bir adama bırakmanın da şövalyece bir tavır olmadığını ansızın yeniden kavradı. Aslında yükümlülüğü Elisabeth'le evlenmekti. Elisabeth ise hiç de mutsuz bir izlenim bırakmıyordu, çünkü, "Güzeldi, ama artık sofraya geçmeliyiz, annemler bekler," dedi.

Eve giderken Lestow hanesinin kulesi karşılarında belirdiğinde, kız sohbetlerini gözden geçirmiş gibi görünüyordu, zira, "Samimiyet ile yabancılığın birbirinden ayrı tutulamayışı ne garip. Belki yaşlanmayı duymak dahi istememekte haklısınız," dedi. Zihni Ruzena'yla meşgul Joachim, anlamamasına rağmen bu kez kafa da yormadı.

Herr von Pasenow'un iyileşmesine katkıda bulunan bir şey varsa postaydı. Bir sabah, hâlâ yatakta yatarken aklına geldi: "Posta çantasını kim alıyor? Yoksa Joachim mi?" Hayır, Joachim onunla ilgilenmiyordu. Joachim zaten hiçbir şeyi umursamıyor diye homurdandı, ama memnun görünüyordu, ayağa kalkmak istedi, yavaşça odasına yürüdü. Ulak gelince alışıldık ritüel vuku buldu, artık yine günbegün yapılıyordu. Frau von Pasenow o sıra orada bulunuyorsa kimseler mektup yazmıyor şikâyetlerini dinlemek zorunda kalıyordu. Herr von Pasenow sık sık Joachim çiftlikte mi diye sorup soruşturuyor, ama onu görmek istemiyordu. Joachim'in bir süreliğine Berlin'e gitmesi gerektiğini işittiğindeyse, "Ona de ki, yasaklıyorum!" dedi. Bazen söylediğini unutuyor, öz çocuklarının bile yazmadığından yakınıyor, hal böyle olunca da Frau von Pasenow, Joachim babasıyla barışmak için mektup yazabilir fikrine kapılıyordu. Joachim ağabeyiyle beraber anne babasının doğum günü partileri için, etrafı güllerle kaplı kâğıda resmetmeleri gereken istekleri hatırladı; korkunç bir eziyetti. Tekrarlamaktan çekiniyordu, yola çıkacağını söyledi. İsterseler babasından gizlesinlerdi.

Özlediğinden gitmiyordu; vaktiyle evlenmesini emretmek istemelerine başkaldırırken bu kez de aynı şekilde Berlin'deki üç günlük ikametinin onu Ruzena'yla üç aşk gecesine yükümlü kılışı isyankârlıktı. Durumu Ruzena açısından da haysiyet kırıcı görüyordu. Elinden gelse onunla görüşmeyi geciktirirdi, en azından istasyona gelmesin diye varış saatini bildirmekten

vazgeçmişti. Yolda aklına kadına yanında hediye götürmesinin gerektiği geldi; fakat ne keklik ne av eti bu amaca uygun düşeceğinden hediyeyi Berlin'de temin etmekten başka çare zaten kalmıyordu; öyleyse Ruzena'nın istasyona gelemiyor oluşu iyiydi. Uygun bir armağan düşünmeye uğraştı, ama hayal gücü bağlanmıştı, hiçbir şey bulamadı, parfüm ile eldiven arasında bocaladı; neyse, Berlin'de illaki bir şey bulunurdu.

Dairesine gelince ilk iş Bertrand'a pusula yazdı, son günler Stolpin'de yaşanan tekinsiz olayları kendisiyle konuşabilmekten muhakkak çok memnun olurdu. Ruzena'ya da yazdı, iki kartı da cevabı bekleme göreviyle kapıcıların biriyle gönderdi. Dairesi, yerini yurdunu hatırlatmıştı. Kapalı pencereler ardına tıkılmış yaz hâlâ kuluçkasından kalkmamıştı. Joachim pencerenin bir kanadını açtı, yolun sessizliğine sevindi; vakit öğleden sonraydı. Gece yağmur bekleniyor, batıda kurşuni bir bulut öbeği duruyordu. Ön bahçe çitlerinin asmaları kızarmıştı, kaldırımda sarı kestane yaprakları duruyordu, yolun karşı köşesindeki dört faytonun önündeki atların ön bacakları hüzün ve huzurla bükülmüştü. Joachim pencereden sarktı, hizmet erinin diğer pencereleri açışını seyretti; er de o sırada dışarı sarksa Joachim duvar boyunca gülümseyip başıyla selam verirdi. Hizmet eri eşyaları çıkarırken Joachim pencere kenarında kalıp kararan sakin caddeyi seyretti. Sonra geri çekildi; odalar serinlemişti, yalnız kimi yerlerde bir parçacık daha yaz, havada asılı kalmış, Joachim'in içini hoş bir hüzünle dolduruyordu. Ama üniformasını yeniden üstünde hissetmek iyi gelmişti; kısıtlı mülkünün arasında dolaşıp eşyalara ve kitaplarına baktı. Evet, bu kış daha fazla okuyacaktı. Sonra ürperdi, üç güne hepsini yine terk edecekti. Oturdu, sanki oturmakla yerleşikliğini ispatlayabilirdi, pencereleri kapattırıp çay demletti. Biraz vakit geçti; unuttuğu kapıcı geri geldi: Herr von Bertrand Berlin'de değildi, ama birkaç güne bekleniyordu, hanımefendiyse cevap vermemiş, bir tek derhal geleceğini söylemişti. Joachim'e ufacık da olsa ümidi kalmamış gibi

geldi; hani neredeyse, tersi olsa da Bertrand hemen gelse diye arzu edecekti. Ayrıca hediye de temin edecekti. Ama birkaç dakikaya kalmadan zil çaldı, Ruzena'ydı.

Askerî lisedeki yüzme dersinde atlamaktan hep korkmuştu, ta ki bir defasında yüzme hocası onu kısa yoldan suya itene kadar; suyun içi gayet rahattı, gülmüştü. Ruzena içeri fırtına gibi girmiş, boğazına atılmıştı. Suyun içi rahattı, el ele oturuyorlar, öpüşüyorlardı, Ruzena durmadan, alakasını kuramadığı türlü şeyler anlatıyordu. Huzursuzluğun zerresi kalmamıştı, unuttuğu hediyeye kızgınlığı, şiddeti artarak aniden tekrar belirmese, mutluluğuna neredeyse diyecek yoktu. Ama Tanrı her işi en hayırlısına veya en azından hayra çıkardığından Joachim'i de aylardır umursamadığı oyalı mendillerin beklediği dolaba yönlendirmişti. Ruzena alışıldık tarzda akşam yemeğini hazırlarken Joachim açık mavi kurdele ve pelür kâğıdı arayıp paketi Ruzena'nın tabağının altına koydu. Göz açıp kapayıncaya yatağa yatmışlardı bile.

Yakında yola çıkmak zorunda olduğu ancak ertesi gün geldi aklına. Ruzena'ya da tereddütle bildirdi. Ama beklenen mutsuzluk veya öfke nöbeti gelmedi, Ruzena, "Olmaz, burada kal," demekle yetindi. Joachim duraksadı; haklıydı, neden gerçekten de burada kalmayacaktı ki? Avluda amaçsızca dolanıp babasından saklanırken gözüne perde mi inmişti? Üstelik Bertrand'ın gelişini Berlin'de beklemek mutlaka zaruri görünüyordu. Ruzena'nın onu çektiği yer belki usulsüzlüktü, bir tür sivil dikkatsizliğiydi, ama ona küçük bir özgürlük hissi de veriyordu. Sabahı beklemeye karar verdi, yatağa Ruzena'yla yattığından annesine ancak ertesi gün yazdı, işinden ötürü, Berlin'de, beklediğinden biraz fazla kalacaktı; zarfa koyduğu benzer bir mektubu da şayet doğru olduğunu düşünürse babasına versindi. Daha sonra bu tarzın pek manası olmadığını düşündü, çünkü posta zaten babasının eline geçiyordu; ama artık çok geçti, mektup postaya verilmişti.

Göreve başladığını bildirmişti, binicilik okulundaydı. Bir atlı kıta başçavuşu, bir de astsubay, ikisinin de elinde uzun kırbaçlar, dersi idare ediyorlar, atların zinciri, dimi ceketli acemi erlerle duvarlar boyunca hareket ediyordu. İçeride mahzen kokusu vardı, ayakların içine battığı yumuşak kum ona hafiften sıla özlemiyle Helmuth'u ve üstüne attığı kumu düşündürdü. Başçavuş kırbacı şaklatıp tırıs komutu verdi. Dimili kişiler duvarlarda ritmik hareketlerle aşağı yukarı sallanmaya başladı. Elisabeth yakında güz ikameti amacıyla Berlin'e gelecekti. Yolunda gitmeyen bir şey vardı: Daha önceleri hiç ekim ayından önce gelmezlerdi, ayrıca ev, imkânı yok hazır olamazdı. Aslında beklediği Elisabeth değil Bertrand'dı; elbette, onu kastetmişti. Elisabeth'le birlikte üzengilerde bir inip bir kalkarak tırıs gidişle önünden ilerlediklerini görüyordu. Şaşırtıcıydı, Elisabeth'in yüzü o sıra nasıl da manzaranın içine doğru kaymış, onu oradan koparmak için ne çileler çekmişti. Aynısı Bertrand'ın yüzüyle de başına gelebilir mi diye denedi, Bertrand'ın üzengilerle bir inip bir kalkarak duvar boyunca at bindiğini tasavvur etmeye çalıştı, ama tekrar vazgeçti; Tanrı'ya karşı küfre girmeye benziyordu, Helmuth'un yüzünü bir daha görmediğine sevindi. Başçavuş şimdi de adeta komutu verdi, maneje beyaz atlama ağaçları ve engeller getirildi. Palyaçoları düşünüverdi, Bertrand'ın vaktiyle, anavatanı savunan sirktir, deyişini aniden anladı. O gün, ağaç gövdesine takılıp düşmesi hâlâ anlaşılmazdı.

Gene Borsig'in Makine Fabrikası'nın yanından geçti. Orada gene işçiler duruyordu. Aslında tüm bunları artık göresi yoktu. Buraya ait değildi, kendini renkli bir üniformayla sınırlandırmak boşunaydı. Elbette, Bertrand belki karşı koyuyordu ama buraya aitti, buradaki yaşama alışmıştı; neyse, Bertrand'ın da adını dahi duymak istemiyordu; en iyisi tekrar Stolpin'e taşınmak olurdu. Buna rağmen arabayı Bertrand'ın dairesinde durdurdu ve Herr von Bertrand'ın akşam geleceğini duyunca sevindi. İyi, akşam her halükârda görüşmeye gelecekti, niyetini bildiren bir pusula bıraktı.

Ruzena'nın sahne aldığı ve zavallıca koro şarkıcısı jestleri icra ettiği tiyatroya gittiler. Bertrand perde arasında dedi ki: "Hiç ona göre değil; başka bir şey bulacağız." Joachim de tekrar esenlik duygusuna kapıldı. Akşam yemeğine oturduklarında Bertrand, Ruzena'ya döndü: "Söylesenize, Ruzena, artık meşhur ve mükemmel bir aktris olacaksınız, değil mi?" Elbette olacaktı, hem de nasıl olacaktı! "Peki, ya fikrinizi değiştirip bizi ekerseniz ne olur? Meşhur ve mükemmel olun diye o kadar zahmet çektik, bizi birden terk ederseniz rezil oluruz. Ne yaparız?" Ruzena düşüncelere daldı ve dedi ki: "Yo, Jäger gazinosu var." – "Yok canım, Ruzena, insan bir kez yukarı tırmandı mı asla geri dönmemeli. Yani tiyatrodan daha öte bir şey." Ruzena ağlamaya başladı: "Bizim gibilere göre bir şey yok ki. Joachim, o kötü arkadaş." Joachim dedi ki: "Bertrand şaka ediyor, Ruzena." Fakat kendi içinde de huzursuzluk vardı, Bertrand'ın densizlik sınırına geçtiğini düşünüyordu. Bertrand ise güldü: "Ağlayacak bir şey yok, çünkü biz Ruzena'yı nasıl meşhur ve zengin ederiz diye kafa yoruyoruz. Onun da bize tahammül etmesi lazım." Joachim şok olmuştu; işte, iş yaşamı insanın mizacını nasıl bayağılaştırıyor, görülüyordu.

Daha sonra Bertrand'a sordu: "Ona ne diye eziyet ediyorsunuz?" Bertrand yanıtladı: "Önlem almak şart, ameliyat ancak sağlam bedene yapılır. Henüz vakit var." Doktor gibi konuşuyordu.

Yarı yarıya korktuğu başına gelmişti. Mektup babasının eline geçmiş, o da anlaşılan kudurmaya başlamıştı, çünkü annesi hastalığın yeniden nüksettiğini yazıyordu. Joachim bu haberin, kendisini aslında ne kadar kayıtsız bıraktığına şaşıyordu. Eve gitme yükümlülüğü duymuyordu, ne zaman gitse vaktinde yetişirdi. Helmuth annesine destek çıkmasını vasiyet etmişti, ah, annesine kim yardım edebilirdi; alnına yazılanı yalnız çekmesi gerekecekti. İlk fırsatta geleceğini yazdı, yerinde kaldı, her şeyi de yerli yerinde bıraktı, görevini yaptı, değ-

şiklik için hiçbir hamlede bulunmadı, değişiklikle ilgilenmek isteyen her düşünceyi açıklanamaz bir korkuyla kenara itti. Çünkü bazen şeylerin alışıldık görünümüne tutunmak adeta belli bir gayret gerektirirdi, buysa öyle fena bir hal alabilirdi ki o şeylerle uğraşmaya sanki her şey yolundaymış gibi devam edenler gözüne çoğu zaman sınırlı, körleşmiş, adeta çılgınca görünürlerdi. İlkin gözüne ilişmemişti; fakat görevinin sirkleri andıran yanının tekrar farkına varınca kabahati Bertrand'da buldu. Evet, üniforması bile eskisi gibi giyilmek istemiyordu: Birden koltuklarındaki apoletler rahatsız eder olmuştu, gömleğinin yenleri rahatsızlık veriyordu, bir sabah aynanın karşısında neden kılıcı sol yanımda taşıyacakmışım ki diye sordu kendine. Zihninde Ruzena'nın yanına kaçtı, içinden ona aşkının, onun kendisine aşkının şüphelenebilecek her gelenekten azade bir şey olduğunu söyledi. Kadının gözlerine uzun uzun bakıp yumuşakça yoklayan parmaklarını gözkapaklarına sürünce ve kadın bunu aşk sanınca, korku dolu bir oyuna düşüp duruyor, bu çehreyi belirsizleşene dek, insanlıktan çıkmaya yüz tutup yüzsüzleşeceği sınıra dek sertçe karartıyordu. Pek çok şey insanın unutamam sandığı, her defasında yeniden ve acıyla aramak zorunda kalmak için dışına kaydığı bir melodiye benzemişti. Tekinsiz ve umutsuz bir oyundu bu, bu yadırgatıcı durumun kabahatini de Bertrand'da bulmak için hırçın ve öfkeli bir arzu vardı. Hem o, şeytanından bahsetmemiş miydi? Ruzena, Joachim'in hırçınlığını seziyordu, uzun ve boğucu bir suskunluktan sonra o akşamdan beri Bertrand'a beslediği güvensizlikten birdenbire ve beceriksizce şunlar patlayıverdi: "Beni sevmiyorsun artık… veya önce izin almak için arkadaşına sorman lazım… yoksa Bertrand yasak mı koydu?" Söylenenler art niyetli, sataşma sözleri olmasına rağmen Joachim onları işitmekten hoşlanıyordu, çünkü bütün dertlerin şeytani kökeni Bertrand'dan ileri gelir yolundaki kendi şüphesini içini rahatlatarak onaylar gibiydiler. Hatta gözüne böylesine belalı ve ikiyüzlü, Mephistopehlesçe bir işleyişin son

taşkını gibi görünüyordu, birlikte nefret duymalarına rağmen Ruzena kendisine daha sıkı bağlanmayıp kaba ve kontrolsüz nöbetleriyle daha çok Bertrand'a ve Bertrand'ın incitmekten daha aşağı kalmayan "dost ve sevgili arasında, ikisine de güvenilmez, bu iki sivil arasında" gibi şakalarına meyledince, kendini, iki densizlik değirmeni arasına düşmüş, umarsızca öğütülüyormuş gibi hissetti. Kötü arkadaşlık kokusu alıyor, acaba Ruzena'yı kendisine getiren Bertrand mıydı, yoksa Bertrand'a kavuşması Ruzena yüzünden miydi bazen bilemiyordu, ta ki bulanan ve akıp giden yaşam kütlesinin üstünden gelemediğini ve gitgide daha hızlı, gitgide daha derinlemesine çılgınca hezeyanların içine kaydığını korku içinde fark edene dek, sonra da her şey güvensizleşmişti. Bu karmaşanın çaresini dinde araması gerektiğini düşününce onu sivillerden ayıran uçurum tekrar açıldı, çünkü bu uçurumun öte yanında hür zihinli sivil Bertrand duruyordu, Katolik Ruzena duruyordu, ikisi de ona göre ulaşılmazdı, hatta neredeyse yalnızlaşmasına sevinmek istiyorlar gibi görünüyordu.

Pazar günü kilise hizmetinin kendisinde oluşu işine geldi. Ama sivillik onu kültlerin askeriyede ele alınışına dek takip ediyordu. Çünkü komut gereği ibadethaneye iki paralel kıta halinde giren erlerin yüzleri talim ve binicilik dersi sırasında takındıklarından farklı görünmüyordu; hiçbir yüz dindar, hiçbiri duygulanmış değildi. Borsig'in Makine Fabrikası'ndaki işçilerdi herhalde; memleketin gerçek köylü çocukları böyle ilgisiz dikilip durmazlardı. Görev gereği dindar dindar bakan astsubaylar dışında vaazı dinleyen kimse yoktu galiba. Buna da sirk demenin cazibesi, korku verici bir yakınlıkta bekliyordu. Joachim gözlerini kapatıp köy kilisesinde dua etmeye çalıştığı gibi dua etmeye çalıştı. Belki de dua etmiyordu, ne var ki askerler ilahiye başlayınca sesi yükselip bilmeden o da söylemeye başladı, çünkü çocukken söylediği şarkıyla bir resmin hatırası, küçük renkli bir aziz resminin hatırası zihninde canlanmıştı ve resim berraklık kazanınca resmi getirenin siyah

saçlı Polonyalı aşçı kadın olduğunu da hatırladı, onun şarkı söyleyen kalın sesini işitti, ucu çatlak, buruş buruş parmağını gördü, tüm renklerin üzerinde geziyor, burasının insanların yaşadığı dünya olduğunu, üstünde, ama biraz üstünde, gümüş yağmur bulutunda Kutsal Aile'nin huzur içinde yan yana oturduğunu gösteriyordu, rengârenk kıyafetlerle tasvir edilmişlerdi, elbiselerin bezendiği altın, azizlerin altın halesinin parıltısıyla yarışıyordu. Bu Katolik Kutsal Aile'nin bizzat parçası olmanın, o gümüş bulutun üstünde Tanrı'nın bakire annesinin kollarında bizzat dinlenmenin ne mutluluk olduğunu bugün bile düşünmeye cesaret edemiyordu… dinlendiği yer belki de siyah saçlı Polonyalının kucağıydı… ayırt etmek artık pek mümkün değildi, ama şurası belliydi ki doğuştan bir Protestan olarak, böylesi bir arzu ve böylesi bir mutlulukla işlediği kabahatin doğurduğu, Tanrı'ya küfre varan kibir veya dinsizlikten ötürü titremelere kapıldığı kendinden geçişini de, resimde dargın babasına yer ayırmaya cesaret etmeyişini de fark ediyordu, ama resimde olmasını hiç istememişti. Büyük bir dikkat ve gerilmiş iradesiyle resmi gözünde daha iyi canlandırmaya çalışırken sanki gümüşten bulut biraz yukarı kalkmış, hatta yukarı doğru akmaya başlamıştı, onunla birlikte de üstündeki kişiler akıyor, hafiften dağılıyor gibiydiler, ilahinin melodisinde bulanıklaşıyorlardı, hafif bir akıştı ama hatırasındaki resim asla siliniyor denemezdi, daha ziyade bir aydınlanış ve keskinleşmeydi, öyle ki bir an bununla Katolik azizler resminin Protestanlıkla dağılma zaruretinin yerine getirildiğini düşünebildi: Nitekim Tanrı'nın annesinin saçı da artık koyu renk görünmüyordu, artık ne Polonyalı kadın ne Ruzena'ydı, lüleleri daha açık, daha altın renkliydi, keza Elisabeth'in bakire sarışınlığı da olabilirdi bu. Tüm bunlar biraz tuhaf kaçıyordu, yine de kurtarıcıydı, karmaşanın ortasında, müstakbel merhametin nurani ışıltısı ve sezgisiydi; zira Katolik bir resmin Protestanlıkla dağılabiliyor oluşuna bile merhamet denemez miydi? Biçimlerin akıp gidişi, yağmurlu bir

bahar akşamında suyun serpilişi ve sis kadar yumuşak olan bu akış içinde, anladı ki, insan çehresinin darmadağın olup hareketli girintiler ve çıkıntılardan ibaret kalarak hiçleşmesine dair büyük korkusu; mutlu, bulutsu birliktelikteki yeni ve daha aydın birliğin ön kademesi olacaktı, dünyevi yüzün kopyası değil tıpatıp aynısının, buluttan şakıya şakıya düşen kristal damlaların müjdesiydi. Bu yüce çehre dünyevi güzellik ve aşinalığa sahip olmayıp başlangıçta biraz yabancı ve korkutucu, belki de manzaradaki yüzlerin silinişinden daha da korkutucu olsa da ilk adımdı, ilahi ürperişin önsezgisiydi, buna rağmen dünyeviliğin geçip gittiği ilahi yaşamın kesinliğiydi, tıpkı Ruzena'nın yüzü gibi, Elisabeth'in yüzü gibi batmaktaydı, belki de Bertrand'ın kalıbı gibi batıyordu. Gözünün önüne gelen, anne babasıyla birlikte eskinin çocuksu resmi değildi aslında: Gerçi hâlâ aynı yerde süzülüyor, aynı gümüş bulutta süzülüyor, vaktiyle nasıl annesinin ayakları dibinde oturmuşsa hâlâ aynı şekilde resmin ayaklarının dibinde bizzat çocuk İsa olmuş oturuyordu, ama resim olgunlaşmıştı, oğlan çocuğunun arzusu olmaktan çıkmış, hedefe ulaşma iyimserliğine dönüşmüştü ve biliyordu ki hedefe giden ilk acılı adımı atmış, sınav sırasının henüz başında dursa da sınava kabul edilmişti. Gurur duygusu dense yeriydi. Derken mutluluk verici resim soldu, dinen yağmur gibi kesildi, Elisabeth'in de burada pay sahibi oluşu sis örtüsünün son damlası gibiydi. Belki de Tanrı'nın alametiydi. Gözlerini açtı; ilahi bitti ve Joachim genç adamlardan bazılarının kendisi gibi iyimser ve kararlı bir vecd içinde göğe baktığını görüyorum sandı.

Öğleden sonra Ruzena'yla buluştu. Dedi ki: "Bertrand haklı; tiyatro hiç sana göre değil. Bir dükkânın olsa, mesela oya ve güzel nakış işleri gibi cicili bicili şeyler satsan hoşuna gitmez miydi?" Gözünün önüne bir cam kapı geldi, ardında hoş bir lamba yanıyordu. Ne var ki Ruzena sessizce bakıyordu, son zamanlar sık sık olduğu gibi koyu gözlerine yaşlar hücum etti. "Kötü adamlarsınız siz," deyip elini tuttu.

Hastalık yeniden nüksedince doktor konsültasyon talep etmiş, sinir hastalıkları uzmanıyla Stolpin'e gitmek Joachim için olağan bir yükümlülük olarak ortaya çıkmıştı. Bunu, üstlenmesi gereken kefaletin bir parçası olarak görüyordu, bu tasavvuru, yolculuk sırasında doktor, hastalığın türü, geçmişi ve aile çevresi hakkında cana yakın bir tarafsızlıkla sorular sorunca iyice pekişti. Çünkü bu sorular Joachim'e yumuşak olmalarına rağmen gene de fazlasıyla ısrarcı ve keskin bir engizisyon gibi görünüyor, engizisyoncunun aniden gözlüklerin ardından sert sert bakıp parmağını üstüne doğrultacağını bekliyor, daha şimdiden suçlayıp yargılayan korkunç sözü işitiyordu: Katil. Ama gözlüklü cana yakın ihtiyar adam bu korkunç olduğu kadar kurtarıcı sözü telaffuz etmeye yönlendirilecek gibi değildi, tek söylediği, asıl kökler daha derinlere uzanıyorsa da Herr von Pasenow'un acısını çektiği bu üzücü belirtilere oğlunun ölümüyle tetiklenen sarsıntıların yol açtığıydı. Joachim sinir hastalıkları uzmanını güvensizlik, fakat biraz da tatminle seyretmeye başladı, böylesi görüşleri dillendiren bir adamın hastaya yardım edemeyeceğine emindi.

Sonra konuşmaları kesiliverdi, Joachim eskiden beri bildiği tarlaların, ağaçların, yanından kayıp gittiğini görüyordu. Sinir hastalıkları uzmanı seyahatin ritmiyle uyuyakalmıştı, çenesi kolalı yakasının köşeleri arasındaydı, beyaz sakalı ise yeleğin göğüs boşluğuna serilmiş, orayı örtüyordu. Günün birinde kendisinin de böyle yaşlanabileceği Joachim için düşlenemez bir şeydi, bu adamın eskiden genç olduğu, bir kadının bu sakalda öpücük aramış olabileceği de düşlenemezdi; buna dair fark edilecek bir şeyler olmalı, bir tüy veya saman çöpü gibi sakala takılıp kalmış olmalıydı. Elini yüzünde gezdirdi; Ruzena'nın ayrılırken verdiği öpücüklerden geriye bir şey kalmamış olması Elisabeth'e karşı aldatıcıydı: Tanrı insanı istikbalini gizleyerek kutsar, geçmişini görünmez kılarak lanetlerdi; insanı tüm yaptıklarından ötürü damgalaması merhamet olmaz mıydı? Ama Tanrı damgayı vicdana indiriyor, sinir

hastalıkları uzmanı bile tanıyamıyordu. Helmuth damgalanmıştı; bundan ötürü onu tabutta görememişlerdi. Fakat babası da damgalanmış biriydi; ortalıkta babası gibi dolanan biri, aslında şaşı bakıyor olmalıydı.

Herr von Pasenow yataktan çıkmıştı, ama tam bir duygusuzluk halindeydi; buna rağmen Joachim'in geldiği ondan gizlendi, çünkü yeniden öfke nöbetine kapılmasından korkuluyordu. Yabancı doktoru önce kayıtsızlıkla karşıladı, ama çok geçmeden noter sanıp vasiyetini yeniden yazmasını istedi. Evet, Joachim ahlaksızlığından ötürü mirastan mahrum bırakılacaktı, bununla birlikte sert bir baba değildi, tek arzuladığı, Joachim'in Elisabeth'le bir torun vermesiydi. Torun da eve getirilecek, tüm mirasa konacaktı. Biraz düşündükten sonra ekledi, Joachim çocuğu asla görmemeliydi, yoksa çocuk da mirastan mahrum bırakılırdı. Annesi bunları Joachim'e sonradan tereddütle anlatmış, alışkanlığının tersine hayıflanmaya başlamıştı: İşin sonu nereye varacaktı! Joachim omuz silkti; birinin daha çıkıp Elisabeth'le çocuk yapsın diye konuşmaya cüret etmesinin yaşattığı rezaleti yine duyumsuyordu. Sinir hastalıkları uzmanı da omuz silkmişti; hepten ümit kesmemek lazımdı, Herr von Pasenow olağanüstü dinçti, ama şimdilik beklemek lazımdı; hastayı yatakta sakın ha çok fazla bırakmamak lazımdı, ilerleyen yaşına bakınca zararlı olabilirdi. Frau von Pasenow yanıtladı, kocası durup durup yatak istiyor, sürekli üşüyordu, galiba ancak yatak odasındayken biraz durulan gizli bir korkunun pençesindeydi. Evet, anlık ruh haline göre davranmak şart, dedi uzman, aslında tek söyleyebileceği, meslektaşı beyefendinin tedavisinin -meslektaşı şükranla eğildi- Herr von Pasenow için en emin yer olduğuydu.

Vakit geç olmuştu, papaz gelmiş, akşam yemeği hazırlanmıştı. Herr von Pasenow aniden kapıya dikildi: "Demek bana haber vermeden burada cemiyet tertipleniyor; sebebi de galiba evin yeni reisinin gelmiş olması." Joachim odayı terk edecek oldu.

"Olduğun yerde kal, otur yerine!" diye emir veren Herr von Pasenow hazır bulunmazken bile kendisine ayrılan evin reisi sandalyesine oturdu; anlaşılan bu biraz gönlünü okşamıştı. Kendisine de servis açılmasını istedi: "Buraya yeniden düzen gelmesi şart; noter bey, size bakan oldu mu? Kırmızı şarap mı yoksa beyaz mı içersiniz, sordular mı? Ben bir tek kırmızı görüyorum. Şampanya niye yok; vasiyeti şampanyayla ıslatmak lazım." Kendi kendine güldü. "Hani şampanya?" diye hizmetçiye çıkıştı: "Sağmaya ben mi gideyim?" İlk toparlanan sinir hastalıkları uzmanı oldu, durumu kurtarmak için bir kadeh şampanya içmekten memnuniyet duyacağını söyledi. Herr von Pasenow sofradakilere zaferle baktı: "Evet, buraya tekrar düzen gelmeli. Kimsenin şeref anlayışı kalmamış..." Sonra doktora sessizce: "Helmuth şerefi uğrunda öldü de. Ama bana yazmıyor. Belki de kin güdüyordur..." Arada düşündü: "Yahut papaz efendi mektuplarıma el koyuyordur. Sırrını kendine saklamak istiyor, bizden birinin aynanın ardına bakmasını istemiyordur. Ama kilisedeki ilk yamuğunda güle güle sana, Tanrı'nın adamı. Bizzat kefilim." – "Ama Herr von Pasenow, kilisede her şey dirlik düzen içinde." – "Görünüşte, noter bey, görünüşte; hepsi göz boyama, içyüzünü hemen göremiyoruz, çünkü dillerini anlamıyoruz; uluorta saklanmışlar. Bizlerin tek işittiği, ne kadar sessiz oldukları, ama ikide bir bize yakınıyorlar. Bu yüzden de çok korkuyor hepsi, misafirim gelince oraya kendim götürmem gerekiyor, benim gibi yaşlı bir adam," düşmanca bakışlar Joachim'e değdi geçti, "şerefsiz birisinde tabii ki bunu yapacak yürek olmaz, ahıra saklanmayı yeğler." – "Şu halde, Herr von Pasenow, işlerin yolunda olup olmadığına sık sık kendiniz bakmanız, tarlaları teftiş etmeniz, dışarı çıkmanız gerekiyor." – "Ben de istiyorum, noter bey, zaten yapıyorum da. Ama kapıya çıkmaya görün, hemen yolunuzu kesiyorlar, her tarafta onlar, o kadar çoklar ki aralarından su sızmıyor." Ürperdi, doktorun kadehini tutmuştu, kimse engel olamadan kadehi bir yudumda boşalttı. "Yanıma

sık sık gelin, noter bey, vasiyet falan yazarız. Arada da bana mektup yollarsınız?" diye yalvardı. "Yoksa siz de mi beni hayal kırıklığına uğratacaksınız?" İşkillenerek baktı, "yoksa diğerleriyle komplo mu kuracaksınız? Şu yok mu şu, beni daha önce de başkasıyla aldattı…" Ayağa fırlamıştı, parmağı Joachim'i işaret ediyordu. Sonra bir tabak kaptı, nişan almak ister gibi bir gözünü yumdu ve bağırdı: "Evlenmesini emrettim…" Ama doktor yanına dikilmişti, elini onun koluna koydu: "Haydi Herr von Pasenow, odanıza gidip biraz laflayalım." Herr von Pasenow anlamaksızın yüzüne baktı; beriki, bakışlarından kaçmadı: "Gelin, yalnız başımıza laflayalım." – "Gerçekten yalnız başına mı? Bende de korku falan kalmaz…" Şimdi umarsızca gülümsüyor, doktorun yanağını okşuyordu, "evet, gösterelim günlerini…" Masaya doğru küçümser bir hareket yapıp kendini doktora bıraktı.

Joachim yüzünü ellerine gömmüştü. Evet, babası onu damgalamıştı; beklenen olmuştu işte, yine de başkaldırdı. Papaz ona doğru yürüdü, uzaktan basmakalıp avutma sözleri işitiyordu: Evet, babası bu konuda da haklı görünüyordu; bu kilise hizmetkârı görevini kötü ifa ediyordu; aksi takdirde babanın lanetinin çocuklar üstüne yok edilemez biçimde yük olduğunu bilmesi gerekirdi, babanın ağzından konuşup sınavı ilan edenin bizzat Tanrı'nın sesi olduğunu bilmesi gerekirdi: Ah, demek babasının zihni bu yüzden bulanmıştı, çünkü Tanrı'nın konuşan ağzı olmak cezasız kalmazdı. Elbette papaz da ancak basmakalıp birisi olabilirdi; Tanrı'nın gerçekten yeryüzündeki aletiyse onun da saçma sapan konuşması gerekirdi. Ama Tanrı merhamet yolunu papazların aracılığı olmaksızın göstermişti; buna başkaldırılamazdı, merhameti tek başına ve kendi acısı içinde mücadele ederek kazanmak lazımdı. Joachim dedi ki: "Güzel sözleriniz için teşekkür ederim, papaz efendi; artık tesellinize sık sık gerek duyacağız galiba." Sonra doktorlar geldi; Herr von Pasenow'a iğne vurulmuştu, uyuyordu.

Sinir hastalıkları uzmanı iki gün daha çiftlikte kaldı. Üstüne Bertrand Berlin'den son derece rahatsızlık verici bir telgraf yollayıp da hastanın durumu görüldüğü kadarıyla sabit kalınca Joachim de yola çıkabildi.

Bertrand Berlin'e dönmüştü. Öğleden sonra Joachim'i ziyarete gelmek istedi, ama evde tek karşılaştığı kişi Ruzena oldu. Yatak odasını topluyordu, Bertrand içeri girince de, "Sizinle konuşmuyorum," dedi. "Merhaba, Ruzena, çok naziksiniz." – "Sizinle konuşmam, ne mal olduğunuzu biliyorum." – "Yine kötü arkadaş mı oldum, küçük Ruzena?" – "Ben küçük Ruzena'nız değilim." – "Peki, söyleyin, ne oldu?" – "Ne mi oldu? Her şeyden haberim var, onu yollamışsınız. Sizin oya dükkânınıza tüküreyim." – "İyi, oya dükkânım varmış demek, neden olmasın, gene de benimle konuşabilirsiniz. Neymiş oya dükkânım meselesi?" Ruzena çamaşırları ses çıkarmadan komodine kaldırdı; Bertrand bir sandalye çekti, konuşmanın devamı geleceği için sevinçliydi. "Benim evim olsa sizi dışarı atardım, oturtmazdım." – "Hadi, Ruzena, ciddiyim, sorun nedir? İhtiyar gene hastalandı da Pasenow'un gitmesi mi gerekti?" – "Bilmez gibi yapmayın; aptal değilim ben." – "Sanırım öylesiniz, küçük Ruzena." – Arkasını dönmeyip toplamaya devam etti: "Benimle dalga geçmeyin… kimseyi kendimle dalga geçirtmem." Bertrand yanına yanaştı, yüzüne bakmak için başını elleri arasına aldı. Kadın kendini kurtardı. "Bana dokunmayın. Önce onu yolladınız, şimdi bir de dalga geçiyorsunuz." Bertrand oya dükkânı dışındakileri anlıyordu: "Peki, Ruzena, ihtiyar Herr von Pasenow hasta değil mi sanıyorsunuz?" – "Bir şey sandığım yok, herkes bana karşı." Bertrand biraz kızdı: "Demek ihtiyar, küçük Ruzena'ya karşı diye ölmesi de muhtemel." – "Ne zaman öldürürseniz o zaman ölür." Bertrand yardım etmeyi isterdi ama işi zordu; bu ruh haline karşı yapılacak pek şey olmadığını biliyordu, ayaklandı. Ruzena sözünü, "Sizi öldürmek gerek," diye bitirdi. Bertrand

eğlenmişti: "Peki," dedi, "hiç itirazım yok, ama işler o zaman düzelecek mi?" – "Öyle mi, hiç itirazınız yok, itirazınız yok demek," sinirli sinirli çekmeceyi karıştırdı, ama benimle hâlâ dalga geçiyorsunuz, he?.." Karıştırmaya devam etti, itirazı yokmuş..." Derken aradığını buldu; elinde Joachim'in beylik silahı, Bertrand'ın karşısında düşmanca dikiliyordu. Bertrand içinden, çok çocuksu, diye geçirdi: "Ruzena, o şeyi hemen kaldır." – "İtirazınız yoktu hani?" Azıcık öfke, biraz da utanç Bertrand'ı odadan öylece çıkmaktan alıkoyuyordu; silahı elinden almak için üstüne yürüyecekti ki silah ateşlendi, Ruzena'nın bırakmasıyla yere çarpınca da ikinciye patladı. "Gerçekten fazla budalaca," diyen Bertrand silaha eğildi. Emir eri içeri dalmıştı, ama Bertrand silahın yere düşüp ateş aldığını açıkladı. "Silahların dolu saklanmayacağını teğmene söyleyin." Emir eri tekrar dışarı çıktı. "Peki, Ruzena, budala bir kız mısın, değil misin?" Ruzena benzi atık, taş kesilmiş, dikiliyordu, Bertrand'ı işaret edip, "Şurası," dedi: Bertrand'ın yeninden kan damlıyordu. "Beni hapse attırın," diye kekeledi. Bertrand ceketi ve gömleği yırttı; hiçbir şey hissetmemişti; kurşun kolunu sıyırmıştı, yine de doktora gitmesi lazımdı. Emir erine, fayton çağırsın diye seslendi. Joachim'in çamaşırlarından biriyle kendine acele sargı yaptı, Ruzena'ya da kan izini silmesini söyledi; ama kadın öyle heyecanlıydı, kafası öyle karışmıştı ki kendisi yardım etmek zorunda kaldı. "Peki, Ruzena, benimle geliyorsun, çünkü seni artık tek bırakamam. Budala bir kız olduğunu idrak edersen hapse girmezsin." Kadın istemsizce takip etti. Bertrand doktorunun kapısına gelince arabada beklemesini rica etti.

Doktora, talihsiz bir tesadüf eseri vücudunu kurşun sıyırıp geçtiğini söyledi. "Şey, şanslıymışsınız, ama işi hafife almayın, iyisi mi birkaç gün kliniğe yatın." Bertrand bu kadar tedbiri abartılı buldu, ama merdivenlerden inerken biraz sersemlediğini hissetti. Ruzena'yı arabada bulamayınca şaşırdı. Hiç iyi etmedi, diye düşündü.

Önce eve gitti, konumunun bilincinde, pratik bir adamın hasta yatağında gerekseyeceklerinin hepsini aldı ve kliniğe yerleştikten sonra Ruzena'ya ziyarete gelmesi ricasıyla pusula yolladı. Ulak hanımefendinin henüz eve gelmediği haberiyle döndü. Tuhaf, neredeyse huzursuzluk vericiydi; ama bugün başka bir şey daha yapacak durumda değildi. Ertesi sabah tekrar haber yolladı: Hâlâ eve gelmemiş, Joachim'in dairesinde de henüz görülmemişti. Hal böyle olunca Stolpin'e telgraf çekmeye karar verdi, iki gün sonra da Joachim geldi.

Bertrand sahnenin gelişimini aslına sadık anlatmaya mecbur hissetmedi kendini; kaza ve Ruzena'nın beceriksizliği hikâyesi kulağa yeterince inandırıcı geliyordu zaten. Sözünü şöyle bitirdi: "O zamandan beri hiç haber alamadım. Belki pek önemi de yoktur, ama böyle heyecanlı bir kız kolaylıkla bir aptallık edebilir." Joachim içinden, kıza ne yaptı, diye geçirdi. Sonra ani bir dehşetle aklına geldi, Ruzena kimi zaman şaka olsun diye, ama bazen de ciddi ciddi suya atlayacağı tehdidini savururdu. Havel sahilinin kurşuni çayırlarını, o zamanlar altına sığındıkları ağacı hatırladı, evet, orada, nehirde olmalıydı. Kısa bir an bu romantik hayalin gururunu okşadığını hissetti. Ama sonra dehşet yine baskın çıktı. Geri döndürülemez yazgı, geri döndürülemez sınama! Yola çıkmadan önce kilisede babasının hastalığının kefareti kendisine, oğula yüklenmesin, hayatın basit bir tesadüfü olsun diye umutla dua etmişken Tanrı şimdi bu düşüncenin bile günah olduğunu gösteriyordu: Tanrı'nın sınayışlarından şüphe duymamak lazımdı, tesadüf diye bir şey yoktu; çünkü Bertrand babasının yanından görünüşte arası bozuk ayrıldıysa ve şimdi de silahla yaşanan beceriksizliği çocuksu bir tesadüf diye küçümsese bile tek üstünü örtmek istediği şey kötülük fedaisi olduğuydu, Tanrı ve babası tarafından kefareti ödeyenin kefaretini hazırlaması, tuzağa düşürmek için önden gitmesi, onu tuzağa götürmesi için seçilmişti ki ayartılan orada, kendisinin de ayartan kadar

kötü olduğunu çaresizce idrak etsin, tıpkı onun gibi en yakınlarını yıkan kader olmanın alnına yazıldığını, hep yazılmış olduğunu, avı, ayartanın pençelerinden kurtarmayı asla başaramayacağını anlasın. Bunları idrak eden için kendi kendini yok etmek daha iyi değil midir? Kurşun Helmuth'a değil de kendisine isabet etse daha iyi olmaz mıydı! Ama artık çok geçti, Ruzena Havel'in zemininde yatıyordu, camlaşmış gözleriyle kurşuni suda üstünden geçen balıklara bakıyordu. Kızın resmi hiç alakasız yerden yine operadaki İtalyan'ınkiyle karıştı; gelgelelim Joachim oradaki suda yatan adamın kendisi olduğunu keşfedince bu resim de silindi. Evet, kendi mavi gözlerinde İtalyanların inandığı uğursuzluk getiren kem bakışlar vardı, üstlerinde balıklar yüzüyorsa oh olsundu. Bertrand şöyle dedi: "Hiç tahminiz var mı? Kısa yoldan eve gitmiştir, diye umalım bari. Yeterince parası var mıydı?" Joachim sorudan alındığını hissetti, soruda doktorların sorgulayıcı ilgisizliğinden bir şeyler vardı; şu Bertrand, hakkında gene neler düşünüyordu; tabii ki yanında parası vardı. Bertrand, hırçınlığını fark etmedi: "Buna rağmen galiba polise bildirmemiz gerekecek; kızın bir yerlerde yolunu şaşırması, ihtimal dışı değil." Tabii ki polise bildirmek lazımdı, Bertrand doğru söylüyordu, ama Joachim çekindiğini hissediyordu; Ruzena'yla ilişkisi sorgulanacaktı, önemsiz olduğunu söylese bile esrarengiz, akla hayale sığmaz çıkarımlardan korkuyordu. Ruzena'yla ilişkisini affedilmez şekilde uzun zaman gizlemişti, belki Tanrı bundan polis yoluyla haberdar olmak istiyordu, belki bu da bir dizi sınamadan biriydi, üstelik polis karakolunun, ayak basmaktan her zamankinden çok ürperdiği Alexander Meydanı'ndaki konumundan ötürü durum daha da çetinleşiyordu. Yine de ayağa kalktı: "Polise gidiyorum." – "Olmaz, Pasenow, o işi ben hallederim; siz henüz fazlasıyla asabisiniz, ayrıca adamlar hemen, akla gelecek her dramın kokusunu alırlar." Joachim içten bir şükran duydu: "Evet, ama kolunuz…" – "Aman, boş ver, beni zaten taburcu ederler." – "Ama eşlik edeyim size." –

"İyi, umarım faytondan inince hiç olmazsa siz içeride beklersiniz." Bertrand yine şenlenmişti, Joachim kendini esenlikte hissediyordu. Arabadayken Bertrand'dan polisi Havel sahilini aramaya yönlendirmesini rica etti. "Peki, Pasenow, ama bence Ruzena çoktan Bohemya'ya varmıştır; yazık ki oradaki yuvasının adını bilmiyorsunuz, ama merak etmeyin, buluruz." Ruzena'nın memleketini, hatta soyadını bile bilmediği için bu kez Joachim şaşırdı. Kız çok defa ona bu adları telaffuz ettirerek eğlenmiş, ama o pek beceremememiş, yabancı kelimeleri aklında tutamamıştı. Şimdi dikkatini çekiyordu, aslında bilmek de aklında tutmak da istememişti hiç, hatta bu zararsız adlardan neredeyse biraz korkmuştu dense yeriydi.

Bertrand'a polis karakolunun koridorlarında eşlik etti; bir makamın kapısında beklemesi gerekti. Bertrand biraz sonra döndü: "Biliyorlarmış." Bir kâğıttaki Çekçe yer adını gösterdi. "Onlara Havel sahilini işaret ettiniz mi?" Elbette etmişti: "Fakat sizin, sevgili Pasenow, bu akşam nahoş bir göreviniz var, kolumdan ötürü maalesef ben üstlenemeyeceğim. Sivil giyinip gece mekânlarını biraz araştıracaksınız. Polisi bu işe yönlendirmek istemedim; onun için daha vaktimiz var; yoksa cânım Ruzena'yı bir mekânın orta yerinde tutuklayıverirler." Joachim bu kadar basmakalıp ve iğrenç bir ihtimali düşünmemişti; şu Bertrand yok muydu, mide bulandırıcı bir kinikti. Bertrand'a baktı: Bildikleri daha mı çoktu? Margarete'nin neler çekeceğini tek bilen Mephisto'ydu. Bertrand ise hiçbir şey çaktırmıyordu. Boyun eğip Bertrand'ın emrini sınav diye üstlenmekten başka çaresi yoktu.

Alçaltıcı yola ayak basmış, garsonlara, barmen kadınlara sorular sormuş, Jäger gazinosunda Ruzena'yı görmediklerini söylediklerinde içi rahatlamıştı. Fakat merdivende şişman konsomatrislerden birine rastladı: "Senin hatunu arıyorsun galiba, ufaklık; elinden mi kaçtı? Hadi, benle gel, başkasını

bulalım." Ruzena'yla ilişkisini bu nereden biliyordu? Ruzena'ya rastlamış olması mümkündü, yine de onu sorgulamaktan tiksindi, yanından koşarak geçip sonraki mekâna girdi; büfedeki kadın, evet, dedi, buraya gelmişti, dün veya önceki gündü, daha fazlasını bilmiyordu, belki tuvaletçi kadın bilgi verebilirdi. Istıraplı yolunu sürdürmesi, ikide bir utana sıkıla büfeye, tuvaletçi kadına sorması, onu gördüler mi, görmediler mi, tuvalete geldi mi, hiç bir erkekle çıktı mı, çok bitik mi görünüyordu, öğrenmesi gerekiyordu: "Hepimiz eve gitmesi için ikna etmeye çalıştık; bu haldeki bir kadın mekânın yüzünü ağartmaz, ama o kenara oturup sustu." Bu kişilerin bazıları Joachim'e doğrudan doğruya "teğmenim" diye hitap edince içinde şüphe belirmişti, Ruzena bunların hepsini aşkına sırdaş etmiş, aşkını bunlara ifşa etmişti, sürekli yönlendirildiği de özellikle tuvaletçi kadınlar oluyordu.

Aradığını da orada buldu. Bir banyonun köşesinde, gaz lambası ışığında, oturduğu yerde uyumuş kalmıştı, kendisinden aldığı yüzüğü taktığı eli lavabonun nemli mermer tezgâhında yumuşak yumuşak duruyordu. Topuklu ayakkabılarının düğmelerini açmıştı, iliği açılmış ayakkabı parçası elbisenin altından bakan ayaktan biçimsizce aşağı sarkıyor, gri astarı gösteriyordu. Şapkası biraz geri kaymış, iğneleriyle saç modelini de yanında sürüklemişti. Joachim çekip gitmeyi çok isterdi; kadın sarhoşmuş izlenimi bırakıyordu. Eline dokundu; Ruzena zor zahmet gözlerini açtı; kendisini tanıyınca da tekrar kapattı. "Ruzena, gitmemiz gerek." Kadın, gözleri kapalı, başını iki yana salladı. Joachim çaresiz, karşısında dikiliyordu. Tuvaletçi kadın onu, "İçten bir öpücük verin," diye yüreklendirdi. "Olmaz!" diye kaygıyla bağıran Ruzena ayağa fırladı, kapıdan çıkacaktı. Açık durumdaki sarkan ayakkabısına takıldı, Joachim onu alıkoydu. Tuvaletçi kadın, "Hanfendiciğim, şu ayakkabılarla, şu saçlarla dışarı çıkacak değilsiniz ya," diye rica etti, "teğmenimin size kötülük edeceği yok." – "Bırakın, dışarı salın, diyorum…" diye ateş püsküren Ruzena, Joachim'in yüzüne de: "Bitti, bilin

artık, bitti!" dedi. Nefesi çürük çürük, uyku kokuyordu. Ne var ki Joachim yolundan çekilmedi; bunun üstüne Ruzena arkasını döndü, tuvaletin kapısını çat diye açıp içeriden sürgüledi. "Bitti," diye haykırıyordu, "söyleyin ona, gitsin, bitti!" Joachim lavabonun yanındaki sandalyeye çökmüştü; düşüncelerini toplamaktan âciz, tek bildiği, bunun da Tanrı'nın yazdığı sınavlardan olduğuydu, lavabonun durduğu masanın yarı açık, kahverengi çekmecesine baktı, tuvaletçi kadının eşyaları, havlular, bir tirbuşon, bir de elbise fırçası renk cümbüşü içinde karmakarışık içine tıkılmıştı. Ruzena'nın, "Gitti mi?" diyen sesini işitti. "Ruzena, çık dışarı," diye rica etti. "Hanfendiciğim, çıkın dışarı," diye rica eden bu kez tuvaletçiydi, "burası kadınlar tuvaleti, teğmenim burada kalamaz." Ruzena'nın cevabıysa, "Gitsin" oldu. Joachim bir kez daha, "Ruzena, hadi çıksana, lütfen," diye yalvardı, sürgülü kapısının ardındaki Ruzena ise çıt çıkarmadı. Tuvaletçi, Joachim'i kolundan çekip sofaya çıkardı, kulağına, "Teğmenimi duymazsa çıkacaktır. Teğmenim aşağıda bekleyebilir," diye fısıldadı. Joachim tuvaletçi kadını dinledi, yan binanın gölgesinde belki bir saat bekledi. Sonra Ruzena göründü; yanında şişman, sakallı, pufla gibi bir adam yalpalıyordu. Ruzena tuhaf, donuk ve kötücül bir gülümseyişle dikkatli dikkatli etrafa bakındı, sonra da adam bir faytona el etti ve oradan uzaklaştılar. Joachim kustu kusacaktı; vücudunu eve sürükledi, eve nasıl geldiğinden haberi yoktu, içini en çok sıkan belki de, Ruzena yıkanmadığı ve uykulu uykulu koktuğu için asıl acınacak kişinin şişman adam olduğuydu. Silah hâlâ komodinde duruyordu; inceledi, iki mermi eksikti. Silah, kavuşuk ellerinde, duaya başladı: "Tanrım, ağabeyim gibi beni de al, ona merhamet ettin, bana da et." Fakat sonra vasiyetnamesini hazırlaması gerektiği geldi hatırına; Ruzena'yı da geçim yoksunu bırakamazdı, yoksa ne denli anlaşılmaz olsalar da kendisine ettiklerinin hepsinde haklı çıkardı. Kâğıt kalem aradı. Sabah, pek bir şey yazılmamış kâğıdın üstünde uyuyakalmış durumda karşıladı onu.

Ruzena'yla yaşadığını gizledi, Bertrand'dan utanıyor, ona zafer tattırmak istemiyordu, yalandan tiksinmesine rağmen kadına dairesinde rastladığını anlattı. Bertrand, "O da iyi," dedi, "polise haber verdiniz mi? Başına dert açmasınlar." Joachim bunu elbette düşünmemişti, Bertrand uygun bir mesajla polise ulak yolladı. "Üç gündür nerelerdeymiş peki?" – "Söylemiyor." – "O da iyi." Bu kayıtsızlık ve nesnellik sinir bozucuydu; kendisi canına neredeyse kıyacakken bunun tek dediği, o da iyiydi. Ama canına kıymamıştı, çünkü Ruzena'ya bakması lazımdı, bunun için de Bertrand'ın tavsiyesini gerekseyordu. "Dinleyin, Bertrand, galiba çiftlik işlerini devralmam gerekecek; başta, işe ve uğraşa muhtaç Ruzena'ya bir dükkân veya benzeri bir şey ayarlamayı düşündüm…" – "Hım," dedi Bertrand. – " ama pek olacak iş değil. Ben de ona bir miktar para bağlayayım, dedim. Nasıl yapsak?" – "Parayı havale edersiniz. Ama iyisi mi belirli süreliğine emekliye bağlayın; yoksa parayı hemencecik çarçur eder." – "Tamam, ama onu nasıl yapacağız?" – "Şöyle söyleyeyim, sizin için elbette yapmak isterdim ama avukatıma hallettirsek daha iyi olur. Yarına veya öbürkü güne buluşma ayarlayalım. Öte yandan, berbat görünüyorsunuz, azizim." Joachim, hiç fark etmez, dedi. Bertrand hafif bir iyi kalplilikle, "Peki, sizi bu kadar paralayan nedir? Bu kadar dert etmeyin kendinize," dedi. Joachim içinden, alaycı densizlikleri ve dudakları etrafındaki şu alaycı çizgi nefret uyandırıcı, diye geçirdi, Ruzena'nın açıklanamaz tavrı ile güvensizliğinin ardında Bertrand'ın entrikaları ve Ruzena'yı manasızca davranmaya iten adi bir bağlantı olduğuna dair şüphesi uzaktan uzağa yeniden belirdi. Şişman adamla bir ölçüde Bertrand'ı da aldatışının küçük tatminkârlığı da vardı. Dün akşam içini kaplayan tiksinti yine başgösterdi. Ne çirkefe bulanmıştı. Dışarıda güz yağmuru camlardan aşağı akıyordu. Borsig civarındaki binalar yağmurun sürüklediği isten kararmış olmalıydı, kaldırım taşları ve fabrikanın kapısından bakınca görülebilen avlusu simsiyahtı, siyah ve parıldayan bir

çamur deryası. Yağmurun uzun kırmızı bacaların uçlarından aşağı savurduğu dumanın kokusunu aldı: Çürük, uykulu, kükürtlü kokuyordu. İşte çirkef; şişman adam da, Ruzena da, Bertrand da hep oraya aitti; gaz lambaları ve tuvaletleriyle gece mekânlarına benziyordu hepsi. Gün, geceye dönmüştü, gece de güne. Aklına karabasan sözü geldi, fakat düşününce pek bir şey tasavvur edemedi. Akbasan da var mıydı ki? "Bakire nurani varlık" sözünü işitti. Evet, karabasanın zıddı buydu. Şimdi yine Elisabeth'i görüyordu, diğer herkesten farklıydı, bütün çirkefin üstünde gümüş bulutta süzülüyordu. Belki de bunu Elisabeth'in odasındaki beyaz oya bulutlarını görüp de uykusunu seyretmek istediğinde sezmişti. Yakında annesiyle gelecek, yeni eve taşınacaktı. Orada tuvalet odalarının da olması tuhaftı; bunu düşünmeyi Tanrı'ya küfür gibi duyumsadı. Bununla birlikte Bertrand'ın burada, dalgalı sarı saçlarıyla beyaz bir odada genç bir kız gibi yatması da küfürde daha aşağı kalmıyordu. İşte karanlık, hakiki özünü böyle saklar, sırrını kimselere kaptırmaz. Ne var ki Bertrand endişeli bir cana yakınlıkla devam etti: "Öyle perişan duruyorsunuz ki, Pasenow, sizi tatile yollamak gerek, – biraz seyahat size de iyi gelirdi. Kafanız dağılırdı." Joachim, beni uzaklaştırmak istiyor, diye düşündü; Ruzena'da işe yaradı, şimdi de Elisabeth'i mahvetmek istiyor. "Hayır," dedi, "şu an gidemem…" Bertrand bir süre sustu, sonra sanki Joachim'in şüphesini sezmiş de Elisabeth'le ilgili kötü niyetlerini şimdi kendisi ele vermeliymiş gibi yapıp şunu sordu: "Baddensen hanımefendiler Berlin'e vardılar mı?" Bertrand hâlâ ilgili ilgili, hatta neredeyse apaydınlık gülümsüyordu, Joachim ise alışılmadık bir haşinlikle kestirip attı: "Hanımefendiler Lestow'daki ikametlerini biraz daha uzatacaklar galiba." Artık hayatta kalması gerektiğini, kendi kabahatiyle birinin yazgısı daha felakete sürüklenip de Bertrand'ın pençesine düşmesin diye bunun son şövalyelik görevi olduğunu biliyordu; Bertrand ise veda kabilinden şunları söylemekle yetindi: "Öyleyse avukatıma haber edeyim…

Ruzena meselesi hallolunca siz de tatile çıkarsınız. Gerçekten ihtiyacınız var." Joachim artık hiç karşılık vermedi; kararını vermişti, zihni ağır düşüncelerle dolu, oradan ayrıldı. Bu tür düşünceleri uyandıran hep Bertrand'dı. Joachim von Pasenow'un bu fikirleri kovmak için kendine adeta yönetmelik gereği yaptığı küçük hamleyle sanki birden Helmuth elinden tutmuş gibi oldu, sanki Helmuth ona bir daha yolu göstermek, onu geleneğe ve dakikliğe geri döndürmek, gözlerini yeniden açmak istiyordu. Dünkü polis karakolu gezisi galiba pek başarılı olmayan Bertrand'ın o gün yine ateşlenmesini ise Joachim von Pasenow fark etmedi.

Babasının hasta döşeğinden gelen haberlerdeki kederli ton değişmemişti. Adam kimseyi tanımaz olmuş, bitki hayatı yaşıyordu. Joachim kendini Stolpin'e artık hiç tehlikeye girmeden her mektubun yollanabileceği gibi çirkin ama hoş bir hayal kurarken yakaladı, ulağın çantayla odaya girişini, ihtiyarın da eline geçen mektupları anlamadan, aralarında nişan davetiyesi bile bulunsa anlamaksızın elinden düşürüşünü tasavvur ediyordu. Bu da içine bir tür rahatlama ve gelecek için belli belirsiz bir ümit verdi.

Ruzena'yı bazen görev dönüşü dairesinde bulmayışını aklı almasa bile onu tekrar görme ihtimali içini kaygıyla dolduruyordu. Bununla birlikte artık günbegün ondan haber bekliyordu, çünkü emeklilik meselesini Bertrand'ın avukatıyla hal yoluna koymuştu ve Ruzena'ya da çoktan haber gittiğini kabul etmek zorundaydı. Fakat onun yerine avukattan, hediyenin kabul edilmediğini bildiren bir yazı geldi. Bu kadarına da pesti; Ruzena'nın yanına gitmek üzere yola koyuldu: bina, merdivenler, daire, hepsi içini feci bir sıkıntıyla, hatta neredeyse kaygı dolu bir özlemle dolduruyordu. Yine sürgülü bir kapıyla karşılaşmak zorunda kalacağından, belki de temizlikçi kadının teki tarafından baştan savılacağından korktu, bir hanımefendinin

odasına dalmaya yüreği ne kadar elvermese de bir tek, evde mi diye sordu, kapıyı çalıp içeri girdi. Oda da, Ruzena da darmadağınık, düzensiz bir durumdaydı, Tatarlar gibi, bakımsız duruyordu. Ruzena kanepeye yatmıştı, sanki geleceğini biliyormuş gibi reddedici ve yorgun bir el hareketi yaptı. Dilini sürüye sürüye, "Hiçbir hediyeni almam. Yüzüğü saklıyorum, hatıra," dedi. Joachim hiç merhamet duymadı; daha merdivendeyken aslında neyle suçlandığını hiç anlamadığını açıklama niyeti güderken şu an bir tek öfkeliydi; olup bitenlerde tek gördüğü, inattan ibaretti. Yine de, "Ruzena, aslında ne oldu, bilmiyorum..." dedi. Kadın müstehzi, güldü, Joachim'in kendisine fenalık ve haksızlık eden inat ve güvenilmezlikten duyduğu öfke, yeniden başgösterdi. Hayır, onu ikna etmek istemenin manası yoktu, hal böyle olunca da kaderini kısmen olsun güvencede bilememenin dayanılmaz bir düşünce olduğunu söyledi, onu da ister birlikte olsunlar ister olmasınlar çoktan hallederdi, şimdi olması daha kolayına gelecekti, çünkü -bunu kasten ekledi- artık çiftliği devralmak zorundaydı, dolayısıyla parasını daha rahat harcayabilecekti. Ruzena, "İyi birisin," dedi, "bir tek, arkadaşın kötü." Sonuçta Joachim'in zihninin derinlerinde yatan kanaati de böyleydi, ama kabullenmek istemediğinden, "Bertrand niye kötü bir arkadaş olacakmış ki?" demekle yetindi. "Kötü söz," diye karşılık verdi Ruzena. Bertrand'a Ruzena'yla beraber cephe almak çekici görünüyordu, ama sakın bu da şeytanın ayartması ve Bertrand'ın entrikası olmasındı? Anlaşılan Ruzena hissetmişti, çünkü, "Ona karşı dikkatli olman gerek," dedi. Joachim de, "Kusurlarını biliyorum," dedi. Ruzena kanepede doğrulmuştu, artık yan yana oturuyorlardı. "Sen zavallı, iyi yürekli bir adamsın, insanlar ne kadar kötü olabilir, bilemezsin." Joachim onu temin etti, gayet iyi bilirdi, onu aldatmak o kadar kolay değildi. Böylelikle bir süre adını vermeden Bertrand hakkında konuştular, konuşmayı kesmek de istemediklerinden sözlerinin arasından sızan yavan hüzün gitgide kabarıp kelimeler de içinde boğu-

lana ve Ruzena'nın gözyaşlarıyla birleşerek gitgide genişleyip yavaşlayan bir sel haline dönüşene dek konudan ayrılmadılar. Joachim'in de gözlerinde yaşlar vardı. Birbirlerinden artık medet umamayacaklarını fark ettiklerinden ikisi de çaresiz, varlıklarının manasızlığına teslim olmuşlardı. Bakışmaya bile cesaretleri yoktu, nihayet Joachim'in gamlı sesi kısık kısık, "Rica ederim, Ruzena, hiç yoksa parayı al," dedi. Kadın hiç cevap vermedi, ama elini kavramıştı. Joachim onu öpmek için üstüne eğilince başını eğdi, dolayısıyla Joachim'in dudakları firketelerinin arasına kondu. "Git artık," dedi, "çabuk git." Joachim de içi çoktan kararan odayı sessizce terk etti.

Avukata hediye belgesinin yeniden düzenlenmesi için haber verdi; Ruzena bu kez galiba kabul edecekti. Ama Ruzena'yla vedalaşmalarındaki yumuşaklık yok muydu, kadının akıl almaz davranışının daha önce verdiği umarsız öfkeden daha şiddetli sıkıyordu içini. Hâlâ da anlaşılmaz ve korkunçtu. Ruzena'yla ilgili düşünceleri boğuk bir özlemle doluydu, askerî lisedeki ilk dönemlerinde baba ocağı ile annesini düşünürken kapıldığı o iğrenç sıla hasretiyle doluydu. O şişko mu yanındaydı şu an? Babasının Ruzena'nın başını ağrıttığı şakaları geldi hatırına, işte burada da babasının lanetini görüyordu, kendisi hasta ve çaresizdi ama vekilini yollamıştı işte. Evet, babasının lanetini Tanrı infaz ediyordu, yapılması gereken, boyun eğmekti.

Bazen Ruzena'yı tekrar bulmak için zayıf bir girişimde bulunuyordu; ama dairesinden birkaç sokak uzaktayken hep gerisin geri dönüyor veya başka yola sapıyor, işçi semtine veya Alexander Meydanı kalabalığına düşüyordu, hatta bir defasında Küstrin İstasyonu'na kadar gitmişti. Geçenlerde ağ, kördüğüm olmuş, tüm ipler elinden kayıvermişti. Tek tutunacak dalı, en azından emeklilik meselesinin yoluna girmesiydi, Bertrand'ın avukatının yanında çok vakit geçiriyordu, aslında teknik açıdan gerekenden bile çoktu. Fakat orada harcadığı saatler bir tür rahatlama veriyordu, bu uzun boylu, içerikçe

de biraz zayıf ziyaretler avukatın pek hoşuna gitmese ve Joachim Bertrand'ın vekilinden öğrenmeyi umduklarının hiçbirini öğrenemese de avukat zarif müvekkilinin yarı nesnel ve adeta şahsi sorularını ciddiye almaktan imtina etmedi, ayrıca müvekkiline gerçi biraz doktorlarınkini andıran, fakat buna rağmen Joachim'e iyi gelen mesleki özeni de gösterdi. Avukat ketum biriydi, Bertrand'ın hukuki vekili olmasına rağmen sakalsızdı ve İngilizlere benziyordu. Ruzena'nın kabul beyanı epey gecikmeyle sonunda gelince dedi ki: "Peki, beyan elimizde artık. Fakat, Herr von Pasenow, bana kalsa parayı çekecek hanımefendiye emekli maaşı yerine ilgili sermayeyi çekme hakkı tanımanızı da salık verirdim." Joachim, "Tamam," diye lafa girdi, "ama Herr von Bertrand'la emeklilik diye konuşmuştuk, çünkü…" "Sebeplerinizi biliyorum, Herr von Pasenow; ayrıca -ifademi bağışlayın- öküzü boynuzundan yakalamayı pek sevmediğinizi de biliyorum; fakat benim önerim iki tarafın da çıkarına: hanımefendi için icabında emeklilikten daha iyi bir yaşam temeli sunacak iyi bir miktar para, sizin içinse sıradışı bir çözüm." Joachim biraz çaresiz kalmıştı; istediği, sıradışı bir çözüm müydü ki? Avukat çaresizliğini fark etti: "Meselenin şahsi yanına değinecek olursam tecrübelerimin bana öğrettiği şudur ki tercih edilecek çözüm daima eski ilişkiyi namevcut görmeyi mümkün kılanıdır," Joachim başını kaldırdı, "evet, namevcut, Herr von Pasenow. Gelenek galiba hep en iyi kılavuz." Namevcut sözü hatırından çıkmıyordu. İşin tuhaf tarafı Bertrand'ın, kendi görüşünü vekili ağzından değiştirip artık duygu geleneğini bile tanıyor oluşuydu. Neden yapıyordu bunu? Avukat ayrıca şunları da söyledi: "Şu halde meseleyi bu doğrultuda da düşünün, Herr von Pasenow; üstelik sizin pozisyonunuzda sermayeden feragat de bir rol oynamıyor." Evet, onun pozisyonunda; Joachim'in memleket duygusu yine sıcak ve sakinleştirici bir şekilde yükseldi. Avukatın ofisinden bu kez gayet iyi bir hissiyatla çıktı, hani neredeyse maneviyatının yükselip güçlendiği söylenebilirdi.

Gerçi yolu henüz tüm berraklığıyla görmüyordu, çünkü bu şehrin üstüne atılmış görünen görünmezlik ağı aklını hâlâ karıştırıyordu, aklın havsalanın almadığı ve yitip gitmemiş boğuk Ruzena özlemini içeriksizleştiren tüm görünmezlikler böyleydi, buna rağmen içini yeni ve kaygılarla dolu bir içerikle dolduruyorlardı, fakat onu Ruzena'yla ve kentlilik dünyasıyla öyle yeni, öyle gerçekdışı bir şekilde bağlıyorlardı ki sahte aydınlık ağı, etrafına gerilen ve karmakarışıklığında tehdidin pusuya yattığı bir kaygı ağına dönüşüyordu, şimdi kendi dünyası olmayan kentliliğe geri dönüşüyle Elisabeth de ağa yakalanacaktı, masum ve dokunulmamış kadın, şeytanilik ve akıl almazlıkla yakalanıp bağlanacaktı, Joachim'in suçu yüzünden bağlanacaktı, kendisini kötücülün görünmez sarmalayışından kurtaramayan Joachim yüzünden bunun içine çekilecekti: işte böylelikle aydınlığın karanlıkla karışımı hâlâ tehdidini sürdürüyordu, ne kadar görünmez ve çok uzaklarda olsa da, ne kadar gevşek ve belirsiz olsa da babasının annesinin evinde hizmetçilerle kırıştırması kadar pisti. Fakat tüm bunlara rağmen avukatın yazıhanesinden çıkarken dönümü hissediyordu, zira Bertrand sanki kendi vekilinin ağzından kendini yalanla cezalandırmıştı: Bertrand'dı o, Bertrand'dı onu görünmezlik, akıl almazlık ağına çekmek isteyen, işte şimdi de kendi vekili bir Pasenow'un pozisyonunun farklı olduğunu bizzat itiraf etmek zorunda kalmıştı, insan bütün o gürültü patırtıyı namevcut saymaya görsün, kentin ve curcunasının da dışında kalırdı. Evet, Bertrand bunu ona vekili yoluyla söylemişti, işte kötülük sonunda kendi kendini böyle lağveder, kötülük de babasının ağzıyla babasının lanetlediği kimsenin yok edilişini ve namevcutluğunu talep eden Tanrı'nın iradesine boyun eğmiştir. Kötülük yenilgiyi kabul eder, Joachim Elisabeth'ten apaçık vazgeçmese de baba buyruğuna itaat etmesi talimatını bizzat verecektir. Joachim ayrıca Bertrand'ın tavsiyesine başvurmadan avukatı sermaye ödemesine yetkilendirme kararı verdi.

Baronun ailesinin gelişinden haber alınca gene Bertrand'a sormadan tören üniformasını giyip yeni eldivenlerini taktı ve baron ile baronesi görmeyi umduğu bir saatte yanlarına gitti. Hemen yeni evi göstermek istediler, fakat barondan, önce, özel görüşme rica etti, baron onunla birlikte bir odaya çekilince hızlı bir hareketle nizami duruşa geçti, üstünün karşısındaymış gibi dimdik durup Elisabeth'i babasından istedi. Baron, "Çok memnun oldum, şeref duydum, sevgili Pasenow," deyip baronesi odaya çağırdı. Barones, "Ah, bekliyordum, anneler pek çok şeyi görürler," deyip mendiliyle gözlerini kuruladı. Evet, oğulları olmasını çok arzularlar, ondan iyisini de düşünemezlerdi, ayrıca çocuklarını mutlu etmek için elinden geleni yapacağına emindiler. Evet, diye erkekçe yanıtladı, yapacaktı. Baron, elini tutmuştu: Şimdi her şeyden önce çocuklarıyla konuşmalıydılar; gayet anlaşılır bir şeydi. Joachim, anladığını söyledi; bunun üzerine bir çeyrek saat daha yarı resmî yarı teklifsiz bir sohbette bulundular, sohbetin seyrinde Joachim, Bertrand'ın yaralandığını anmadan edemedi; sonra da yeni evi veya Elisabeth'i görmeden kısa yollu vedalaştı, ama pek önemi yoktu, çünkü ömrü boyunca bunları yapmaya vakti olacaktı.

Kızın evet cevabını hararetle beklemeyişi ve bekleme süresini kısaltmak için kendisini sıkıştıran bir şeyin olmayışı onun da dikkatini çekti, hatta bazen gelecekteki hayatını hiç tasavvur edemeyişine şaşıyordu: Gerçi beyaz fildişi tutacaklı bir bastona dayanarak çiftlik avlusunun ortasında, Elisabeth'in yanında durduğunu görüyor, fakat daha ayrıntılı düşününce, yanına Bertrand'ın resmi yerleşiyordu. Ona nişan haberini vermek kolay olmayacak; sonuçta olayın, aleyhine geliştiği ve Elisabeth'in korunması gereken kişi Bertrand'dı, aslına bakılırsa biraz ihanete de benziyordu, çünkü Elisabeth'i onun eline bir ölçüde daha önce de bırakmıştı. Bertrand başka türlüsünü hak etmese de ona bu acıyı çektirmek yine de hoşnutsuzluk vericiydi. Elbette bu nişanı geciktirmeye bahane

olamazdı; ama birden öyle geldi ki sanki Bertrand'a önden haber verilmezse nişan falan olmayacaktı. Bertrand'ı hâlâ göz önünde tutmaya mecburdu, ama günlerdir sanki tüm yükümlülüklerinden kurtulmuş gibi büsbütün unutmuş olmasını aklı almıyordu. Oysa Bertrand muhtemelen hâlâ hastaydı; kliniğe gitti. Bertrand gerçekten de hâlâ oradaydı; ameliyata girmesi gerekmişti; Joachim hastayı bu denli ihmal edebilmiş olmasına içtenlikle üzüldü, şimdi yakındaki büyük olayı anlatmaya koyulması ilgi göstermekte işlediği kusurun bir tür özrü olacaktı: "Fakat, sevgili Bertrand, şahsi işlerimle biteviye canınızı sıkamam." Bertrand gülümsedi, gülümseyişinde doktorların veya kadınların şefkatinden bir şeyler vardı: "Hadisene, Pasenow, o kadar dert değil; dinlemekten hoşlanıyorum." Joachim de Elisabeth'i istediğini anlattı. "Evet der mi, bilmem. Gelgelelim ne kadar ümit etsem de hayır diyeceğinden korkuyorum, çünkü sizin de büyük kısmını birlikte yaşadığınız son ayların tüm o korkunç karmaşasında çaresizce kenara itildiğimi hissedeceğim, oysa yanında, özgürlüğe giden yolu tekrar bulmayı umuyorum." Bertrand yine gülümsedi: "Biliyor musunuz, Pasenow, söylemesi harika ama ben olsam sizinle sırf bu yüzden evlenmezdim; ama korkmanıza gerek yok, eminim, yakında tebrikleri almaya başlarsınız." Ne iğrenç bir kinizm; bu adam gerçekten kötü bir arkadaş, şimdi kıskançlık ve hayal kırıklığı gibi hafifletici sebepleri olduğunu kabul etme mecburiyeti olsa bile arkadaş falan değil. Joachim de kinik sözlere aldırmayıp zihnindeki düşüncelere geri döndü ve "Hayır dersə ne yapayım?" diye rica etti. Bertrand da duymak istediği cevabı verdi: "Hayır demeyecek." Bunu öylesine kesin ve emin söylemişti ki Joachim yine Bertrand'ın sık sık bahşettiği o esenlik hissini duydu. Elisabeth'in kendisiyle, şüpheli olanla yetinip kesin ve güvenilir liderden vazgeçmek zorunda kalışı gözüne yine adaletsiz göründü. İçinden bir ses de sanki onu onamak ister gibi, "Kraliyet üniformalı arkadaşlar," dedi. Aniden Bertrand'ı karşısında binbaşı olarak gördü. Fakat on-

daki bu iyimserlik nedendi? Elisabeth'in hayır demeyeceğini nasıl bilebilirdi? Konuşurken neden öyle alaycı gülümsüyordu? Bu adamın bildiği neydi? Ona sırrını açtığına üzüldü.

Bertrand'ın alaycı gülümsemesi, daha doğrusu bilmiş bilmiş gülümsemesi için gerçekten de pek çok sebebi vardı; fakat yine de iyiliksever bir gülümseyişten ibaretti.

Elisabeth onu önceki gün kısa bir ziyarete gitmişti. Kliniğe uğramış, onu görüşme odasına çağırtmıştı. O da sancılarına rağmen hemen aşağı inmişti. Tuhaf bir ziyaretti, adaba uymadığı kesindi; bununla birlikte Elisabeth adap kuralını çiğneyişine hiç kılıf falan bulma zahmetine girmedi; heyecanı ortadaydı, lafı dolandırmadan, "Joachim beni istemiş," dedi.

"Seviyorsanız dert değil."

"Sevmiyorum."

"O zaman da dert değil, çünkü sepetlersiniz gider."

"Yani bana destek çıkmayacaksınız?"

"Elisabeth, korkarım, onu yapacak kimse yok."

"Sanmıştım ki siz çıkabilirsiniz."

"Sizi bir daha görmek istememiştim."

"Bana dostluk duymuyor musunuz?"

"Bilmem, Elisabeth."

"Joachim beni seviyor."

"Sevgi için maalesef belli bir zekâ, neredeyse bilgelik de lazımdır. Yani bu sevgiden biraz şüphelenmeme müsaade ediniz. Sizi daha önce de uyardım."

"Kötü bir arkadaşsınız."

"Hayır, ama bazı anlar vardır, mutlaka samimi olmak gerekir."

"Sevemeyecek kadar aptal olabilen var mıdır?"

"Demin söyledim."

"Belki ben de çok aptalımdır..."

"Dinleyin, Elisabeth, böylesi mülahazalarla uğraşmayalım, bunlar yaşam hakkında karar vermeye yarayacak saikler değildir."

"Belki seviyorumdur onu... bu evliliği düşünmekten hoşnutsuzluk duymadığım bir zaman da oldu." Elisabeth bu küçük görüşme odasına konan geniş hasta koltuğunda oturuyor, yere bakıyordu.

"Niye geldiniz, Elisabeth? Kimsenin veremeyeceği bir tavsiyeye ihtiyaç duyduğunuzdan değil herhalde?"

"Bana yardım etmek istemiyorsunuz."

"Yanınızdan kaçılmasına tahammülünüz yok diye geldiniz."

"Ben çok ciddiyim... İşi hafife almayın... öylesine ciddiyim ki bana yine fena şeyler söylemeye çalışabilirsiniz. Yanınızda bir tür şefkat bulurum sanmıştım..."

"Benimse size doğruları söylemem lazım. İşte bu yüzden söylemek zorundayım. Geldiniz, çünkü benim belli ölçüde dünyanızın dışında bir yerlerde durduğumu hissediyorsunuz, çünkü oralarda seviyorum, sevmiyorum gibi basmakalıp bir alternatifin yanısıra üçüncü bir merci daha olabilir sanıyorsunuz."

"Belki öyledir; bilemiyorum."

"Geldiniz, çünkü sizi sevdiğimi biliyorsunuz -size zaten yeterince açık söylemiştim, çünkü biraz abes sevme şeklimin beni nereye götüreceğini göstermek istiyorsunuz," ona yandan baktı, "belki de yabancılık hangi hızla tanışlığa dönüşebilir, sınamak istiyorsunuz..."

"Doğru değil!"

"Samimi olalım, Elisabeth, buradaki mesele sizin için de, be-

nim için de benimle evlenip evlenmeyeceğiniz. Daha doğrusu, beni sevip sevmediğiniz."

"Herr von Bertrand, durumu nasıl böyle istismar edersiniz!"

"Evet, onu söylememeniz lazımdı, çünkü durumun bu olmadığını gayet iyi biliyorsunuz. Hayati bir kararla karşı karşıyasınız, yani gelenekselliklere kapılamazsınız. Elbette tek mesele kadın adamı sevgili olarak mı istiyor meselesidir, yoksa birlikte yuva kurmak isteyip istememeleri değil. Joachim'e yakıştıramadığım bir şey varsa, tek önemli konuyu sizinle netleştirmeyip şu isteme meselesiyle ebeveyniniz katında sizi aşağılamış oluşudur. Dikkat edin, ardından bir de diz çökme gelecek."

"Bana yine eziyet etmek istiyorsunuz. Keşke buraya gelmeseydim."

"Evet, keşke gelmeseydiniz, çünkü sizi bir daha görmek istemiyordum, ama gelmek zorundaydın, çünkü sen beni…"

Kız kulaklarını tıkadı.

"Daha doğrusu, uzaktan uzağa beni sevebileceğinizi sanıyorsunuz."

"Bana eziyet etmeyin artık; zaten yeterince eziyet görmedim mi?" Elleri şakaklarında, başı geriye eğilmiş ve gözleri kapalı, koltukta uzanıyordu; Lestow'da da hep böyle otururdu, alışıldığa doğru kayması Bertrand'ı gülümsetti, neredeyse şefkate getirdi. Arkasında duruyordu. Sargılı kolu sancıyor, onu çolpalaştırıyordu. Fakat aşağı eğilip dudaklarını dudaklarına değdirmeyi başardı. Kız sıçradı: "Çılgınlık."

"Hayır, yalnız, veda."

Kız, solgunluğu, yüzünün solgunluğundan aşağı kalmayan bir sesle dedi ki:

"Öpemezdiniz, siz olmazsınız…"

"Kim öpebilir, Elisabeth?"

"Beni sevmiyorsunuz..."

Bertrand odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Kolu sancıyor, ateşinin çıktığını hissediyordu. Kız haklıydı, delilikti. Birden döndü, burnunun dibinde dikiliyordu: kasıtlı olmasa da sesi tehditkâr geldi:

"Seni sevmiyor muymuşum?"

Kız kolları sarkmış, hareketsiz duruyordu, onun başını geriye eğmesine ses çıkarmadı. Bertrand yüzüne yaklaşıp tehditkâr sesiyle yineledi: "Sevmiyor muymuşum?" Elisabeth, onun, ağzını ısıracağı hissine kapıldı, fakat yalnız öpücük kondurmuştu. Dudaklarının donukluğu çözülüp anlaşılmaz biçimde gülümsemeye dönerken aşağı sarkan ellerinin tutukluğu dağıldı, duygularının gevşeyişiyle havaya kalkmışlar, Bertrand'ın omuzlarını bir daha hiç bırakmamak üzere sarmışlardı. O sıra Bertrand, "Dikkat edin, Elisabeth, orası yaralandığım yer," dedi.

Kız dehşetle elini çekti: "Affedersiniz." Sonrasındaysa gücünü yitirdi, koltuğa çöküverdi. Bertrand kolçakta oturuyordu, şapkasının iğnelerini çekti, sarı saçlarını okşadı. "Ne kadar güzelsin, seni ne kadar çok seviyorum." Kız susuyor, elini tutuşuna itiraz etmiyor, tekrar onun elindeki hummalı ateşi seziyordu, kendisine yaklaşınca yüzündeki harareti sezinledi. Adam kısık sesle, "seni seviyorum"u yineleyince, başını iki yana salladı ama dudaklarını ona teslim etti. Sonrasında nihayet ağlayabildi.

Bertrand koltuğun kolçağında oturuyor, saçlarını hafif hafif okşuyordu, dedi ki:

"Hasretini çekiyorum." Kız yumuşakça cevap verdi: "Hiç de bile."

"Hasretini çekiyorum."

Kız cevap vermedi, boşluğa baktı. Bertrand bir daha dokuma-

dı; ayağa kalkmıştı, bir kez daha, "Tarifsiz şekilde hasretini çekiyorum," dedi.

Kız bu kez gülümsedi: "Ve çekip gidiyorsun?"

"Evet."

Elisabeth inanmamış gibi, merakla başını kaldırdı; Bertrand yineledi: "Hayır, bir daha görüşmeyeceğiz."

Elisabeth hâlâ anlamıyordu. Bertrand gülümsedi:

"Kalkıp seni babandan istememi hayal edebiliyor musun? Söylediklerimin hepsini yalanlamamı? Sersefil bir komedi olurdu, son derece kaba bir hilebazlık."

Kız bir şekilde toparlandıysa da anlamıyordu.

"Peki, öyleyse neden? Neden...?"

"Senden sevgilim olmanı, benimle gelmeni rica edemem... elbette edebilirdim, sen de sonuçta gelirdin... belki romantizmden... belki benden artık gerçekten hoşlandığından... şimdi tabii... ah, sen..." Öpücüğe boğuldular, ama sonuçta senin için şeyden... aman, doğrudan söyleyelim, şu Joachim'le evlenmekten daha iyi bile olsa seni ters bir duruma sokamam."

Kız ona afallayarak baktı.

"Onunla evleneceğimi hâlâ düşünebiliyorsunuz demek?"

"Tabii; şunun şurası" -dayanılmaz gerilimden kaçışı eğlencede bulmak için saate baktı- "yirmi dakika öncesine dek ikimiz de düşünüyorduk. Bu fikir ya daha yirmi dakika önce dayanılmaz olmalıydı yahut şimdi de dayanılır bir fikirdir."

"Şu an şaka etmemelisiniz..." Kaygılıydı. "Yoksa ciddi misin?"

"Bilmem... insan, kendisi olunca, bilemiyor."

"Laf çeviriyorsun veya bana eziyet etmek hoşuna gidiyor. Kiniksiniz."

Bertrand ciddiyetle, "Seni kandırayım mı?"

"Belki kendini kandırırsın… çünkü belki sen… nedenini bilmiyorum… ama gerçek olmayan bir şey var… hayır, beni sevmiyorsun."

"Bencilimdir."

"Beni sevmiyorsun."

"Seviyorum."

Kız dosdoğru ve ciddiyetle baktı: "Yani Joachim'le evleneyim mi?"

"Sana yine de hayır diyemem."

Kız ellerini onun ellerinden kurtardı, uzun süre sessizce oturdu. Sonra ayağa kalktı, şapkasını aradı, iğneleri tutturdu: "Elveda, ben evleneceğim… belki kiniktir, ama senin şaşıracağın bir şey yok… belki ikimiz de kendimize işleyeceğimiz en ağır suçu işliyoruz… elveda."

"Elveda, Elisabeth, burada geçen saati unutma; Joachim'den aldığım tek öçtü… seni bir daha hiç unutamayacağım."

Kız elini onun yanağında gezdirdi. "Ateşin var," dedi, sonra da hızla odadan çıktı.

İşte bunlar yaşanmış, Bertrand da karşılığını ağır bir ateşli nöbetle ödemişti. Fakat gözüne, doğru ve iyi görünüyor, dün ile bugün arasına mesafe koyuyordu. Ve şu an burada, aynı binada -aynı mıydı?- karşısında oturan Joachim'i gene alışıldık iyilikseverliğiyle seyretmesini mümkün kılıyordu. Yok, grotesk olurdu. Nitekim şöyle dedi: "Tasalanmayın, Pasenow, evlilik limanına yanaşmaktasınız. Bol şans dilerim." Joachim yeniden, şövalyelikten uzak, kinik birisi, diye geçiriverdi içinden, yine de müteşekkirdi, rahatlamıştı. Belki babasının hatırası, belki sırf Bertrand'ın sunduğu manzaraydı, ama evlilik düşüncesi, tuhaftır, içinde beyaz giyimli rahibelerin fır döndüğü sessiz bir hasta odası resmiyle karışıyordu. Elisabeth narindi,

rahibemsiydi, gümüş bulutu içinde ak paktı, Joachim'in aklına Dresden'de gördüm sandığı bir asompsiyon, bir Meryem Ana tasviri geldi. Şapkasını askıdan aldı. Bertrand'ın, kendisini bu evliliğe zorladığını hissediyordu, böylelikle onu sivile çekip indirmek, onun yerine binbaşılığa terfi etme amacıyla üniformasını ve alaydaki yerini elinden almak istiyor gibi acayip bir fikre kapıldı; Bertrand vedalaşmak için elini uzattığında elinin ateşten ne kadar sıcak olduğunu fark etmedi. Bununla birlikte iyi sözlerinden ötürü teşekkür edip sırtında üniformasının uzun ceketi, dimdik, dört köşe, oradan ayrıldı. Bertrand merdivende mahmuzların hafif şangırdayışını da işitti, şu an düşündüğüyse Joachim'in aşağıda, görüşme odasının yanından geçtiğiydi.

İsteği kabul edilmişti. Ne var ki, yazıyordu baron, Elisabeth henüz resmî nişan kutlaması istemiyordu. Nihai adımı atmaktan bir miktar çekincesi vardı; ama Joachim ertesi akşam yemeğe bekleniyordu.

Henüz gerçek nişan sayılmasa, Joachim'e ne Elisabeth ne de müstakbel kayınpederi ile validesince rahat senli-benlilik teklif edilmese, hatta sofradaki konuşma tonu katı denecek seviyede olsa da ortada bir şenlik yemeği havası bulunduğu aşikârdı, özellikle de baron kadehine vurup aile dediğin şeyin kapalı bir bütünlük olduğunu ve çemberine yeni bir üyeyi kolay kolay kabul edemeyeceğini pek çok güzel sözle tasvir ettiğinde; fakat ilahi takdirle bu iş olduğunda bütün kalbini vererek olmalıydı ki aileyi bir arada tutan sevgi, aralarına yeni katılanı da kuşatsındı. Baronesin gözünde yaşlar vardı, kocası sevgiden bahsederken yufka yüreklilikle elini tuttu, Joachim'in içinde de burada keyfinin yerinde olacağına dair sıcak bir his vardı; aile ocağında, diye geçirdi içinden, aklına Kutsal Aile geldi. Evet, Bertrand olsa muhtemelen gülümser, baronun konuşmasıyla dalga geçerdi, ama böylesi bir alay ne

kadar bayağıydı. Bertrand'ın vaktiyle sofrada yaptığı konuşmayı oluşturan anlaşılmaz esprili imalar -üstünden ne kadar da zaman geçmişti- kesinlikle baronun sözlerinde işitilen içtenlikten daha çok saldırıya açıktı. Sonra herkes kadeh tokuşturdu, tiz sesler çıktı ve baron, "Geleceğe!" diye bağırdı.

Akşam yemeğinden sonra gençleri dertleşsinler diye yalnız bıraktılar. Üzerlerine barones ile Elisabeth'in işlediği oya örtülerinin iğnelendiği siyah ipek mobilyalı yeni döşenmiş müzik odasında oturuyorlardı, Joachim doğru sözleri ararken Elisabeth'in neredeyse neşeyle, "Demek benimle evlenmek istiyorsunuz, Joachim; iyice düşündünüz mü peki?" deyişini işitiyordu. Hanımefendilikten eser yoktu, diye düşündü, Bertrand konuşsa yeriydi. Fakat ne yapacaktı? Teklifte bulunmak için tek dizi üstüne çökse miydi? Şansı yaver gidiyordu, çünkü oturduğu tabure öyle alçaktı ki Elisabeth'e doğru dönecek olsa dizi zaten neredeyse yere değiyordu ve istendiği takdirde bu da diz çökme iması sayılabilecekti. Bu biraz mecburi pozisyonda bekleyip, "Umudum var mı?" dedi. Elisabeth cevap vermedi; Joachim ona doğru baktı; başını eğmişti, dudakları yarı kapalıydı. Şimdi yüzüne bakınca bir eve bir parça manzara yerleştirilebilmesini nahoş karşıladı; ah, korktuğu hatıraydı bu, güz ağaçları arasındaki öğleydi, uğrunda neredeyse baronun onayının daha uzun süre gelmemesini arzuladığı akıp giden resimdi. Çünkü kadının çehresindeki erkek kardeşten daha fenası, o çehreyi kaplayan, onu ele geçiren ve insanlıktan çıkarılmış çehreyi içine alan manzaraydı, öyle ki bulanıklaşıp akıp gidene sahip çıkmaya Helmuth'un kendi bile yardımcı olamayacaktı. Elisabeth, "Evlilik planını arkadaşınız Bertrand'la konuştunuz mu?" dedi. Hakikati çiğnemeden hayır cevabı verebilirdi. "Ama haberdardı?" Evet, diye yanıtladı Joachim, niyetini belli etmişti. "Peki, ne dedi?" Sadece şans dilemişti. "Ona çok bağlı mısınızdır, Joachim?" Joachim kızın konuşmasını, sesini rahatlatıcı buluyordu; manzara değil insani bir varlık karşısında oturduğunu fark ettiriyordu. Yine de rahatsızlık ve-

riciydi. Bertrand'dan istediği neydi? Nereye varmak istiyordu? Şu saatte Bertrand'dan konuşmak, bir sohbet konusu bulmak ferahlık sağlasa da bir şekilde yersizdi. Bu düşünceden kurtulamadığı, müstakbel karısıyla da tamamen samimi olma yükümlülüğü duyduğu için duraksayarak dedi ki: "Bilmem; aslında hep dostluğumuzun etkin tarafının o olduğu hissine kapılıyorum, ama onu ziyarete giden çoğunlukla ben oluyorum. Buna bağlılık denebilir mi, bilmem." – "Ondan tedirgin mi oluyorsunuz?" – "Evet, işte bu doğru söz… beni habire tedirgin ediyor." – "Kendisi tedirgin, galiba bu yüzden de tedirginlik veren birisi," dedi Elisabeth. Evet, öyle, diye cevap veren Joachim, onun bakışını üstünde hissetti ve bir burnun sağ ve sol yanındaki bu şeffaf, kubbe kubbe yıldızların bakış gibi bir şeyler yollayabilmesine yeniden şaşırdı. Bakış nedir? Elini gözlerine götürdü, şimdi Ruzena ve onun, gözkapakları içinden mest olarak dokunduğu gözleri vardı. Elini günün birinde Elisabeth'in gözlerinde gezdirebilmesini düşleyemiyordu; belki de okulda öğrenildiği şekliyle doğruydu: Soğuk vardı, insanı yakardı; evrenin soğukluğu geldi şimdi de aklına, yıldızların soğukluğu. Elisabeth orada gümüş bulutun üstünde süzülüyordu, akıp giden çözük çehresi dokunulmazdı, sofra kaldırılırken annesi ile babasının onu öpmesini gaddarca bir rahatsızlık olarak duyumsadı. Fakat kızın neredeyse yaratığı ve kurbanı olacağı kimse hangi küreden gelmekteydi? Kıza ve kendisine ayartıcıyı yollayan Tanrı'ysa, Elisabeth'i böylesi dünyevi bir ayartmadan kurtarmak omzuna yüklenen sınavın bir parçası olmuştu! Tanrı mutlak soğukluk tahtında oturur, buyrukları acımasızcadır, Borsig'teki makinelerin dişlileri gibi iç içe geçerler, tüm bunlar öyle zorlayıcıydı ki Joachim kurtuluş için tek bir yol görmekle neredeyse tatmin oldu, kendini de yakacak olsa bile yükümlülüğün doğru yolunu. "Yakında Hindistan'a gidecek," dedi. "Evet, Hindistan'a," diye yanıtladı kız. "Çok tereddüt ettim," dedi Joachim, "çünkü size tek sunabileceğim kırsalda basit bir

yaşamdır." – "Biz ondan farklıyız," diye yanıtladı kız. "Biz" demesi Joachim'in içini yumuşatmıştı. "Galiba köklerini kaybetmiş," dedi, "belki geri dönmeyi özlüyordur." Elisabeth, "Herkes kendi kararını kendi verir," dedi. Joachim, "Ama biz daha iyi tarafımızı korumamış mıyız?" diye sordu. Elisabeth, "Bilmiyoruz," dedi. Joachim, "Evet, korumuşuz," diye öfkelendi, "çünkü o iş için yaşıyor, soğuk ve duygusuz olmak zorunda. Ebeveyninizi, babanız beyefendinin sözlerini hatırlasanıza. Fakat o bunlara gelenek diyor; hakiki içtenlik ve Hıristiyanlık onda eksik." Sessizleşti, ah, söyledikleri yok muydu, hiç de gerçek değillerdi, çünkü Tanrı'dan ve Elisabeth'ten beklediği, Hıristiyanca ev-barktan anlaması öğretilenlerle aynı anlama gelmiyordu; fakat Elisabeth'ten daha fazlasını beklediğinden, onun kendisini en narin, gümüş gümüş en çok süzülen Meryem Ana olarak açığa vurmasının gerektiği o ilahi kürenin yakınına getirmeye zorlamak istiyordu sözlerini. Onun kendisiyle böyle konuşmak için belki önce ölmesi gerekirdi, çünkü şuracıkta arkasına yaslanıp oturuşuna bakılınca cam tabuttaki pamuk prenses gibi görünüyordu; Joachim onun o yüce ve mucizevi sevecenliğiyle, ilahi canlılığıyla öylesine doluydu ki manzarayla korkutucu ve ayrılmaz biçimde karışmadan önce sağlığında tanıdığı yüze pek benzer yanı kalmamıştı. Elisabeth ölsün, sesi de kendisine meleksi ve uhrevi iletiyi versin dileği büyüdükçe büyüdü ve bu dileğin meydana getirdiği veya içindeki dileği bizzat ortaya çıkaran olağanüstü gerilim öylesine şiddetlendi ki, "Onun bizim gibi beraberliğin koruyucu sıcaklığına ihtiyacı yok," derken kaygı dolu soğuk dalgasına galiba Elisabeth de kapıldı. Ne var ki bu dünyevi sözlerle Joachim'i hüsrana uğratıyordu, bu sözlerden tınlayan korunma ihtiyacı yüreğini ne kadar kımıldatsa ve zihninde, Meryem'in göğe yükselmeden önceki yeryüzünü çalkalayan resmini ne kadar uyandırsa da biliyordu ki kendi kuvvetleri böyle bir korumaya pek yetmeyecekti; sonuç itibarıyla ikiye katlanan bu düş kırıklığı içinde ikiye katlanan bir içtenlikle her ikisi için de narin ve

mülayim bir ölüm arzuladı. Ölüm karşısında nefes, sonsuzluğa terk edilip de yüzdeki maske düştüğü için Joachim, "Size hep yabancı kalırdı," dedi ve bahsettikleri kişinin Bertrand olduğu hatırlarından neredeyse çıkmış olmasına rağmen sözleri ikisine de büyük ve anlamlı bir hakikate sahip göründü. Avizenin dairesindeki gaz alevi çemberi, sarı zikzaklı kanatlarında siyah şeritler, sarı kelebekler misali siyah ipek katafalkın üstünde yanıyor, vücudunu kaskatı eğmiş, dizini bükmüş Joachim katafalkta hâlâ hareketsiz oturuyordu, siyah ipekteki beyaz oyalı örtüler ölü başları resimleri gibiydiler. Elisabeth'in sözleri soğuğun hareketsizliğine doğru kaydı: "Diğerlerinden daha yalnız." Joachim yanıtladı: "Onu kovalayan, şeytanı." Elisabeth ise pek fark edilmeksizin başını iki yana salladı: "Umudu gerçekleşme…" Sonra da donuk bir hatıranın içindenmiş gibi, "Yalnızlık ve yabancılıkta gerçekleşme ve tanıma." Joachim susuyordu; aralarında soğuk ve anlaşılmaz biçimde asılı duran düşünceyi istemeye istemeye ele aldı: "Yabancı… hepimizi yanından uzaklaştırıyor, çünkü Tanrı hepimiz yalnız olalım istiyor." Elisabeth, "Evet, öyle istiyor," dedi, kastettiği Tanrı mı yoksa Bertrand mı, ayırt edilemiyordu; ama mesele de artık o değildi, çünkü Joachim'le birlikte çarptırıldığı yalnızlık içeri çöreklenmişti, hoş kibarlığına rağmen odayı donduruyor, kıpırtısızlığını daha da büyütüp kaygıyla dolduruyordu; ikisi de kıpırtısızdı, sanki mekân etraflarında genişliyor, sanki kaçılan duvarlarla birlikte hava gitgide incelip soğuklaşıyor gibi geliyordu, öylesine inceliyordu ki sesi bile taşıyamaz oluyordu. Her şey kıpırtısızlık içinde donup kalmasına rağmen mobilyalar ve siyah cilalı yüzeyinde gaz lambaları çemberinin hâlâ yansıdığı piyano, demin durdukları yerde durmuyor gibi görünüyordu, çok daha açıktaydılar, köşedeki siyah Çin paravanında duran altın ejderler ile kelebekler de sessizce kaçışmışlar, üstlerine siyah bez asılmış görünümlü kaçışan duvarlarca adeta emilmişlerdi. Işıklar küçük zehirli oklarla vızıldıyordu, edepsizce açılmış dar aralıklardan alay ede ede öne fırlayan

minnacık mekanik canlılığının yanında başka can yoktu. Joachim, birazdan ölecek, diye düşündü, onun boşluktaki sesini işitmesi de adeta doğrulama oldu: "Ölümü yalnız olacak." Kulağa idam fermanı gibi, müjde gibi, Joachim'in, "Hasta, yakında ölebilir; belki şu an," diyerek desteklediği bir müjde gibi geliyordu. Elisabeth öte dünyadan, "Evet," dedi, sözleri daha düşerken buz kesen birer damla gibiydi, "evet, şu an" ve ölümün yanlarında oturduğu bu saniyenin donuk kararsızlığında Joachim dokundukları her ikisi mi, yoksa Bertrand veya babası mı bilmiyordu, annesi ahırda süt sağılmasını ve babasının ölümünü gözlercesine onun ölümünü de gözlemek için mi burada oturuyor bilmiyordu; babasının üşüdüğü, ahırın karanlık sıcağını özlediği artık akla yatkın ve anlaşılır bir hal aldı, tuhaf bir belirginliği vardı. Şu an Elisabeth'le ölmek, karanlığın üstünde süzülen cam aydınlığa giderken kendisine onun eşlik etmesi daha iyi olmaz mıydı! Dedi ki: "Etrafında korkunç bir karanlık olacak, yardımına kimse gelmeyecek." Ne var ki Elisabeth çetin bir sesle, "Kimse gelemez," dedi, aynı kurşuni, yavan ve sert sesle boşluğa doğru konuşmaya devam etti, artık nefeslik bir tarafı kalmamış aynı nefeste ekledi: "Karınız olacağım, Joachim." Bunu söyleyip söylemediğini artık kendisi de bilmiyordu, çünkü Joachim dönük vücudunun kıpırtısızlığını bozmaksızın oturuyor, hiç cevap vermiyordu. Olan biten hiçbir şey yoktu, bir gözün sönüp donuklaştığı andan daha uzun sürmese de gerilim öyle bir boşluk ve belirsizlikle doluydu ki Elisabeth tekrar, "Evet, karınız olacağım," dedi. Joachim ise işitmek istemiyordu, çünkü sesi, onu dönüşü olmayan yola geri dönmeye mecbur bırakıyordu. Epey zorlanarak yüzünü ona çevirmeye çalıştı; pek başarılı olamadı, yere gerçekten değen bir tek yarı bükük diziydi, soğuk soğuk terleyen alnı eğildi, parşömen kadar kuru ve serin dudakları kızın elini sıyırdı, eli öylesine buz kesmişti ki parmak uçlarına dokunmaya cesaret edemedi, hatta oda yavaş yavaş yeniden büzüşüp mobilyalar eski yerlerini aldığında bile.

Yan odadan baronun sesini işitene dek böyle beklediler. Elisabeth, "İçeri girmemiz gerek," dedi. Sonra iyi aydınlatılmış salona girdiler ve Elisabeth, "Biz nişanlandık," dedi. "Çocuğum," diye haykıran barones Elisabeth'i gözyaşları içinde kollarına aldı. Bununla birlikte gözleri daha az yaşarmamış baron, "Peki, artık şenlenelim ve Tanrı'ya bu mutlu günden ötürü şükredelim," diye bağırdı, bu gönülden sözler hoşuna giden Joachim kendini yerinde yurdunda hissetti.

Eve dönerken fayton tekerlerinin takırtısı altında yorgunluğunun kapıldığı lakayt yarı uykusuzluktan babası ile Bertrand'ın bugün öldükleri düşüncesi belirginleşerek biçimlendi, odasında hiç ölüm haberi bulamayınca da adeta şaşırdı, çünkü yeniden kavuştuğu, yaşamın dakikliğinin gereğiydi. Ne de olsa ölü arkadaşından da nişanını gizleyecek değildin. Bu fikir yakasını bırakmadı, hatta ertesi sabah bir tür kesinliğe, hadi ölüm kesinliği olmasa da varolmayış kesinliğine yükseldi: Babası ile Bertrand bu hayattan göçmüşlerdi, ölümlerinin kabahatinden kendisinin de payı olsa bile her şey sessiz sakin bir kayıtsızlık içinde kaldı, elinden aldığı Elisabeth mi yoksa Ruzena mıydı, buna bile kafa yorması gerekmedi. Kendisine verilen görev, onun peşine düşmek, onu gözden ayırmamaktı, onu takip etmesi gereken yol artık bitmiş, gizem artık sönmüştü; artık tek yapılacak iş ölü dostla vedalaşmaktı. Kendi kendine, "Hem iyi hem kötü haber," dedi. Vakti vardı; nişanlısına ve baronese birer buket göndermek için faytonu durdurdu, sonra da hiç acele etmeden kliniğe yollandı. Fakat kliniğe adımını attığında kimse felaketten bahsetmedi; hiçbir şey olmamış gibi alışıldık şekilde Bertrand'ın odasına gönderildi: Ancak koridorda rastladığı hemşireden gecenin gerçi kötü geçtiğini fakat Bertrand'ın kendisini şu an daha iyi hissettiğini öğrendi. Joachim istemsizce yineledi: "Kendini daha iyi hissediyor… evet, sevindirici, çok sevindirici." Sanki Bertrand onu tekrar aldatmış, dolandırmıştı, "Dur, tahmin edeyim,

bugün tebrikleri kabul ediyorsun," gibi şen sözlerle karşılanınca hissi, kanaat haline yükseldi. Joachim, nereden haberi olmuş, diye merak etti, kızgınlığına rağmen neredeyse gururluydu, çünkü böylesi bir güvensizlik taze nişanlılığından ötürü bir ölçüde meşruluk kazanıyordu: Evet, ona nişanlandığını haber etmekten çok mutluydu. Bertrand keyfi yerinde görünüyordu. "Bilirsiniz, sizi severim, Pasenow," dedi -Joachim bunu sırnaşıklık olarak gördü, "bu yüzden de size ve nişanlınıza tüm kalbimle mutluluklar dilerim." Kulağa yine içten, samimi, buna rağmen alay gibi geldi: O ki her şeyi hep önceden bilirdi, o ki daha yüce bir iradenin aletinden ibaret de olsa olanları istemiş, meydana getirmişti, işte eserinin tamamlandığını görünce düz, içten bir tebrikle aradan sıvışıyordu. Joachim'in adeta içi tükenmişti; odanın ortasındaki masaya oturdu, yatakta sarışın sarışın, adeta kız gibi yatan Bertrand'a bakıp ciddiyetle, "Umarım, artık her şey iyi olur," dedi, Bertrand da Joachim'i her defasında yeniden sakinleştirerek ve tedirgin ederek cazibe alanına çeken o hafif kesinlikle, üstünkörü, "Emin olun, sevgili Pasenow, her şey en iyisi olacak … en azından sizin için," dedi. Joachim tekrarladı: "Evet, en iyisi

" Fakat sonra dank etti: " niye bir tek benim içinmiş?" Bertrand gülümsedi, soruyu biraz küçümser bir el hareketiyle kenara iterek, "Şöyle ki, biz… biz kayıp bir nesiliz…" dediyse de başka hiç açıklamada bulunmadı, onun yerine alakasızca ekledi: "Ya evlilik ne zaman?" Joachim de diğer sorularını unutup hemen cevap verdi: işte, daha vakti vardı; öncelikle babasının hastalığını dikkate almak lazımdı. Bertrand dik ve düzgün bir tavırla yüzünü dönmüş, masada oturan Joachim'i seyretti: "Evlenmek için hemen çiftliğe dönmeniz gerekmiyor ya," dedi. Joachim korktu: Galiba her şey boşuna yaşanacaktı! Bertrand sürekli çiftliği devralmasının gerekliliğinden bahsetmiş, Ruzena'yı felakete sürüklemişti, şimdiyse çiftliğe dönmesine gerek olmadığını söylüyordu, sanki mülkünden duyacağı sevinci almak, onu memleketinden de etmek istiyordu! Bert-

rand onu ne oyunlar oynayarak buralara vardırmıştı, şimdi de sorumluluğu üstünden atıyor, hatta onu kendi yanına, sivile çekip indirmiş olmanın zaferini bile küçümsüyor, onu buradayken bile kovuyordu! Yaptığı işler kötülük için kötülüktü, Joachim ona öfkeli bir şaşkınlıkla bakıyordu. Bertrand ise bir tek bakışlarındaki soruyu fark etti: "Şey," dedi, "daha geçenlerde süvari yüzbaşılığına az kaldığını söylüyordunuz, herhalde terfinizin gelmesini bekleyeceksinizdir. Emekli yüzbaşı kulağa emekli teğmenden gerçekten de daha iyi geliyor." -Asteğmene bakın hele, utanıyor, diye düşünen Joachim adeta törendeymiş gibi hafifçe silkindi.- "O birkaç ay zarfında da babanız beyefendinin hastalık durumu herhalde belli olacaktır." Joachim evli subayların, gözüne tuhaf göründüğünü, çiftliğe dönmeyi özlediğini söyleyecekti ama söyleyemezdi, Bertrand'ın önerdiği çözümün müstakbel kayınpederi ile validesinin de samimi arzuları olduğunu, Westend'deki yeni evde Elisabeth'in oturduğunu görmeyi çok istediklerini söylemekle yetindi. Bertrand, "Peki öyleyse, sevgili Pasenow, her şey iyi oluyor," dedi, bu da yine gayet uygunsuz ve çirkin bir burnu büyüklüktü, "ayrıca beratınızı aldıktan sonra fiilî hizmetten ayrılmak istediğinizi komutanınıza haber ederseniz terfinizi hızlandırabileceğiniz kesin sayılır." Bu söylediğinde de haklıydı, fakat Bertrand'ın askerî konulara bile karışması sinir bozucuydu. Dalgın dalgın, masadan Bertrand'ın bastonunu aldı, tutamağına baktı, uç kısmındaki siyah kauçuk mahfazanın elastik kabarıklığı üstünde parmaklarını gezdirdi; nekahet devresi bastonuydu. Evlilikte bunca ısrar, içini yeni bir güvensizlikle doldurdu. İşin içinde ne vardı yine? Dün akşam Elisabeth'le, ebeveynine, evliliği aceleye getirmemelerini açıklamışlar, tüm engelleri saymışlardı, fakat Bertrand yok muydu, engelleri elinin tersiyle itmek istiyordu. Joachim inatla, "Yine de nikâhı aceleye getiremeyeceğiz," dedi. "Öyleyse," dedi Bertrand, "kusuruma bakmayınız, tebrik telgrafını ancak çok uzaklardan, Hindistan'ın bir yerinden veya başka bir

ülkeden gönderebileceğim. Çünkü az buçuk ayaklanır ayaklanmaz yola koyulacağım… Mesele beni biraz hırpaladı da." Hangi mesele? Kolunu sıyıran kurşun mu? Doğruydu, Bertrand ıstıraplı görünüyordu, nekahet devresindekiler hep baston taşırlardı ama öncesinde neler olmuştu? Bertrand bu gece hakkında neler biliyordu? Aslında Bertrand tüm bunlar açıklığa kavuşmadan yola çıkamazdı, Joachim de düşündü, acaba hasmıyla göğüs göğse gelen Helmuth kendisinden çok daha namuslu davranmamış mıydı, buradaki mesele de açıklama veya ölüm değil miydi? Fakat o, ikisini de istiyor, ama ikisini birden istemiyordu. Babası haklıydı; tıpkı şu Bertrand gibi şerefsizdi, arkadaş demeye bin şahit ister bir arkadaş. Yine de tatmin edici denebilirdi, çünkü Bertrand'ı nikâha davet gereği doğmayışı, babasının da maksatları arasında olsa gerekti. Buna rağmen Bertrand'ı sakin sakin dinledi: "Bir şey daha, Pasenow; edindiğim izlenime göre anneniz hanımefendi ilgilenmediği ve işler kendi başına da yürümediği müddetçe çiftlik epey sahipsiz. Üstelik babanız beyefendi ıstıraplı halinde icabında kaydadeğer zarara da yol açabilir. Dikkatinizi hacir ihtimaline çekmeyi görev biliyorum, kusura bakmayın. Adamakıllı bir kâhya tutun; her halükârda parasını çıkaracaktır. Bence kayınpederinizle görüşün; sonuçta o da ziraatçi." Evet, alçak bir provokatör ajan gibi konuşuyordu, ama Joachim iyi niyetli doğruluğunu gördüğü tavsiyesi için ona yine de teşekkür etme, hatta iyileşene kadar sık sık görmeye gelme ümidini dile getirme mecburiyeti duydu. "Memnuniyetle," dedi Bertrand, "nişanlınıza da hürmetlerimi iletin." Sonra bitkin bitkin yastığına bıraktı kendini.

Joachim iki gün sonra bir mektup aldı, mektupta Bertrand durumunun epey düzeldiğini, işlerinin merkezine daha yakın olmak için Hamburg'daki bir kliniğe sevk olduğunu bildiriyordu. Bununla birlikte Şark yolculuğu öncesinde muhakkak buluşabilirlerdi. Bertrand'ın buluşmaya kesin gözüyle bakarken ortaya koyduğu bu kibirli olağanlıktan ötürü Joachim buluş-

mayı her ne olursa olsun engellemeye karar verdi. Fakat dostunun kesinlik ve külfetsizliğinden, onun yaşam hünerinden bundan böyle mahrum kalacak oluşunun acısını çekiyordu.

Leipzig Meydanı'nın arkasında bir dükkân vardır, dıştan komşularından pek ayrılmaz, meğerki camlarında hiç mal sergilenmeyişinde, içlerine kezzapla hakkedilmiş güzelim Pompeii ve Rönesans motifleriyle mat camların içeriye bakmayı engelleyişinde kusur bulunsun. Fakat dükkânın bu görünüşü pek çok banka ve emlakçı ofisiyle aynıdır, camlarına yapıştırılmış olup süsleri sevimsizce kesintiye uğratan ilanlarda da aslında göze çarpan hiçbir şey yoktur. Bu ilanlarda "Hindistan" yazmaktadır, kapının üstündeki şirket levhasına bakınca dükkâna yerleştirilenin "Kaiserpanorama*" olduğu öğrenilir.

İçeri girildiğinde ilkin cana yakın bir sıcaklığı olan aydınlık bir mekâna ulaşılır, sevecenliği yüzünden okunan yaşlıca bir kadın küçük bir masanın ardında bir tür kasa hizmeti görür ve düzeneğe bakmak için bilet satar. Fakat çoğu ziyaretçi kasayı sırf abonmanlarını damgalatıp yaşlı kadınla havadan sudan laflamak için kullanır. Mekânın arkaplanını kapayan siyah kapı perdesinden sessizce çıkan ileri yaştaki hizmetkâr; hafif, müteessif bir el hareketiyle biraz sabır rica edince ziyaretçi azıcık göğüs geçirerek hasır sandalyelerden birine oturup gevezeliğe devam eder, işkilli işkilli de caddeye açılan cam kapıyı gözler, yeni bir müşteri gelirse kıskanç ve mahcup bir düşmanlıkla bakar. Sonra kapı perdesinin ardından sandalyelerin boğuk sesle kenara çekilişi işitilir, dışarı çıkan kişi ışıkta biraz göz kırpar ve yaşlı hanımefendiye kısaca selam vererek çabucak, utanarak ve bekleyenlere sanki ar eder gibi hiç bakış

* 20. yüzyılın ortalarında popülerleşen bir kitle iletişim aracı; aynı anda 25 kişinin bir vizörden stereoskop tekniğiyle resim dizilerine bakmasını sağlamaktadır. Sıradan vatandaşın gidemeyeceği özellikle egzotik yerlerin resimleri gösterilmektedir. Dairevi şekliyle etrafına oturan kişilere yaklaşık yarım saatlik bir seyir keyfi sunar. (ç. n.)

atmadan uzaklaşır. Bekleyense kimse önüne geçmesin diye aceleyle ayağa kalkar, sohbeti çat diye yarıda keser ve koruyucu perdenin ardında gözden kaybolur. Ziyaretçilerin çoğu bunca yıl içinde simaen tanışıyor olmalarına rağmen konuştukları nadir görülür, sadece kasadaki kadınla değil bekleyenlerle de konuşup sunulanları övmeye ancak kimi arsız ihtiyarların yüzü tutar; onlar da çokluk tek heceli cevaplar alırlar.

İçerideyse karanlık vardır, denebilir ki eski ve ağır bir karanlıktır, yıllar yılı buraya istiflenmiş durmaktadır. Hizmetkâr incelikle elinden tutar, yuvarlak ve arkalıksız, seni bekleyen oturaklardan birine dikkatle götürür. Önünde iki aydınlık göz görürsün, kara bir duvardan biraz tekinsizce sana bakarlar, altlarında da bir ağız vardır, sert dört kenarı, içinde duran mat ışıkla yumuşatılmıştır. Artık gitgide fark edersin ki duvarın ait olduğu, önüne kadar götürüldüğün ve önünde sandalyenin bulunduğu çok kenarlı, tapınak benzeri bir yapının karşısında duruyorsundur; sağında, solunda gözlerini duvarın gözlerine dayamış huşu içinde birer kişinin oturduğunu da görürsün, aydınlık dört köşeli diske bir bakış atıp "Kalküta'da Hükûmet Binası" dediğini hafızana kazıdıktan sonra sen de aynısını yaparsın. Fakat karşında açılan gözlerin içine baktığın sırada, hükûmet binası hafif bir çan çalınışı ve mekanik bir tıkırtıyla kaybolmaktadır: Henüz önünden kayıp geçtiğini görürsün, derken peşinden diğer manzara gelince adeta aldatıldığını hissedersin, fakat sonra yeni bir zil işareti tınlar, manzara sanki daha iyi bakabilmen amacıyla yerine oturmak ister gibi azıcık daha kımıldayıp donar. Palmiyeler ve bakımlı bir yol görürsün; gölgelik arka planda, açık renk takımlı bir adam bir bankta oturur; bir fıskiye kırbaç biçimli, dik bir fışkırma çizgisini havaya uzatır, fakat mat ışıklı diske bakıp da "Kalküta Kraliyet Parkı'ndan Bir Parça" olduğunu öğrenince ancak, tatmin olursun. Sonra gene zil işareti gelir, palmiyeler, banklar, binalar, direkler kayar, bir silkiniş, bir zil işareti ve pırıl pırıl güneş ışığıyla: "Bombay'da Liman Partisi"

Demin kraliyet parkında bankta oturan adam şimdi başında mantar şapka, ön planda rıhtımın kesme taşları üstünde dikilmektedir. Bastona dayanmıştır, kıpırdamaz, çünkü gemilerin hareketsiz donanımının, bacaları ile vinçlerinin cazibesine, rıhtımdaki pamuk balyası yığınlarının cazibesine kapılmış, meczup meczup onlara bakmaktadır, gölgede kalan yüzü seçilemez. Bununla birlikte kahverengimsi resimle aranda, soyut bir kutucuk bulunsa da, seyahat denebilecek dümdüz uzanan büyülü mekâna belki çıkacak olsa, oradaki tahtanın üstünde serbestçe, mucizevi biçimde kımıldayacak, sen de onun Bertrand olduğunu seçeceksindir, ne denli uzaklarda bulunursa bulunsun hayatından artık silinemeyeceğini ikaz edişi, hafif ama korkutucudur. Gelgelelim bu senin kuruntun da olabilir, çünkü Tanrı çoktan zil işaretini verir ve selamsız, sabahsız, kaskatı, hareketsiz, bir adım dahi atmadan avuçlarından kayar gider. Solundaki komşuna bir bakıverirsin, acaba oradan mı çıkacak diye, ne var ki onun ışıklı levhasında "Kalküta'da Hükûmet Binası" yazısını okursun, hani neredeyse Bertrand burada bir tek senin için, yalnız sana selam vermek için görünmüştür, diye ümitlenirsin. Fakat buna kafa yoracak vaktin yoktur, çünkü gözlerini yeniden hızla kendi iki camına çevirdiğinde seni bekleyen neşeli bir sürpriz vardır: "Seylan Yerlisi Anne" sadece yumuşacık sarımtırak güneşin ışıklarına boğulmakla kalmamış, tabii renkleri içinde tasvir edilmiştir; kırmızı dudakları arasından beyaz dişleriyle gülümser, belki Avrupalı kadınlara tenezzül etmediği için Batı'dan gelen beyaz sahibi beklemektedir. Gene "Delhi'deki Tapınak Binaları" kahverengi kutucuğun zemininde Şark'ın renkleriyle ışıldar: Kim bilir, gayrihıristiyan belki aşağı ırkların da Tanrı'ya kulluktan anladığını öğrenebilir. Zaten İsa'nın hâkimiyetini yeniden kurma işi zenciye verilecektir diye kendisi söylememiş midir? Kahverengiye boyanmış kimselerin kalabalığını ödün patlayarak görür, "Fil Avı Yolculuğuna Çıkış"a yer açmaları için onları başka yere yollayan sinyal sesini işitmekten hoşnutsuzluk

duymazsın. İşte devasa dörtayaklılar şuracıktadırlar, birisi ön bacağını hafifçe bükük tutmaktadır. Meydan incecik beyaz kumla doludur, gözlerin kamaştığı için bir an başka yöne bakınca mat diskin üst kısmında küçük bir düğme keşfedip oyun olsun diye çekersin. Resim, ânında yumuşak bir mehtap manzarasına dönüşerek memnuniyetini kazanır da avcıları yola gece mi yoksa gündüz mü çıkaracağın kendi keyfine kalır. Hah şöyle, parlak güneş gözlerini artık acıtmadığına göre giden atlıların yüzlerine bakma fırsatını değerlendirirsin, gözün aldanmıyorsa koyu renkli fil sürücüsünün arkasında sepette oturan Bertrand'dır, tüfeği, ateşlemeye hazır sağ elinde, ölümü müjdeliyordur. Işığı değiştirirsin, yüzüne gülümseyen adam yine kırk kat el olur, fil sürücüsü de hayvana, çıkmakla görevlendirildikleri yolculuğu hatırlatmak için kulağının arkasına bir şiş yerleştirir. Kayıp gider, çalılığa girerler, ne var ki sürünün tepinişinden ve boğaların patırtısından hiçbir şey işitmezsin, kısa bir zil işareti, azıcık da mekanik takırtıyla tuhaf tuhaf, alakasız alakasız manzaralar birbirlerinin yerini alır, oradan geçen kişi gerçekten de ebediyen aramak zorunda olduğun, ebediyen özleyeceğin, daha elini uzatırken gözden kaybolan kişiymiş gibi görününce gene işaret gelir ve ne olduğunu anlamadan, korka korka gözlerini kaydırdığın sağ yanındaki komşunda "Kalküta'da Hükûmet Sarayı" başlığını keşfedersin de birazdan kendi vaktinin de geleceğini anlarsın. Gerçekten kraliyet bahçesinin palmiyeleri mi geliyor, emin olmak için kısa bir bakış daha atarsın, baktın ki hiç umursamadan geliyorlar, sandalyeni itersin, hizmetkâr koşturarak yanına gelir, sen de gözlerini hafiften kırpıştıra kırpıştıra, yakanı kaldırarak, tanımadığı bir zevke düşkün, suçüstü yakalanmış bir zavallı gibi, kısa bir selamla, başkalarının beklediği ve kadının abonman sattığı mekânı terk edersin.

Joachim ile Elisabeth, Elisabeth'in nedimesinin himayesinde, ev ve çeyizi için şehirden öteberi alırlarken bu müesseseye düşüvermişlerdi. Çünkü Bertrand'ın hâlâ Hamburg'da olduğu-

nu bilmelerine ve adını artık hiç anmamalarına rağmen Hindistan sözünün, kulaklarında büyülü bir tınısı vardı.

Lestow'da sessiz sakin bir düğün yapıldı. Babanın durumu stabil kalmıştı; bilincini kaybetmişti, çevresini artık hiç fark etmiyordu, durumu yıllarca aynı şekilde devam edebilirdi, hazırlıklı olunmalıydı. Gerçi barones sakin ve samimi bir kutlamanın kendi zevkine de kocasınınkine de gürültülü şenliklerden çok daha fazla uyduğunu söylüyordu ama Joachim, kayınpederi ile validesinin aile kutlamalarına ne kadar değer verdiklerini biliyor, görkemi engelleyen babasından kendini sorumlu hissediyordu. Kendisine de kalsa belki aşk ilişkisine sırt dönmüş bu evliliğin sosyal karakterini vurgulamak için büyük ve şamatalı bir sosyal çerçeve arzulardı; öte yandansa Elisabeth'le tüm dünyeviliklerden el etek çekerek sunağa yürümeleri, kuracakları bağın ciddiyet ve Hıristiyanlığına daha uygun görünmekteydi. Böylelikle nikâhı Berlin'de kıymaktan vazgeçtiler, oysa Lestow'da da aşılması pek kolay olmayan birtakım maddi güçlükler vardı, özellikle de Bertrand'ın tavsiyesi eksik kalıyordu. Joachim gelini nikâh gecesi eve götürmek istemedi; bu geceyi hastanın evinde geçirmeyi içi almadı, gözüne daha da imkânsız görünen bir şey varsa o da Elisabeth'in tanıdık hizmetlilerin gözleri önünde istirahate çekilmesiydi; bu durumda Elisabeth'in geceyi Lestow'da geçirmesini teklif etti, ertesi gün onu almaya gidecekti; tuhaftır, teklif baronesin direnciyle karşılaştı, böylesi bir çözümü yakışıksız buluyordu: "Hadi biz aldırmadık diyelim, cahil ayaktakımı ne düşünür!" Nihayet kutlamayı genç çiftin öğle trenine yetişebileceği kadar erkene çekmek kararlaştırıldı. Barones, "Hemen Berlin'e, rahat yuvanıza gelirsiniz," demişti, fakat Joachim de bunu duymak istemiyordu. Yok, çok uzak kaçardı, çünkü sabah erkenden yola çıkacaklar, muhtemelen de Münih'e giden gece trenine bineceklerdi. Evet, gece yolculukları evlilik

sorununun neredeyse en basit çözümüydü, Elisabeth'le yatmaya gidecekken, sırlarına ortak gibi gülümseyen birilerinin çıkması korkusundan en rahat kurtuluştu. Fakat gerçekten de Münih'e hemen gidebilecekler miydi, bocalıyordu; zor geçen günden sonra Elisabeth'ten gece yolculuğu yapması beklenebilir miydi? Ayrıca gelecek günün beklentisiyle Münih'teki günlerini nasıl geçirirlerdi? Böylesi konuların Bertrand'la da konuşulamayacağı ortadaydı, kendi kendilerine halletmeliydiler; ne var ki Bertrand el altında dursa kimi şeyler çok daha kolay olurdu. Böyle bir durumda Bertrand ne yapardı diye düşündü ve Berlin'deki "Hotel Royal"de oda kiralamamaları için hiçbir sebep olmadığı sonucuna vardı; Elisabeth arzularsa yolculuğa yine de devam edebilirlerdi. Aslında bu becerikli çözümü tek başına bulduğu için gurur duyuyordu.

Hava epey kışlamıştı, kiliseye gidilen arabalar karda ancak adım adım ilerliyordu. Joachim annesiyle gidiyordu; annesi arabada kasıla kasıla, geniş geniş oturuyor, "Baban olsa ne kadar canugönülden sevinirdi; çok yazık," diye tekrar ettikçe Joachim sinirleniyordu. Evet, bir bu eksikti; Joachim hırçınlaşmıştı – şu tören saatinde gereken toparlanma için kimse ona vakit bırakmıyordu, bu evliliğin Hıristiyan bir yuvadaki evlilikten daha çok anlam ifade ettiği onun gibi birisi için, hem de iki katı toparlanma gerekliydi, bu evliliğin çirkef ve bataktan kurtuluş anlamına geldiği, Tanrı'ya giden yolda inançlılık müjdesi demek olduğu birisi için. Elisabeth sırtında gelinlikle hiç olmadığı kadar Meryem Ana'ya benziyor, pamuk prenses gibi duruyordu, Joachim'in aklına damadın bedeninde şeytanın saklandığını birdenbire fark edince sunakta küt diye ölüveren gelin masalı geldi. Bu fikir yakasını bırakmıyor, onu öylesine güçten düşürüyordu ki ne koronun şarkısını ne papazın konuşmasını işitti, hatta sözünü bölmesi gerekir, sunakta layık olmayan, kovulmuş birinin, kutsal mekânı kirleten birisinin durduğunu söylemesi gerekir korkusuyla papazı işitmemek için kulaklarını tıkıyordu; "evet" de-

mesi gereken yerde ürpererek sıçradı, ürpermişti çünkü yeni yaşamını başlatacak merasim çabucak, adeta hiç fark etmeden geçip gidivermişti. Elisabeth'in aslında henüz olmasa da artık karısı diye anılmasını yalnız gönül açıcı olarak duyumsuyor, bununla birlikte bu durumun sürmeyecek oluşu tüyler ürpertici görünüyordu. Kiliseden dönerken elini tutmuş, "karım" demiş, Elisabeth de ellerini tutuşuna karşılık vermişti. Fakat sonra her şey tebrik, üst değiştirme, yola çıkış hengâmesine karışmış, dolayısıyla başlarına gelenin ancak istasyonda farkına varmışlardı.

Elisabeth kupa arabaya binince Joachim yine kirli düşüncelerin kurbanı olmamak için yüzünü çevirdi. Artık tek başlarınaydılar. Elisabeth yorgun argın köşeye yaslanmış, biraz biraz yüzüne gülümsüyordu. Joachim, ümitlenmenin sevinciyle, "Uykun var, Elisabeth," dedi, onu korumak zorunda oluşundan, koruyabilişinden memnundu. "Evet, uykum var, Joachim." Gelgelelim Joachim, şehvetine yorar diye endişelendiğinden Berlin'de kalmayı teklif etme cesaretini gösteremiyordu. Elisabeth'in profili, ardına kurşuni kış ikindisinin asıldığı pencereye karşı kesin konturlarıyla beliriyordu, Joachim onun yüzünün manzaralaştığı o iç bunaltıcı, endişe duyduğu hayalin gelmeyişinden mutluydu. Fakat onu seyrederken karşı koltuğa konan bavulun kurşuni ufuktan keskin hatlarla sıyrılmakta daha aşağı kalmadığını gördü, manzara bile değil, bir şey, ölü bir eşya olduğuna dair manasızca şiddetlenmiş bir kaygı sarıverdi içini. Bavula bir şey yapmak istermişçesine çabucak ayağa kalktı, fakat yalnızca açtı ve içinden azık sepetini çıkardı: Sepet düğün hediyesiydi, hem yolculukta hem avda kullanılabilecek küçük bir zarafet mucizesiydi; çatal-bıçağın fildişi sapları metal aksamın oymalarında devam eden süslü av sahneleriyle bezenmiş, ispirto ocağından bile süsler esirgenmemişti; süslerin arasındaysa her parçada Elisabeth ile Joachim'in iç içe geçmiş armaları seçilebiliyordu. Sepetin orta tarafı yiyecekleri koymaya yarıyordu

ve barones tarafından özenle doldurulmuştu. Joachim, Elisabeth'ten nefsini körletmesini rica etti, düğün kahvaltısına katılamamış olduklarından o da istenileni memnuniyetle yaptı. "Evliyken ilk yemeğimiz," diyen Joachim iç içe geçmeli gümüş taslara şarap koydu, Elisabeth onunla kadeh tokuşturdu. Yolculuğu böyle geçirdiler, Joachim yine demiryolunun evlilik yaşamının en iyi biçimini teşkil ettiği fikrindeydi. Evet, vaktinin onca kısmını trende geçirebilen Bertrand'ı anlamaya başlıyordu. "Akşam hemen Münih'e mi devam etsek?" dedi; ne var ki Elisabeth kendini hayli bitkin hissettiği yanıtını verdi, yolculuğu kesmeyi yeğlerdi. Hal böyle olunca Joachim de bu arzusunu önden karşılayıp oda tuttuğunu söylemeden edemedi.

Elisabeth'in saflığını yitirmemiş oluşuna minnettardı, saflığı belki göstermelikti, çünkü gece istirahatini geciktirdi, akşam yemeği istedi ve yemek salonunda epey oyalandı; yemek müziğini yapan müzisyenler sazlarını çoktan bırakmış, salonda tek tük misafir kalmıştı, geciktirmeler Joachim'in ne kadar hoşuna gitse de mekândaki boğuculaşmış havanın soğukluğunu gene de hissediyordu, nişan akşamı korkunç bir ölüm sezgisi halini alan aynı soğukluktu bu. Elisabeth de hissediyor olmalıydı, çünkü dinlenme vaktinin geldiğini söyledi.

İşte o an gelmişti. Elisabeth onu sevecen bir "İyi geceler, Joachim"le uğurlamıştı, Joachim odasını arşınlıyordu. Yatağa mı geçseydi? Açık yatağı seyretti. Oysa kapısında nöbet bekleyeceğim diye ant içmişti, ilahi rüyasını gözetleyecekti ki kadın gümüş bulutunda ebediyen rüya görsün fakat andı birden mana ve amacını yitirmişti, çünkü her şey burada keyfine bakması gerekirmiş gibi bir amaca dönük görünüyordu. Üstüne başına baktı, üniformasının uzun ceketini koruyucu görüyordu; insanların düğüne frakla gelmesi utanmazlıktı. Yine de yıkanmayı düşünmesi lazımdı, ceketi sanki günah işlermiş gibi çıkarıp mavi cilalı masadaki lavaboya da yıkanacağı

suyu döktü. Hepsi ne kadar utanç verici, ne kadar manasızdı, meğerki sırtına yüklenen sınav zincirinin bir halkasını teşkil ediyor olsundu; Elisabeth kapıyı arkasından kilitlese her şey daha kolay olurdu, ama incelik duygusuyla kilitlememiş olduğu kesindi. Joachim bu durumu daha önce yaşadığını hatırladı, cezalandırıcı bir hiddetle gaz lambasının altındaki kahverengi bir lavabo tezgâhı ile sürgülü bir kapı hatırası geliyordu aklına: Ruzena'yı hatırlattığı için korkunçtu, bir melekle beraberlikte tuvalet gibi mahrem bir fikre nasıl kapılabildiği sorunu korkunçlukta ondan aşağı kalmıyordu, iki durumda da Elisabeth'i aşağılayıcı bir şeydi, yeni bir sınavdı. Porselenin mermerdeki şıkırtılarını önlemek için sessiz ve küçük hareketlerle elini yüzünü temizlemişti, fakat sonra akla hayale gelmez bir şey oluverdi: Elisabeth'in yakınındayken gargara yapmaya kim cüret edebilirdi? Bununla birlikte temizleyici sıvı kristale, çok daha içten dalmak zorundaydı, Ürdün'deki vaftizden çıkar gibi derinlemesine bir temizlikten çıkmak için boğulması lazımdı. Fakat banyo yapsa neye yarardı? Ruzena onu tanımıştı ve sonuçlarına katlandı. Ceketi hemencecik tekrar sırtına geçirdi, nizami bir şekilde önünü ilikledi ve odayı arşınlamaya başladı. Yan odada hiç kımıltı yoktu, varlığının ona muhakkak yük olduğunu hissediyordu. Neden Ruzena'nın kapalı kapılar ardından defol diye bağırışı gibi bağırmıyordu ki! O zaman yanında en azından tuvaletçi kadın vardı, şimdiyse yalnızdı, desteksizdi. Bertrand'dan, onun hafif güveninden çok erken yüz çevirmişti, Elisabeth'i ondan koruması gerektiğine inanabilmiş olması da şimdi bahaneymiş gibi geliyordu. Dehşetle dolu bir pişmanlık başgösterdi: Koruyup kollamak istediği o değildi, onu kurban ederek kendi canını kurtarmak istemişti. Yoksa içeride diz çökmüş, sırf acıdığı için yüklendiği zincirlerden kurtarsın diye Tanrı'ya mı yakarıyordu? Onu serbest bıraktığını, emrederse onu Westend'deki evine, hazır bekleyen güzel ve yeni evine derhal götüreceğini hemen bugün söylemeli değil miydi? Büyük bir

heyecana kapılarak ara kapıyı tıklattı, ama daha o an bunu yapmamış olmayı diledi. Kız sessizce, "Joachim," dedi, o da kapının kolunu bastırdı. Elisabeth yataktaydı, komodinde mum yanıyordu. Kapıda bekledi, hafif nizami duruşa geçip kısık sesle, "Elisabeth, tek söylemek istediğim, seni serbest bıraktığımdır; kendini benim için feda etmen olmaz." Elisabeth hayretler içindeydi, bununla birlikte onun, yanına âşık bir koca olarak yanaşmayışını ferahlıkla karşıladı. "Joachim, sence ben kendimi feda mı ettim?" Azıcık gülümsüyordu, "Aslında aklına biraz geç gelmiş." – "Henüz çok geç sayılmaz, çok geç olmadığı için Tanrı'ya şükür... ancak şimdi farkına vardım... seni Westend'e götüreyim mi?" Elisabeth kahkahayı kopardı; hem de gecenin bir yarısı! Dışarıda millet şaşkına dönerdi. "Usul usul yatağa gitsen ya, Joachim. Bütün bunları yarın, sakin sakin konuşabiliriz, değil mi? Hem, senin de uykun gelmiştir." Joachim inatçı bir çocuk gibi, "Uykum yok," dedi. Mum kızın soluk renkli yastıklardaki salık saçları arasında duran solgun yüzünü titrek titrek aydınlatıyordu. Minderin bir ucu burun gibi havaya bakıyordu, duvardaki gölgesi Elisabeth'in burun gölgesinden farklı değildi. "Elisabeth, lütfen, yastığın ucunu aşağı bastır, sol üst yanındakini," dedi kapıdan bakarak. "Neden?" diye şaşkınlıkla soran Elisabeth yukarı uzandı. Joachim, "Çok çirkin bir gölgesi var," dedi; ne var ki minderin başka bir köşesi kalkmıştı ve duvarda başka bir burun gösteriyordu. Joachim kızmıştı, bizzat halletmek daha çok hoşuna gidecekti, odaya adım attı. "Ama Joachim, seni gölgede rahatsız eden nedir? – Şimdi oldu mu?" Joachim yanıtladı: "Yüzünün gölgesi duvarda sıradağlara benziyor." – "Ziyanı yok ki." – "Ben hoşlanmıyorum." Elisabeth bunun mum söndürmeye geçilecek an olmasından korktu biraz, fakat Joachim sevindirici bir şaşırtmacayla, "Yanına iki mum koymak gerek, o zaman gölge olmaz, sen de pamuk prenses gibi durursun," dedi. Gerçekten de odasına gidip yanan ikinci bir mumla geri döndü. Elisabeth, "Ne maskara

şeysin sen, Joachim," demeden edemedi, "ikinci mumu nereye koyacaksın ki? Duvara takacak değilsin ya. Üstelik iki mum arasında ölü gibi dururdum." Joachim keyfiyete baktı; Elisabeth haklıydı, şöyle dedi: "Komodine koyabilir miyim?" – "Elbette koyabilirsin…" Elisabeth azıcık duraladı, sonra tereddüt, biraz da tatminle, "ne de olsa artık kocamsın," dedi. Joachim elini ateşe siper edip mumu komodine taşıdı, orada dalgın dalgın iki ışığa baktı ve sessiz, adeta ışıksız düğün aklına gelince dedi ki: "Üç olsa daha çok tören havası verir," sanki böylelikle Elisabeth ile ebeveynine kutlamanın mütevazılığı için tazminat sunabilecekti. Elisabeth de iki muma baktı; örtüyü omuzlarının üstüne çekmişti, bir tek bileğindeki oyalı farbalaya takılan eli yatağın kenarına yumuşak yumuşak asılı kalmıştı. Joachim'in aklı hâlâ tören havasından uzak düğündeydi; fakat bu eli arabadayken avucunda tutmuştu. Sakinleşmiş, neden içeri girdiğini handiyse unutmuştu; artık hatırlıyor, teklifini yineleme yükümlülüğü duyuyordu: "Demek Westend'e gidesin yok, Elisabeth?" – "Delisin sen, Joachim, bu saatte yataktan mı kalkacağım! Kendimi burada gayet iyi hissediyorum, sense beni kovalamak istiyorsun." Joachim kararsız, komodinin başında dikiliyordu; eşyalar nitelik ve belirlenimini nasıl da değiştirebilmişti, birdenbire aklı almaz oldu; yatak rahat rahat uyunacak bir mobilyaydı, Ruzena'nın yanında bir özlem ve tarifsiz bir tatlılık yeriydi, şimdiyse yaklaşılmaz bir şeye dönüşmüştü, kenarına bile dokunmaya cüret edemediği bir şeye. Oysa tahta tahtadır, ama tabutun tahtasına da kimsenin dokunası gelmez. Apansız, "Öylesine zor ki, Elisabeth," dedi, "bağışla beni." Bununla birlikte Elisabeth'in belki sandığı gibi bu geç saatte yataktan kaldırmak istediği için değil onu yeniden Ruzena'yla kıyasladığı ve -Joachim bunu dehşet içinde fark etti- neredeyse burada o değil de Ruzena olsaydı diye arzuladığı için bir tek, af dilemişti. Çirkefe hâlâ ne kadar derinlemesine bulaştığını fark etti. Bir kez daha, "Bağışla beni," deyip yatağın kenarındaki mavi damarlı

beyaz eli vedalaşmak niyetiyle öpmek için diz çöktü. Elisabeth, acaba korktuğu yaklaşma anlamına mı geliyor bilemeyince sustu. Joachim'in dudakları elinin üstündeydi, Joachim dudaklarının iç tarafına bastıran dişlerini kafasının içinde yer alan ve iskeletinde devam eden sert kemikli başın kenarı olarak hissetti. Ağız boşluğundaki sıcak nefesi ve altçene kemiklerinin arasındaki tekneye yerleştirilmiş dili sezinledi, biliyordu ki Elisabeth fark etmesin diye hepsini çabucak geri çekmesi lazımdı. Bununla birlikte Ruzena'nın kazandığı çabuk zaferi tanıyası yoktu, o yüzden de Elisabeth vedalaşmayı hatırlatmak ister gibi hafifçe eline bastırana dek yatağın önündeki sessiz sedasız diz çöküşünde ısrar etti. Belki bu işareti kasıtlı yanlış anladı, çünkü uzaklardan Ruzena'nın okşayan ellerini hissettiriyordu; aslında odadan çıkmak için epey sabırsızlanmasına rağmen onun elini bırakmadı. Mucizeyi, Tanrı'nın vermesi gereken merhamet işaretini bekledi, sanki kaygı, merhamet kapısında beklemekteydi. Rica etti: "Elisabeth, bir şey söyle." Elisabeth ise sanki kendi sözleri değilmişçesine yavaşça cevap verdi: "Yeterince yabancı değiliz, yeterince aşina da değiliz." Joachim, "Elisabeth, yanımdan gidecek misin?" dedi. Elisabeth yumuşak bir cevap verdi: "Hayır, Joachim, galiba inancım o ki artık birlikte yürüyeceğiz. Üzülme, Joachim, her şey iyi olacak." Joachim'in, evet, diye cevap veresi vardı, Bertrand da aynılarını söylemişti; fakat duraksadı, sırf, bunu anmanın yakışıksız kaçmayacağından değil, duraksadı, çünkü Elisabeth'in ağzından Bertrand sözü kulağına; beklediği, umduğu, dua ettiği Tanrı'nın işareti yerine şeytanilik ile kötülüğün Mephistophelesçe bir işareti gibi gelmişti. Bertrand'ın resmi bir anlığına kahverengi bir kutucuğun zeminindeymiş gibi görünse de aslında saklıydı, şuradaki duvara sıradağların gölgesini düşürense yüzü ve vücuduyla şeytanın ta kendisiydi. Bunlar ne denli hareketsiz ve donuk yaşanıp aynı hızda ve zil çalınmışçasına yine kaybolduysa da kötülüğün hâlâ yenilmediğinin, Elisabeth'in bile

kötülüğe hâlâ köle oluşunun ikazıydılar, çünkü kötülüğü kendi sözleriyle çağırmış, kuruntu ve hayaletleri Tanrı sözüyle kovmaya güç yetirememişti. Ne kadar hayalkırıklığı olsa bile yine de iyiydi, insanilik ve yaratılmışlığa dair, Elisabeth'in zayıflığına dair duygulanmayla doluydu. Elisabeth ilahi olandaki hedefti, fakat böylesi bir hedefe giden dünyevilik yolu yok muydu, Joachim'in kendi büyük zayıflığına rağmen her ikisi için de o yolu bulup hazırlaması lazımdı; gelgelelim yalnızlıktaki idrake götürecek yol işareti neredediri? Nereden yardım umulur? Aklına Clausewitz'in sözü geldi, davranışa ölçü alınan daima hakikatin sezilişinden ve duyumsanışından ibarettir, işte Joachim'in gönlü de sezdirerek idrak ettiriyordu ki merhametin kurtarma yardımı onlara Hıristiyanca bir ev bark kurarlarsa nasip olacak, yeryüzünde bilgilenmeden, yardımsız ve manasız dolaşıp hiçliğe dalmak zorunda kalmasınlar diye onları koruyacaktı. Yok, buna duygu geleneği denmezdi. Doğruldu, elini, altında vücudunun yattığı ipek örtünün üzerinde yavaşça gezdirdi; kendini biraz hastabakıcı gibi hissediyordu, uzaktan bakınca sanki hasta babasını veya onun habercisini okşamak ister gibiydi. "Zavallı, küçük Elisabeth," dedi; telaffuz etmeye cesaret gösterdiği ilk sevgi sözüydü. Kadın elini kurtarmış, onun saçlarında gezdiriyordu; Ruzena da aynısını yapardı, diye düşündü. Bununla birlikte Elisabeth dedi ki: "Joachim, hâlâ yeterince aşina değiliz." Joachim vücudunu biraz daha yukarı itmişti, şimdi yatağın kenarında oturuyor, Elisabeth'in başını okşuyordu. Sonra dirseğine dayandı, onun yüzünü seyre daldı, hâlâ solgun ve yabancıydı, bir kadının yüzü değildi, karısının yüzü değildi yastıkta yatan; derken yavaş yavaş, kendisi bile fark etmeksizin yanında yatar konuma doğru kaykılıverdi. Elisabeth biraz kenara çekildi, oya çekili bileğiyle hâlâ örtüden tek başına görünen eli, onun avucundaydı. Joachim'in üniformasının ceketi, pozisyonundan ötürü biraz bozulmuştu, iki yana ayrılmış etekleri siyah pantolonunu açığa çıkarıyordu, Joa-

chim fark edince bir çırpıda düzeltip açık kısmı örttü. Artık bacaklarını da yukarı çekmişti; ruganlarıyla çarşafa dokunmamak için ayaklarını biraz zorlayarak yatağın yanında duran sandalyenin üstünde tutuyordu. Mumlar titreşiyordu, önce biri, sonra öbürü söndü. Koridorun halısında zaman zaman boğuk sesler işitiliyordu, bir defasında bir kapı kapandı, uzaklardan muazzam trafiği geceleyin bile tamamen susmayan devasa kentin gürültüleri duyuluyordu. Kıpırdamadan yatıyor, jaluzilerin aralıklarından sarı ışık şeritlerinin vurduğu tavana bakıyorlardı; bir iskeletin kaburgalarını andırıyordu biraz. Sonra Joachim uykuya daldı, Elisabeth fark edince gülümsemeden edemedi. Hatta sonra o da uykuya daldı.

4

Buna rağmen yaklaşık on sekiz ay sonra ilk çocukları oldu. Oluvermişti işte. Nasıl cereyan etti, anlatılmasına artık gerek yok. Karakter yapısıyla ilgili verilen malzemelerden sonra, okur işin o tarafını kendisi hayal edebilecektir.

20. yüzyıl romanına *Vergilius'un Ölümü, Bilinmeyen Değer* ve *Büyülenme* gibi kült eserlerle damga vuran **Hermann Broch**, başyapıtı *Uyurgezerler*'i yarattığında bunu farklı ve iddialı bir amaç için yaptı: Modern varoluştaki anlam krizini merkeze alarak, insanın dünya ve üzerindeki her şeyle kurduğu ilişkiye yeni bir düzen getirmenin mümkün olup olmadığını sorguladı. Değerlerin dağıldığı bu çürüme ve çözülme zamanlarında "kurtuluş" mümkün müydü ve nerede aranmalıydı?

Uyurgezerler "1888: Pasenow veya Romantizm", "1903: Esch veya Anarşizm", "1918: Huguenau veya Realizm" başlıklarıyla karakterize edilen üç romandan oluşur. Bir matematikçinin mantığı, bir filozofun anlatım derinliği ve bir sanatçının canlı anlatım gücüyle yazılmış bu üçleme, sonraki yıllarda tanık olduğumuz kitlesel fenomenlerin mahrem arka planına ışık tutar. Broch, kahramanlarının her birinde zamanın ruhunu somutlaştırır ve yeni bir insan ırkının psikolojisini gün yüzüne çıkarır.

"Uykusuz, cin gibi olan, hepsinin ölümünü işitir, görmemek için gözkapaklarını ne kadar sıksa da ölümün hep cinayet olduğunu bilir."

KİTAP NO	DİZİ ADI	
666	MODERN	

1888: PASENOW VEYA ROMANTİZM
HERMANN BROCH

9 786258 094329